

Alte Drucke

**LEXICON || THEOLOGICVM || COMPLECTENS ||
VOCABVLORVM DESCRIPTIONES, || Diffinitiones &
interpretationes, omnibus sacræ Theologiæ stu-||diosis,
ac ...**

Altenstaig, Johann

Venetiis, [1579/1580]

De litera C.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-150260

De litera C.

ALCIAMENTVM QVANDOQ.

(vt scribit S. Bonauentura dist. 22. lib. 3. circa textum) intelligitur humanitas Christi, tegens pedem diuinitatis, vt est illud

Magistri epilogando, qui dixit distin. 22. libro 3. Hæc de corrigia calciamenti domini dicta sufficiant, ne ossa regis Idumææ consummantur, vsque ad cinerem. Corrigia autem, vt idem dicit Bonauen. calciamenti est vnio diuinitatis, & humanitatis. Rex Idumææ est Christus ratione naturæ mortalis assumptæ: iuxta illud quod dicitur in Psal. In Idumæam extendam calciamentum meum. Ossa Regis Idumææ sunt sacramenta Christi occulta, & difficiliora ad perferendum. Hæc vsque ad cinerem consumuntur, quando per ignem curiositatis adeo vult quis ea penetrare, vsque ad minima, vt deuotio extinguatur. Et dicit Magister non esse faciendum hoc, quia cum loquimur de Christo, quantum ad eius incarnationem, & passionem, vel etiam cogitamus, repleti debemus deuotione: ne dum tam magna, & immensa beneficia corde arido cogitamus, per elationem inflemur: & per ingratitude arefcamus, sed sanum consilium reputer dicere cum Ioanne. Non sum dignus, vt soluam corrigiam calciamentorum eius. Credo enim quod huius calciamenti alligatura, quanto curiosius, & audacius eam quis soluere voluerit, tanto arctius alligatur. ideo sequendo medium finis imponatur circa sermonem de Christo quantum ad incarnationis, & passionis mysterium, quod exuperat omnem sensum. Bonauen.

CALIX secundum Alber. à colore dicitur: quia calore charitatis accendit. Hinc in Psalmis dicitur: Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. Et accipitur tripliciter (vt scribit Gabr. lect. 52. canon.) Vno modo pro vase receptiuo liquoris, vel potus. Et secundum Bruleferum distin. 17. q. 6. lib. 3. accipitur pro vase argenteo, vel aureo, stanneo, vel calibeo, in quo consecratur sanguis Christi. Secundo accipitur pro passionis amaritudine, vel pro morte,

aut passione. Hoc modo accipitur Matth. 20. cum dixit Dominus filiis Zebedæi: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? hoc est, potestis subire passionem, & mortem quam ego patiar pro redemptione humani generis. ita capitur cum dixit Dominus: Pater si fieri potest, transeat a me calix iste. Sic omnes martyres calicem Domini biberunt. ita accepit etiam Christus quando dixit: Calicem quidem meum bibetis. Et dicitur calix passio: quia iuxta veterem consuetudinem ad mortem condemnatis, potus in calice afferebatur, secundum illud Prouer. 31. Date siceram mærentibus, & vinum his, qui amaro sunt animo, Bibant, & obliuiscantur ægestatis suæ, & doloris sui non recordentur amplius. & Amos 2. Vinum damnatorum bibebant. Tercio modo sumitur pro poculo in calice contento. Et sic accipitur Hier. 49. Quibus non erat iudicium, vt biberent calicem. Et Marc. 9. Quisquis potum dederit vobis: calicem aquæ frigidæ, quia Christi estis, Amen dico vobis non perdet mercedem suam. Sic in communi locutione accipitur quo dicimus. ille ebibit totum calicem, id est, totum potum, vel liquorem, vel vinum, quod fuit in calice: & ita videtur accepisse Christus, cum dixit. Hic est calix sanguinis, vbi calix accipitur pro precioso sanguine Christi, & significat proprie sanguinis Christi effusionem in cruce. Et in Euangelio dicit: Accipiens, & hunc præclarum calicem in sanctas, & venerabiles manus suas, id est, vas non vti-que vacuum, sed cum vino: quia præmissit, non bibam amodò de genimine vitis, per quod expressit vini liquorem fuisse in calice contentum. Accipitur & calix pro genere poculorum, quod fiebat ex quodam ligno aromatico. vt dicit Brulefer dist. 5. q. 9. lib. 4.

CALLEDITAS. Vide in dictione Prudentia.

CAMBIVM dicitur commutatio. Est autem cambium tripliciter: vt scribit post Antonium, & Angelum, Gabriel distin. 15. q. 11. artic. 3. dubio. 12. li. 4. Primo cum pro moneta aurea recipio monetam alterius generis. Secundo fit cambium per literas, vt quis habet pecuniam in certo loco, puta centum aureos quos vellet transferre in alium

alium

alium locum accedit campforem: tradit sibi centum florenos, recipit ab eo literas per quas in alio loco recipit, 95. post aliquos menses. Tertio fit cambium sine traditione pecuniæ, vt quis indiget Romæ pecunia, vadit ad bancarium siue trapezitam, perit summam centum ducatorum in partibus suis, puta Colonia restitutum in moneta ibi corrente, post sex menses, aut alium terminum constitutum, &c. Et illud tertium cambium tertij generis, dicitur cambium sicum secundum Angelum, quia sicum est charitate proximi, & siccatur animâ à gratia Dei, &c. Vide latius Gabrielem ubi supra.

CARACTER hoc nomen non est multum usitatum in scriptura, nec apud originales doctores: nam in toto canone biblicæ non inuenitur nisi Apocalyp. 13. & sequentibus ubi fit mentio de charactere bestiarum in manibus aut fronte habendo. ubi non intelligitur aliquod impressum anime, sed signum aliquod exteriori conuersatione aut professione sectæ erroneæ, aut etiam figura aliqua in fronte, vel in manu: qua signatur illum pertinere ad sectam bestiarum. Intelligitur & character bestiarum peccatum mortale, cui contrariatur gratia: vt scribit Rich. di. 5. art. 2. q. 3. in solutione secundi argumenti concordat sanctus Bonauen. di. 6. lib. 4. & dist. 8. q. vlt. lib. 2. Vnde vt ipse dicit, peccatum dicitur character quando scribitur in fronte, hoc autem est cum peccat sine rubore & publicè: vt iam possit ei dici: Frater mulieris meretricis facta est tibi, noluit erubescere: & tunc absque dubio peccatum nostrum est cognitum à diabolo: quia iam non est secretum sed manifestum. Est & character nomen græcum, valens in latino sicut figura. Heb. 1. Cum sit figura substantiæ eius. Accipitur & character pro qualibet nota exteriori, signo, vel figura, quæ facit venire in cognitionem aliquid in mentem alicuius. Hiero. Sermo Chaldaicus & Hebraicus solum differunt characteribus. Hoc modo literæ scriptæ dicuntur characteres: & similiter ablutio baptismi malis etiam forma baptismi potest dici character, eo quod est signum significatiuum. Hæc sanctus Bonauen. di. 6. lib. 4. & Scotus eadem dist. q. 9. & Brulefer. q. 2. eadem dist. Characteres verò quæ sunt in arte ma-

gica & prohibita sunt prohibiti: & in his maximum est peccatum, quia ad hoc fiunt, scilicet, ad ministerium demonum implorandum: quod non licet. & ideo malo fine fit: nec ex se habent virtutem, sed solum ex diabolica passionem. De hoc sanctus Bonauen. q. vlt. dist. 7. lib. 2. Capitur autem character etiam pro quolibet distinguente ab alio. Capitur & ultimo pro aliquo signo impresso animæ, quod est præuium gratiæ in susceptione sacramenti initerabilis. Et notandum vt tangit, Alex. de Ales parte 4. q. 19. membri 2. Et post eum ceteri doctores: & Gabriel dist. 6. q. 2. lib. 4. plures effectus seu conditiones attribuntur characteri: quas Occam in quarto reducit ad sex. Et Dominus Cardinalis Cameracensis. q. 3. quarti: quæ sunt significare, configurare, seu assimilare, distinguere, disponere, rememorare, obligare. Est primo signum gratiæ, non quidem ex natura: sed ex institutione diuina, sicut & sacramentum gratiæ, scilicet, inexistens, vel quia inexistet, si non poneretur obex seu impedimentum impediens. Secundo est signum configuratiuum seu assimilatiuum Christo, & ceteris characterem similiter habentibus. Configuratur Christo: quia per ipsum habens characterem ascribitur sancti illius Christi. Etiam vt dicit Ale. & post eum sanctus Bonauen. configuratur Christo per imitationem. Est etiam signum dispositiuium ad gratiam sacramenti per quod imprimitur tanquam causa sine qua non: & hoc solum ex voluntate & ordinatione diuina, & non ex rei natura. Est & signum rememoratiuum seu recordatiuum sacramenti percepti, similiter ex diuina ordinatione quæ per characterem inducere voluit suscipientem in notitiam seu memoriam sacramenti suscepti. Et sexto signum obligatiuum ad obseruantiam diuinæ legis, eo modo quo suscipiens sacramentum per eius susceptionem plus obligatur quam non suscipiens, sicut habitus religionis est signum, quod portans eum obligatur ad obseruandum legem Christi, & ordinis siue religionis. Est quoque character quid indelebile in anima reddens sacramentum, per quod imprimitur initerabile. De quo confuslas Gabrielem distin. 6. quæst. 2. artic. 1. lib. 4. & Scot. eadem distin. quæstio. 9. &

H

Gabr.

Gabr. lectione secunda canonis.
CARACTER vt accipitur à Theologis breuif
 sine sic describitur. Character est signum
 spirituale à Deo solo animæ impressum,
 in susceptione initerabilis sacramenti ma
 nens indelebiliter, de lege communi Dici
 tur spirituale signum animæ. per sacramē
 ta enim quibus ponitur homo in certo sta
 tu, imprimitur immediatē à Deo quoddā
 spirituale signum in anima suscipientis sa
 cramentum, quo cognoscitur suscipiēs ef
 fe in tali statu. Et dicitur à solo Deo: quia
 respectu characteris nulla creatura habet
 causalitatem actiuam. Et sicut gratia à so
 lo Deo creatur: ita & character à solo
 Deo creatæ animæ imprimitur. Et ille
 character imprimitur in susceptione sacra
 menti initerabilis: puta baptismi, confir
 mationis, & ordinis; & non aliorum. Imò
 nihil iterabile, nec virtus, nec gratia, impri
 mit characterē: quia character est indelebi
 lis: ideo nō potest imprimi nisi per sacra
 mentū, quod non iteratur. Latius Gabriel.
 Item quia character est quædam spiritua
 lis potestas ad agendum aliquid secundū
 circumstantiam. Nunc autem tantum tria
 sunt sacramenta quæ ponunt hominem
 ad certum statum fidelium, & membrorū
 Ecclesiæ, quo distinguitur ab infidelibus.
 Confirmatio ponit in statu bellantium,
 quo distinguitur ab infirmis, & ordo po
 nit in statu ministrantium in templo Do
 mini, siue multiplicantiū proles spiritua
 les: & membra Ecclesiæ quo distinguitur
 à laicis; & ideo tantum per hæc tria sacra
 menta imprimitur character. Dicitur ma
 nens indelebiliter: per hoc excluditur vir
 tus & gratia: quæ licet conferantur per sa
 cramenta, non tamen manent indelebiliter,
 nec per sacramentum initerabile con
 feruntur: nec solum per tale. Et ratio in
 delebiliter characteris est sola diuina vo
 luntas & ordinatio, qua ordinauit quod
 character post impressionē nō deleatur:
 sicut ordinauit quod Angelus vel anima
 post sui productionem non desinat esse, li
 cēt ipsum annihilari posset. Et ideo addi
 tur diffinitione: de lege communi, id est,
 secundum ordinatam Dei potentiam. Ex
 quo sequitur (vt scribit Brulefer. dist. 6.
 q. 1. lib. 4.) quod in dānatis non deletur
 character: & hoc ad opprobrium ipsoꝝ

& maiorem cōfusione. nec etiam deletur
 in beatis ad maiorem eorum gloriam &
 pulchritudinem, intelligitur tamen id de
 potentia Dei ordinata vt dictum est: quia
 posset Deus delere. Fuerunt autem plu
 res opinionones de quidditate characteris,
 supposito quod sit ponendus, vt recitat
 Alex. q. 19. membro v. Ipse tamē tendit ad
 illam opinionem quod sit qualitas absolu
 ta, quem imitatur sanctus Tho. & sanctus
 Bonauen. Ponunt & rationes quas & reci
 tat Gabriel dist. 6. quæst. 2. art. 1. lib. 4. quas
 apud eundem videre licet. Sed neque au
 ctoritates sacre scripturæ neque sanctorū
 patrum originalia cogunt ponere chara
 cterem ad hunc intellectum: in quo acci
 pitur à rectoribus, doctoribus, nec expe
 rientia probat characterem esse: quia om
 nia attribuuntur characteri: puta signifi
 care, configurare, distinguere, disponere,
 rememorari, obligare, æquē saluantur si
 ne characterē sicut cum characterē. Om
 nia enim operatur sacramētum, præterea
 hæc ita inueniuntur in sacramento eucha
 ristie & cæteris non imprimentibus chara
 cterem, sicut in his quæ imprimunt chara
 cterem. Nam significare est de ratione sa
 cramenti: & configurare, distinguere, &c.
 manifestē conuenit Eucharistie & cæteris
 sacramentis. præterea hæc omnia conue
 niunt circūcisioni, & tamē negatur quod
 circūcisio imprimat characterem. Quare
 ponere characterem eo modo, quo distini
 tus est, nec ratio necessaria demonstrat,
 nec euident auctoritas probat. Et omnes
 rationes quæ adducuntur, persuasiones
 sunt, non procedentes ex necessarijs. Po
 test tamen rationes persuasivas & Ecclesiæ
 auctoritatem ostendit probabiliter ponē
 dum esse characterem. Et persuasiones po
 nit Scotus, & post eum Gabriel dist. 6. q. 2.
 lib. 4. Videtur tamen magis cōsonare de
 terminationi Ecclesiæ ponere characterē
 quam eius oppositum, & cōmuniter scho
 la rheologorum tenet, & ad hoc sunt con
 gruētie quas videre potes apud Gabrielem.
 Præsumptuosum itaque foret negare cha
 racterem, & character est in anima subie
 ctiuē. Est etiam in essentia, potentia, in
 tellectu & uoluntate: quia omnia idem
 sunt, tenendo quod potentie animæ nō
 distinguuntur ab anima, & inter se sunt om
 nibus

nibus modis idem. Si verò tenetur alia opinio, sunt diuersæ opiniones. Vnde sanctus Tho. ponit characterē in intellectu: Scotus autem in voluntate. Bonaventura autem & Alex. de Ales ponunt eum in tota imagine, meminit hoc Brulefer dist. 6. q. 3. lib. 4. Probabiliter verò potest dici, ut scribit Gabriel dubio 2. ubi supra, quod est in essentia, & a stipulatur Dominus Cardinalis Camera. q. 3. ar. 1. q. 5. lib. 4. Nec ut dicit Scotus character est gratia, nec virtus aliqua infusa: puta fides, spes, caritas, quia tales uirtutes non semper imprimuntur suscipienti sacramentum, non iterabile, ut pote scilicet suscipienti ordinem, vel confirmationem: character autem semper imprimitur. Itē character est indelebilis: uirtutes autē sunt delebiles: ut patet de peccante mortaliter in quo non remanēt illæ uirtutes. Hæc Scotus dist. 6. q. 9. lib. 4. Et secundum Alex. character est habitus relictus in anima impressus perpetuo: non ad agendum, sed ad disponendum ad gratiam: & ad discernendum ouem domini eam à lupis: & sic erit in prima specie qualitatis. Si autē est quoddā infusum supernaturaliter disponēs subiectum naturaliter ad suscipiendum cætera sacramenta, erit in secunda specie. Si ut qualiter inhaerentem, erit in tertia specie. Et si ut productum à Deo, erit in prædicamento passionis. Si ut obligatiuum distinctiuū, erit in prædicamento relationis, quæ ueris sunt logicis manifesta. Sunt autem tria sacramenta quæ solum imprimunt characterē: ut inquit Gabriel dub. 4. ubi supra, scilicet baptismus, confirmatio, & ordo. Nec secū dum beatum Tho. & Palu. dist. 4. q. 3. libr. 4. & sanctum Bonauen. circumfio impressit characterem. Dissentit Scotus, qui uult quod circumfio imprimebat characterem sicut baptismus, quia secundum eum circumfio ita erat prima ianuā salutis in lege Moysaica, sicut baptismus in noua. De quo latius uideto Gabrielem dubio. v. ubi supra, nec baptismus flammis & sanguinis, ut dicitur cōmuniter ab omnibus imprimi characterē, quia character nō imprimitur nisi per sacramentum sensibile. sic nec uirtutes & cætera dona imprimunt characterem, cuius ratio finalis est diuina institutio. Omnia autem quæ de characterē

re dicuntur, pro magna parte sunt uoluntaria, & modica ratione sulcita. Nec character fuit impressus Christo, quia fuit baptizatus baptismo Ioannis, qui non impressit characterem, quia non fuit sacramentum, nec contulit gratiam ex opere operato, sed fuit quædam præparatio ad baptismum Christi. Gabri. dubio 6. ubi supra. Nec baptismus beatæ virginis, quæ creditur baptizata (sed nō legitur à quo) impressit characterem, quia plena gratia. Et per hoc, quia baptismus nullam gratiā addidit, characterem non impressit. Videtur tamen (inquit Dominus præpositus Gabriel) probabile quod etiam recepit characterem baptismalem, licet non recepisset gratiæ augmentum in eius baptizatiōe. Multa plura alij de characterē literis mandarunt. Hæc pauca ex multis dicta sufficiant, non enim singula referre institui, sed solum incipientibus aliquo modo esse adiumento, & utilitati uolui: doctiores plus legant.

CHARITAS secundum theologos in 3. sen. dist. 27. est rectissima animi affectio qua diligitur Deus propter se: & proximus propter Deum: quæ caritas eo splendidius (ut inquit Paulus Cortesius lib. 3. dist. 7.) ex omni uirtutum genere floret: quo propior est Deo. Nam cum ortum ex felicitate nanciscatur, nullo modo nobis naturæ vi parta inest, sed spiritus afflatu illabitur. Itaque intelligendum est eam citius in uita locupletari posse. Sed cū omne contrarium alterius interuentu adimatur, scire necesse est, eam quoque capitalis tabis interuentu tolli. Nam quemadmodum lucem in aere deesse dicimus, si soli caligo offundatur, sic eam in anima deesse volumus, si Dei afflatus sceleris tabe tanquam velo quodam obtendatur. Sed cum caritas latissimè pateat, maximè in generis humani societate cernitur. Itaque ob eam eam fam nefariorum etiam hominum est seruanda cōitas: propterea quod felicitas sit eorū naturæ capax. At cum culpæ cōtractæ ratio expenditur, quæ fiunt homines felicitatis expertes: tamen non modò hi cum quibus nulla est nobis propinquitatis colligatio, sed etiam parentes & liberi odiosi esse debent. Hæc Cortesius. Caritas autē dicitur quasi chara unitas, ut inquit Ger

son tractatu. 9. super Magnificat. quæ (ut idem ait) purificat hominem, & gratum reddit Deo, ambulante in omnibus mandatis eius sine querela: ait Gerson lectio- ne. 1. de vita spiritali animæ. Et charita- tis ordo secundum eundem est ordo vni- tatis. Vnde secundum sanctum Bouen. di. 29. q. 1. lib. 3. charitas est vinculum ligans: iux- ta illud quod dicit Apostolus Col. 3. vbi vocat eam vinculum perfectionis. Et Dio- ny. in quarto de diuinis nominibus dicit: quod amor est virtus vniua. Vnde cum amor charitatis sit, amor maximè libera- lis, multa complectitur, & in vnum colligit. Vnde charitas non tantum vnit finem eum in quo est, sed etiam quodammodo li- gat ei quod natum est ad eundem finem peruenire.

CHARITAS est triplex, scilicet, Prima increa- ta. Secunda infusa. Tertia acquisita. Chari- tas increata est ipse Deus. Vnde quicquid est charitas vel dilectio increata est ipse Deus, in diuinis ergo solum reperitur. Et capitur tribus modis. Vno modo essentia- liter, & est quoddam commune tribus per- sonis, & est illa dilectio qua quælibet per- sona in diuinis diligit se & alias personas. Alio modo notionaliter, & est ipsa spiri- tio actiua, qua pater & filius spirant spiritum sanctum concorditer. Tertio modo capi- tur personaliter, quæ producit per vo- luntatem, Pater enim & filius eandem ha- bentes voluntatem, & essentiam diuinam sibi præsentem (concordia quæ est amor, est notio) spirant spiritum secundum. Se- cundo autem modo appropriatur patri. Vnde canitur in quadam prosa. Charitas est pater. Ratio appropriationis est: quia solus pater secundum Rich. de sancto Vi- cto, dicitur habere amorē gratuitum: quia tribuit & non accipit ab aliquo. Item quæ- doque appropriatur filio, quia charitate incarnatus est. Gabr. 4. Tertio modo ap- propriatur spiritui sancto. Ratio huius est quia spiritus sanctus in diuinis est per mo- dum voluntatis procedens, cuius volunta- tis habitus est charitas. Hoc modo dici- mus quod potentia appropriatur patri, sa- piētia filio, charitas spiritui sancto. ita scri- bit Guilhel. Scotista: Pelbartus: Brulefer. di- stin. 10. art. 3. q. 1. lib. 1. Charitas itaque in- creata est voluntas diuina sine qua nullus

est Deo gratus vel acceptus, nec actus quin- cunque meritorius. Et charitas secundum magistrum (& si non tenetur à doctoribus, qua meritorie diligimus Deum & proximum, est spiritus sanctus. non sic intelligendo ut scri- bit Gabr. post Occam dist. 17. q. 3. li. 1. quod spiritus sancto formaliter diligamus Deum & proximum. Hoc enim quo sic diligimus est actus à nostra voluntate elicitus: vel ha- bitus derelictus vel infusus: sed ratio for- malis præcise. Vnde actus dicitur merito- rius aut agens Deo charus est gratuita Dei voluntas, quæ est spiritus sanctus. Et si hunc intellectum habuit magister cum dixit quod charitas qua diligimus Deum & proximum, est spiritus sanctus: verum dixit. Et sic saluat eum Occam. Nec vult magister negare quin præter illud donum quod est spiritus san- ctus, etiam aliud donum creatum donetur, quod sit habitus inclinans ad diligendum.

CHARITAS INFUSA dicitur illa quæ ab in- creata charitate, diuinis influxibus solum in voluntates aut angelicas aut nostras mit- titur: hoc est à Deo infunditur. Et habet tria nomina de comuni. Dicitur enim cha- ritas infusa, quasi intus fusa, in quantum à Deo infunditur mentibus. Itē dicitur effu- sa quasi extra fusa, in quantum ad extra per bona relucet opera. Dicitur etiam cha- ritas diffusa quasi deintus fusa, in quantum ad interiora bona opera diffunditur. Cha- ritas verò acquisita est, quæ ex dilectione Dei frequenti acquiritur ex naturalibus, quam etiam multi gentium habere potue- runt: ut scribit Guil. Scotista. Vnde sicut fides distinguitur in infusam & acquisita: ita de charitate dicendum est.

CHARITAS CREATA sumitur dupliciter. Vno modo pro habitu quodam absolute infuso: & sic non est nomen connotatiuum, sed absolute significat illam qualitatem: & sic aliquis potest esse charus sine charita- te. Alio modo sumitur pro termino con- notatiuo: ut est abstractum illius conereti cha- rus, ut, scilicet, connotat aliquem esse gratum Deo, & sic sine charitate nemo potest esse charus Deo. Esse autem charum siue ac- ceptum siue dilectum Deo: nihil est aliud quam velle diuinum, quo vult aliquem beatificare, si manserit in statu perfectionis, non ponens obicem per peccatum. & illo modo omnis paruulus post ba- ptismum

ptimum prius quam actualiter peccet est charus, seu acceptus Deo: quia tali vult (si non impedit) persequens peccatum mortale dare vitam æternam: non autem sic est acceptus ante baptismum, quia illum non vult beatificare si manserit in statu illo sine baptismo. Gabr. d. 17. q. 1. art. 1. li. 1. Sic per oppositum oditus à Deo dicitur: qui est ordinatus ad pœnam nisi pœniterit. Et vbi ibidem scribit articulus 2. quamvis aliquis de potentia Dei absoluta possit esse acceptus Deo, & charus sine omni forma inherente sibi. Nullus tamen potest esse charus Deo ad vitam de lege ordinata, non habendo in se qualitatem aliquam infusam, quæ sit charitas, vel gratia. Et Paulò post dicit: Deus quemcunque beatificat merè contingenter, liberè & misericorditer beatificat ex gratia sua, & non ex forma, vel dono collato. Huic Petrus de Aliaco, q. 9. ar. 2. lib. 1. ait. Impossibile est placere Deo sine gratia. Hinc error Pelagij ostenditur, qui dixit quod Deus necessitetur habenti actum moraliter bonum dare vitam æternam, & non ex gratia sua: ita quod si non daret, esset iniustus, quod est falsum. non itaque oportet ponere formam necessitatem Deum contra Pelagium.

CHARITAS (vt scribit Brulefer dist. 17. q. 1. lib. 1.) est habitus supernaturalis inherens formaliter naturæ beatificabili, per quem ipsa acceptatur à Deo ad vitam æternam, tanquam digna tanto præmio, & per quæ ipsa est amica Dei, & sibi grata, & chara, & per quem actus eius elicitus secundum inclinationem talis habitus est meritorius vitæ æternæ. Et charitas communiter ab omnibus doctoribus dicitur vita spiritalis: quam obrem omnis existens in peccato mortali est mortuus. Nam ideo dicitur peccatum mortale: quia demeritorie priuat vitam spiritualement. Et vt scribit Scotus distinct. 27. li. 2. Charitas est habens eam, habet Deum charum: ita quod respicit Deum non in ratione diligentis: sed in ratione diligibilis. Gratia est qua Deus habet aliquem gratum: ita quod ipsa respicit Deum acceptantem, siue diligentem, non autem dilectum, non autem dicitur gratia propter quodcumque Deus diligit: quia tunc essentia diuina in filio posset dici gratia, quia propter eam diligit filium, sed il-

lud propter quod Deus acceptat habens, vt dignum beatitudine dignitate, quæ est in correspondente meriti ad præmium: id dicitur gratia. Et paulò supra dicit idem Scotus. Gratia formaliter est virtus, quæ est charitas, & quæcunque excellentiæ attribuantur gratiæ, & charitati, & contra: vtræque enim formaliter diuidit inter filios regni, & perditionis. 15. de ciui. Dei ca. 13. vtræque est forma virtutis, & neutra potest esse informis. Vtræque etiam coniungit vltimo fini perfectæ coniunctione, qualis potest esse in via. & si poneretur distincta, altera superflueret: quia reliqua sufficeret. Henricus vero quodli. 19. q. 13. dixit aliter, scilicet, gratiam esse quoddam lumen supernaturale se habens ad virtutes theologicas, sicut lumen ad virtutes acquisitas, sicut anima ponitur idem suis potentiis: vel sic, gratia est radix earum. sed hoc improbat Scotus vbi supra.

CHARITAS, vt habet Aug. (& supra dictum est) in moribus Ecclesiæ, ac in 3. sententiarum. dist. 27. diffinitur sic. Charitas est rectissima animi affectio, qua diligitur Deus propter se, & proximus propter Deum, & in Deum. Idem in soliloqui. Charitas est virtus qua Deum videre, eoque perfrui desideramus. Idem de spiritu, & anima. Charitas est vita copulans amantem cum amato: vt dicit etiam idem 8. lib. de trini. Et dicitur vita charitas beata animarum, & Angelorum, sine qua nec anima, nec Angeli viuunt. Dicitur copulans amantem cum amato, quia charitas vnit Deo per gratiā, & gloriam. Apostolus. 1. Tim. 1. dicit: Charitas est finis præcepti de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta: vbi tanguntur radices originis charitatis. Oritur namque ex bona conscientia in præcepto rum impletionem: ideo dicitur finis præcepti. Secundo oritur ex corde puro, scilicet, a viciis. Tertio ex conscientia bona. Glo. ibi dicit, quod conscientia accipitur pro spe in bono opere. Quarto oritur ex fidei veritate, ideo dicitur, fide non ficta, quia iustus ex fide viuunt. Ratio. 1.

CHARITAS dicitur forma virtutum, & formare virtutes: non quod inhæreat virtutibus, & det speciem, sicut forma substantialis inhæret materiæ, & dat speciem non materiæ, sed composito: sed dicitur for-

ma uirtutum pro quanto per charitatem actus uirtutum perficiuntur, quia per charitatem in debitum finem ultimum, scilicet, summum bonum propter seipsum (quod Deus est) referuntur. Perfectior autem actus in Deū relatus est quā relatus in aliū finē: ut honestatē aliquam morale citra Deū. Sola autē charitas qua diligitur Deus super omnia & propter seipsum refert actus eius in quo est in eū, quē super omnia diligit. ideo sola charitas format uirtutes pro quāto perducit uirtutū actus ad ultimā perfectionē. Vnde habitus fidei informis nihil est aliud quam habitus fidei, cui nō assistit in eodem subiecto charitas. De quo aliās dicitur. Et gratia perditā (inquit Aug.) omnes uirtutes deficiūt à vita. Vnde Gabriel sermone dominicę. 20. Omnis habitus carens charitate: uirtus nō est perfecta, sed mortua & inanis. Hinc charitas nō potest esse informis, ut multis probat sanctus Bonauen. dist. 27. q. 4. li. 3. quia charitas non solū in quantum grauita, sed etiam in quantum affectio recta, siue quantum ad habitum substratum repugnat omni peccato, sicut fides specialiter peccato opposito.

CHARITAS, amor & dilectio, propriē loquēdo sunt termini essentiales. ut inquit Cameracen. q. 8. ar. 3. lib. 1. & si quandoque à sanctis vel doctoribus capiuntur personaliter: hoc non est secundū sermonis proprietatem, sed est secundum quandā appropriationem. sicut appropriatur patri potentia, & filio sapientia, &c. tamen in diuinis non est aliqua potentia, vel sapientia aliquo modo distincta à comuni potentia vel sapientia trium personarum.

CHARITAS autem creata potest augeri ut supra dictum est in dictione Augmentatio. sed effectiue augetur à Deo, sed meritorie per bona opera. Brulefer & Rich. dist. 17. lib. primo art. 2. q. 3. Gabriel eadē dist. q. 4. & Aliacen. questione 9. artic. 3. libro primo. Non autem potest minui per peccatum demeritorie, quia nec per peccatum mortale, quia hoc simpliciter tollit, cum sibi repugnat, nec per veniale, quia veniale stat cum charitate. Et si veniale minueret charitatem, per multa venialia tota tandem auferetur, quod nō conce-

ditur. Vide Gabrielem. dist. 17. q. 4. ar. 3. lib. 1. tamen seruator eius per peccatum veniale remittitur. Sed quia venialia ut scribit Dominus cardinalis Cameracensis quidā multum disponunt ad lapsum & ruinam in mortalia per quā perditur charitas, per culpam igitur venialem potest diminui charitas quantum ad eius firmitatem & stabilitatem. vel pōt minui quātum ad eius feruorem. Aliacen. q. 9. ar. 4. lib. 1.

CHARITATIS autem proprietates sunt plures quas colligit Gabriel dist. 26. q. vnica. ar. 1. lib. 2. scilicet, instituere imperiū. Charitas operit multitudinem peccatorum, placat & acceptum facit Deo. Idem dicitur de gratia. Vide latius Gabr. ubi suprà.

CHARITAS viā dicitur pfecta quatuor modis, si charitas intelligitur ex parte diligentis. Nam si intelligitur ex parte diligibilis, solū charitas Dei qua seipsum diligit, est perfecta. Primò cauēdo omne uicium: & talis perfectio est consequens omnibus charitatem. Vnde Matth. 5. Estote perfecti sicut & pater uester. Secundò contemplando Deum, scilicet, vacando diuinis alijs curis temporalibus dimissis, nisi quantum exigit necessitas. Tertiò modo non timendo supplicium. 1. Ioan. 4. Perfecta charitas foras mittit timorem, scilicet, tam seruilem quā mundialem, quā humanum siue carnalem quā inuicem, sed non timorem filialem nec naturalem. Quartò perfecta charitas viatoris est affectando prēmium Phil. 2. Cupio dissolui, & esse cum Christo. Charitas autē patrie dicitur perfecta: quia habet impossibilitatē offensę, tranquillitatē ab omni solitudine: actualement continuatē in Dei contemplatione, claritatem in Dei lumine, libertatem ab omni passione, & securitatem ab omni tentatione: atque perpetuitatē in omnis boni possessione. Vnde talē perfectā charitatē nullus potest habere in hac vita, qualē Deus ex charitate immensa dabit electis in patria, &c. Rayne. in sum cum Tho. 3. scripto d. 29. & 2. 2. q. 24. artic. 8. Et post eos videatur Pel. lib. 3. Rosarii theologię in dictione Charitas. §. 74.

CHARITAS quandoque strictissimē accipitur pro habitu quo diligimus alterū in beatitudine cōmunicatiū nobiscū. Et illo modo

modo loquitur Greg. homel. 13. Nemo ad seipsum charitatem habere dicitur, sed charitas in alterum tendit, ut charitas esse possit. Alio modo accipitur largius pro habitu quo diligimus aliquod beatificabile, siue sit a nobis distinctum, siue non. Sic accepit beatus Aug. & magister distinct. 28. lib. 3. Charitas insuper, ut dicit Greg. est in cuius radice omnia praecepta sunt unum, & charitas ad obseruandum omnium praeceptorum inclinatur. Item charitas non quaerit, quae sua sunt. 1. Cor. 10. & 13. Verum est secundum glo. hoc est: nemo quaerit, quae sua sunt cum iactura, & scandalo ceterorum.

CHARITATIS ORDO, qui quidem ordo non dicit ordinem temporis, sed perfectionis. Et illa perfectio attenditur uno modo quo ad charitatis affectum, id est, ad actum imperatum, quo effectus alicuius impeditur amato, & illa se non necessario sequuntur, quia potest aliquis actum multum intenso alicui impendere modicum bonum, quaelia sunt bona corporis, & fortuna, quae minima sunt secundum beatum Aug. Et potest quis affectu remisso, alicui velle impendi maxima bona, scilicet, beatitudinem, & gratiam, &c. Illa quoque perfectio actus charitatis attenditur ibi non secundum intensiorem actus gradualement simpliciter, sed magis secundum appreciationem actus. vel quia fortior, & firmitior. Gabriel distinct. 29. q. v. unica. ar. 1. li. 3. Vide & de ordine charitatis sanctum Bonauen. eadem distinct. q. 5. Ordo autem debitus charitatis requiritur de necessitate salutis: ut Gabriel scribit, ar. 2. ubi supra, quia diligens non diligenda, aut aequè diligens, quod minus vel amplius diligendum est: aut minus, vel amplius, quod aequè diligendum est, contra ordinem charitatis diligit: ut dicit Aug. & per consequens contra legem charitatis peccat. Lex autem, siue praeceptum charitatis est maximum praeceptorum, a quo cetera dependent, & ideo transgressio eius est culpa mortalis. Et non solum actus charitatis, sed etiam ordo, & modus est in praecepto: ut dicitur: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. & proximum sicut teipsum. Hinc magister. Peccat, inquit, qui praepostere agit. Nam scire quid facias, & nescire ordinem faciendi, non est perfecta cognitionis, Ordinis namque igno-

clum

rantia conturbat meritum formam. Ide secundum Dionysium, & Philosophum. Bonum est ex causa integra: malum autem omnifariam. ideo cuiusque defectus circumstantiae inesse debita reddit actum viciosum. Ordinem diligendorum sic assignat beatus Ambro. super Cantic. 1. & super illud: Ordinavit in me charitatem. Multorum, ait charitas inordinata est, quod in primo est ponunt tertio, vel quarto. Primo Deus est diligendus. Secundo parentes: inde filii, post domestici. Qui si sint boni, malis filii sunt praeponeendi. hoc in Evangelio ad cuiuslibet dilectionem proprium ponit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, & ex tota anima, & ex omnibus viribus tuis, & proximum sicut teipsum. Et inimicos non ex tota virtute: non sicut teipsum, sed simpliciter, sufficit, n. quod diligamus, & non odio habeamus. Deus itaque pra omnibus affectiue & effectiue est diligendus, in quo est ratio bonitatis plenissime, ut scribit Gabr. Sed post Deum omnia aequè sunt diligenda ex charitate quantum ad obiectum principale dilectio volendum. nam & nobis, & proximis, amicis, & inimicis volendum est, ut beatificè possideant Deum. Optanda quoque est omnibus gloria, & gratia: ut vult beatus Aug. allegans illud Apostoli: Volo omnes esse sicut meipsum. 1. Cor. 7. Sed quo ad obiecta secundaria, & quo ad particularia bona possunt plus, vel minus velle uni quam alteri: & uni conuersionem a malo: alteri conseruationem in bono. Item quilibet plus seipsum diligere debet charitate affectiua, & effectiua quam quaecumque alia. De quo uideatur sanctus Bonauen. quia secundum rectum rationis iudicium magis diligenda est salus propria quam aliena, & bonum proprium quam proximi. Probat & Scotus pluribus: legito latius Gabriel ubi supra. Et secundum ordinem gratuita dilectionis parentes praeponeendi sunt filii: & quantum ad amorem affectiuum simul, & effectiuum. Item dilectione gratuita magis sunt diligendi extranei boni quam propinqui mali, secus tamen dilectione naturali. quia Deus magis vult a nobis diligere quos ipse magis diligit. Magis autem diligit bonos quam malos, &c. Item magis est diligendus proximus quam proprium

H 4 nostrum

nostrum corpus, quia plenior est ratio diligibilis in proximo. participatio autem beatitudinis est ratio dilectionis partialis charitatiuē. corpus enim non est capax beatitudinis nisi per redundantiam, sed proximus est capax beatitudinis formaliter. De ordine charitatis, ita scriptis reliquit Paulus Cortesius dist. 7. lib. 3. sententiarum cum ait. Quare pertinet ad omnes scire in hac hominum societate ordinem oportere statui quādoquidem ordo prius, & posterius complectatur. Gradus igitur societatis hominum hoc modo describuntur: vt arctior sit societas propinquo- rum, à qua diuelli natura nequeamus, cū princeps sit, & natura solidior. Si autem dilectio, aut collatio fiat, quibus plus sit charitatis impertendum, dicendum erit: ob initium, plus parenti quā libero esse tribuendum. At si verius necessitudo expendatur, nemini dubium esse potest id plus amoris flagitare, quod arctius alstringitur: ex quo vt ait Aristoteli, causa est, vt plus amoris filio quā parenti debeatur. siquidem pater liberum amat tanquam quippiā ex se manans, quod idem filio nullo modo contingit. eodem accedit, quod parentis diuturnior est amor. Nam liberi à parentibus in crepundijs primoque naturæ ortu dilliguntur, contra quæ parentes à liberis serō, & ætatis progressionē amantur. At amor quo vetustior eo absolutior esse solet. Ita quæ dubitari non potest quin iure plus amoris sit a parente, quā a matre reposcendum, cum pater in præstantiori originis ratione versetur, & mater patibilem naturā nanciscatur. Eodem quoque modo de omni propinquo- rum genere discribitur, quo modo sit quisque minus magisve colendus. Hæc Cortesius. Necessitas itaque obseruantie ordinis in dilectione secundum prædicta est moderanda. Item iste ordo quantum ad dilectionem Dei præ omnibus, & super omnia manet in patria, quia ipsum præceptum dilectionis Dei super omnia perfectissime implebitur, & beatus perfectè eo fruatur, & sic arctissimo amore vnietur. De his latius Gabriel, art. 3. dubio 1. vbi supra.

CHARITATIS GRADVS quos ponit Magister dist. 29. in fine lib. 3. sint charitas incipiens, charitas proficiens, & charitas per-

fecta. Et isti gradus charitatis accipiuntur secundum augmentum charitatis. Nam charitas, & qualibet virtus (non statim nata) perfecta est. Nam secundum sanctum Gregorium home. 13. super Ezech. Nemo repente fit summus, sed in bona conuersatione animi vnusquisque inchoat, vt ad magna perueniat. Alia enim sunt virtutum exordia, aliud perfectus, aliud perfectio. Latius Gabriel ibi scribit. Et secundum hos tres gradus triplex est status hominum Deo placentium, & seruientium, quorum alia, & alia sunt officia, & studia conuersandi. Hi sunt status incipientium, proficientium, & perfectorum. Incipienti cum in eo nascitur charitas, incumbit principaliter a peccato recedere, & eius reliquis vitiosum habitibus, & concupiscentiis (quæ adhuc militant in eo, & in contrarium charitatis fortiter mouent) diligenter resistere: ne acquisita charitas corrumpatur, sed foueatur, & nutriatur. Hoc autem fit operibus penitentiae contritione, confessione, & satisfactione: quia status incipientium, est status penitentium. Et licet sic agendo etiam creiscat per huiusmodi opera in virtute: principalis tamen eorum sollicitudo est: non quomodo erefcant, sed quomodo peccatis resistent, & hic labor præcipitur incipientibus Hier. 4. Nouate nobis nouale, & nolite serere super spinas. Circumcidimini & auferite præputia cordium vestrorum. Nouatur nouale per contritionem: euelluntur spinæ per confessionem: auferuntur cordis præputia vitiorum per satisfactionem. Priusquam autem aliquantulum creuit charitas, & decreuerunt concupiscentiæ, & vitia impugnantes, vt iam non sic acriter fortiterque impugnent, succedit secundum studium, & cura ad hoc principaliter tendens, vt proficiat in gratia, & virtutibus: & hoc proficientium est. non tamen ita proficientes, virtutum perfectum intendunt, vt contra dæmonū opugnationes defensionis gladium dependant. Sicut figuratum est in ædificatione Hierusalem ab Esdra, & Zorobabel, de quibus scribitur Neem. 4. quod vna manu ædificabant, & altera tenebant gladium. Principalius opus fuit ædificare: tenebatur tamen gladius ad obuiandum impugnationibus inimicorū. Horū ergo sollicitudo

licitudo est per opera virtutum acquirere virtutes, & ornare animam suam in templum beneplacens Domino. Fortificata vero sic charitate, ac virtutibus roboratis, quibus ligantur passionibus, & humanus quietatur animus, succedit tertium mentis studium ad hoc principaliter intendens: ut diuinitatis creaturis, soli Deo inhaereat contemplatione & amore, quantum vitae praesentis necessitas patitur & admittit, qui gradus perfectorum est. De quo paulo plura scribit Gabriel dub. 2. quæst. vnica distinct. 29. lib. 3.

CARENA Vide in dictione Indulgentia.

CARO dupliciter sumitur in scriptura: vt scribit sanctus Bonau. dist. 3. ar. 2. q. 1. lib. 2. Aliquando dicitur homo exterior, carnalis, sensibilis, & sic comprehendit carnem cum potentia animæ sensitivæ, & hoc modo proprie est subiectum concupiscentiæ carnalis. Alio modo caro dicitur pars hominis constitutiva, sic concupiscentia non est in carne nisi dicatur inesse sicut in causa. Et pro homine accipitur cum dicitur Ioan. 1. Verbum caro factum est. Ita etiam refert Petrus Aliacensis. quæst. vnica. art. 1. lib. 3. Et habetur in glos. Ioan. 1. ponitur quandoque pro affectione carnali, vt dicit Sanctus Bonau. Vnde Apostolus ad Galat. 5. dicit: Manifesta sunt opera carnis. Accipitur & pro natura, vt idem ait Bonau. dist. 1. lib. 2. Vnde Ephe. 5. dicitur. Nemo carnem suam vnquam odio habuit. Accipitur & pro vitio & corruptione, quæ est in carne. Vnde Apostolus: Prudentia carnis mors est. Et ad Galat. 5. Caro concupiscit aduersus spiritum, Et largè accipiendo capitur pro omni concupiscentia quæ inhaeret animæ ex coniunctione sui ad carnem. Et sic nomine carnis intelligitur concupiscentia quæ est mater omnium malorum. Et sine hac non generat in nobis diabolus aliquod peccatum. Bona. dist. 2. ar. 2. quæst. 2. lib. 2.

CARO CHRISTI multipliciter consideratur. Vno modo dicitur totus ille homo: iuxta illud quod dicitur Ioan. 1. Verbum caro factum est. & hoc modo, quia ille homo Deus est ratione personæ vnus, adorandus est adoratione latriæ. Alio modo caro Christi consideratur prout nominat ipsam partem humanitatis per se, non vnitam: &

hoc modo carni consideratæ, non debetur adoratio latriæ, sed dulciæ. Tertio modo consideratur caro Christi quasi medio modo prout nominat ipsam naturam creaturæ diuinitati, & hoc modo dixerunt quidam quod est adoranda dulciæ digniori, quæ quidem est hyperdulciæ. Et ratio huius est, quia solius Dei est adorari latriæ: & natura non communicat alteri naturæ suæ idiomata. Alij verò dixerunt aliter: quod si consideretur caro & anima, prout vnita illi personæ, adoranda est adoratione latriæ pro eo quod secus est de exhibitione honoris & proprietatibus alijs. Honor enim non respicit ipsam personam. Vnde quamuis purpura & vestimentum non participet proprietates regis absolute, communicat tamen in honore & reuerentia, sicut dicit August. & Magister recitat distinct. 9. li. 3. Et ideo quia est vna persona in Christo cui debetur reuerentia summa, vna adoratione est adoranda, scilicet, latriæ, quantum ad vtramque naturam, scilicet, deitatem & humanitatem. sicut eadem adoratione adoratur in vno homine caput & pedes. Hæc S. Bona. di. 9. q. 1. lib. 3. De qua vide in dictione Adoratio, &c.

CARO DICTUR OBNOXIA peccato, quæ est subiectum peccatricis animæ. Vnde querere an caro Christi fuerit aliquando caro patrum, dum animæ carni huiusmodi inhaerenti infuit peccatum, Vnde aduertendum quod carnem fuisse in patribus dupliciter intelligitur: vt scribit Gabr. dist. 4. q. vnica. ar. 3. dub. 4. lib. 3. Vno modo secundum designatam materiam, id est, secundum certam & signabilem sui materiam, ita quod eadem materia carnis secundum numerum fuit in patribus. Alio modo quod fuit in parentibus tanquam in quodam principio, hoc est: quod in parentibus fuit aliqua virtus eis communicata à suis parentibus: per quam poterat caro ista propagari, seu in matris utero formari. Quod breuius sic dici potest: quod caro aliqua fuisse in parente intelligitur, vel in principio materiali, ita quod materia huius carnis fuit pars animata parentis: vel vt in principio actiuo, id est, quod in parente fuerit vis aliqua generatiua huius carnis. Et caro Christi in patribus obnoxia fuit peccato: ad hanc sententiam, quod caro Christi formata est de sanguine bus

n. bus

ribus ex nutrimento de foris assumpto, digesto & preparato virtute suscepta in propagatione à patribus, qui fuerunt obnoxij peccato. Sic etiam dicitur fuisse in Adā secundum corpulentam substantiam, quia virtus digerendi nutrimentum & conuertendi in semen vel sanguinem vnde formatum est corpus Christi, descendit in Virginem ab Adam per seminis propagationem: & sic fuit in Adam tanquam in principio effectiuo mediato & remoto. Item Christus descendit ex semine Dauid, sed non secundum rationem seminalem.

Corpus enim Virginis de quo corpus Christi formatum est, descendit à Dauid per seminis propagationem, nec tamen secundum seminalem rationem corpus Christi. Non enim paternum semen concurrit vel virtus seminis virilis & feminei commixtorum in formatione corporis Christi: defecit enim virtus paterni seminis. Gabriel vbi supra.

CARNALE potest dici dupliciter, vt scribit S. Bonau. dist. 20. quæst. 1. libr. 2. vel à carne, secundum quod dicit naturam: vel à carne secundum quod dicit vitium. ex hoc ultimo modo in primo statu sexuum commixtio non esset carnale opus, eo quod non esset ibi vitiositas, esset tamen opus carnale secundum quod caro sonat in naturam: & nihilominus esset spirituale opus, quia naturaliter & opus naturale concordat spiritui & gratiæ. Hæc Bonauen. in fine quæstionis.

CASVS. De quo vide in dictione *Fortuna*. Casus fortuitus (vt scribit Gabriel distin. 15. quæst. 10. artic. 3. dub. 9. libro quarto) dicitur repentinus rei euentus, qui nec prouideri potest, nec ei resisti, vt incursum hostium, pyratarum, naufragium, incendiū, euersio domus ex terræ motu seu tempestate vel ventorum impetu. Vnde casus quem diligentissimus cauere posset, non dicitur casus fortuitus. Vnde furtum clandestinum factum à persona, à qua diligentissimus præcauisset (vt à vili seruo) non est casus fortuitus. Secus de rapina violenta, nisi spoliatus esset in culpa, transfundo per loca periculosa. Casus, vt scribit Boetius de Consolat. est inopinatus rei euentus. vbi simul tangit positionem & priuationem, vt dicit Sanctus Bonauen.

tura distinctione trigesima septima, articulo secundo, quæstione secunda, libro secundo. Positionem per hoc quod dicit euentus. Priuationem in hoc quod dicit, inopinatus. Et illa quidem priuatio non est respectu Dei, quia Deus nihil potest facere inopinatus siue improuisse, nec etiam à Deo est, cum sit defectus, sed potius à defectibilitate creaturæ. Nullum igitur casuale vel fortuitum, secundum quod huiusmodi, est à Deo, licet secundum id quod est, sit à Deo. Et hoc vult Augustinus 83. quæstione cum dicit: Quod casu sit, temerè fit. Et ideo sicut non concedimus, quod temerarium secundum quod huiusmodi sit à Deo, sic non est concedendum, ait Bonau. quod casuale secundum quod huiusmodi sit à Deo.

CASSVM. Illud dicitur cassum, vel frustrum, quod frustratur suo effectu quem intendit facere. Vnde nulla voluntas Dei potest cassari, vt scribit Brulefer distin. 47. quæst. 1. libro 1.

CASTITAS, vt scribit Paulus Cortesius libro tertio Sententia, distinctio 8. est libidinis cupiditatum domitrix, cuius affectatrix est virginitas, quæ à Græcis *παρθενία* nominatur. Est enim hæc illibatus flos & puritas venereæ talis expert, cum perpetua animi inductione carenti, quo in cœlibatu sit contemplandum aptior. Ioannes Gerson part. 2. de castitate Ecclesiasticorum, ait: Castitas est virtus moderatiua passionum partis concupiscibilis circa venereas voluptates: sicut sobrietas circa delectationes gustus in cibis & potibus moderatur. Diuiditur castitas in moralem, heroicam, & diuinalem. Item in castitatem matrimonialem, vidualem, & virginalem. Castitas virginialis, vt idem scribit part. 4. Sermone de Castitate est integritas corporis & mentis seu cogitationis, nunquam habendi consensum probandi vel experientiam faciendi carnalis voluptatis quæ sequitur, & tactus pudendi membri, ad generationem ordinati. Castitas matrimonialis est abstinētia ab opere carnali, nisi in quantum matrimonij termini ipsum patiuntur & requirunt. Exemplum de homine qui ieiunat, quamuis in prandio manducet. Castitas viduitatis in generali est continentia, quæ seruatur

tur in corde & corpore, postquam persona fuerit in matrimonio, ut Domina nostra: vel postquam expertus est carnalem voluptatem, siue in matrimonio, siue extra. Et hoc modo Sacerdotes possunt dici habere castitatem vidualem, qui viuunt castè post eorum corruptionem. Hæc Gerson part. 4. Vnde actus virginitatis, ut scribit Gabriel distinct. 3. 6. quæst. vnica, art. 3. dubio. 1. libro. 3. est abstinere à concubitu propter Deum, hoc est, illo modo, quo Deus vult talem abstinere. Et actus castitatis coniugalis, est velle uti actu matrimoniali, eo modo quo Deus vult talem uti actu matrimoniali: & illi actus, scilicet, virginitatis & castitatis, non repugnant secundum eundem. Nam sic habens voluntatē abstinendi à concubitu eo modo quo Deus vult eum abstinere: & constat ei per reuelationem vel scripturam, quod Deus velit eum contrahere, & actui coniugali operam dare, tunc velle contrahere propter Deum, in tali generat castitatem coniugalem, manente nihilominus castitate virginali, quia semper manet velle abstinere ab omni concubitu, si ita Deo placet: ubi ergo actus non contrariatur, multò minus habitus. Eodem modo dici potest de paupertate & liberalitate, & sic de alijs, &c. Et ut dicit Brulefer distinctione prima, libro quarto, nisi tuo imbre extincta fuerit flamma libidinis, non potest animus peruenire quò tendit. Errat etiam qui proprijs viribus putat se castitatem obtinere. Vnde Sapiens: Scio quod continens esse non possum, nisi Deus dederit, & hoc scire donum Dei est. Et castitas, ut dicit beatus Thomas, virtus dicta est à castigatione concupiscentiæ. Et differt castitas à pudicitia, ut idem scribit 2. 2. quæstio. 143. quia pudicitia est præcipue circa signa venereorum, ut sunt tactus, oscula, & huiusmodi: castitas verò circa veneream commixtionem.

CATECHIZARE Græcum est, valens tantum secundum Magistrum & Hugonem lib. 2. de sacramentis part. 6. cap. 9. sicut instruere. Vnde catechizatus interpretatur instructus vel audiens. Et accipitur quandoque generaliter pro qualibet instructione, quādoque specialiter pro illa, quādo baptizandi prius instruuntur & docentur, quæ sit for-

ma fidei Christianæ, in qua eos saluos fieri & sacramentū salutis suscipere oportet. Et in primitiua Ecclesia, ut scribit Brulefer di. 6. q. 11. catechizabantur adulti ante baptismum, & instruebantur de his quæ sunt necessaria ad fidē Catholicam obseruandā. Paruuli verò & si non possint doceri, possunt tamen per patrilinos obligari. Et patrilini obligantur ad instruendum puerū, vel ad faciendum instrui puerum, si non habeant alios parentes vel doctores docentes eum.

CATECHIZATIO siue instructio est triplex (ut notat Gabr. di. 6. q. 3. ar. 1. li. 4.) Vna ad cōuersionem fidelium. Alia ad dignius suscipiendū sacramentum baptismi, quæ ex vsu dicitur catechizatio. Tertia ad instruendum baptizatum. Et quāuis illæ fieri possunt per sacerdotes, prima tamē eis maximè cōuenit, quia ad eorum effectum pertinet fidem prædicare, iuxta illud Aggæi 2. Interroga sacerdotes legem. Secunda etiā quamuis fuerit antiquitus per diaconos exhibita, propter occupationes sacerdotū, ne in maioribus impedirentur, sed tamen quicquid potest diaconus, potest & sacerdos, quia & ad eosdem sacerdotes pertinet, maximè modò: quia consuetum est, ut habetur de consecr. dist. 4. Catechismi. Tertia pertinet spiritualiter ad anadochum, id est, parrinum in particulari, quamuis pertineat ad Prælatum in communi. Hæc Richardus, distinctione sexta, articulo. 5. quæstione 3. libro quarto & post eum Gabriel ubi suprà. Instructio autem catechizandorum varia est, secundū diuersas conditiones eorum. Vnde dicit Alexander de Ales: Aliter rudes, aliter intelligentes, aliter paruuli, vsus rationis habentes, aliter adulti. Generaliter autem debent habere instructionem allecuiam ad baptismi susceptionem. Et si intelligentes fuerint, instruendi sunt qualiter à principio mundi Deo cura est de salute humana: & qualiter præfigurauit nostram redemptionem & salutem per sacramenta habendā: & pueri per baptismi sacramentum, & ad fidē nostræ redemptionis factæ per Christum, & glorificationis in anima & corpore per ipsum futuræ. Et secundum hoc beatus Auguſt. edidit libellum de catechizandis rudibus. Plura Gabr. ubi sup. Et obseruandum

seruandum esset hodie, dum Iudæus vel Gentilis ad fidem conuersus, baptizandus esset, aliquot diebus ante baptismi susceptionem, vt ad quæstiones ante baptismum mouendas, (Credis in Deū patrem, &c.) posset ex intentione respondere. Modò vero cum paruuli baptizantur, sufficit formā seruare, quæ in agendis describitur. Latius Gabr. vbi supra.

CATECHISMVS, vt dicit Petrus de Palude distin. 6. quæstio. 4. libro. 4. est instructio circa fidei rudimenta, id est circa generalia fidei, & quæ pertinent ad fidem Catholicam.

CATHEDRA MOYSI capitur pro auctoritate iudicandi populum, vel pro doctrina quam docuit Moyses, vt habetur Mat. 23. Super cathedrā Moysi sederunt Scribæ & Pharisei. Omnia quæcunque dixerint vobis, seruate & facite, &c. Quod verum est, nisi contra legem diuinam dixerint, tunc enim locum habet illud Petri, Act. 5. Obedi- re oportet Deo magis quàm hominibus: nec sic præcipiendo sedent supra cathedram Moysi, quum præcipiunt quod est contra Deum. Non enim procedunt hæc de cathedra, id est, doctrina Moysi, sed de cathedra pestilentie & erroris. Ita post Scotum scribit Dominus prepositus Gabr. dist. 1. quæst. 4. art. 3. libr. 4. Cathedra verò pestilentie dicitur regnum terrenum cum superbia, vt dicit sanctus Augustinus super primum Psalmum. quæ ideo cathedra pestilentie rectè intelligitur, quia nõ ferè quisquam est qui careat amore domi- nandi, & humanam non appetat gloriam. Pestilentia enim est morbus latè perua- gatus, & omnes aut penè omnibus inuoluens, quanquam accommodatius accipitur cathedra pestilentie pro pernicio- sa doctrina, cuius sermo vt cancer serpit. Hæc Augustinus.

CATHOLICVS, vt notat Brulefer distin. 5. quæst. 3. libr. 4. est ille qui credit implicitè vel explicitè, actu vel habitu omnia quæ pertinent ad fidem orthodoxam formatā vel informem. Vnde paruuli baptizati, sūt Catholici censendi habitu. Item omnis homo habens charitatem, est Catholicus: quia non potest habere charitatem sine fi- de infusa. Item omnes existentes in gratia etiam quando dormiunt, sunt Catholici,

quia habitu credunt. Item omnis peccator Christianus existens in peccato mortali, alio à peccato hæresis, dicitur Catholicus quia licet non habeat fidem formatā, ha- bet tamē fidem informem. Sed nec Iudæi, nec Saraceni, & non baptizati, dicuntur Catholici: vnde Catholica fides, & Catholica veritas dicitur. Et dicitur fides Catholica & Apostolica, vt scribit Theologorū Iux Gabriel lectione 24. canonis. Catholica, quia eius principia non particulariter, sed vniuersaliter toti mundo sunt tradita: nõ sicut lex vetus, quæ dumtaxat vni populo Israelitico semini, scilicet Abrahamæ, data, cæteros non obligabat. Nam Abrahamæ di- ctæ sunt promissiones salutis, & semini eius. Galath. 3. Et dicitur fides Apostolica, hoc est per Apostolos toti mundo cõcor- diter promulgata. Vel Apostolica, id est, in Apostolis tanquā firmis radicibus fun- data. Latius Gabriel. Veritas autem Catholica, vt idem scribit lectione vigesima- secunda canonis, cui quilibet viator actu vel habitu, explicitè vel implicitè assentire tenetur.

CAUSA vno modo accipitur pro re ad cuius positionem ponitur aliud, siue ad cuius esse sequitur aliud tanquam effectus. Sic in prædestinato vel reprobato, non est causa prædestinationis vel reprobationis, quia prædestinatio est diuina voluntas, quæ illi vult dare vitam æternam, isti pœ- nam perpetuam, quæ voluntas, est ipse Deus. Alio modo capitur pro propositione habente quandam prioritatem ad aliā, secundum consequentiam, secundū quam antecedens dicitur causa consequentis. Si- cut si dicimus quod causa quare ignis nõ calefacit, est, quia non habet passum combustibile sibi approximatum. Et sic dicitur frequenter antecedens esse causa cõsequē- tis: & tamen nõ est proprie causa in aliquo quatuor modorum causandi ab Aristote- le positorum. Ita Petrus de Aliaco quæst. 12. art. 2. lib. 1. post Occam & Gabr. dist. 41. quæst. vnica, lib. 1. post Occam. & distin. 1. q. 2. lib. 2. capiendū primo modo ad ratio- nem causæ, vt vult Occam q. 3. dist. 1. lib. 1. & dist. 45. lib. 1. Et infra in 4. dist. 1. requiri- tur, quod ipso posito, omnibus alijs circū scriptis ponitur effectus, & ipso non posito, omnibus alijs positis, non ponitur esse-
ctus,

aus. Propter primum tam ignis quam sol ponitur causa caloris. propter secundum asinus ponitur causa asini: & obiectum est causa notitiae intuitivae, capiendae causam secundo modo, dare est aliquam causam reprobationis, ut & sentit Occam, & post eum scribit Gabriel quaestione unica, articulo secundo, libro primo, distinctio 41. quaestione secunda, sequitur. Ille peccabit finaliter: ergo damnabitur. Non enim Deus prius est ultor, quam sit aliquis peccator. Augustinus undecimo super Genesim ad litteram: Et videtur esse crudelitatis punire innocentem. Item alicuius praedestinationis est aliqua causa vel ratio secundo modo causando causam, quia aliqui propter meritum saluantur: ita quod si non voluntarie mererentur, non saluarentur. Item alicuius praedestinationis nulla est causa vel ratio totalis, quia aliqui ex gratia speciali ordinati sunt ad vitam: sicut beata virgo Maria, & Paulus à Domino percussus, & illuminatus. longior est Gabriel ubi supra. Non discrepat à praedictis Aliacenensis, qui dicit, quod non omnes praedestinantur eodem modo: sic, scilicet quod omnium sit ratio praedestinationis, vel nullorum: sicut non omnes eodem modo receperunt gratiam. Aliqui enim fuerunt sanctificati ante natiuitatem suam, alij non: & quare isti, & non illi? nulla est ratio, nisi voluntas Dei. Cardinalis Cameracen. quaest. 12. libro primo sententiarum: Et capiendae causam primo modo, proprie dicitur causa, scilicet ad cuius esse sequitur aliud, vel quo posito ponitur aliud: & eo non posito, non ponitur. sic malum (ut scribit Gabriel libro secundo, distinctio 34. quaest. unica, articulo 2.) quantum ad formale, non habet causam deficientem. Secundo modo capitur improprie causa. sic dicimus Petrum non moueri, esse causam manendi in eodem loco: & ignem non approximari passo, est causa non calefaciendi, ut dictum est.

CAUSA EST DUPLEX, mediata & immediata. Causa mediata est causa causae, ut Abraham dicitur causa Iacob nepotis. Causa immediata est, qua posita alijs circumscriptis, ponitur effectus, vel qua non posita omnibus alijs positis, non ponitur effectus. Et causa mediata proprie non est

causa, quia non requiritur ad esse effectus: nec ea posita, ponitur effectus: ut patet de auo respectu nepotis. Sed omnis causa proprie dicta est causa immediata siue causa vniuersalis siue particularis, quae non minus est causa, quam vniuersalis, nec idem est causa immediata, & causa praecisa, siue totalis. Gabriel distinctio 45. quaestione unica, libro primo, & in 4. distinctione 1. quaest. 1.

CAUSA TOTALIS est, qua posita, omnibus alijs circumscriptis, potest effectus sufficere poni, & haec dicitur causa sufficiens: vel accipitur pro causa praecisa, quae non habet aliquid sibi concausans. Sic causa partialis est, quae cum alia causat effectum. Vnde Deus produciens asinum, cum causa secunda est causa partialis: sic & causa secunda. Sed utraque causarum totalis & partialis est causa immediata, & causa totius effectus. Item in pluribus trahentibus nauem, quilibet illorum concurrentium est causa partialis, siue vniuersalis, siue partialis, & omnes simul sunt causa praecisa, siue totalis. Et diuisio causae in causam mediam & immediatam est diuisio analogi, in sua analogata. Vide latius Gabrielem distinctione prima, quaestione secunda, libro secundo. Nulla autem creatura est causa totalis sui effectus, ut scribit post Scotum Gabriel, distinctio 37. quaestione unica, libro secundo: quia semper concurrunt Deus immediate tanquam causa partialis. Solus Deus est causa totalis efficiens effectum creatorum. Et quod dicitur Ecclesiastici decimo quinto: Deus ab initio creauit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui, & cetera. non vult illa auctoritas, quod sic relinquatur homo in manu consilij sui, ut aliquid possit sine Deo, sed quod potest utrumque, scilicet bonum & malum eligere. Quodcumque autem elegerit, concurrunt Deus ad eliciendum huiusmodi velle. Sic ad multas alias auctoritates est dicendum, ut refert Gabriel distinctio trigesima septima, quaestione unica, libro secundo, quas ibidem videre potes.

CAUSA IMMEDIATA quaedam dicitur talis immediatione causae, quaedam immediatione effectus. Causa immediata immediatione causae, est inter quae, scilicet & effectum non mediat alia causa, quae sit causae effectus, & ipsa

ipsa

ipsa tantum causa illius causæ. Sed causa immediata immidiatione effectus, est causa potens producere effectum sine alio effectu concurrente, suæ præiud. Sic ignis non est causa immediata ignis, quia producit immidiatione effectus, quia non potest producere formam ignis in materia, nisi prius producat calorem in ea, etiam si calor productus non agit ad formam ignis. Gab. di. 1. q. 2. lib. 2.

CAUSA PRIMA dicitur (vt scribit Dominus Cardinalis Cameracen, quæ. 13. ar. 2. li. 1.) non quia possit se sola quicquid potest cum alia, sed dicitur prima, quia à nulla alia est causata, & qualibet alia est causata ab ea, vel immediatè vel mediatè. Et vt scribit Gabr. di. 1. quæ. 2. lib. 2. & di. 45. qu. vnica, libr. 1. Causa dicitur prima, vel primitate perfectionis, vel primitate illimitationis, vel primitate durationis. Prima perfectio ne dicitur, quæ est cæteris perfectior: prima illimitatione, quæ concutrit vel concutere potest ad plures effectus, producentes, vt Sol respectu ignis. Primum duratione accipitur dupliciter, vel quod procedit secundum suam naturam, vel quod prius duratione causat, vt si aliquis plus traheret nauem quàm alius, & postea traheret cum alio. Voluntas diuina est causa immediata omniū, quæ sunt, quamuis hoc ratione naturali probari non possit. Estq; Deus causa prima perfectione, illimitatione, & duratione, quantum ad esse, quia perfectissimus, infinitus, æternus. Sed non est causa prima duratione in causando, quia dum causa secunda causat, non prius causat, quàm causa secunda, sed simul causant, quāuis Deus possit & prius, & se solo causare. Gabriel di. 45. quæst. vnica, libr. 1. Vnde vt idem ait dist. 14. libr. 2. In omni operatione Deus operatur intimè, & immediatè, cum Dei voluntas sit prima, & summa causa omnium specierum, & motuū, vt dicit Aug. de Trinit. 3. cap. 5. In aliquibus autem sic operatur, vt ipse sit tota causa in aliquibus causat partialiter, & virtutem causandi communicat creaturæ. Prima dicuntur mirabilia, secunda naturalia, & vtræque quo ad Deum voluntaria, vt vult sanctus Bonauentura. Præterea Deus est prima causa efficiens omniū effectuum immediata immidiatione causæ.

Probatnr multis auctoritatibus scripturæ, vt diffuse ostendit Gabriel di. 1. q. 2. lib. 2. art. 2. Vnde Ioannis 1. dicitur: Omnia per ipsum facta sunt, & cæc. Et in Symbolo Nicæ. Credo in vnum Deum, patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ, visibilibus & inuisibilibus. Et extra de tri. & fid. cathol. firmiter: Ipse creator omnium visibilibus, & inuisibilibus spiritualium, & corporalium. Item Rom. 1. Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia: & cætera innumerabilia scripturæ testimonia, quamuis hoc ratione naturali probari non possit, vt multis probat Gabriel: potest tamen rationabiliter secundum Occam q. 4. & 5. lib. 2. persuaderi, vide ibidem. Et August. 2. de Trinit. verius attribuit causalitatem inferiorum Deo, quàm causis secundis. Sed causæ secundæ sunt immediatæ, ergo Deus, & c. Hinc Proculus dicit, quod causa prima plus influit in effectum quàm secunda, id est de causis. Item suspendente causa prima suam actionem, nihil agit creatura, vt patet in eclipsi Solis tempore Dominicæ passionis, & in igne pueros non lædente in fornace Regis Chaldæorum, Danielis 3. quia Deus non concurrebat immediatè cum igne in camino ignis, ideo ignis non potuit agere. Est igitur Deus causa immediata. Item Sol est causa immediata istorum inferiorum, patet in effectibus productis à Sole, dum accedit ad nos tempore æstatis: ideo sequitur, quod Sol sit causa immediata talis effectus inferioris producti. igitur multò magis dependet effectus à Deo tanquam à causa immediata. Sine Deo autem cooperante nihil positum fieri potest, vt idem probat Gab. di. 12. lib. 3. & quæcunque positiua permittit hæc & facit. Hinc Cardinalis Camera. ait: Plus Deus facit faciendo aliquem effectum mediante causa secunda, quia facit causam secundam esse causam effectus. Et ij, quodlibet. qu. 1. Occam ait: Nisi Deus esset causa efficiens, vel mouens effectiue alicuius effectus, videtur quod frustra poneretur in vniuerso. Et Richar. dist. 24. artic. 3. qu. 1. li. 4. dicit, quod Deus non tantum est ens, sed est omnium entium causa effectiua, & gubernatiua: vt & latius ibidem declarat, vide & de hoc Dominum Cardinale Cameracen. copiosius. qu. 13. lib. 1. Item Aug. in de

in de concordia præscientiæ, post alia facit, igitur inquit, Deus omnia quæ iusta, vel iniusta voluntate sunt, id est, bona opera, & mala in bonis quidem facit quod sunt, & quod bona sunt. In malis verò facit quod sunt, sed non quod mala sunt. Vnde actus malus qui est materiale in peccato immediatè, causatur à peccatore simul & ab efficiente Deo, vt scribit Gabr. dist. 37. quæst. vnica, libr. 2. de quo vide & Aliaco, quæst. 13. libr. 1. Deus autem non est causa defectiua, sicut voluntas humana, quamuis eo modo est causa effectiua actus peccati, quo voluntas, ipse enim nō est causa deformitatis actus, quod est formale peccati. Mali itaque culpæ Deus nō est causa efficiens, neque deficiens, sed fortè posset dici causa permittens deferendo voluntatem à se auersam, vt post Scot. scribit Gabr. dist. 36. q. vnica, arti. 3. dub. 2. &c. De qua quidem re Sanctus Bonauent. dist. 37. circa textum libr. 2. ponit aliquas propositiones tanquā regulas infallibiles. Prima, omne id, quod dicit positionē aliquam est à Deo. Secunda est, omne id, quod aliquem ordinem dicit in quantum huiusmodi est à Deo. Tertia, nullus defectus secundum quod huiusmodi est à Deo propter hoc quod repugnat diuinæ potētiae. Quarta est nullum inordinatum secundum quod huiusmodi est à Deo, quia repugnat diuinæ sapientiæ. Vnde Ansel. in libro de concordia prædestinationis, & præscientiæ: Omnis qualitas, & omnis actio, & quicquid habet aliquam essentiam, est à Deo, à quo est omnis iustitia & nulla iniustitia, &c. Est insuper Deus causa prima omnium primitate perfectionis, & illuminationis, quia Deus est perfectior omnibus, & est causa omnium effectuum, quod nulli conuenit alij. Estque causa prima duratione primo modo accipiendo primitatē durationis, vt dictum est, quia secundum suam naturam præcedit duratione omnes causas secundas, & effectus. fuit enim ab æterno quod nulli alij conuenit, sed non secundo modo, quia non præuenit causando causas secundas secum concausantes, potest tamen Deus in se eminenter habere causalitatem effectiuam omnium causarum secundarum, & supplere omnē eorum causalitatem, & sic etiam posset esse

causa prima effectiua omnium duratione secundo modo. Sed vide de hoc Gabrielē libro secundo, distinctione prima, quæst. 2. art. 2. omnium enim effectuum absolutorum potest esse causa effectiua, & se solo potest producere in genere causæ efficientis, quicquid potest producere cum causa secunda. Hinc illud commune dictū: Deus potest supplere causalitatem cuiuslibet causæ extrinsecæ. Item Deus est causa immediata omnium effectuum immediate effectus: effectuum dico (inquit Gabriel) absolutorum, quia ad productionem cuiuscunque effectus non indiget alio effectū, quia potest quemcunque effectum absolutum producere solum, sine productione cuiuslibet alterius effectus, quia licet aliquæ qualitates requirantur ad materiæ dispositionem pro receptione formæ, secundum Philosoph. 2. de anima, actus actiuorum sunt in patiente prædisposito, tamen Deus potest omnem effectum absolutum producere immediatè, etiam extra materiam. Gabr.

CAUSA communiter diuiditur in causam principalem, & instrumentalem. Causa principalis dicitur quatuor modis, secundum Scot. q. 1. & 4. dist. 1. lib. 4. Primo modo per exclusionem causæ superioris agentis, & hoc modo agere principaliter, est agere independenter, & illo modo sola causa prima est causa principalis, & ideo omnis causa secunda est instrumentalis. Secundo modo causa principalis dicitur totum superpositum agens per aliquam sui partem, & pars per quam totum agit, dicitur instrumentalis, & sic totus homo dicitur causa principalis uisionis, oculus verò instrumentalis. Tertio modo causa principalis dicitur causa quæ attingit effectum principalem, secundum aliquam præuiam dispositionem: sic calor dicitur causa instrumentalis respectu ignis, supposito quod non attingat formam ignis generandi, sed tantum calorem. Quarto modo dicitur causa principalis, quæ agit per formam propriam intrinsecam, siue in sic agendo sit subordinata agenti superiori, siue non. Et causa instrumentalis est, quæ non agit per propriam formam, sed tantum per motionē alterius mouentis, vt in scientia artis, vt ferra vel securis; & illo modo, omnis dispositio

positio necessitans ad formam, quæ non est ratio receptiua, potest dici causa instrumentalis actiua quodammodo. Sic merita sunt causa instrumentalis præmij, nam propriè dicitur per meritum acquiratur præmium, & tamen meritum est dispositio præuia ex ordinatione diuina ad præmium, non tamen sicut ratio receptiua: ita & post Scotum notat Gabriel libro 4. dist. 1. q. 1.

CAUSA EFFICIENS est triplex, vt notat Brulef. di. 1. qu. 3. lib. 3. quædam est propriè effectiua, alia est dispositiua, tertia est excitatiua. Omne enim quod efficit, vel disponit, vel excitat disponentem, vel efficiientem, aliquo modo potest dici efficere, vel causare, vt conuersionis S. Pauli fuit triplex causa, scilicet propriè effectiua, quæ fuit Deus, qui propriè erat & dat gratiã. Causa dispositiua per modum supplicationis fuit S. Stephanus, exorans Deum de uote pro lapidantibus se, inter quos principalis fuit Paulus. Causa excitatiua fuit conuersionis magnitudo, & fuit prædicationis Christi. Et posset dici, quod causa excitatiua Pauli, fuit Christi dictum, dicentis: Saule, Saule, quid me persequeris? Et Bonauent. dist. 40. ar. 1. quæ. 1. in solutione vlt. argu. li. 1. quædam est causa efficiens, quæ operatur secundum materiam præiacentem, & ista quidem, quia alio indiget, non dicitur præparare quando solum vult, & disponit intus, sed quando materiã aptat exterius. Quædam est causa efficiens, quæ nullo indiget ad operandum, sed statim cum vult operatur, & in tali præparatione, non est aliud quam disponere, & proponere, & talis est Deus, quia nullo alio indiget ad se operandum.

CAUSA FINALIS est illud, quo agens mouetur ad operandum. Et potest dupliciter accipi. Vno modo strictè, alio modo largè. Strictè dicitur illa quæ simpliciter est finalis, & vltima: & ita quod non ordinatur in aliam, sed aliæ in eam. Largè dicitur illa, in quam alia ordinatur, siue ipsa ordinetur vltra in aliam, siue non. Primo modo strictè causa finalis est aliquid amatum amore amicitie ab agente propter ipsum aliquem effectum producente. Gabriel di. 1. qu. 5. lib. 2. Et vt ibidem dicit, causa finalis est vltima in executione, non

ita quod vltimo acquiratur, quia præexistit operationi. Sed est vltimum in executione, id est, dirigit agens ad vltimum effectum, quia est illud propter quod omnia alia fiunt. Causa finalis largè, est aliquid amatum amore amicitie vel concupiscentie, vel etiam oditum ab agente, propter quod agens aliquem effectum producit. Declarationem vide in Gabriele. Ad Physicos quoque spectat lucidior declaratio.

Et eiusdem effectus possunt esse plures cause finales subordinatæ, quæ primi effectus, vt puta euulsiones herbe, omnes sequentes effectus ordinati: confectio, potio, sanitas amati amore concupiscentie, & vita dilecta amore amicitie sunt cause finales. Et dicitur oditum, quia aliquando obiectum nolitionis siue oditum est causa finalis, alterius noliti vel etiam voliti. Exempli gratia ponamus. Sanus odit mortem, propter quam nolitam odit infirmitatem, propter illam oditam vult recipere potionem, amaram, vt non contingat siue accidat infirmitas. Eadem infirmitas est causa finalis volitionis, quæ volo bibere potionem amaram, quia propter illam oditam vt non contingat siue accidat vult bibere potionem amaram, alias non bibiturus. Causatio cause finalis est mouere efficiens ad agendum: istud mouere realiter non est aliud nisi ipsum finem amari ab agente, & propter amorem eius aliud amari vel fieri. Vide Gabrielem vbi supra. Sed causatio cause efficiens est efficere, agere, producere extrinsecè aliud cuius ipsum non est pars. Causatio cause materialis est esse materiam compositi, hoc est tanquam partem materialem compositi suscipere eius formam. Causatio forme, est dare formaliter esse specificum composito, vel aliquid huiusmodi. Item in effectibus ordinatis ad eundem finem, semper effectus posterior est causa finalis prioris, quia primus effectus producit propter secundum amatum, ut collectio herbarum fit propter eorum decoctionem, decoctio propter potionem, potio propter sanitatem, &c. Plura Gabr. Item cause sunt sibi inuicem cause. Nam sanitas est causa finalis potionis, & potio causa efficiens sanitatis. Verum hoc est in diuersis causarum generibus, in eodem genere est impossibile. Et de causa finali

finali dupliciter loqui possumus. Vno modo de ea quæ est præstituta ab ipso agente particulari. Et isto modo causæ merè naturales non agunt propter finē, quia cum non cognoscunt (has enim intelligo per causas merè naturales) non præstituant sibi finem quem intendunt. Alio modo loquitur de causâ finali, quæ est præstituta & intenta ab illo agente, vel ab agente superiore dirigente. Hinc in agendo (loquendo de causâ finali) primo modo Deus nō est causa finalis omnium effectuum à causis secundis productorum. Probatur, quia causæ merè naturales agentes effectus nō cognoscunt, nec amant Deum: igitur non intendunt Deum tanquam causam finalem suarum operationū, quia ad hoc quod aliquis sit finis primo modo, oportet eū præ cognoscere & amari, propter ipsam v. a. matam causam particularem agere, &c. Nec naturali ratione potest probari Deū esse causam finalem omnium effectuum, quia nō potest probari ratione naturali, quod Deus propter amorem sui producat omnē effectū, sed certa fide tenendum est Deū esse causam finalem oīum, quia Deus operatur oīa in omnibus, & nō irrationaliter: ergo propter finē, probat Gab. vide eū. Probatur & auctoritate scripturæ, Prover. 16. Vniuersa propter seipsum operatus est Dñs. Et Rom. 11. Ex ipso & p ipsum tanquam perfectissimo exemplari, In ipso tanq̃ in vltimo & optimo fine. Vnde Origenes super locum istum: Quod dicitur in ipso, perfectio omniū & finis designatur. Item Apoc. 1. Ego sum Alpha & Ω, principium & finis, dicit Dominus. Ad idem Magister in textu dist. 1. lib. 2. Sent.

CAUSA est duplex, scilicet per se & per accidens (vt notat Gabr. di. 2. q. 10. lib. 1. art. 3. dub. 3. Causa per se est aliquod quod causat non per aliud realiter distinctū ab eo, sed per se, ita quod ipso posito, circumscripto omni alio, quod non est causa in aliquo genere causæ, potest sequi effectus, & sic calor per se calefacit, anima per se intelligit, vt per se non excludit circumstantiā partialis causæ concurrentis. Nam secundum multos accidentia non habent actiuitatem suam extra subiectum sicut in subiecto: & pro statu illo oportet intelligētem phantasmata speculari.

CAUSA PER ACCIDENS est illud quod causat per aliud ab eo distinctum. Sic anima intelligit per corpus. Ignis calefacit per calorem, homo intelligit per animam. Totum agit per partē. Quandoq; autē p accidēs, & per se dicunt contra dictionem propositionis, vt ædificator per se ædificat. Statuā faciens est causa per se statuæ. Album per accidens ædificat, Policletus est causa per accidens statuæ, vt innuit Commentator 1. Phy. Sic enim sensus est: Hæc propositio est per se, ædificator ædificat. Hæc est per accidens: album ædificat: vt etiam habet Philosophus 2. Physic.

CAUSAE essentialiter subordinate, secundū Sco. est quarum posterior dependet à priorē in causando, & est imperfectior ea, & simul requiruntur ad causandū, oppositum est in accidentaliter ordinatis. Et causarū concurrentiū ad determinatū effectum, si vna non possit concurrere, nisi alia cōcurrat: ita depēdeat vna ab alia in causando, sicut econuerso: verbi gratia. In generādo hominē, homo essentialiter à Sole dependet, & econuerso: quia nec homo sine Sole, nec Sol sine homine pōt hominē generare, sed tamē Sol sine Sorte potest hominē generare: & sic causa vniuersaliter & imitator, non dependent ab inferiori, scilicet Sol ab homine, quia Sol non requirit hoc singulare, sicut inferior à superiori & vniuersaliori. potest & quandoq; Sol generare murem sine mure: vide latius Gabr. di. 2. q. 10. lib. 1. Et (vt notat Dominus Cardinalis Came. q. 3. art. 3. li. 1.) inter causas essentialiter ordinatas, & accidentaliter ordinatas, est triplex differentia. Prima est quod in causis essentialiter ordinatis: secūda dependet à prima in causando. Causæ autem accidentaliter ordinatæ sunt, quarum neutra ad productionem alterius effectus aliam requirit naturaliter in causando. Secunda differentia est quæ sequitur ex prima, quod in causis essentialiter ordinatis est causalitas alterius rationis, & alterius speciei, quia ad causationē vnius effectus sufficit vnum vnius rationis. Tertia differentia quod omnes causæ essentialiter ordinatæ similiter requiruntur ad causandū effectum. In causis autē accidentaliter ordinatis, non requiritur earum similitas in causando, vide latius Aliacen.

CAUSA sine qua nō, vt notat Petr. Paludē.
di. 1. q. 1. lib. 4. est qua posita, aliud ponitur
aliunde, quamuis secundum eundem idē
videatur esse causa per accidens, & causa
sine qua non. Hinc in naturalibus non da-
tur causa sine qua non, sed tantum in vo-
luntarijs, quoniam, scilicet causa volunta-
ria determinat se ad præsentiā alicuius
(quod non est naturaliter productiui certi
effectus) producere illum effectū, & non
sine illius præsentiā: vide & de hoc Gab. di.
1. q. 1. lib. 4. & Petrum de Aliaco q. 1. lib. 4.
Et vt scribit Gabr. art. 3. dub. 3. vbi suprā. si
causa sine qua non, dicitur causa ad cuius
esse ex sola voluntate alterius sequitur al-
liud esse, omnis causa secunda est causa si-
ne qua non, quia omnis causa secunda sic
se habet quod ad positionem eius ex sola
voluntate diuina determinantis produce-
re aliud ad illius causæ positionem sequi-
tur aliud, quia circumscrip̃ta diuina volun-
tate contingenter agente, nūquam ad po-
sitionem causæ secundæ, sequitur aliud.
Ex quo videtur sequi, quod ita propriē sa-
cramenta post diuinam institutionē sunt
causæ gratiæ, & effectus gratuiti, sicut, quæ
cūq; causa naturalis, est causa sui effectus.
Quod patet, quia vtræque causæ, sunt cau-
sæ sine qua non, & inter causas sine qua
non, non est diuersitas, quantū ad rationē
causæ. Et quamuis sacramenta causent gra-
tiam tanquam causæ sine qua non, nō ta-
men creant gratiam: patet, quia non cau-
sant gratiam, nec causarent eam nisi in su-
biecto susceptibili, scilicet anima intelle-
ctiua, Deus autem creat, quia in producē-
do gratiam, non innititur subiecto, posset
enim ita producere extra subiectum, sicut
in subiecto, nec est inconueniens eundem
effectum creari à Deo, & produci à creatu-
ra, vel de subiecto, vt aliās dicitur. Et hæc
imaginatio (vt ait Gabriel vbi suprā.) ma-
gnificat potentiam actiuam in Deo, quia
ponit solum Deum omnem effectum po-
sitiuum secundum se, & quodlibet sui cau-
sare principaliter & propriē per actū pro-
prium sui liberæ voluntatis. Creaturam
verò tantum concurrere ex diuinæ volun-
tatis determinatione tanquam causam si-
ne qua non: & hoc satis concordat scriptu-
ræ, & dictis sanctorum. Ait enim Aposto-
lus: Non quod sumus sufficientes cogi-

gitare aliquid ex nobis quasi ex nobis, sed
sufficiētia nostra ex Deo est. 2. Corinthio.
3. & 1. Corinth. 13. Deus operatur omnia
in omnibus. Et secundum hoc, negant Do-
ctores communiter creaturam concurrere
ad effectum seu terminum creationis:
puta animæ, vel gratiæ, &c. tanquam cau-
sam propriē dictam: non autem tanquam
causam sine qua non. Nam concedunt de
dispositione de congruo respectu gratiæ:
& de merito respectu gloriæ: & de disposi-
tione embryonis humanæ respectu anime
intellectiue, quod sint causæ sine qua nō.
Licet omnes illi effectus propriē creentur
à Deo, &c. vt. vide latius Gabrielem de cau-
sa sine qua non, dub. 3. vbi suprā. & paulo
antē.

CAUSA SINE QUA NON, differt à causa
naturali. Nā causæ naturali conuenit cau-
sare, secundum totam speciem, ita quod
omne illud in quo saluatur natura talis,
secundum speciem ponit in similem effe-
ctum. Non autem sic est in causa sine qua
non. Nam si laicus habeat materiam Eu-
charistiæ, intentionem consecrandi, & p-
ferat verba formalia, non tamen conse-
crat, & tamen eadem est natura speciei vocæ
panis verborum intentionis in laico, &
Sacerdote: vt pono. illa tamen differentia
non sufficeret in causa naturali, quæ cau-
saret ex proprietate indiuiduali non spe-
cifica, &c.

CAUSARE est inducere, efficere, producere.
Vnam autem rem causare aliam, vt scrip-
tis reliquit Gabriel distinct. 1. quæst. 1. ar-
ticul. 1. libro quarto. non est aliud, nisi ad
præsentiā vnius rei aliam rem produci,
vel esse: vt ignem causare calorem in aqua
apposita, nihil aliud est quàm ad præsenti-
tiam ignis calorem inesse aquæ. Et causare
est ad nudam præsentiā rei, aliam rem
incipere vel esse. Hoc autem (vt dicit Oc-
cam, & post eum Gabriel & Petrus Aliacē-
sis quæst. 1. quarti articul. 1.) contingit du-
pliciter. Vno modo quando ex natura rei
ad esse, & præsentiā vnius sequitur natu-
raliter esse alterius. Alio modo quādo ad
esse vnius sequitur aliud, ex sola volunta-
te alterius illud ad præsentiā eius produ-
centis: vt si Rex statueret, quod habens de-
narium plumbeum, signo Regis signatū,
reciperet de camera Regis centū florenos,
denarius

denarius ille presentatus ad cameram Regis, causa est receptionis centū floren. nō ex natura plumbi, sed ex sola voluntate Regis. Primum dicitur causa propriē, quia est causa ex virtute propria, id est ex virtute quā est in ipsa, aut quā est ipsamet res siue eius natura. Secundum verō dicitur causa sine qua non, &c.

COELVM vt scribit post sanctum Thomam part. 1. quæst. 68. artic. 4. Dominus præpositus Gabriel distinct. 14. q. vnica, art. 2. lib. 2. accipitur tripliciter in scripturis. Primo modo propriē, vt distinguitur contra elementa, pro corpore sublimi luminoso actu, vel potentia incorruptibili per naturam circundans regionem elementarem; ita communiter accipitur in scripturis: vt ibi: Vocauitque Deus firmamentum, cœlum. Et sequitur de Sole & Luna, posuit eos in firmamento cœli, Genesis 1. Secundo accipitur impropriē. vt dicitur per participationem proprietatis corporis celestis, scilicet pro corpore leui & sublimi diaphano & luminoso actu vel potentia. Et sic includit etiam aerem, & ignem. Et sic accipitur in hymno puerorum: Benedicite volucres cœli Domino, Daniel. 3. & Luca 8. Et volucres cœli comedunt illud. Tertio modo accipitur metaphoricē. Et sic quandoque Trinitas benedicta dicitur cœlum propter eius spirituales subtilitatem, & lucem, & summam perfectionis altitudinem: de quo cœlo exponitur diabolus dixisse Esa. 14. Ascendam in cœlum, id est, ad æqualitatem Dei. Vnde Bonauentura distinct. 2. part. 2. in dubijs literalibus lib. 2. dicit, quod cœlum est nomen impositum corpori, secundum suam impositionem, & corpus quod est sursum, dicitur cœlum, quia est contentiuum, secretum, & quietum, & quia hæc triplex proprietas reperitur in celsitudine diuinitatis, ideo dicitur cœlum. Est enim ampla immensitate virtutis, secreta profunditate cognitionis, quæta tranquillitate dilectionis, hoc enim cœlum est ad quod Lucifer ascendere voluit, quia ad hanc celsitudinem, hoc est superius omni cœlo non situ, sed dignitate, & maius est omni cœlo non extensione, sed ex sua immensitate, per quam est extra omnia non exclusus. In hoc autem cœlo sunt solum tres personæ, scilicet pater, &

filius, & spiritus sanctus, qui soli sunt omnino, & perfectē æquales: omnia autē creata, siue corporalia siue spiritualia, intra empyreum sunt. Hec Bonauent. Quandoque etiam spiritualia bona, in quibus est sanctorum remuneratio, cœlum nominatur: vt Matth. 5. Merces vestra multa est in cœlis, vt exponit August. Quandoque tria genera spiritualium visionum, scilicet, corporalis, imaginaria, & intellectualis, tres cœli nominantur: de quibus Augustin. exponit, quod Paulus raptus est vsque ad tertium cœlum. 2. Cor. 12. Accipiendo autē cœlū propriē potest accipi tripliciter. Vno modo absolutē, vt significat simpliciter corpus cōpositum ex materia & forma incorruptibili, naturaliter nō vitali, nullius peregrinæ passionis susceptiuum. Et sunt peregrinæ passionis qualitates primæ ad inuicem contrariæ, & secundæ eas consequentes, vt grauitas, leuitas, color, sapor, &c. contrarium habentes: illo modo qualibet stella epiciclus: & similiter qualibet pars cœli est cœlum. Secundo modo accipitur cōnotatiuē, vt supponit pro cœlo primo modo dicto, connotando cōtinentiam mediatam, vel immediatam regionis elementaris. Et sic importat quamlibet celestem sphaeram totam elementarem regionem circundantem, & illo modo epiciclus aut stella non dicitur cœlum, licet sit pars cœli. Tertio modo accipitur vt connotat ordinē ad completum motū Planetæ, aut firmamenti, & sic omnes orbis seu sphaeræ ad motū vnus Planetæ requisitæ dicuntur vnum cœlū, & illo modo Sol eccentricus deferens corpus Planetæ, non dicitur cœlū. Similiter nec concentricus, quo ad vnā superficiē, & eccentricus secundū aliā, sed totū aggregatū ex his. Sic accipitur cœlū dū dicuntur esse septem cœli Planetarū. Gab. di. 14. q. vnic. li. 3. & quot sunt cœli ibidē ostendit. Accipitur præterea cœlū pro qualibet anima existente in gratia. Et dicitur cœlū spirituale, secundū illud: Cœlum mihi sedes est, & anima iusti sedes est sapiētiae. Vnde etiā: Cœli enarrāt gloriā Dei, id est Apostoli. Capitur & cœlum pro sanctis. Animæ itaque iustæ & virtuosæ, & Angeli sancti, cœlum dicuntur, vt scribit Gab. lect. 65. cano. Vnde Hugo: In cœlo maxime habitare dicitur, quamuis sit vbique

cula per cœlos intelliguntur Angeli, & homines iusti, in quibus maximè Deus habitabat. Vnde August. Pater noster, qui es in cœlis, exponit, id est in sanctis & iustis. Vide de hoc latius Gabr. lect. cano. 69.

COELVM EST MULTIPLEX. Cœlum aëreū dicitur regio inferior aeris. Cœlum æthereum regio aeris superior, quæ mouetur ad motum primi mobilis, ideo æthereum dicitur, quasi semper currens. Cœlū olympium, dicitur inferior regio ignis, ab altitudine cuiusdā montis, qui dicitur Olympus. Cœlum igneum, dicitur superior regio ignis. Cœlum stellatum, dicitur aggregatum ex septem sphaeris Planetarū & firmamento. Cœlum crystallinum est primum mobile.

COELVM EMPYREVM, & illud cœlum dicitur igneum, non à calore, sed splendore: sicut primum mobile dicitur aqueum & crystallinum, non ab humore, sed à diaphaneitate & crystalli soliditate. Et quamuis sancti parum loquuntur de hoc, scilicet cœlo, quia latet nostros sensus, & Philosophi adhuc minus: tamen est ponere cœlum empyreum, sicut dicit scriptura: In principio creauit Deus cœlum. Strabus exponit de cœlo empyreo. Ad hoc ponit Brulef. tres persuasiones dist. 2. q. 7. lib. 2. persuadet enim ad hoc ratio finis triplex. Vna est perfectio vniuersi. Alia est propter motū firmamenti. Tertia principalis propter habitationē hominis beati. Cœlum itaque empyreum non inuenitur positum nisi auctoritate Strabi, Bedæ, & Basilij. Et dicitur illud cœlum immobile, & locus sanctorum, & beatorū, à principio creatus, & statim Angelis repletū. Vnde Basilij homel. 1. ex am. sicut damnati in tenebras vltimas abiguntur, ita beati remunerationem quæ p dignis operibus restaurātur in ea luce, quæ est extra mundum quietis domicilium sortiuntur, copiosius Gabr. scribit. Et quia in cœlo empyreo inchoata est gloria corporum, quietum esse oportuit, & immobile, sicut in vltima conseruatione motus cœlestium corporum cessabit. Et etiā locus beatorum spirituum hoc cœlum, nō propter necessitatē (quasi in eo spiritus dependeat in esse) sed propter congruitatem, vt exterior claritas conueniat interiori, vt nobilissimæ creaturæ nobilissimus assignetur

locus. Vnde Basilij dicit, quod ministrator spiritus non poterat degere in tenebris, sed in luce & lætitia degendi sibi habitum possidebat. Vnde etiam cœlū illud non est locus saluans spiritus beatos, sed tantū continens, vt dicit Alex. Et licet cœlum empyreum sit lucidissimum, non tamen diffundit lumen suum ad inferiora: vel quia impedit firmamentum quod in stellis non est diaphanum. Et quia stellis est plenum, impedit luminis superioris diffusionem: vel quia non habet lucem condensatā, vt corpus Solis, ideo lumē nō diffundit: vel quia habet claritatē alterius rationis, puta claritatem gloriæ, quam non capiunt corpora inferiora.

COELVM repleri Angelis, nihil aliud est quā cœlum ornari Angelis, secundum eum numerum quem Deus ad inhabitandum ordinauit. Vnde illa repletio non impedit quin possit fieri additio, quia potuit Deus plures ordinasse vel non ordinasse quosdam qui post iudicium ibi erunt, qui nūc nobiscum sunt ad nostri custodiam. sicut & Angelis sanctis addentur animæ sanctæ, euolantes vel purgatæ. Hinc est quod Alexander parte 2. quæst. 19. artic. tertio membro. 3. scribit, quod cœlum empyreum dicitur Angelis repletum simul cum cœlo creatis, propter sufficientiam & congruitatem ornatus cœli. Sufficientiam cœli, quātum ad numerum à Deo præordinatum. Vnde semper repletum est quantū ad sufficientiam, quia semper sunt ibi tot spiritus, quot ibi pro illo tunc Dominus ordinauit: nec ex lapsu malorum sequitur imperfectio cœli empyrei, sed spirituum eadentium. Sicut dum indigni expelluntur à palatio regio, non est imperfectio vel de ordinatio Palatii, sed illorum, qui pro sua indignitate sunt expulsi. ita refert Gabriel distinctione 2. quæstio. 2. dubio. 5. libro 2. Et illud cœlum empyreum non purgabitur igne conflagrationis, vt sentiunt Doctores in quarto distinct. 47. quia ibi non est corruptio naturæ, sed fuit tantū corruptio culpæ: sed illa fuit spiritalis, quæ nō contaminat locum, sicut cogitatio adulterij vel homicidij, non contaminat Ecclesiam siue polluit. Paludensis distinct. 47. libro quarto. (& vt idem ait) cœlum crystallinū & sidereū cum careant corruptio-

ne naturæ & culpæ, vnde non indiget purgatione.

COELI (vt Damascenus ait) sunt inanimati & insensibiles. Et cum dicuntur Deum benedicere seu laudare, dictum est per prophetam, sicut etiam dicitur de alijs inanimatis creaturis, scilicet imbre, rore & igne æstu. Danielis 3.

COELVM mouetur non propter indigentiam sui, sed propter generationem & corruptionem illorum inferiorum: & Deus mouet cælum mediante intelligentia creata siue Angelo, vt communior habet opinio: & hoc congruebat ordini quo Deus constituit vniuersa. De quo latius Gabr. distinctione 14. quæst. vnica, libro secundo. Vnde Augustinus super Genesim ad litteram dicit, quod Deus sic mundum ordinauit, vt spiritum præficeret omni corpori: ideo sic vt congruum erat Angelos deputari ad ministerium hominum: sic & congruum fuit eos deputari ad motum & regimen cælorum, cum in hoc etiam ministrant homini viatori, & diuinæ subseruiant Maiestati. Item cælum per stellas habet actionem in hæc inferiora multiplicem in elementa mixta imperfecta, mixta inanimata, animata irrationabilia. De quo videto Gersonem in libello, quem Trilogium Astrologiæ Theologizate inscripsit. Et Scotum quæstione tertia, distinctione 14. libro secundo. Et post hos Gabrielem distinctione 14. quæst. vnica, libro 2. & contra Astrologos, qui multa falsa dicunt: & si quando que vera dicunt, sed multo plura falsa: ait Cancellarius. Et ideo vera quæ dicunt incerta sunt, & falsis plurimis permixta. Item possunt & astra inclinare voluntatem, non tamen effectiue in ipsa efficiendo actum volendi, neque imponere necessitatem, quouis modo, quia semper manet voluntas libera per suam libertatem, potens contraire huiusmodi inclinationi. Nam & homo maximas vincit tentationes, nedum per gratiam, sed etiam per voluntatis libertatem. Hinc est illud Ptolomei: Homo sapiens dominabitur astris: de quo & alijs plura dicuntur, & non parum multa. Gabr. art. 3. dub. 3. vbi supra.

COELVM dicitur aperiri, vt scribit Sanctus Bonaventura dist. 11. lib. 4. circa textum, quando vehemens fit influentia de super-

rius. Et quoniam immolationis hora nobis panis cælestis & supersubstantialis tribuntur. Hinc est quod Gregorius dicit cælos aperiri: sicut in eius natiuitate dicitur, quod per totum mundum melliflui facti sunt cæli, quia datus est nobis iste, qui dulcior est super mel & fauum, &c. Vnde Gerson tractat. 9. super Magnificat, dicuntur cæli aperiri non per fractionem, sed per influentiam specialem, qualiter optabat Propheta, dicens: Vtinam dirumperes cælum. Et iterum: Rorate cæli desuper, &c.

CELARE est abscondere. Vnde celare crimē est dupliciter, vt scribit Sanctus Bonaventura dist. 33. circa textum lib. 4. Aut cum sit, sed tamen est occultum alijs, & non detegit. Aut cum sit apertum & notum: & dissimulando cooperit. Primum est fidelitatis. Hinc Prouer. 17. dicitur: fidelis est qui celat crimen amici. Secundum verò est præbere patrocinium sceleri. Vel aliter: celare crimen est dupliciter, aut in præiudicium correctionis, aut in supportationem peccatoris & infirmi. & primum est malum: secundum verò est bonum. Vel aliter: celare crimen hoc est dupliciter: Aut personæ quæ potest prodesse. Aut personæ quæ potest obesse. Primum est malum. Secundum est licitum. Hæc Sanctus Bonaventura. Et vt scribit Gerson, parte secunda, in regulis moralibus, Celare peccata sua non est esse hypocrisis: sed cautela prudens, & debita. Secus si fiat hoc ex appetitu laudis falsæ, aut alterius malitiæ principaliter: vel si ad malum finem vltimatè referatur. Secus etiam si per mendacia operum, vel signorum, vel verborum talis abscessio quæ ratur fieri quemadmodum si ad celandum peccata suæ luxuriæ fingat se aliquos opere signo, aut verbo luxuriam maximè detestari, & castitatem amplexari, cum sufficere debeat vt illam non ostendat, ita de superbia &c. posset dici. Gers. Celare insuper peccatum in confessione detectum tenetur sacerdos de lege naturæ, de lege Dei positua, siue diuina, de lege positua Ecclesiæ: vt probat Scot. dist. 21. q. 2. li. 4. quæ vide latius, &c.

CENSVS seu redditus vt scribit Gabr. di. 15. q. 12. ar. j. lib. 4. post. Hem, de Augu. in suo trac. de contract. c. 2. nihil aliud est nisi ius leuandi

leuandi seu recipiendi aliquā pecuniā, aut pecunia mensurabile vt bladū, vinum, aut aliud ad vsum hominis pertinens de fructibus rerum, bonorum, aut personarum, & tale ius nihil aliud est nisi potestas iuste recipiendi pecuniam vel rem aliam, vide latius Gabrielem.

CENSURA Ecclesiastica (vt & habet Dorbelus in 4. di. 18. & alij) comprehendit interdictionem, suspensionem, & excommunicationem, extra de verb. signi. c. quærenti. & censura Ecclesiastica fit vi clauium. Vnde tam interdictionem quā suspensionem, quā excommunicationem est quædam punitio: id eo vt ex ipsa punitio quis ad viam salutis reducatur: non tamen debet fieri animo nocendi, sed debet fieri zelo charitatis proximi, scilicet, ad bonum subditi delinquentis: vel ad aliorum bonum, vt vel timeant similia vel quietius viuant: vt. 23. q. 5. prodest. vbi dicitur, siue ignoscendo, siue plectendo hoc solu agitur: vt vita hominum corrigatur, vt, scilicet, si in communitate sint aliqui innocentes: ideo interdiciuntur vt nocentes moneant & compellant ad subdendum se iustitiæ, & punitio per interdictionem non debet esse sine causa: scilicet aliquādo sine culpa, vt patet de regul. iur. Sine culpa li. 6. & refert frater Osualdus, lib. 4. rosarij, theologiæ, &c.

CENODOXIA (vt scribit Paulus Cortesius eloquentissimus lib. 3. senten. di. 9. quæ & vana gloria dicitur, est mundi cymbalum cū ostentatione præstantiæ, qua homines tanquā pavones cauda lætatur, ex ea enim contumacia, ostentatio, pertinacia, discordia, & arrogantia oriri putantur.

CEREMONIAE sunt opera exteriora ad cultum Dei pertinentia. beatus Tho. 1. 2. q. 99 art. 3. Et ceremoniæ apud Latinos dicuntur generaliter omnes ritus sacrificiorum à Cerete oppido dictæ: vt placet Vale rio Maximo: à quo ceremoniale, & de ceremonialibus vide in dictione legis veteris testamenti. Fuerunt autem multæ obseruantie veter. le. vt puta purgationes ab immundicijs, à lepra, à contactu morticini, & aliarum rerum immundarum per aquam expiationis, & alios ritus de quibus in Leuitico per totū. Erant etiam ibi quædam plus ad perfectionem accedentia sicut oblationes hostiarum & sacrificia. Hæc

enim pertinebant ad cultum latriæ pro tempore illo, quo Deus voluit sic coli, & hæc obseruationes purgationum, & sacrificiorum, ac oblationes dicebantur proprie ceremoniæ Gab. di. 1. q. 3. ar. 1. li. 4. Sacrificia & oblationes tanquā immediatè pertinentes ad Dei cultum, purgationes tanquā mediatè ad Dei cultum pertinentes vtrputa disponentes, & aptantes personas ad perficiendum Dei cultum. Improprie autem dicuntur sacramenta, vel largè accipiēdo sacramentum. Sacramenta autem illa veter. quæ dicuntur ceremoniæ: non conulerunt gratiam ex vi sacramenti siue ex opere operato: vt communior tenet opinio. & est Alex. de Ales part. 4. q. 6. memb. 4. art. 1. Sanctus Thom. Scotus & communis schola sic tenet. Secus tamen per modum meriti ex opere operante ex suscipientis deuotione, dum processerunt ex fide, & charitate: vt idem sentiunt & multis hoc probat Gabr. & auctoritate, & ratione ar. 2. vbi supra, vide ibi.

CERTVM exploratum. Incertum dubium; vel non exploratum. Et vt Theologi sentiunt in via salutis relinquere certum, & eligere incertum est amare suum periculum. Qui verò amat periculum, peribit in illo Eccle. 3. Vnde Ioan. Cancel. Parisien. in regulis moralibus hanc regulam ponit. Agere incertum, & dimittere certum in materia moralis est peccatum mortale, vt & supra dictum est. Et specificat eam addens. Si tale incertum, quod sit mortale non solum per coniecturas leues, aut ex suppositione trepida, & scrupulosa proueniente ex nimio timore cadendi in via. Sed intelligitur dū tale est vehementer & probabiliter incertum, æquè sicut oppositum vel magis, tūc enim illud quod agitur non carebit mortali peccato. Hæc Gerson de quo & supra diximus.

CERTITUDO vt dicit Petrus de Aliaco est assensus verus, firmus sine formidine, vel vt scribit B. Thom. 3. dist. 26. quæst. 2. ar. 4. certitudo est firmitas adhesionis virtutis cognitiue ad suum cognoscibile. & potest certitudo accipi dupliciter (vt scribit Dominus Cardinalis Cameracen. q. 12. art. 3. lib. 1.) Vno modo improprie vt certificare importat firmiter idem quod assentire alicui complexo, & quod non potest aliter esse,

esse, & isto modo satis constat, quod Deus non potest certificare aliquem de aliquo vero contingenti futuro, nec respectu illius est isto modo possibilis certa reuelatio, quia hoc includit contradictionem. Alio modo potest certitudo capi proprie: vt certificare importat idem quod firmiter assentire alicui complexo vero, & isto modo satis patet, quod licet non sit possibile, quod certitudo sit falsa, tamen certitudo potest esse deceptio. Et licet nullus potest decipi per certitudinem, tamē per certitudinem potest decipi, & ideo ille qui fuit certus potest non fuisse certus, & illa notitia quæ fuit certitudo: potest fuisse deceptio, & non certitudo. Hæc Petrus de Aliaco.

CERTITUDO est multiplex: vt & notant doctores varijs in locis lib. Sent. Quædam est certitudo patrie, vbi est certitudo tentio- nis euacuans expectationem & timorem. Et est certitudo viæ, quæ est certitudo expectationis mixta timore: quia quilibet la- bi potest: quamdiu est viator. Est & ter- tio certitudo media, quæ est in purgato- rio: & est certitudo expectationis (quia nō dum obtinent) sed est euacuatio timoris propter confirmationem, quia sciunt se deinceps peccare non posse: & sic patet: quod in poena purgatoria est maior certi- tudo de gloria, quam in via, vt scribit Bru- lefer distinctione 20. quæstione 4. libri 4. Est & certitudo quædam ex parte cogniti- ui: quædam ex parte affectiui: & vtraq; du- plex est, vt scribit Sanctus Bonauentura in secundo: & post eum Gabriel distinctione quarta, quæstione vnica, artic. 3. dub. 2. li- bro secundo. Ex parte cognitiui vna est in- fallibilis, vt cum sit aliquis quod non po- test falli. Altera probabilis: vt quando habet verisimiles rationes ad hoc siue ad partem vnā: ita quod ad oppositum aut nullas habet, aut paucas. Secunda fuit in Angelis non prima. Ex parte affectus vna est in expectando, alia in tenendo. Prima est spei. Secunda est comprehen- sionis: & illa secunda non potuit esse in Angelis ante confirmationem. Prima fuit semiplene in Angelis supposito quod non fuerint in gratia creati: quia minus plene quam in viris sanctis, quia illis inest ex gratia & meritis; in Angelis erat ex affe-

ctione naturæ: & illa certitudo probabi- lis, qua rationabiliter poterant coniecere ex his bonis, quæ acceperant, quod ad bea- tudinem parati erant: maxime cum in se nullam viderent dispositionem mali. Gab- latius. Est præterea certitudo scientiæ: & coniecturæ, vt scribit Sanctus Bonauentu- ra dist. 20. libro 4. circa literam, certitudi- nem scientiæ nemo habet nisi per reuela- tionem: certitudinem autem coniecturæ habet qui sanus pœnitet, cum ei prospera arrident: tunc signum est quod dolor suus est ex Dei gratia, non ex affectione terre- na, vtraq; harum certitudine caret, qui in fine pœnitet fera pœnitentia: quia magis habet rationē ad oppositum quam ad p- positum, &c.

CERTITUDO quædam est speculationis, & quædam est adhesionis, vt scribit S. Bona- uent. dist. 23. quæst. 4. libro 3. & prima qui- dem respicit intellectum. Secunda verò re- spicit ipsum affectum. Si loquamur de cer- titudine adhesionis, sic maior est certitu- do in ipsa fide quam sit in habitu sciētiæ, pro eo quod vera fides magis facit adhere- re credentem ipsum veritati credite, quā aliqua scientia alicui rei scite: videmus e- nim veros fideles, nec per argumenta, nec per tormenta, nec per blandimenta incli- nari posse: vt veritatem quam credunt fal- tem ore tenus negent: quod nemo sciens sanæ mentis faceret pro aliquo quod co- gnoscit: nisi in quantum doctrinæ fidei di- ctat non esse mentiendum. Stultus etiam esset Geometra, qui p quacumq; certa cō- clusione geometriæ auderet subire mortē. Vnde verus fidelis etiā si sciret totam sci- tiā, mallet totā illā scientiā perdere quam vnū solum articulū ignorare: adeo adhe- rēs est veritati credite. De certitudine ergo adhesionis verū est fidē esse certiorē scien- tia physica. Si autē loquamur de certitudi- ne speculationis, quæ respicit intellectū & nudam veritatē: sic concedi potest, quod maior est certitudo in aliqua scientia, quā in fide, pro eo quod aliquis potest aliquid per scientiam ita certitudinaliter nosse, quod nullo modo potest de eo dubitare, nec aliquo modo discredere, nec in corde suo villo modo contradicere: sicut patet in cognitione dogmatum, & primorū princi- piorū. Certitudo autē adhesionis respicit

veritatem, & doctrinam secundum pietatem Bonauent.

CERTITVDO quædam est absoluta, quædam conditionata: sicut duplex est necessitas (vt scribit S. Bonau. dist. 26. q. 3. in fin. libr. 2.) Si loquamur de certitudine conditionata, sicut est in spe certitudo necessitatis & infallibilitatis: certus est enim vnusquisque infallibiliter, quod si perseuerauerit vsque in finem in gratia, & in bonis meritis, quod ad salutem perueniet. Si autem loquamur de certitudine absoluta: sic est in ipsa certitudo probabilitatis. qui enim bonam habet conscientiam, atque propositum, probabiliter potest esse certus, quod opera ex tali voluntate procedentia sint apud Deum meritoria: & per hoc confidere se assecuturum vitam æternam. Bonau.

CERTITVDO EST ADHVC TRIPLEX, scilicet, naturalis, supernaturalis, & moralis. de quo videre potes Gabr. distinctione 16. q. 4. dub. 6. lib. 4. & eundem lectio. 8. cano. Et Gerf. par. 3. li. 4. de conso. theo. prosa. 2. Certitudo supernaturalis est illa cui assentiendo nullus falli potest per quamcunque potentiam. hæc à solo Deo est quantum ad veritates contingentes. Illa vt Gerson dicit vbi supra est triplex. Quædam euidentia clara & intuitiua, qualis est certitudo beatorum in patria. Alia est euidentia reuelata in illustratione prophetarum. Tertia solius adhaerentis in speculo & in enigmate: talis est certitudo fidei. Talem certitudinem & nos habemus de articulis fidei veritate, & omnibus in canone biblicæ contentis: in eo sensu in quo à sancto sunt spiritu reuelata. His namque assentiendo falli aut decipi non possumus: vt scribit Gabriel lectione 8. canonis. quia Deus qui est summa & infallibilis veritas, non potest falsum tanquam verum reuelare.

CERTITVDO NATVRALIS est, cui quis assentiendo per potentiam naturalem falli non potest, talis est certitudo principiorum notorum per experientiam, & conclusio-num ex eis demonstratarum. Hæc est veritatum à rebus acceptarum quibus innitens falli non potest per naturam. Talem certitudinem habemus de multis euidentibus veritatibus contingentibus & necessariis secundum naturam. Talem certitudinem

habemus de existentia rerum intuitiue cognitarum contingentium. Item de propositionibus naturaliter necessariis: vt ignis est calefactiuus: circa quarum veritates stante communi cursu nature nullus fallitur: licet per potentiam supernaturalem & miraculum quis falli posset.

CERTITVDO MORALIS est quæ habetur ex probabilibus coniecturis grossis & figuralibus, magis ad vnam partem quam aliam inducentibus seu persuadentibus. Hæc certitudo dicitur etiam civilis: & hæc non est ex euidentia rei, sed coniecturis. Et illa certitudo non remouet in vna parte omnem probabilitatem vel opinionem alterius partis, licet magis declinet ad istam quam ad aliam. Admittit etiam formidinem de opposito & scrupulos: non tamen aduertendos, sed contemnendos. Et hæc certitudo sufficit in moralibus secundum Philosophum 1. Ethic. dicentem in sententia. Disciplinari est in vnaquaque re certitudine querere iuxta exigentiam materiam. Equè enim viciosum est, inquit, mathematicum persuadentem querere, & moralem demonstrantem. Talis etiam certitudo sufficit ad cauendum mortale, & ad committendum, vt habens moralem certitudinem circa aliquod præceptum agens, secundum illam cauet mortale, & agens contra illam incidit in mortale. vt exempli causa præceptum est, ne indignus accedat ad Eucharistiam. Petrus habet moralem certitudinem se non esse indignum, quia secundum doctrinam Apostoli probauit semetipsum, & non inuenit in se legitimum impedimentum: accedendo non peccat mortaliter, etiam si in eo fuerit aliquod latens impedimentum, reddens ipsum indignum. Sic ex opposito si habet moralem certitudinem, siue probabilem coniecturam se habere aliquod impedimentum magis ex hoc credens se indignum quam non indignum, accedendo mortaliter peccat, licet etiam impedimentum quod suspicatur in eo fore, non sit in eo. Et ita qui videt proximum suum esse in periculo secundum moralem certitudinem, quis non sit sibi euidentis an peribit in periculo, teneretur eum eripere ne pereat, si potest. Quod verum est de periculo tam corporali quam spiritali. Vt qui videt aliquem prolapsum in flumen, aut consistere in do-

mo nunc iutura, quamuis evidens non est an ille submergatur, aut iste opprimatur: tenetur vtrumque in periculo extrahere, etiam nolentem: vt dicit Aug. & non expectare interitum fratris. Hæc Gabriel lib. 4. dist. 16. q. 3. art. 3. dubio 6. Vide & eundem lectione. 8. canonis de certitudine quæ sufficit ad dignè celebrandum &c.

CERTITUDO veritatis theologicæ vel catholice: quibus vijs possit probari & confirmari. videatur Scotus in prologo Sententiarum. q. 2. qui ponit plures vias, quibus conuincuntur quæcunque falsitates, & præmunitur ac confirmatur in fide cōtra omnes errores. Ac probari potest quod theologia veritas & catholica fides, est infallibilis certitudinis, & quæ doctor subtilis diffuse scribit ea perstringamus cū modica declaratione, quæ non inutilia pro fidei confirmatione esse arbitratus sum.

Prima via dicitur prænuntiatio Prophetarum. Certum enim est quod solus Deus potest naturaliter non ab alio, sed à seipso futura cōtingentia certitudinaliter prævidere & prædicere. Sed quia omnia Christi mysteria quæ nos credimus & impleta cernimus olim fuerunt prænuntiata in sacra scriptura, scilicet, diuinam incarnationem, virginalem partum, passionem Christi, mortem & resurrectionem & ascensionem, ac mundi totius conuersionem, ac futurum iudicium mundi, &c. E quibus non est dubium quin sequantur implenda etiam pauca quæ restant nondum implenda: vt dicit Greg. in homel. Ergo sequitur quod à Deo sunt omnia ista fidei Christi mysteria præordinata, & per consequens infallibiliter certissima, quia Deus est prima & infallibilis (vt dictum est supra.) veritas, & ipse prænunciauit talia. ergo, &c. Vnde ex hoc conuincitur quod Mahumeti secta non est à Deo: sed falsa & conficta, quia nullus sanctorum Prophetarum eā prædixit approbando, nec ad hominum salutem à Deo illam fore datam scriptura loquitur, quin potius scriptura eam damnat & reprobatur. ergo, &c.

Secunda via dicitur concordia scripturarum. Sed quia scriptores sacri canonis varijs temporibus existentes & diuersissimo de dispositi, omnino consonabant. ergo sequitur per hoc, quod hoc non nisi à Deo

fuit: non sicut Philosophi, qui in multis inter se dissenserunt: quin etiam contradixerunt suis magistris, vt Aristoteles Platonem. Item Auicenna & Auerrois ambo discipuli Aristotelis, in multis discordant. Et sic fuisset etiam in sacra scriptura nisi habuissent vnum communem doctorem Deum, qui errare non potest. Sed quod scriptores sacri canonis diuersis temporibus existentes variè dispositi consonabant: patet de prophetis & Apostolis, &c. Nam Isaias, Hieremias, Execchiel, Daniel, & multi alij Prophetæ: imò omnes, prophetauerunt de Christo venturo & eius mysterijs, non solum ea quæ à Moyse eorum communi doctore habuerunt, sed & alia in quibus discordare potuissent, cum non essent euidencia, & tamen omnes in his quæ sunt articuli fidei concordauerunt: tam patres veteris quàm noui testamenti. Ergo sequitur quod Deus ipse illos docuerit hanc veritatem, &c.

Tertia via est auctoritas scribingentium & doctorum. Nam si quis penset primò qui & quales fidem Christi docuerunt: quoniam pauperes, ignobiles, illiterati: & pauci respectu totius mundanæ multitudinis. Secundò cum hoc quam sanctissimi viri fuerunt: vt pote contemnentes omnia carnalia & mundana, & summo zelo veritatis ardentes, ac damnantes omne mendaciū in fide & moribus. Non est ergo verissimile vt mētirētur dicēdo. Hæc dicit Dominus: cum non dixisset. Tertiò cum hoc si quis penset qualem legem docuerunt: quia contrariam carni & vitij. Quartò quibus talia prædicauerunt, quia potentibus, infidelibus, mundanis & carnalibus, & tamen totum mundum cōuerterunt. Quod fieri certà non potuit nisi à Deo. Et præsertim quia Deus dedit talibus illiteratis omnem scientiam fidei, & omnem veritatem cognoscere: & omnium gentium lingua loqui: & sermonem miraculis & signis confirmare, vt mundus totus crederet. Hæc autem Deus non fecisset, si hæc lex non esset vera. ergo: Quod si diceret propter aliquod lucrum eos fore mentitos, falsissimum est. quia nil boni huius mundi habere voluerunt: imò tribulatione & penis ac morti se exposuerunt. Itē si dicatur non fuisse eos mentitos: sed deceptos: falsissi-

falsissimum esse patet, quia fuerunt viri à Deo illuminati tot & talibus reuelationibus diuinis ipsis factis ac miraculis, quod non nisi à Deo fieri potuerunt. Nam tam sancti erant, quòd ad eorum manus impositionem daretur spiritus sanctus. Alijs etià inter eos visio diuinæ essentiae cōcessa est, sicut Paulo raptò in tertium cœlum: vt dicit Augustinus.

Quarta via dicitur diligentia recipientium. Nam maximè credendum est communitati, siue illis veritatibus quas tota communitas faniosa & honesta cum maxima diligentia approbat & recipit. Talis est canon sacræ scripturæ, quam omnes sancti patres veteris ac noui testamenti receperunt pro autentico, & totus mūdus approbat tanquam continentem necessaria ad salutem. Vnde Ber. in sermone ad fratres de monte Dei dicit. Licet magna miracula Dominus gesserit in terris: hoc tamen super omnia alia emicuit & cetera illustrauit, quòd in paucis simplicibus hominibus totum mundum sibi subiugauit.

Quinta via dicitur rationabilitas cōtētorum. Quid enim rationabilius quàm finem vltimum, scilicet, Deum diligere super omnia, & proximum sicut seipsum? In his pendet vniuersa lex & Prophetæ. Marth. 22. Quid enim est rationabilius fide Christiana? Et patet primò, quia nil tale credit de Deo quod aliquam imperfectionem importet: quin potius omne quod credit, attestatur perfectioni diuinæ, vt patet de trinitate & verbi incarnatione. Nec aliquid credit incredibile, quia tunc sequeretur quod incredibile esset mundum credere, sicut deducit Aug. 22. de ciui. Dei. c. 5. Mundum tamen ea credere videmus. Secundo patet, quia tam rationabilia credit quod nil turpe, nil flagitiosum admittit.

Sexta via dicitur irrationabilitas errorum cūctorum. Quid enim irrationabilius quàm idola coli, opera manuum: sicut pagani faciebant. Item quid Mahumeti fide irrationabilius, quæ pro beatitudine expectat vitam carnalem, scilicet, gulam & coitum quæ porcis & brutis conuenit? Sed sapientibus est alia fœlicitas quæ apprehenditur intellectu coniuncto primæ

veritati. Item Iudæi irrationabiliter contra suas scripturas nouum testamentum damnant: quod tamen in veteri testamento promittitur. Denique Manichæi primum malum ponunt, & sic seipfos damnant, non esse bonos in quantum sunt. Item doctrinæ Philosophorum continet multa irrationabilia, puta Deorum pluralitatem, &c.

Septima via dicitur stabilitas Ecclesiæ fidelium. Nam vt legitur Actuum 5. Gamaliel dixit de fide Christi. Si est ex hominibus, dissoluetur consilium hoc; si verò ex Deo, non potestis dissoluere. Scimus autem quod licet Ecclesia maximas persecutiones passa sit à Iudæis & tyrannis, & ab Imperatoribus Romanis: nec potuit dissolui, imò creuit in persecutionibus: nec poterit vsque in finem mundi dissolui, dicente Christo. Lu. 22. Ego rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: ergo à Deo est. Nec secta Iudæorum manet in vigore, cessauerunt. n. apud eos Prophetiæ, magnæque Iudæorum facta est dispersio. Nec secta Mahumeti, quæ incipit post legem Christi plus quam sexcentis annis, diu permanebit, sic & Prophetauit Sibylla quædam.

Octaua via dicitur claritas miraculorum. Certum est enim, quod Deus non potest esse testis falsitatis, sed ipse Deus fidem suam confirmauit per miracula: ergo & hoc magnum siue grande miraculum secundum Augustinum 12. de ciuit. ca. 5. quod iam totus orbis sine vllis miraculis credit. Item confirmatur: quia multi qui prius fidei rebelles fuerunt miraculose crediderunt, & hanc fidem docuerunt, vsque ad mortem. Patet de Saulo prius persecutore, postea prædicante toti orbi. Item de Augustino prius seducto errore Manichæi, postea doctore catholico. De Dionysio prius Philosopho, postea Pauli discipulo. De Cypriano prius mago: postea pro fide occiso. Item de Constantino imperatore prius fidem persequente: postea manifesto miraculo conuerso: & Ecclesiam sublimante. Et sic de alijs. Et si Antichristus miracula faciet, vt dicit Haymo super Apocalypsim, scilicet, domum corruere, ignem de aere descendere veraciter & aliquid cōsumere & fulmine percuti, statuum

statuam loqui vel ridere, huiusmodi, tamen non dicuntur proprie miracula vera. Tum quia virtute diabolica, tum quia licet admirationem faciant: tamen nullā utilitatem cōferunt. Tum quia talia sunt, quod potest eis fieri falacia & deceptio. Verum autem & proprie dictum miraculum est illud quod sit uirtute diuina, & cū admiratione habet gratiam coram Deo, acutilitatem cōfert animæ, vel etiam corpori, & in quo nulla potest esse fraus & deceptio quin sit à solo Deo, in testimonium veritatis: talia autem sunt Christi miracula ut patet de mortuorum vera resurrectione, infirmitatum curatione, peccatorum remissione: ut in Euangelio multis locis habetur: nec Antechristus potest secreta cordium perscrutari, sicut sepius Christus secreta reuelauit, & futura prædixit. Quare si ab eo quæreretur. Si es verè Deus ut asseris: dic mihi quid faciam, aut quid cogitabo, aut appetam cras hac hora, id quod solus Dei est scire: iuxta illud Psalm. Qui finxit corda eorum qui intel. omnia opera e. quare Antechristus decipiet & mundum fallat, &c.

Nona via dicitur testimonium extraneorum, nam & dæmones coacti sunt fidē christi confiteri, & esse veram. Et Iosephus libr. 18. antiquitatum testatur Iesum esse Christum, & eius mortem & resurrectionem confitetur. Item Sibyllæ multæ testantur. Hæc breuiter ex Scoto collecta sunt. quæst. 2. prologi sententiarum, qui latius rem tractat. Sed sufficiant hæc pro fide nostra confirmanda, quæ nullam modo secum patitur infirmitatem. Vnde Ber. ait: Videamus quā linceos oculos habeat fides, quā oculata sit ut nulla adiacente infirmitate infirmetur. Nam cognoscunt Dei filium sanctantem, cognoscunt in ligno pendentem, cognoscunt morientem. Siquidem Magi instabulo agnoscunt: latro in patibulo. Isti pannis inuolutum: ille clauis confixum. Cetero autem uitam agnouit in morte. Quis igitur fidem Christianam non confitetur veram & certam: quam & gentes & longè à Deo remoti confirmarunt: ut breuiter actum est istis nouem vijs, &c.

CESSATIO LEGALIVM dupliciter potest intelligi (ut scribit Gabriel, dist.

prima quæst. 4. articulo quarto dub. 4. libr. quarto, Vno modo in se & quo ad literam, & sic cessare dicuntur, quæ secundum exteriorem ritum, secundum quem ad literam præcepta sunt, non seruantur. Alio modo quo ad mysterium, finem vel signatum, & sic cessare dicuntur quando ea quæ mysticè significantur: aut ad quæ ordinata sunt tanquam in finem cessant. Et moralia legis quæ comprehenduntur in decalogo, quo ad literam non cessauerunt in nouo testamento, quia illa sunt de lege naturæ strictè vel largè. Lex autem naturæ mutationem non recipit. Sed leg. iudicialia & ceremonialia quantum ad literam in se per legem gratiæ sunt euacuata. Cessauit etiam circumcisio, quæ fuit principalissimum ceremoniale: ut manifestum est. Cuius rationem triplicem ponit Tho. q. 10. dist. 1. lib. 4. arti. 2. Et post eum vide Gabrielem ubi supra. Nam lex fuit instituta ad significandum gratiā noui testamenti, quæ per Christum facta est. veniente autem Christo cessare debuit: sicut veniente lumine cessat umbra. Estque secunda ratio imperfectio legalium. Cum autem venit quod perfectum est: euacuatur quod ex parte est. 1. Cor. 13. Si ad illud ordinatur: Fuit tertia ratio infirmitas populi, quibus data est lex. Erant enim paruuli, & ideo paulatim à pristina consuetudine idolatriæ abstrahendi, ut sic concederetur eis eadem offerre Deo, quæ prius idolis obtulerunt, vel ab alijs offerri viderant. Sed postquam ad perfectum genus humanum peruenit, debuit ad obseruationem legis liberum esse. Sed legalia quantum ad mysterium, finem & significatum non sunt euacuata, sed in testamento nouo magis perfecta & impleta: ut latius videre potes apud Gabrielem ubi supra. Sed quod dicitur Gene. 17. Data est circumcisio Abraham in fœdus sempiternū. Et Matth. 5. Non veni soluere legem, sed adimplere. Dicitur secundum Scotum quod fœdus sempiternum exponi potest, sempiternum in se, vel æquiualeuti. Vel magis ad literam sempiternum inter Deū & Abraham, & semen eius specialiter, quia nunquam fuit aliud signum fœderis inter Deum & genus Abraham specialiter, licet futurū erat aliud signū fœderis inter Deum

Deum & totum genus humanum. Et melius fuit semen Abraham transire in foedus commune quàm remanere sub signo foederis specialis, quia melius est esse parti in toto: cui simpliciter bene fit, quàm esse distinctum à cæteris partibus, ut sibi aliqua liter bene & alijs malè. Vel dicitur secundum sanctum Tho. quod sempiternum accipitur ibi pro seculo, quod habet quidem finem: sed non est determinatus nobis. **CHARACTERISTICVM**, id est, determinativum. Vnde Ioannes Damascenus, & refert Magister di. 17. lib. 1. non differunt ab invicem hypostasēs secundum substantiam, sed secundum characteristica idiomata, id est determinativas proprietates. Characteristica verò terminativa sunt hypostasēon & non naturarū. etenim hypostasēs determinant.

CHARITAS supra scriptum est, scribitur autem per aspirationem.

CHRISTVS ut scribit Gabriel di. 30. q. 4. lib. 1. & d. 6. q. 2. lib. 3. est nomen personæ subsistentis duabus naturis, diuina, scilicet, & humana: non autem Christus est duæ naturæ, quia Christus supponit pro persona verbi, & non pro natura humana: connotat autem naturam humanam assumptā, sicut album supponit pro subiecto: puta homine: & connotat albedinem. Et sicut album non est subiectum & Albedo, ita Christus non est verbum & natura humana, sed est verbum habens naturam humanam sibi hypostaticè unitā. Est etiam Christus verissimè vnum pro se, quia est persona verbi: quæ est vna, non autem est persona aggregata ex natura assumpta & verbo, quia sic esset composita ex creatura & creatore. Nec est concedendum quod Christus incepit esse per assumptionem naturæ humanæ, quia Christus fuit ab æterno, secundum illud Apostoli ad Hebræos 13. Christus heri & hodie, ipse & in secula seculorum. Et Io. 8. Antequam Abraham fieret, ego sum. Cōceditur tamen quod Deus sine verbo incepit esse homo, & incepit esse Christus. Sicut licet creator nō incepit esse Deus, tamē incepit esse creator. Et qđ dicitur in symbolo Athanasij, Sicut anima rationalis etc. vñs est homo, ita Deus & homo vñs est Christus. Non intelligitur ut Christus sit compositus ex Deitate

& humanitate. Sed dicitur ita Deus & homo vñs est Christus, homo, inquam, ille qui est habens humanam naturam, vel subsistens in humana natura, & hic est verbū. Et ideo illud symboli ita intelligitur. Sicut anima rationalis, & caro &c. id est, sicut anima rationalis & caro verè sunt unita in homine, ita Deus & homo (id est Deus habens in se verè & realiter humanam naturam, animam, scilicet, & carnē, propter qđ homo dicitur) vñs est Christus, &c. Subsistit itaque Christus in duabus naturis ut dictum est. In diuina quidem, in qua habet esse primum & æternū. In humana, in qua habet esse secundum temporale & quasi aduenticiū. Nam sicut humana natura aduenit verbo eterno ex tempore, dum scilicet, naturam humanam assumpsit, in qua prius non subsistit, ita esse humanum est verbo aduentitium & non primum. Ex quo sequitur quod verbum non semper fuit Christus, quia non semper subsistebat in duabus naturis subsistentis, probatur per Aug. contra Maximum. Christus vna persona est gemine substantiæ. Et Damasc. Hoc nomen Christus personæ diuinæ non monotropos, id est, vno modo dictum, sed duarum naturarū est significativum, scilicet, deitatis & humanitatis. Vnde dimissa natura humana, verbum non esset Christus propriè loquendo: deficeret enim connotatum, quo deficiente, deficit & suppositio secundum Logicos: ut dicit Gabriel lectione. 42. canonis. Verum licet natura humana sit aduenticia personæ verbi, non tamen est accidentalis ipsi verbo: ut latius videre potes apud Gabrielem lib. 3. dist. 6. q. 2. Et ut idē dicit in fine huius quæstionis. Christus secundum quod homo nec est creator nec creatura, sed secundum quod homo est substantia, corpus est animal, est viuens, est sensitiuus, est rationalis, & sic de cæteris prædicatis quæ prædicantur essentialiter vel quidditatiuè de homine. Vide latius Gabrielem paulò antè ubi supra. Et Christus habet plura nomina, de quo in dictione: Nomen, videbis. Et natura humana realiter est distincta à uerbi personæ: diuina autem natura non realiter distinguitur à persona verbi, licet formaliter distinguatur. Et ideo Christus supponit pro persona

persona diuina, subsistente in natura humana: non tamen pro natura humana. Et licet Christus subsistat in duabus naturis, non tamen componitur ex eis: ut latius videre potes apud Gabrielem ubi supra con- cor. idem lect. 42. cano.

CHRISTVS DICITVR CAPVT ECCLESIAE. Hinc post Alex. parte. 3. q. 12. membro. 2. articulo 1. sanctus Tho. q. 8. parte. 3. & sanctus Bonauen. di. 13. lib. 3. Gabriel scribit eadem distinctione. q. vnica. articu. 3. li. 3. quod tota Ecclesia dicitur corpus quoddam mysticum, huius corporis caput est Christus, & hoc propter quasdam similitudines repertas inter corpus verum & caput verum ex vna: & corpus ac caput mysticum ex alia partibus. Siquidem omnes transferentes secundum aliquam similitudinē transferunt. Vnde de vtroque, scilicet Christo & Ecclesia dicit Apostolus Col. 1. Ipse est caput corporis Ecclesiae. Nam tota Ecclesia dicitur vnum corpus mysticum, propter similitudinem ad naturale corpus hominis, quod secundum diuersa membra diuersos habet actus, toti corpori serui- entes. Vnde Rom. 12. ait Apostolus: Sicut in vno corpore multa membra habemus: omnia membra non eundem actum habent: ita multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra, & consequenter prosequitur distinctionem membrorum. Similiter. 1. Corin. 12. Sicut corpus vnum est & membra multa habet: omnia autem membra corporis cum sint multa, vnum tamen corpus sunt, ita & Christus. Sequitur etenim, vno spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus, & consequenter prosequitur necessitatem membrorum corpori. Huius corporis Christus caput dicitur ab Apostolo ad Ephe. primo. Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam. Et in alijs plerisque locis. Et dicitur Christus caput secundum similitudinem humani corporis, in quo quatuor consideramus: conformitatem, ordinem, perfectionem, virtutem. Est enim caput primo naturale conforme corpori in natura, quia est compositum ex carne & anima, eadem numero vel specie qua compositum est corpus. Secundo etiā ordine prima pars hominis incipiendo à superiori, & inde est quod omne princi-

pium solet vocari caput, secundum illud Hierem. secundo. Ad omne caput viae posuisti lupanar: ibi caput, id est, principium. Tertiò caput omnibus membris est perfectius, eo quod in eo vigent omnes sensus hominis exteriores, & interiores, cum in ceteris sit solus tactus, sicut & qui ceteris est perfectior & dignior, caput dicitur eorum. Hinc Isaia 9. Senex & honorabilis ipse est caput. Quartò caput habet virtutem influxiuam in cetera membra & gubernatiuam. Influxit enim ceteris membris motum & sensum. Vnde glo. Ephe. primo super illud. Ipse est caput corporis Ecclesiae, ait: Capiti omnia subiecta sunt ad operandum: id autem, scilicet, caput super locatum ad consulendum, quia ipsius animae quodammodo vicem gerit caput. In hoc quod dicit, ad operandum, ostendit quò motus est à capite ad operandū. Et quod dicit, ad consulendum: ostendit quod sensus est ab ipso in membris. Hinc & rector, & qui praeuidet, ut paterfamilias & pastor, dicitur caput populi, secundum illud. primi Reg. 13. Cum esses paruulus in oculis tuis, caput in tribus Israel factus es. Haec mysticè inueniuntur in Christo, ut scribit Gabriel distin. 13. q. vnica. arti. 3. lib. 3. Et concordat Rich. eadē distin. arti. 2. quaestione vltima libro 3: quaedam secundum naturam humanam, quaedam secundum diuinam, quaedam secundum vtranque, ideo dicitur metaphoricè caput Ecclesiae. Est enim secundum naturam assumptam conformis Ecclesiae. Vnde Augustinus super illud Ioannis. 15. Ego sum vitis vera, &c. dicit: Cum esset Deus cuius naturae nos sumus, factus est homo: ut in illo esset vitis humana natura cuius & nos homines palmites esse possemus, secundum hanc proprietatem Christus est caput secundum naturam humanam, non diuinam, Ecclesiae hominum, non Angelorum, secundum ordinem principij est caput necdum hominum, sed & Angelorum & omnium creaturarum & hoc ratione deitatis: quae est vniuersale omnium principium, Vnde Colos. 1. Ipse est caput corporis Ecclesiae, qui est principium primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus ipse primatus tenens, glosa secundum diuinitatē. Ioā. 8. quaerētibz Iudaeis. Tu quis es? Respon-

Respon-

Respondit Dominus: Principium qui & loquor vobis. Secundum perfectionem & virtutem influxuam est caput, partim ratione diuinitatis, & partim ratione humanitatis, vt dicit S. Bonauen. secundum diuinitatem solus est simpliciter perfectus omnium Rex & Dominus, secundum humanitatem, quia plenus summa gratia & omni virtute, non habente annexam imperfectionem, excedit perfectione cunctos angelos & homines: ideo hac consideratione est caput hominum & Angelorum. Similiter secundum virtutem influxuam, caput est secundum vtranque naturam, influit enim gratia & virtutem, vt in dictione. Influyente gratiam dicitur. Vnde Iacobus de Valentia super Psal. 25. scribit, quod cum Christus sit caput & sponsus Ecclesiae, & Rex & sacerdos, oportuit, vt acciperet à patre plenitudinem gratiarum & virtutum, vt de eius plenitudine omnes acciperemus gratiam pro gratia. Et sic fuit principium & origo omnium gratiarum, vt suis membris communicaret, & in omnibus lucretur, & in eo tanquam in speculo & exemplari omnes aspicerent, &c. Et secundum Guil. Scotistam: Christus non est caput hominum damnatorum, nec daemonum, quia non influit talibus motum charitatis. Est autem caput infidelium in via solum in potentia, quia possunt emendari & effici membra Christi, fidelium autem est caput, etiam non habentium charitatem, ex parte sensus cognitionis, sed non ex parte motus charitatis vel gratiae. Bonorum verò hominum caput est tam ex parte sensus quam ex parte motus, imperfectè tamen in via, quia labi possunt à gratia, sed completè & perfectissimè erit in patria. Hæc Guil. Scoti imitator, & post eum frater Pelbartus. libro 3. Rosarii Theologiae in dictione Caput. §. 7.

CH R I S T V S: à quo venit Christianus, & est qui sequitur & imitatur Christum vera fide & charitate, & sicut Christianus nomine, ita opere debet Christum sequi. Vnde Hiero. Frustra Christianum nomen habet, qui operibus diabolum sequitur. Vnde qui sunt in peccato mortali, quamdiu sunt in tali statu, duntaxat sunt Christiani nomine, & non res, sicut religiosi de forma

nomine, quia habitum ferunt, sed non habent rem (vt dicit Brulef. di. 23.) De quo legitur plura apud Gabrielem in sermone de Dedicatione templi. Et Christiani potius à Christo dicuntur quam à Iesu. Et ideo, quia Iesus est nomen diuinitatem Christi respiciens. Dicitur enim Iesus, id est saluator, saluare autem Dei proprium est. Sed nomen Christus, id est, vnctus, conuenit Christo ratione humanitatis, in quo communicat nobiscum. Vnde Christiani sunt vncti tanquam pugiles contra mundum, carnem, & diabolum, pro Christo rege. Rationes alias ponit secundum doct. frater Pelbart. li. 2. Ro. in dictione Christus. Item Christianus est imitator Christi, sed quod possibile est homini verbis & operibus & intentione recta, & sine querela credens in Deum & sanctam trinitatem. Sed quia non tenemur Christum imitari in operibus diuinis, puta miraculis faciendis, ergo non denominamur à Iesu, quod ratione diuinitatis competit Christo. Sed quia tenemur in operibus bonis & virtutibus, ideo à Christo, nomen habemus, quod est competens, ratione humanitatis, &c. Et Christiani verè dicuntur Israel: vt scribit Iacobus de Valentia tractatu prologi i Ps. 4. c. 2. Nā Israel interpretatur vir videns Deū facie ad faciē, & Israel interpretatur Princeps fortis cū Deo, directus à Deo vel benedictus à Deo. Et sic cū populus Christianus videat Deum per fidē, & receperit Christū, tenet eū fortiter, & est benedictus & confortatus per Ecclesiastica sacramenta, & directus per legē Euangelicam, ideo verè dicitur Israel, & per consequens populus Iudaicus falso dicitur Israel, quod nullam supradictarū cōditionum habeat: imò totum oppositum fecit, quia non solum non recepit Christum: sed & ipsum crucifixit, & sic non videt Deum: imò manet cæcus, & maledictus dicitur. Et populus Christianus verè Iacob & semen Abraham secundū promissionē & imitationē, &c. Latius Iacobus de Valentia Christophorus Episcopus de populo Christiano ibi dicit: qui vocat & cum ciuitatem Dei, Ecclesiam, corpus mysticum, vineam Domini, quæ singula ibi declarat.

CH R I S M A Vide in dictione Cōfirmatio. **C**H R I S T I T O C O N à nomine Christus, valet, id

id est, Christi genitrix, sicut Theotocon, Dei genitricem dicimus beatam Mariam Virginem. Sed quoniam, ut scribit sanctus Bonauentura distinct. 4. quæst. vltima, in fineli. tertij. Nomen Christi magis communificatur creaturis quam nomen Dei. Vnde & David dicitur Christus Domini, & alij Reges Israel, & ideo illud verbum magis erat propinquum errori. Nestorius enim, ut narrat Damasceus, voluit eam Christi genitricem, non Dei genitricem appellare: quasi purum hominem genuisset. Ideo Damasceus verus Doctor & Virginis amator, docet nos hoc vocabulum effugere, non quia falsum, sed quia hæreticus sub illo volebat occultare venenum. nequitiam vocis inquinatus, Nestorius cum patre eius diabolo inuenit. Nunc autem quia ille error extirpatus est, communiter eam vocamus & Matrem Christi & matrem Dei, cum imploramus oculos misericordie sue ad nos conuerti, ut ait Bonauentura. Quæ quidem virgo Maria cunctas hæreses interimit in vniuerso mundo, veritatem in seipsa concipiendo & pariendo, quare ergo eam omnis debet ardere Christianorum deuotio, quia reconciliationem toti generi humano promeruit, quæ illum concepit, qui non tamen dicendus est Christus propter vnionem, sed etiam verus Deus propter æternam generationem: ideo Dei genitrix debet dici, ut ex ipso vocabulo honoretur, & impietatis error extingatur, qui dixit Mariam concepisse hominem, &c.

CIRCUNCISIO ut notat Alexan. parte 4. q. 7. membro. j. qui ponit tres diffinitiones. Prima Damasce. li. 4. sen. Circuncisio est signum determinans Israel à Gentibus, cum quibus conuersabantur. Secunda circuncisio est signaculum curationis ab originali. Tertia circuncisio est abscisio superfluitatis concupiscentiæ. Ex his colligitur descriptio sufficiens, quæ talis est. Circuncisio est signaculum efficax curationis ab originali, permanens in carne institutum à Deo, determinans Israel à Gentibus. Ex hac descriptione habetur primum quod circuncisio data est propter distinctionem populi Dei à non populo Dei. Secundò propter deletionem originalis peccati, propter distinctionem non quamlibet, sed eam quæ est per signaculum permanens in carne, per hoc

excluditur baptismus, & sacrificia legis naturæ, quia non erant permanentia in carne. Excluduntur & alia signa quæ non sunt signa curationis ab originali: sicut Indi habent signa quædam aduersionis faciei, quibus ab alijs distinguuntur. Excluduntur & oblationes, expiationes, & sacrificia legis Moysaice, quæ licet distinguerent, non tamen ab originali curabant, nec permanentia erant in carne. Et secundum omnes circuncisio ex vi circuncisionis, siue ex opere operato, delet culpam originalem, sed discordant quantum ad gratiam. Effectus gratiæ ut scribit Scotus. di. 1. quæ. 6. lib. 4. tam in circuncisione quam in baptismo proprius est ablutio animæ à peccato, licet committeretur aliu, scilicet, acceptatio ad vitam æternam. Et recitat Alex. quatuor opiniones parte 4. q. 7. membro. 7. Et post eum beatus Tho. q. 9. di. 1. art. 3. li. 4. Videatur post hos Gabriel. dist. 1. q. 4. ar. 1. lib. 4. Opinio autem Ale. & Tho. & communis scholæ Theologorum est, quod circuncisio conferebat gratiam ex vi circuncisionis, quantum ad effectus priuatiuos, qui sunt priuare culpam. Tollit enim omnem reatum peccati originalis, & quantum ad effectus positiuos, qui sunt gratificare & habilitare ad opera meritoria, licet non tam intensos sicut nunc baptismus, & inter omnia sacramentalis legis circuncisio (ut scribit S. Bonauentura. lib. 4. dist. 1. circa textum) fuit efficacius sacramentum. Item hoc omnes concedunt quod culpa, nec originalis, nec actualis remittitur sine gratia, de potentia Dei ordinata, quæ quid fieri possit de potentia absoluta. Circuncisio itaque ex opere operato contulit gratiam non solum consecutiue ad peccati remissionem, sed principalius quam circuncisi à peccato mundationem, quia eo modo contulit quo fuerat instituta, sed fuit instituta a Deo principaliter ad gratiæ collationem, ut & probat Gabriel. Nam Deus qui instituit circuncisionem, agens secundum rectam rationem, principalius intendit perfectionem circuncisi, quæ est gratia, quam carentiam imperfectionis, scilicet, peccati originalis. Et circuncisio tollens culpam originalem, fuit sacramentum secundum propriam sacramenti rationem. Fuit enim signum sensibile, institutum à Deo, significans efficaciter effectum gratiæ, quia

quia

quia gratiam gratum facientem, culpam originalem remittentem, ergo sacramentum secundum propriam rationem sacramenti, ut infra describitur in litera Sacra. Concordat Dominus Cardinalis Camera cen. q. 1. art. 3. lib. 4. qui ait: quod circumcisio fuit propriè sacramentum, in ea enim conferebatur gratia, virtute operis operari, ita quod non requireretur in suscipiente bonus motus interior, qui mereretur gratiam, sed sufficebat quod suscipiens eam non poneret se obicem. Si autem (ut idem vult) inveniuntur dicta sanctorum aut doctorum negantia gratiam à circumcissione, & etiam aliorum sacramentorum antiquæ legis, possunt hæc tripliciter intelligi. Primo quod non conferebant gratiā, id est parvam respectu baptismi & aliorum sacramentorum nouæ legis. Secundo quod non conferebant gratiam quæ esset immediate dispositio ad gloriā, quia illa gratia non aperuit ianuam regni, quia precium nondum erat solutum, id est, ante passionem Christi, sicut & de noue legis ante passionem sacramentis dicendum esset. Tercio modo potest intelligi quod circumcisio non conferebat gratiam, quia non vniuersaliter cuiunque suscipienti, ipsa enim forte ex sua institutione determinabatur ad certum gradum gratiæ, ita quod ultra illud non conferebat, & si tantum gradum inueniebat in suscipiente, nihil conferebat eadem. Et iste modus videtur de intentione magistris. Vide latius Dominum Cardinalem ubi supra, & Scotum q. 1. di. 2. lib. 5. Et secundum Palu. in quarto. art. 4. q. 5. circumcisio non imprimebat characterem, quia sufficebat distinctio corporalis, nec iterabitur propter impossibilitatem, tamen propter originale, &c. In circumcissione autem vel in sacramento circumcissionis secundum sanctum Bonauen. post Alexan. & Tho. tria considerantur, scilicet, efficacia, significatio, & observatio. Efficacia quantum ad collationem gratiæ, & remissionis originalis culpæ. Significatio non tamen gratiæ collatæ, & remissionis culpæ, sed & circumcissionis futuræ in resurrectione generali, ab omni defectu corporis & passionis Christi, observatio quantum ad præceptum Dei de circumcissione datum.

De recte usitate sacramenti huius est,

quod circumcisio fuit data masculis de domo Abraham de necessitate salutis, nisi excusaret impossibilitas, aut dispensatio Dei specialis. Vnde dicitur Ge. 17. Circūcidetur ex vobis omne masculinum, & circumcidetis carnem præputij vestri, ut sit signum fœderis inter me & vos. Infans octo dierum circumcidetur in vobis. Et sequitur, Masculus cuius præputij caro circumcisa non fuerit: delebitur anima illa de populo suo: quia pactum meum irritum fecit. Vide de hoc Hugonem parte 12. c. 2. de sacramentis. Petrum de Palu. q. 5. ar. 2. & Iyram c. 17. Gen. de necessitate circumcissionis & significatione. Dicuntur autem de domo Abraham omnes qui permanserunt in fide Abraham: quibus promissa fuit terra Chanaan: & qui legem receperunt in deserto, in cuius signum in institutione pacti circumcissionis promissa fuit Abraham terra promissionis, ut habetur Gene. 17. Non itaque omnes descendentes ex semine Abraham obligabat hoc præceptum, ut latius videre potes apud Alexandrum parte 4. q. 7. membro quarto artic. 1. & Paluden. q. 5. arti. 2. conclusione prima. Non itaque obligabat descendentes de Ismahel & Esau: licet obligabat personas Ismahelis & Esau, quia fuerunt de domo Abraham: posteri autem eorum non ligabantur. Illi enim conuertentes se ad cultum alienum, separauerunt se à domo Abraham. De quo latius vide Gabrielem di. 1. q. 4. ar. 2. lib. 4. Et Paluden. ubi supra. Omnes etiā de Iacob descendentes tenebantur hoc præcepto, quia illis omnibus facta est promissio terræ Chanaan: ut latius deducit Gabriel ibidem. Fuit & necessaria circumcisio propter diminutionem concupiscentiæ circumcisi. Et est simile nunc de baptismo. De paruulis verò ut tenet Hugo, quem sequitur Alexan. parte 4. q. 7. membr. 4. ar. 3. d. quod paruuli qui moriebantur ante octauum diem saluati fuerunt in fide prædictum, cum oblationibus & sacrificijs: poterat & ante mortem instante suspitione anticipari, quamuis non tenebatur. Dispensatio quoque specialis Dei fuit de filiis Israel genitis in deserto, nam illi non erant circumcisi donec transirent Iordanem, tum propter iter faciendum: tum quod in deserto ab alijs sancti distinctione, non indigebant. Latius scribit Alexan. q. 7. membro.

6. art.

6. arti. primo Cui concordat Paluden. que. 5. arti. 3. conclusione. 1. & post hos Gabriel di. 1. q. 4. arti. 2. conclusione 1. libro 4. Fuit autem octaua dies de necessitate præcepti, & non de necessitate sacramenti. Primum patet Genesis 17. Secundum quia circumcisio quolibet tempore facta suum effectum habuit conferendi gratiam, originale remittentem ut patet de pueris ante octauam diem circumcisis, & de proselytis, ac filiis Israel in Galgalis post octauum diem à se sue circumcisis, qui omnes consecuti sunt effectum sacramentalem, gratiam, scilicet, originale remittentem, & concupiscentiam minuente: ita scribit Gabriel vbi supra, & assentit Paluden. arti. 3. q. 5. di. 1. lib. 4. Culter verò lapideus, nec quo ad observationem præcepti, nec quo ad efficaciam sacramenti fuit necessarius, significationi tamen mystice fuerat opportunus. Nam de illo cultro in præcepto non fuit mentio: nec tollitur efficacia sacramenti siue sit culter chalybeus siue lapideus: ut scribit Dominus præpositus Gabriel, conclusione. 3. & Paluden. vbi supra. Fuit autem cõgruus culter lapideus: quia significabatur per hoc principalis auctor purgationis Christus, qui petra dicitur, secundum illud 1. Cor. 10. Petra autem erat Christus. Hic autem futurus erat ut purgationem faceret peccatorum, tollendo peccata mundi, secundum illud Ioan. 1. Ecce agnus Dei: ecce qui tollit peccata mundi. Significabatur etiam durities & inobedientia Iudeorum videlicet Leuitici & in libro sequenti, & Actuum 8. Plura Gab. vbi supra, Sed non omnis significatio est de necessitate & essentia sacramenti, sed illa tamen qua significatur effectus sacramentalis, qui in proposito est remissio originalis, quæ non plus significatur per cultrum lapideum quàm ferreum. Mos quoque est Iudeorum quod non culthro lapideo, sed ferro circumcidunt, ut dicit sanctus Thome hoc est nouaculis acutissimis. Data est autem circumcisio viris & non mulieribus: ut dicit Petrus Paludensis di. 1. q. 5. lib. 4. tum quia curatium erat: Cum enim peccatum originale descendat à patre in filios quantum ad culpam & reatum, quantum autem ad pœnalitatem descendat à femina: quia pater est causa efficiens in generatione, & materiam ad-

ministrat. Circuncisio autem data est contra originale ad tollendum culpam, non autem ad tollendum carnis corruptionem, ideo viris & non mulieribus data est. Tum etiam quia distinctum, quia distinctio populi à populo præcipue pertinet ad viros, quia mulieres viris subditæ sunt, & sequuntur forum viri. Hæc Paludensis. Dicitur & data circumcisio fœdere sempiterno. Gen. 17. De qua vide & supra in Cessatione legalium. Et hoc intelligendum est, (ut scribit Iacobus de Valentia tractatu 3. cap. 2. regula 7. prologi in Psalterium) secundum illam ætatem & seculum ab Abraham usque ad Christum: nam æternum dicitur ab ætate. Et sic æternum siue sempiternum dicitur illud, quod est semper cum aliqua ætate. Et sic circumcisio dicta fuit sempiterna, non simpliciter cum omni tempore, sed cum illa ætate ab Abraham usque ad Christum, quia fuit sempiterna illi ætati illius corporis mystici & legis. Et sic dicendum de præcepto Sabbati & Agni paschalis, quorum ætas fuit finita in Christo, &c.

CIRCUNCISIO competebat Christo, non propter indigentiam, quia peccatum originale non contraxit, sed propter decentiam. De quo latius Paluden. d. 1. quæst. 5. conclusione 3. De præputio Christi scribit idem, & dicit, quod ipsum fuerit ab Angelo delatum, (ut vult Comestor) Carolo Magno, & ab eo Aquisgrani positum: & à Carolo Caluo translatum Corrosium. Sed hoc Theologi multi negant, eo quod: tanquàm ad veritatem humanæ naturæ, & integritatem pertinens, cum Christo resurgere debuerit, licet cicatrix in signum victoriæ in manibus & pedibus remanserit. Potuit tamen Christus de materia alia sibi præputium simile præparare, & illud deuotioni fidelium dimittere. Ita Paludensis.

CIRCUNCISIO cessauit simpliciter quantum ad necessitatem salutis, quando baptismus consulebatur tam Gentibus quàm Iudeis. Id quidè & alia probat post Scotum & Thomam. Gabriel. d. 1. q. 4. part. 2. arti. 3. conclus. 1. lib. 4. Fuerat autem perfectius remedium baptismus quam circumcisio. Plura ibidem Gabriel. &c. Sed quale dabatur pro fœminis remedium? inquit Gerson part. 1. sem. de circumcis. fides propria, si adultæ erant vel parentum pro paruulis. Est & alia circumcisio spiritalis,

ritualis, qua sensus nostros circumcidimus à prauis cupiditatibus. De qua vide & eundem Gerf. vbi sup. & in Iosephina distin. 8. & alias multa, &c.

CIRCUMINCESSIO. De qua vide in dictione **INEXISTENTIA**, est, vt scribit sanctus Bona. di. 19. q. 4. li. 1. qua dicitur quod vnus est in alio, & e converso. Et vt dicit Brulefer, est quædam inexistencia actualis, qua aliquid dicitur existere alicui, quod est realiter distinctum ab eo per intimam præsentialitatem & consubstantialitatem identitificam. Et hoc, vt ait Bonauen. propriè & perfectè in solo Deo est, quia circumincessio in essendo ponit distinctionem similem & unitatem. Et quoniam in solo Deo est vnitas cum distinctione, ita quod distinctio est inconfusa & vnitas indistincta: hinc est, quod in solo Deo est circumincessio perfecta. Et patet ratio huius, quia ratio circumincessionis est perfecta vnitas essentiarum cum distinctione personarum: & quoniam proprium est solius Dei, ideo & circumincessio talis, secundum quod dicit Hilar. & Magister in textu di. 19 li. 1. in Deo est perfecta. Et venit circumincessio à circumincedo, quia incedunt in se inuicem, vt notat Brule. di. 19. q. 4. lib. 1. Et secundum eundem ad veram circumincessionem requiruntur quatuor conditiones. Prima est, quod sit existentia vnus in alio. Secunda, quod sit ibi intima præsentialitas. Tertia, quod sit ibi realis distinctio. Quarta, quod sint realiter distincti qui circumincedunt. Nulla autem creatura potest esse in alia circumincessiue, quia nulla est alteri idem consubstantialiter: nec creatura potest esse in Deo circumincessiue, nec e converso. Et licet Deus sit intimè præsens cuilibet rei, non tamen est ei consubstantialis: ergo nec circumexistit alicui. Vna verò persona diuina est in alia circumincessiue, & e converso: quia eis cõuenit diffinitio circumincessionis & totalis causa illius circumincessionis est distinctio realis & vnitas essentiarum diuinarum numeralis in eisdem. Item persona diuina non est in essentia diuina circumincessiue, nec e contrà, quia non distinguitur realiter ab ea. Hæc Stephanus Brulef. Vide & de hoc in dictione **INEXISTENTIA**. De hac circumincessione loquitur Gerfon tract. 9. super Cant. Mariæ, cum ait: Nemo venit ad filiū nisi repletus bonis spiritus sancti. Nullus dat spiritū sanctū filio

in diuinis nisi pater: non potest igitur venire ad filium nisi cum spiritu sancto, quem dat ei pater. Hinc est oratio Christi ad patrem. Vt dilectio, inquit, qua dilexisti me, sit in eis: & ego in eis mira circumincessio. Rursus ipse filius non redit ad patrem nisi per spiritū sanctū, quē spirando reddit patri felici & inenarrabili, id est, non errante circulo, dat spiritus sanctus mentem, quam inhabitat, nunc filio à patre, nunc patri à filio, &c. Hæc Cancellarius vbi supra.

CIRCUMSTANTIA, vt scribit Richard. di. 17. art. q. 5. libro 4. dicitur illud, quod est extra essentiam actus, aliquo tamen modo ipsum attingens, aut quantum ad essentiam actus, aut quantum ad effectum, aut quantum ad causam. Vide latius ibi Richard. Circumstantia secundum Thomam 1. secundum q. 7. art. 1. est accidens actus humani attingens eum extrinsecè. Sunt autem circumstantiæ quas annumerat Petrus de Palu. q. 3. di. 16. lib. 4. his versibus:

Quis, quid, vbi, p. quos, quoties, cur, quō, quādo
Quilibet hic seruet morbi medicamina dando.

Sanctus Bonauentura ita ponit.

Aggrauat ordo, locus, persona, scientia, tēpus,
Actus, conditio, numerus, mora, copia, causa.
Est modus in culpa, status, alius, lucta pusilla.
Quas autem circumstantias quis teneatur confiteri, vide eum di. 17. q. 6. lib. 4. & penulti. & in moralibus sex ponuntur circumstantiæ, scilicet, Quis, quid, vbi, quando, cur, quomodo. De his videre potes Gerfonem parte. 2. dialogo sophiæ & naturæ, de castitate Ecclesiasticorum siue cœlibatu, & parte prima tractatu de probatione spirituum. & parte tertia dialogo apologico. Circumstantiæ quas annumerat sanctus Bonauentura, vt supra dictum est distinctæ. 16. circa textum libr. 4. quædam & sex ex his respiciunt personam, scilicet scientia, ordo, ætas, conditio, persona & status. Tres respiciunt crimen siue actum, scilicet numerus, mora, & modus agendi. Tres respiciunt causam, scilicet copia, causa, lucta pusilla: & duæ sunt adiacentes, locus & tempus.

CIRCUMSTANTIÆ PECCATORVM sunt quadruplices, vt literis mandauit Gab. di. 17. q. 1. artic. 2. conclus. 4. libr. 4. Quædam sunt quæ trahunt actum peccati in aliud genus peccati, quales sunt quæ speciali prohibitionē

hibitione prohibetur, sicut in furto circumstantia loci, consecrati aut rei sacræ. Hæc enim trahit furtum in sacrilegium, quod speciali prohibitione prohibitum est. Et luxuriæ circumstantia est, quod persona sit coniugata, consanguinea, vel affinis, violenter oppressa aut rapta, propter quas luxuria alia & alia sortitur nomina: ut puta dicitur adulterium, incestus, oppressio, stuprum, raptus, quæ singularibus prohibitionibus prohibentur: & hæc circumstantiæ sunt confitendæ, quia illæ inducunt quasi nouum mortale, pro quanto speciali prohibitionē sunt prohibita. Omnis enim actus contra prohibitionem commissus, est mortalis. Si ergo contra vnā prohibitionem, tantum est mortale simplex: si verò contra duas, est duplex virtualiter. Et cum omnia mortalia sint confitenda, necesse est circumstantiam quasi peccatum duplicatam specificè confiteri: inter has est circumstantia diei festi. Nam omnis peccans in die festo (puta qui furatur) duplex præceptum transgreditur, scilicet tertium, quia sabbatum violat: & sextum, in eo quod furatur: & ita dupliciter peccat. Similiter frequentia seu numerus commissorum peccatorum necessario est confitenda: quia hic simpliciter ponit aliud peccatū: quia quotiens peccatum iteratur, totiens nouum peccatum committitur. Et si confitens numerum certum ignorat commissorum mortalium, saltem exprimat numerum quem putat propinquiores frequentia peccatorum. Aliæ sunt circumstantiæ quæ non trahunt in aliā speciem per nominis mutationem, sed tamen in eadē specie aggrauant: ut est libido & intensio actus peccati præcedens deliberatio, motuum seu tentatio inducens ad peccatū, conditio personæ peccantis, quo ad statum, ætatem, prudentiā, qualitatem. Conditio personæ in quā peccatur, damnum per peccatum illatū, ut in furto si multum subtractum est pauperi vel infirmo, multas proles habenti. Non est autem ita certum (ut ait Gabriel) an illæ circumstantiæ sint confitendæ: quia aliquādo satis dubium est, an aggrauent mortaliter. Sed satis cautum est & satis tutum & utile illas confiteri, præsertim quando multum grauant, aut sunt occasiones sequentium peccatorum in se vel in alijs. Quando

autē certum est, quod non aggrauat mortaliter, non est necessarium eas confiteri. Tertiæ circumstantiæ sunt impertinentes, quæ neque aggrauant, nec excusant seu alieuiant: ut quod peccatum commissum est in feria secunda vel tertia, dum neutra est festiua; aut quod factum est in stuba, aut in scubili siue cubiculo, vel cellario, illæ circumstantiæ non sunt confitendæ, ne confitens historiam texere videatur, sed cum dolore & verecundia se de suis peccatis accusare. Quartæ circumstantiæ sunt alleuiantes peccata, ut ignorantia crassa, in deliberatio, tentationis magnitudo, infirmitas, timor, & huiusmodi. Si quidem grauius peccat qui ex certa malitia sciens peccat, quā qui peccat ex ignorantia, infirmitate vel timore. Hæc circumstantiæ regulariter nō sunt confitendæ, quia non est ibi locus se excusandi, sed accusandi. Dicitur regulariter, quoniam si circumstantia excusaret actum à mortali peccato: ut ignorantia inuincibilis, surreptio tollens deliberationem, illæ essent confitendæ: ut confessor intelligere posset speciem peccati, & in suo iudicio non errare, qui autem non haberet aliquod peccatum, non teneretur confiteri. Vnde Scotus distinctio. 17. in fine libri quarti: Innocens à mortali & veniali tenetur simpliciter non confiteri. Vnde si beata Virgo fuisset confessa Petro post ascensionem, peccasset confitendo: sed si est innocens à mortali, potest confiteri venialia, vel potest non confiteri: ut habet Scotus. Et ita habens tantum venialia, non tenetur confiteri: ut latius videre potes apud Scotum, & infra in dictione Confessio.

CIRCUMSTANTIÆ complicum (ut scribit Dominus præpositus Gabriel distinctio. 13. quæst. 1. arti. 2. conclusione 5.) ita sunt confitendæ, ut tamen non manifestentur committentium personæ. Nam semper est cauenda diffamatio proximi quārum cū iustitia fieri potest. Imò & confessor si sentit quod confitens manifestare vult personas cū quibus aut quarum inductione peccauit, præuenire debet, & confitentem informare, ut non manifestet personam, ut vult sanctus Bonauentura distinctio. 21. part. 2. artic. 1. quæst. 3. & hoc regulariter intelligendum est. Nam in duobus casibus persona compeccans potest reuelari. Primus, quā

propter circumstantiam personæ mutatur genus peccati, & non potest exprimi genus peccati, nisi specificetur persona; per quam specificationem confessor deuenit in notitiam personæ, nec potest haberi alius confessor. Vt si quis commisit incestum cum matre vel cum vnica sorore, quæ nota est confessori: si alius confessor haberi non potest, præferenda est salus propria famæ personæ: sed si alius confessor haberi potest, quærendus est cum licentia, &c. Secundus casus est, quando confessor talis est qui posset prodesse, & non obesse eis qui deteguntur, neque per hoc diffamaretur persona detecta. Ita sentit sanctus Bonauentura, quomodo confessor tenetur hoc habere secretum apud se, sicut cætera peccata si bi confessa. Nam & extra confessionem crimen occultum potest reuelari ei qui prodesse potest, & non obesse propter correctionem & salutem fratrum: multo magis in confessione. Consultit tamen sanctus Bonauentura, quod in casu fiat reuelatio extra confessionem. Dicit tamen hic Gerson, quod magna cautela requiritur apud confitentem & confessorem, ne zelo proficiendi indiscretè fallatur. Sufficit etiam talis expressio circumstantiarum, talibus verborum locutionibus, per quam confessor de magnitudine peccatorum confitentis, pro absolutione, & poenitentis discretè conferendis instruat. Vnde ut vult sanctus Bonauentura distin. 21. parte secunda quæst. 3. sufficit aliquando in generali dicere: Vt si mulier cognita est ab Episcopo, sufficit dicere quod aliquis magnus. Prælatum eam cognouit. Si à persona religiosa, sufficit quod in generalitate sua stet, quia satis apparet genus culpæ. Si verò descendat ad personam singularem, increpanda est persona confitens. Similiter nec debet confessor curiose inquirere de persona, sed si suspicatur quod sit persona cui possit prodesse, & competens & utile sit illum scire, potest extra forum confessionis illam inquirere: nam talia frequenter sunt occasio frangendi sigillum confessionis, ubi est maximum periculum. Hæc & alia sanctus Bonauentura.

CIRCUMVENIRE decipere. Vnde ut refert Gabriel distin. 15. quæst. 12. artic. 2. conclusionem secunda, Nemo secundum Apo-

stolum circumuenire debet proximum in negotio. 1. Thess. 4. CIVITAS proprie est collecta ciuium multitudo ad iure viuendum. Quandoque dicitur ius ciuium: usurpatiuè dicitur vrbis, hoc est ipsa mœnia & ædificia. Diuus Augustinus ille magnus Ecclesiæ doctor, in libr. de Ciuit. Dei, duas describit ciuitates, duas signantes Ecclesias inter se diuersas pariter & aduersas, ut refert Dominus Cardinalis Camerac. in laudibus Theologie. Vna est ciuitas Hierusalem. Alia est ciuitas Babylon. Vna ciuitas est Ecclesia Dei, alia ciuitas est Ecclesia diaboli. Vna Ecclesia bonorum, de qua dicit Psalmista: Laus eius in Ecclesia Sanctorum. Psal. 149. Alia Ecclesia malorum, de qua idem Prophetæ: Odiui, inquit, Ecclesiam malignantium. Psal. 25. De quo latius lege Cameracem. Vnde Christo-politanus Episcopus Iacobus de Valen in Psal. 61. ait: In principio diuisum fuit totum genus humanum in duas ciuitates siue societates: vnâ Dei, & alteram diaboli. Has duas ciuitates diuiserunt duo amores, ut inquit Augustinus. Nam amor mundi & bonorum temporalium constituit ciuitatem terrenam & diaboli. Nam illa incepit ab amore sui, vsque ad contemptum Dei. Cuius primus ciuis fuit Cain. Amor autem Dei incipiens ab amore Dei vsque ad contemptum sui, constituit ciuitatem Dei. Cuius primus ciuis fuit Adam & Abel: ideo isti dicti sunt filij Dei, illi verò filij hominum, eo quod in hoc mundo & carne constituerunt spem suam & felicitatem, isti verò in solo Deo. Et ideo filij hominum illius ciuitatis semper persecuti sunt filios Dei & huius ciuitatis, propter bona temporalia. Et sic primo Cain persecutus est Abel, & Chaldei Abraham, & Ismael Isaac, & Esau Iacob, & Saul & Doech ipsam David. Et sic populus Iudeorum & Gentiles persecuti sunt Christum, & Ecclesiam suam, quæ proprie dicitur ciuitas Dei, vsque ad Antichristum. De quo videre potes & Gersonem parte 3. super Cantica canticorum symphalmate 5. &c.

CLARVM à quo claritas, Et nomine claritatis (ut scribit Paludensis distinctio. 44. quæst. quinta libro 4.) importat proprietatem luminis, sicut & suum oppositum, scilicet obscuritas importat conditionem seu

pro-

proprietaem oppositam cōtrariā, vel priuatiue lumini, sed quia mediante lumine perficitur in nobis potissima cognitio sensitiua exterior quam habemus, scilicet visiva, per quā res nobis potissimē manifestantur, & cuius nomen transfertur ad omnes alias cognitiones, per quas nobis aliqua veritas manifestatur, ideo nomen claritatis trāsferitur ad omnem manifestationem veritatis. Vnde omnem veritatem nobis manifestam dicimus esse claram, & per cōsequens omne quod est sui bene manifestatum, dicimus esse clarum, &c.

CLAVIS dicitur qua nos quicquam aperimus vel claudimus. Et nomen clavis (vt scribit sanctus Bonauentura distin. 18. arti. 1. quæst. 1. lib. 4.) translatum est ad spiritualia ab ipsis corporalibus. In his autem corporalibus clavis est instrumentum ad remouendum aliquod obstaculum. Et quoniam in spiritualibus inuenimus obstaculum ingrediendi in regnum cōeleste, necesse est illud remoueri: ideo ad spiritualia nomen clavis transferimus, vocantes clauem illam virtutem, qua obstaculum (vt est peccatum) remouetur, siue per quam excluditur vel includitur. Vnde clauis ista (de quibus loquuntur Magister & Doctores, quarto Sententiarum, distin. 18.) non sunt corporales, sed spirituales, sic dicte metaphoricē. Vnde secundum Thomam & Scotum, & alios omnes, transferentes secundum aliquam similitudinem trāsferunt. Vnde sicut clavis materialis est proximum instrumentum aperiendi, & claudendi ostium, & per hoc non est apertio, nec aperiens, nec causa propter quam aperitur. Sic clavis spiritualis est aliquid requisitum ad aperiendum regnum cōelorum, quod non est aperiens, nec apertio, nec causa propter quam aperitur, velut est dignitas personæ ad intrandum: aut indignitas ad repellendum propter meritum vel demeritum. Nam apertionem intelligimus ipsam sententiam dictantem esse aperiendum vel claudendum, & aperiens, Iudicem sententiantem. Sic ergo clavis spiritualis est potestas sententiandi. Hæc enim est immediatum instrumentum dictandi sententiam siue sententiandi.

CLAVES SPIRITVALES quibus cōelum po-

test referari homini, distinguatur plures. Vna clavis est sana doctrina. Luca vndecimo ait Saluator: Vae vobis Legisperitis, qui tulistis clauem scientiæ. Glosa. Auctoritatem docendi ad veritatem saluificam: ipsi non introistis, scilicet, malè viuendo: & eos qui intrabant, id est, intrare desiderabant, prohibuistis, scilicet, falsa doctrina, vel malo vestro exemplo corrumpendo illos simplices. Beatus Petrus cum ista clavi, scilicet, doctrina fidei, similiter & beatus Paulus, & ceteri Apostoli, per mundum innumerabilibus hominibus cōelum aperuerunt. Alia clavis spiritualis est vera pœnitentia, quæ cōelum aperit. Matthæi tertio: Pœnitentiam agite, appropinquet regnum cōelorum. Bernardus. O pœnitentia, quæ es Sole splendidiore, auro pretiosior, tu omnia ligata soluis, tu Paradisum aperis. Hæc aperuit Latroni Paradisum, & Magdalene, & Petro post negationem, & Paulo post veram conuersionem. Tertia clavis est sanguis Christi & pœna. Isaia vigesimo secundo: Dabo clauem domus Dauid super humerum eius. Ambrosius: Sanguis Christi, clavis est Paradisi. Item Gregorius & Damascenus: Crux Christi Paradisum aperuit, quod plus quàm quinque millibus annis clausum fuit. Per hanc clauem nobis aperitur cōelum in Baptismo, & alijs Sacramentis, &c. Quarta clavis est ipsa potestas collata à Deo supernaturaliter sacerdotali dignitati, quæ dicitur clavis metaphoricē, ad similitudinem clavis materialis, quia, scilicet, ordinatur ad aperiendum vel claudendum regnum cōelorum, vt dictum est. Et est duplex (vt scribit Petrus de Palude, distin. 19. articulo primo conclusionem secundam.) scilicet, clavis iurisdictionis, & ordinis. Iurisdictionis requirit materiam subiectam, sicut dominus seruum. Clavis verò ordinis, qua peccata soluuntur, vel retinentur, non semper habet materiam in actu. Et diffinitur sic.

CLAVIS SPIRITVALIS, (vt habet Cabr. di. 18. q. 1. arti. 1. lib. 4. & astipulantur ceteri.) est potestas iudicandi, id est, soluendi & ligandi, qua dignos recipere, & indignos excludere debet à regno Dei Ecclesiasticus Iudex. Et potestas illa est triplex, scilicet

K 3 prin-

principalis præcellentia, non tamen principalis, & clavis ministerij siue ministerialis. Principalis est solius Dei secundum diuinam naturam, quæ per propriam essentiam (quæ semper iusta est, imò ipsa iustitia, qua præsidet omnibus) aperit & claudit ac impedimēta, .s. peccata, & reatū pœnæ dimittēdo remouet. Et illa potestas nō potest alteri cōmunicari, quia est diuina essentia, quæ alteri cōmunicari nō potest. Secunda potestas nō principalis, sed tamē excellentiæ accepta à superiore cum vniuersalitate causarū iudicandarū, propriè est solius Christi s̄m naturam humanam. Vnde Ioan. 5. Pater dedit ei iudiciū facere, quia filius hominis est. Nam etiam secundum humanā naturā nouit omnia, & habet volūtātē inobliquā, & ideo sententiā sua est irreuocabilis & immobiliter iusta. Tertia potestas, scilicet ministerij particularis (quantū ad causas cognoscendas) & infirma quantū ad scientiā proferendā: puta quia potest aliquādo deuiare à iustitia, & reuocari. Et hæc est ministrorū Ecclesiæ, quibus datū est vt cognoscāt in causis, & s̄m legē Dei iudicēt regnum cœlorū esse aperiendū. Cui cum se cōformāt à Deo approbatur, & forma manet. Si verò dissentiant ab ea infirma est, & à Deo reuocatur. Clarius & longius de hoc scribit Gabr. & Scotus, quos videre potes. Potestas igitur aperiendi regnum eminenter & excellenter est in Christo, secundum naturam assumptā, in qua pro nobis satisfecit, & meruit. Ministerialis verò collata est ministris sacramentorum, per quæ virtus passionis Christi in nos fluit & operatur salutem (vt sentit sanctus Bona. &c.) Et quamuis potestas sentiendi seu iudicandi intromittendos & excludendos à regno Dei sit clavis principalis, quia tamen hæc potestas, vt rectum habeat vsum, exigit auctoritatem cognoscendi in causa peccatoris. Quoniam sine cognitione causæ, sententiā nō potest esse iusta & recta. Ideo etiam auctoritas cognoscendi dicitur clavis, quia est instrumentum quoddam aperiendi, licet nō proximum, & tale sine quo prior clavis non potest habere iustum vsum. Et secundum hoc ponuntur duæ clauēs, scilicet clavis scientiæ, ad discernendum dignum ab indigno, & clavis potestatis sentiendi ad quam prior ordi-

natur, vt iussū exeat in actum. Et illa clavis scientiæ, non est scientia aliqua actualis, vel habitualis vel discretio quæcunque: sicut videtur Magister sentire, qm̄ (vt dicit Scotus) licet auctoritas discernendi requiratur scientiā seu discretionē concomitantē ad rectum vsum eius, quemadmodū clavis potestatis requirit aliquam iustitiam ad rectum eius vsum, tamen sicut potestas recte iudicandi potest esse sine iustitia, & ideo nō est iustitia: ita & auctoritas cognoscendi potest esse in aliquo sine discretionē & scientia. Et quando dicit Magister: Clavis scientiæ est scientia discernendi, intelligitur, id est, quod scientia requiritur ad rectum vsum clavis illius, non simpliciter, vt clavis insit. Quod si aliter intellexit Magister, fuit alterius opinionis & minus probabilis, vt dicit Gabriel. Et vt Paludensis scribit di. 19. q. 2. li. 4. Soli sacerdotes noui testamenti habent clauēs regni cœlorum propriè dictas, quæ sunt ad aperiendum cœlum inmediate, licet dispositiue: & dicuntur clauēs ordinis. Sed clauēs iurisdictionis, quæ inmediate ad illud disponunt, potest habere non sacerdos. Et hac potestate clavis sacerdotes homines ligatos & solutos ligant & solunt, dum penitentibus satisfactionem imponunt, & de temporali pœna remittunt, ita habet Magister dist. 18. libr. 4. c. 7. Et post eum Gabr. & ceteri multa. Et vsum clauium non est nisi in sacramentali absolutione. Potestas quoque clauium extendit se ad remissionē & retentionem culpæ, non coram Deo, sed in facie Ecclesiæ. Non enim remittit peccatum, sed remissum à Deo præsupponit. Et quamuis aliquis apud Deum, sit solutus, non tamen in facie Ecclesiæ solutus habetur, nisi per iudicium sacerdotis, (vt inquit Magister dist. 18. libr. 4. cap. 6.) Et subdit: In soluendis culpis, vel retinendis: ita operatur sacerdos Euangelicus & iudicat, sicut olim legallis in illis, qui contaminati erant lepra, quæ peccatum signat. Hos enim Synagoga non tenuit mundos, donec sacerdotis iudicio mundi declarabantur. Vide plura apud Gabrielem & Scotum de hoc.

CLAVIS AUTEM DICITUR ERRARE, (vt scribit Gabr. dist. 18. q. 1. art. 3. dub. 2. lib. 4.) quando sacerdos abutitur clauē. Potest ergo vtrique clavis errare, potestatis & scientiæ.

tiæ. Potestatis quando sacerdos absoluere tentat, non sui iurisdictioni subiectū, aut quem nouit non contritum, & in utroque casu ille error imputatur sacerdoti ad culpam. Debet enim sacerdos spiritualis Iudex scire ad quos se extendit sua iudiciaria potestas, & non excedere limites suæ potestatis. Similiter non debet indignos absolvere, nec dignos ligare, non enim est Iudex principalis, sed principalis Iudicis minister, qui in suo ministerio tenetur se conformare suo principali. Error clauis scientiæ potest contingere, vel ex parte sacerdotis vel ex parte confitentis. Ex parte sacerdotis, quando committit inuestigare necessaria: puta an confitens sit contritus an nō, aut circumstantias necessario confitendas, vel dum abundat superfluis: puta quando inquit, quæ audire delectat, non pertinētia ad hoc forum, peccat autem sacerdos satisfaciendo pruritu aurium suarum. Itē circumstantias fatuas peccata non aggrauantes, nec alleuiantes, & tunc non potest ferre rectum iudicium, nisi à casu. Potest etiā contingere error ex parte confitentis, quia scilicet fictus est, & fingit se contritum, cū tamen non sit, & per hoc sacerdos credit, quod non est, & ita errat in suo iudicio. Sacerdotis autem errantis, vt ibidem scribit Gabriel, in necessarijs cognoscendis arbitrium Deus non approbat, neque quo ad sacerdotem, qui per suam negligentiam peccat, nec quo ad eius iudicium, nisi casu, aliter diuino iudicio concordet. Negligentia enim sacerdotis (qui scire debet, quæ sui sunt officij) culpabilis est, similiter & iudiciū suū, si nō cum diuino cōcordat (quod verū est & iustissimū) nō approbatur. Arbitriū autē sacerdotis à Deo approbatur, dū clauis scientiæ errat in superfluis, non tamen omittit aliquid in necessarijs, quantū ad penitētē, non tamen quantū ad sacerdotem, quia sic iudicium sacerdotis cōcordat diuino: ergo ratum quantū ad suscipiētē. Hic enim consequitur effectum iudicij, sed tamen sacerdos peccat satisfaciendo pruritu aurium suarum, & sic ipse nō approbatur iudicādo. Sed dum pœnitens fictus est, ostēdens se sacerdoti contritū, licet clauis scientiæ non erret quo ad sacerdotem, errat tamen quantum ad confitentem & per hoc arbitrium sacerdotis non approbatur. De

hoc latius vide Gabrielem propositione 3. vbi suprā. & Scotum distinct. 19. libro 4. **CLAVVS** dicitur quo aliquid affigimus. Clauis autem quibus Christus fuit affixus (vt scribit Brulefer di. 16. q. 2. lib. 3.) adeo affligebāt pendentem, quādo manus eius & pedes confodiebātur, in quibus maxima erat afflictio propter neruos & musculos ibidem concurrentes, in quibus præcipue viget sensus. Et dicitur quod clauis erant obtusi, vel ad minus parum acuti. Beda dicit quod fuerunt quatuor clauis, tamen plures alij, & ferē omnes dicunt, quod posuerunt pedē super pedē, & sic sunt tres clauis. Et vt paulo post dicit Brulef. vbi suprā, quæ qualitas cōplexionalis in Christo reddebat ipsum ad maiorem dolorem dispositum: ideo bene cōcedo, inquit, quod clauis ferreus in vna manu, vel duobus pedibus, multo plus incōparabiliter afflixit Christū quā ignis sanctum Laurentium suo martyrio. Vnde si omnes pœnæ & tristitiæ omnium martyrum essent de vno latere, & pœnæ quas Christus passus est de alio latere, pœnæ Christi superarent omnes illas: non quantum ad genera tormentorum, quia non omnia sustinuit quæ martyres sustinuerunt, sed quantū ad æquiualentiam & acerbiteriam. Hinc est quod dicitur Thre. 3. O vos omnes (tā præsentēs quā futuri) qui transitis per viā, attendite & videte, si est dolor similis sicut dolor meus. Et hoc dicitur in persona Christi: ergo videtur quod nullus dolor alius habeat ei æquari. Item omnes fluctus induxisti super me &c. Hæc Brulefer.

CLEMENTIA à mansuetudine sic desert (vt scribit Paulus Cortesius li. 3. Senten. di. 8.) vt clementia sit extenuatrix pœnarū: mansuetudo verò irarum mitigatrix. Et secundum Albertum: Clementia est virtus quæ facit quem præstabilem super malitia, quæ contra ipsum commissa est: maximè quantum ad pœnas pro ipsis infligendas. Sic enim clementia spectat ad Iudices & Præsidentes, quorum est misericordiam reis exhibere, secundum illud Iacobi 1. Misericordia superexaltat iudicium. Vnde & Seneca: Clementia est inclinatio animi ad leuitatem in pœna exequenda, ait lib. 2. de clementia ad Neronem. Clementia est temperantia animi in potestate vlciscēdi: vel est

Leuitas superioris aduersus inferiorē in cō
stituentis penis. Itaque dici potest inclina
tio animi ad leuitatem in pena exigenda.
Et vt dicit sanctus Thomas. 2. 2. q. 157. art.
1. Clementia est virtus moderatiua pena
rum, sē legem. Et est virtus humana, ideo
directē ei opponitur crudelitas, non autē
feritas aut seueritas sub bestialitate, sed vir
tuti heroicæ vel dono pietatis, secundum
eundem secunda secunda, quæstio. 158.
art. 2. Hæc autem virrus maximē Præsides
debet. Vnde ait Seneca: Nullum clementia
ex omnibus magis quā Regē ac Principē
debet. Vnde Cicero. Offic. ait: Nil enim lau
dabilius, nihil magno & preclaro viro di
gnius placabilitate atque clemētia. Et quo
niam Deus, (vt scribit Gabr. lect. 20. cano
nis) Rex Regum ac Principum Princeps vi
uorum & mortuorum Iudex est, maximē
Deo conuenit, per quam & ipse semper ci
tra condignū punit, nec lætatur in perdi
tione viuorū. Sap. 1. Siquidē prius est, & nō
pascitur cruciatu, secundum Greg. lib. dial.
Neque obliuiscetur misereri Deus, neque
cōtinebit in ira sua misericordias suas. Ps.
76. Congruē itaque (inquit Gabr. vbi su
prā.) ad patris clementiam in nostra peti
tione qua petimus misericordiam nobis
exhiberi, aspiciamus, dicentes in canone
quotidie. Te igitur clementissime Pater
per Iesum Christum filium tuum Dominū
nostrum, sup. rogamus & pe. &c.

CLERICVS fortius dici potest. Vnde clerici à
forte dicuntur, quia κληρος Græcè, fors
vel hæreditas latinè sonat. Vnde nomen
clericus (vt scribit Gabr. lec. 3. canonis) pri
mū ab Apostolis consecratum legimus
forte electum, ideoque omnes clerici dicū
tur quasi sint de sorte Domini vel quasi
Dominus fors eorum sit. Iuxta illud Pro
phetæ: Dominus pars hæreditatis meæ.
Ex quo patet, vt scribit Guil. in suo Ra
tiona, libro 2. quod nihil extra Deum ha
bere debent, sed solum decimas, primitias
& oblationes (quæ sunt hæreditas Domi
ni) accipiāt, siue sint quasi sorte electi. In
veteri namq; testamento, & apud Gentiles
clerici & Sacerdotes sorte ex liberis elige
bātur, & in nouo testamento Mathias sor
te electus est, Vnde act. 1. dicitur: Et de
derunt sortes, & cecidit fors super Ma
thiam, Primus autem clericus factus est Pe

trus. Iginus Papa composuit clerum, &
distribuit gradus, vt scribit Guil. Episco
pus in Rationali di. libr. 2. Et capitur cleri
cus duobus modis, vt notat Brulefer dist.
5. quæ. 1. lib. 4. Vno modo pro vno docto,
scientifico, perito, scientia pleno, repleto &
experto. Econtra laicus capitur pro viro
indocto, Imperito, insipiente & lapideo.
Vnde laicus dicitur à λαός Græcè, quod
est lapis Latinè: vel à λαός, id est, populus:
vt dicit Guilhel. in Rationali. li. 2. Et sic om
nis clericus in quantum clericus (vt dicit
Brulefer) est laudabilis: laicus verò in quan
tum laicus est vituperandus. Clerici quo
que à toto genere de iure præponuntur,
& debent præponi laicis: Secundo modo
capitur clericus pro homine habente ali
quod officium in Ecclesia. Vnde clericus
est homo in Ecclesia Christi secundum ordi
nem sacramentalē deseruiēs. Et nec An
geli neq; dæmones, propriè sunt clerici, nec
Sarraceni & hæretici isto modo sunt cleri
ci. Sed ille dicitur clericus, qui habet offi
ciū hostiarj siue lectionis, vel vnū de septē
ordinibus. Tonsura autē propriè non est
ordo, nec facit hominē clericū: de quo suo
loco dicitur. Et per oppositum laicus secū
do modo capitur pro homine nō habēte
ordinē sacramentalē in Ecclesia Christi. No
minantur & clerici presbyteri, quasi senio
res. Dicuntur autē seniores (vt scribit Gab.
lec. 4. canon.) non annorū ætate, sed mo
rum qualitate, sicut scriptum est: Senectus
venerabilis est, non diuturna, nec anno
rū numero computata. Cani enim sunt sen
sus hominū, & ætas senectutis vita imma
culata. Dicuntur & clerici per antonomas
iam, Ecclesiastici: vt innuit Gerson parte
2. Sermo. in cœna Domini. De clericis & eo
rum moribus multa habēt apud scripto
res, & Gersonē, & alios. Et Palud. d. 24. q. 3.
art. 4. li. 4. hæc scribit de clericis, quæ non
indigna esse cēsum, vt literis mandarentur
pro vita clericorū agenda. Clericus (inquit
Paludensis) non debet mercari, nulla ætas
fera debet ei esse ad discēdū. Clerici quoq;
non debēt interesse spectaculis vanis, & nu
ptijs: nec tabernas non nisi necessitate in
trare debent. Nec ferre arma, nec verē nec
iocose pugnare, nec iudiciū sanguinis fer
re. Debēt et ab illicitis quæstibus abstinere,
nec debēt munera accipere p. medicina

Debent insuper clerici res Ecclesie bene dispensare, non superflue. Non licet eis de sumptibus Ecclesie filios suos in studio philosophie procurare. Item non licet clerico habere beneficium cui sufficit patrimonium. Nec clericus de rebus Ecclesie, sed de rebus per ipsum acquisitis potest facere testamentum: & si intestatus decesserit, in omnibus rebus succedet Ecclesia. Item clericis non est iniungenda poenitentia solennis. Item melius est habere paucos bonos clericos quam multos inutiles. Ut autem ipsi ebrietatem & luxuriam vitent, vinum cum aqua debent temperare. Possunt quoque clerici de mandato Prælati incarcerationi, & per laicos trahi sine excommunicatione. Item clerici incorrigibiles de crimine, de gradati seculari iudicio debent tradi. Item clerici fures pro rebus Ecclesie requirendi de licentia superioris torqueri possunt & tormentari usquequo restituant. Hæc omnia in iure inveniuntur, ut recitat Palud. ubi supra. & ad singula hæc allegat & adducit iura, &c.

COACTIO idem quod compulso. Vnde Rich. dist. 6. ar. 3. quæst. 1. lib. 4. dicit: Sicut homo naturaliter fugit coactionem, ita naturaliter refugit vel minus diligit rem ad quam videt se cogi. Homines autem (ut idem dicit) non sunt cogendi ad aliquid agendum exterius, vel dicendum vel patiendum: quia non prodest coactis, nec Ecclesie in virtute alicuius boni actus ad quem cogi non possunt, nisi per prædictam coactionem redderentur prouiores siue promptiores ad illud bonum actum: alii enim supradicta coactio penitus inutilis esset: sed homines coacti ore exterius se velle baptismi sacramentum suscipere, & ipsam ablutionem exteriori suscipere, non prosunt eis nec Ecclesie, nisi in virtute interioris actus voluntatis ad quem cogi non possunt: quod non prosunt Ecclesie, quia plus possunt nocere Ecclesie infideles occulti quam manifesti, quia sub simulatione Christianitatis, veros Christianos facilius seducunt & peruertunt, inquit Richard. Est autem duplex coactio, scilicet absoluta & violenta. De quo vide in dictione Violentum. & Rich. quæst. 2. ubi supra.

COGITATIO secundum Richard. in suo de Contemplatione, est improuidus animæ

obtusus circa sensibilia ad euagationem pronus. Gerson part. 3. de mystica Theologia par. 4. consideratione 21. scribit, quod tres sint termini generales, quibus maxime usus fuisse video, qui de contemplatione per modum artis locuti sunt, cogitatio, meditatio, contemplatio. Cogitatio, ut dictum est. Meditatio est prouidus animæ obtusus in veritatis cognitione seu inquisitione vehementer occupatus. Contemplatio est perspicax & liber, id est expeditus animi contuitus in res spirituales perspicendas usquequaque diffusus, & in diuina specula suspensus. Cogitatio igitur vagatur & serpit sine labore & fructu: contemplatio circumuolat & circumfertur sine labore & cum fructu: meditatio nititur & intendit cum labore & fructu: in cogitatione est euacuatio: in meditatione inquisitio: in contemplatione admiratio, & cogitatio facilis est, ut idem ait considerat. 22. quia formatur immediatè vel ex sensationibus actualibus, vel ex phantasmatibus passim occurrentibus, & ultra non nititur. Vide latius Gersonem ibi. Et nota quod scribit Scot. dist. 42. Si cogitatio placet & continuatur non propter cogitatum, sed ut per eam quis ad finem debitum deducatur, non est peccatum. sed si propter obiectum illicitum, ut in ipso delectetur, sic est peccatum. Et isto modo sancti viri detestantur cogitationes illicitas. Vide latius Scotum fratrem Pelbartum lib. 2. rosa. Theolog. in dictione sensualitas. Quando autem cogitatio sit peccatum veniale vel mortale, considerandum communiter, & secundum omnes Theologos concorditer tenendum, quod quando quis habet cogitationem in qua delectatur, consideretur primò an cogitatio est de eo quod non est peccatum, vel saltem quod non est mortale, sed veniale ex genere, ut verbum otiosum, & in tali consentiendo cogitare vel delectare, non est peccatum mortale, quia pro regula generali tenetur quod consensus in veniale non est nisi veniale peccatum. Secus si quis deliberatè consentiret in aliquod quod est peccatum ex genere, scilicet homicidium, &c. Secundo considerari debet si ex huiusmodi cogitatione circa tale peccatum licet veniale, ex diuturnitate sibi imminet periculum casus, & tunc si aduertit, nec repellit,

pellit, peccat mortaliter non repellendo: puta vir vel mulier vidua cogitat de actu coniugali, quem habuit prius in matrimonio: si delectatur in ipsa delectatione cogitationis ut præterita, non peccat mortaliter, secus si delectatur in tali delectatione ut præsentis, & maxime si imminet sibi ex hoc periculum casus vel pollutionis cum aduertit: quia tunc peccat mortaliter. Tertiò considerari debet si delectatio in cogitando est de eo quod est mortale ex genere suo: ut puta fornicari vel occidere hominem propter vindictam, & huiusmodi, tunc distinguitur. Primo enim aut placet ipsa delectatio & operis consummatio si adesset facultas, & sic est mortale. Secundò autem placet delectatio, sed displicet operis consummatio, & similiter est peccatum mortale, ut prædictum est. Tertiò autem neutrum placet, & tunc si imminet periculum & aduertit, nec repellit, est mortale secundum tutiorem viam: si tamen non imminet periculum vel non aduertit, sic erit veniale quod non repellit, nullum est peccatum. Quartò considerari debet si delectatio solum est in cogitatione, ita quod non in re cogitata: puta delector de aliqua cogitatione, quia pulchra est adinuentio, & huiusmodi: & tunc si est propter bonum finem: puta ut prædicem de tali peccato de testando, vel disputem contra illud, sic non est peccatum, sed potius meritorium. Si autem non est propter bonum finem, sed propter vanitatem, sic est veniale, nisi immineret periculum, quia tunc peccaret mortaliter non repellendo aduertentem. Hæc frater Pelbartus ex Theologis, & colligit lib. 2. Ros. Theo. in dictione, sensualitas. §. 12. De cogitatione ponit doctissimus Gerson par. 3. tract. pro deuotis simplicibus qualiter se in suis exercitijs discretè & cautè habere debent hanc regulam. Quod qualescunque cogitationes malæ occurrunt siue sint de carnalitate, siue de inuidia, ira, superbia, &c. fiat diligentia, ut ab intra eis non consentiatur, & ut ab extra non impleantur, & securus erit homo quod nullo modo huiusmodi erunt peccata mortalia, imò communiter cum eis ita refistitur, erunt magnæ virtutis hic & in futuro remunerationis singularis materia seu occasio. Vide & eundem ibi, quomodo sint confi-

dæ cogitationes, qui & multa scribit de cogitationibus.

COGITATIO hominis est vel esse potest triplex, ut literis prodidit Iacob. de Valentia super Psal. 93. post Cassianum, collatione prima. Vna est à Deo illapsa, & ista semper est sancta. Alia est à diabolo suggesta, & ista semper est praua & deceptoria. Alia est ab ipsomet homine inuenta & orta, & ista est vana & inanis, quia semper homo cogitat de mundanis: puta de honoribus & diuitijs congregandis, & honoribus adipiscendis: & in talibus cogitationibus & laboribus terunt homines spacium vite sue. Et tales cogitationes mundanæ sunt, frivola & transitorie. De quibus dicit Persius, **O CVRAS HOMINVM, O QVANTVM EST IN REBVS INANE.** Hinc David Psal. 93. Dominus scit cogitationes hominū, quoniam vanæ sunt, & cæcæ. Cogitare autem de bono quod est necessitatis vel præcepti ad faciendum hoc, semper est à Deo: puta cogitare quomodo potest quis obedire Deo & Ecclesiæ in præceptis, ut scribit Alexander de Ales 2. parte Summæ. Sed cogitare de bono supererogationis vel perfectionis quandoque est à Deo, quandoque autem est à diabolo: puta intrare religionē, ieiunare, & multa huiusmodi ad quæ non tenetur quis ex præcepto. Nam talia potest diabolus suggerere alicui, permittente Deo, propter peccatū illius, ut decipiatur talis homo & in periculū ruat vel apostasiæ vel amentia ex poenitentia austeritate: ita refert Pelbartus, &c. Vide & de cogitatione in dictione, Immittere.

COGNATIO est propinquitas quedam: & est duplex. Quædam est spiritualis, quædam legalis. Et sicut homo per carnalem generationem accepit esse naturæ: ita per regenerationem spiritualem accepit esse gratiæ, & utrobique contrahitur vinculū quoddam, ut scribit Richar. di. 4. 2. art. 1. q. 1. li. 4. Dicitur autem cognatio spiritualis, quia à spiritualibus causatur, ut inquit Paludè. Et diffinitur à iuriconsultis, & post eos à Doctoribus Theologiæ circa dist. 42. li. 4. Cognatio spiritualis est propinquitas personarum proueniens ex sacramenti datione, vel ad illud retentione. Et (ut ait Paludensis) ad id intentione, scilicet vel vnione ad dantem vel tenentem robur trahens ex Ecclesiæ

Ecclesiæ institutione, ex sacramenti datione, etiam sine solemnitate. Et hæc proximitas (vrait Richar. vbi sup.) si præcedit contractum matrimonij impedit contrahendum, & dirimit si postea contrahatur de facto, sicut pater per Decreta. Et habet tres species. Vna dicitur paternitas spiritualis, & hæc attenditur inter patrem spiritualem & filium spiritualem. Est autem pater spiritualis quo ad præsens ille qui baptizat, & ille qui suscipit baptizatum de baptismo, ac Episcopus qui confirmat & ille qui tenet eum qui confirmatur coram Episcopo. Filius autem spiritualis dicitur ille qui baptizatur vel confirmatur. Secunda species est compaternitas, & hæc attenditur inter parentes carnales ipsius baptizati vel confirmati, & iam dictos patres spirituales eiusdem. Tertia species dicitur fraternitas spiritualis, & hæc attenditur inter filium spiritualem & filios carnales sui patris spiritualis. Vnde omnes filij baptizantis & omnes filij suscipientis aliquem hominem de baptismo sunt fratres spirituales illius qui baptizatur, & suscipit de baptismo. Vide & de hoc Rich. quæst. 3. vbi supra. Pater autem spiritualis non potest contrahere matrimonium cum filia spirituali, nec mater spiritualis cum filio spirituali: & dato quod contrahat, penitus est dirimendum matrimonium. Sed si pater spiritualis contrahat cum sorore filij suæ vel filij spiritualis, matrimonium non est dirimendum. Nec etiam matrimonium esset dirimendum si pater spiritualis contraheret cum filia carnaliter genita à suo filio spirituali, quia spiritualis cognatio non habet gradus. Sed quo ad secundam speciem ratione compaternitatis, pater spiritualis non potest matrimonium contrahere cum matre carnali sui spiritualis filij, nec mater spiritualis cum patre carnali: & si contraxerit, huiusmodi est penitus dirimendum. Et est intelligendum si huiusmodi paternitas non fuit contracta ante carnalem copulam. Spirituales filij (vt inquit Magister dist. 42. lib. 4.) sunt quos de sacro fonte leuamus, vel catechizatione vel in confirmatione tenemus. Et paternitas accipitur hic quæ acquiritur ex his quæ fiunt circa duo sacramenta tantum, scilicet circa sacramentum baptismi, & confirmatio-

nis. Latius vide apud Iurisperitos & Theologos. Et secundum eundem vir & mulier simul leuantes eandem prolem de baptismo, non prohibentur inter se contrahere, quia quamuis eadem proles sit vtriusque filius spiritualis, tamen ex hoc mater spiritualis & pater spiritualis nullam contrahunt inter se compaternitatem, seu spiritualem cognationem. Quantum ad tertiam speciem omnes liberi (vt iura moderna determinauerunt) duorum patrū legitime possunt contrahere, excepta sola prole spirituali, quæ si est masculus, nunquam potest copulari legitime alicui carnali filij sui patris spiritualis, nec alicui patris filio si fuerit femella. Et quoniam baptizans Sacerdos fit pater spiritualis ipsius baptizati: ideo si ipse Sacerdos habet filium carnalem, ille non potest legitime contrahere matrimonium cum aliqua filia ab eodem Sacerdote baptizata, eo quod omnium eorum quos huiusmodi Sacerdos baptizauit, prædictus carnalis filius sit frater spiritualis illius, quare non possit filius suus contrahere cum ea: nec pater eandem filiam posset accipere in uxorem: nec idem pater matrem illius, eo quod vera compaternitas esset inter huiusmodi personas. Et ista prohibitio non extendit se usque ad nepotes. Vide de hoc Iura & Theologos, & Thomam Argen. non parum multa scribit de hoc.

COGNATIO LEGALIS secundum Theologos, ac Iurisper. est quedam humana proximitas ex adoptione proueniens. Sed adoptio est extraneæ personæ in filium vel nepotem, & deinceps legitima assumptio. Et triplex est species legalis cognationis. Prima est inter patrem adoptantem & prolem adoptatam. Secunda est inter prolem adoptatam, & naturalem prolem adoptantis. Tertia est quasi per modum affinitatis inter uxorem filij adoptiui & patrem adoptiui, & inter filium adoptiui & uxorem patris adoptiui. Et omnes istæ species legalis cognationis impediunt matrimonium, sed inæqualiter. Nam licet secunda species quæ potest dici fraternitas legalis cognationis, impediatur matrimonium inter prolem adoptatam & prolem naturalem, quamdiu vtrique proles est in patris potestate: tamē mortuo patre possunt legiti-

me

mē cōtrahere, vel etiam adhuc viuentē patre, si vna earum fuerit emancipata, tunc nullum erit amplius impedimentū. Emancipata verō proles dicitur, quando data sibi hereditaria portione, quā secundum leges ipsam prolem contingit, ipsa ponitur extra familiam patris. Sed prima & tertia species cognationis legalis absque distinctione, perpetuē impediunt matrimoniū. Nam pater adoptiuus nunquā potest cōtrahere matrimonium cum filia adoptiua, siue talis filia adhuc sit in patris adoptantis familia, siue non. Etiam pater adoptiuus nunquam potest legitime cōtrahere matrimonium cum vxore filij adoptiui post mortem huius filij, nec filius adoptiuus cum vxore sui patris adoptiui, post mortem huius patris: etiam dato quod ante mortem patris fuerit emancipatus. Hęc singula apud Iurisperitos latius disquirito. & patet, ff. de ritu nuptiarum, cap. Adoptatiuus filius. 30. quæstione 3. Vide & Theologos circa distinctione 42. libr. 4. Sententiarum.

COGNITIO idē est quod notitia. Et est multiplex cognitio. Quædam confusa, quædā distincta. Cognitio rei distincta est quæ quicquid est cognito essentiali, pater potest. Vnde distinctē cognosci aliquid est quando nihil eius latet. Cognitio confusa est qua aliquid essentialē vel intrinsecum obiecto patet potentia, & aliquid latet, vt scribit Gabriel dist. 3. quæst. 5. lib. 1. sentent. sicut cū cognoscitur dissimilia in essentij figuris, vel maioriore aut minoriore, quæ tamen non possunt discerni. Aliud autem est cognoscere confusum, & aliud cōfufe. Cognoscere confusum est dū cognoscitur totum habens partes intrinsecas, vel quando cognoscitur vniuersale cōmune ad multa: & tamen quodlibet illorū potest distinctē cognosci. Sed cognoscere cōfufe dupliciter accipitur. Propriē, quādo, scilicet cognoscitur aliquid, & non tamen quodlibet intrinsecum: sibi patet potentia: & illo modo solum totum includens partes confufe cognoscitur. Impropriē (hoc est in conceptu) aliquid dicitur cognosci, quia aliquid aliud quod est sibi cōmune vel connotans, quod non est ipsum cognoscitur. Vel quando aliquid cognoscitur, nec cognitione simplici propria, nec

æquialēti. De ordinata autem cognitio: num generatione, vide apud eundē qu. 6. vbi suprā. Vnde cognitio sensitua est prima primitate generationis, scilicet sensitio exterior, quæ immediatē causatur ab obiecto. hęc notitia est intuitiua, quia ea cognosco rem sensatam esse, & dependet ab obiecto non solum in fieri, sed etiam in esse. Vnde remoto obiecto statim corrumpitur hęc cognitio. Secunda cognitio est cognitio eiusdem obiecti: quam elicit sensus cōmunis eodem modo repræsentans obiectum sicut cognitio prima, & cū hoc vt sensatum vel visum, & c. Nam sensus interior est qui iudicat de actibus sensuum exteriorum: prima enim visione, scilicet exteriori, non cognosco me videre, quia non nunquam aliquis videt nesciens se videre: illa cognitio similiter est intuitiua, quoniam ea euidenter cognosco me sentire, quæ similiter cedente prima sensatione corrumpitur. huius obiectū est res sensata, & cum hoc sensatio exterior. Tertia cognitio est synonyma secundā, manens remoto obiecto, etiam cessante sensatione exteriori per quam cogito. de re etiam absente. Siquidem experimur quod videns rem aliquam ipsa amota ab oculis adhuc manet in nobis notitia quædā quæ repræsentat rem distinctē, & eodem modo quo noui præsentem, & hęc non est aliqua duarum præcedentium, quia per illam non possumus euidenter scire aliquā veritatem contingentem de re cognita, sicut per præcedentes, ergo distinguitur ab eis, & ita non est intuitiua, sed abstractiua quia abstrahit ab existentia rei hic & nūc, id est, per eam nō possumus euidenter scire de re quam repræsentat, an sit vel non, an sit hic vel ibi: est tamen notitia rei distincta. Quarta est cognitio memoratiua, quæ formatur per species vel habitus à prioribus cognitionibus decisos vel decisos in organo memoriæ reseruosatos: & illa cognitio memoratiua cū obiecto importat tempus præteritum, id est, importat obiectum vt prius etiam cognitum. Hęc notitia etiam abstractiua est sicut tertia, & distincta vel rei in se, sed non intuitiua. Et dicuntur quatuor hęc notitiæ sensitivæ. Deinde & aliās cognitiones elicit sensus, ponens conuenientiam & differentiam sensibilibus,

fibilium, & componit species diuersas, formans cognitionem rerum non sensatarum, sed totum licet secundum partes, puta in somno & vigilia. Et secundum multos componit & diuidit per virtutem aestimatiuam. Secundum quosdam elicit speciem non sensatam, id est, format cognitionem repræsentantem rem sub circumstantia sensu exteriori non perceptibili, ut cum circumstantia nociui vel inimicitiae, ut ovis solo lupo propter quod fugit. Sed superfluum videtur ponere hanc notitiam, ut probat Occam distinctione. 3. quæst. 2. libr. 1. Et in hoc terminatur tota operatio sensitiva, cuius omnis cognitio pro statu viæ incipit à sensu. Intellectus verò qui est potentia superior, operationem suam incipit à sensibus, neque enim non sentiens intelligit. 3. de Anima.

COGNITIO INTELLECTIVA prima est cognitio singularis rei sensatæ synonyma sensationi interiori, quæ interior vocatur phantasma. Et dicitur intellectio prima à sensatione interiori, quia illa est penitus immaterialis inherens tantum intellectui, & non organo. Et à notitia intellectiua, intuitiua, abstrahit intellectus abstractiuam singularem vagam, sicut sensus: deinde abstrahit duplicem notitiam, singularem & communem: deinde intellectus negotiatur circa conceptus coniungendo eos, faciendo complexa propositionalia & non propositionalia. Idem ex propositionalibus syllogismo facit, & alios discursus consequentiales, quibus inquit ex notis ignota. Hæc Gabriel, qui & rem fusius tract. di. 3. quæst. 6. lib. 1.

COGNITIO DISTINCTA & distinctè significans differunt: ut notat Gabr. dist. 2. q. vnica, ar. 3. dub. 1. lib. 1. Cognitio distincta est cognitio qua nihil intelligitur nec subiectiue nec formaliter nisi res ipsa vel intrinsecu rei. Sed cognitio distinctè significans est cognitio pro aliquo precise supponens. Sicut ergo nomen Deus pro solo Deo supponit, sic etiā conceptus ad eius probationem formatus pro solo Deo supponit: licet cum hoc connotet creaturam. Et ita sicut vox distinctius significat quam intelligitur: ita conceptus distinctius significat quam ipso conceptu intelligitur: quia ipso intelligitur non solum substratum, sed etiam

connotatum: quod tamen non significat, sed connotat sic accipiendo significare.

COGNITIONES sunt varieg (ut scribit Gerson par. 3. de mystica theologia. par. 3. consideratione. 18.) sicut & affectiones, scilicet, cognitiones, tam actuales, quam habituales potentias animæ illustrantes: quauis aliter & aliter. Nam cognitionum alie sunt complexæ, alie incomplexæ. Quædam in sola apprehensione, quædam in assensu consistunt, & assensuum non est parua diuersitas. Quidam sunt euidentes ex cognitione sola terminorum, alij per experientiam, alij per demonstrationem. Quidam verò sunt ineuidentes, & talium alij certi, alij incerti. Alij causantur ex probabilitate rationum sumptarum per intrinsecas apparentias. Alij per extrinsecas, ut est auctoritas dicentis, &c. Gerson.

COGNITIO EST TRIPLEX, scilicet, certa, euidens & coniecturalis. Cognitio certa (ut scribit Gabr. di. 27. q. vnica dub. 5. li. 2. qualis est cognitio fidei) est quæ habetur per reuelationem. Sic gratiam nobis inesse noscere certè possumus per reuelationem. Sicut nouit Apostolus cui dictum est. 2. Cor. 12. Sufficit tibi gratia mea. Et ipse ait. An experimentum queritis eius qui in me loquitur Christus. 2. Corinth. 13. Item ad Rom. 8. Certus sum quia neque mors, neque vita, &c. poterit nos separare à charitate Christi, &c.

COGNITIO EVIDENS est quæ habetur de per se notis, aut ex talibus demonstrabilibus vel notis per experientiam præsupponentem notitiam intuitiuam rei. Sic gratiam nobis inesse euidenter scire non possumus: quia eum sit habitus, non potest à nobis intuitiue cognosci. Licet enim anima intuitiue cognoscat actus suos ut intellectiōnes & volitiones, non tamen habitus sibi inexistentes. Item quicquid in se experitur habens gratiam: simile potest experiri carens ea, ut hæreticus & infidelis ut dulcedinem, delectationem, lætitiā, firmitatem, promptitudinem sequendi errorem suum. Gabr. vbi supra.

COGNITIO CONIECTURALIS quæ habetur per signa non simpliciter certa & infallibilia, sic gratiam nobis inesse coniecturaliter scire possumus, quia plura sunt signa quibus coniecturam habere possumus & penè certitu-

certitudinem inexistentis gratiæ. Quorū tria innuit propheta in Psalm. vbi ad quæstionem multorum dicentium. Quis ostendit nobis bona? respondet. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine: dediisti lætitiā in corde meo. Sequitur: In pace in idipsum dormiam & requiescam. Vbi secundum Alexan. part. 2. quæst. 71. ar. penul. tanguntur tria signa inexistentis gratiæ, scilicet, lumen, lætitia, pax. Lumen veritatis in rationali, lætitia in bonis in concupiscibili, pax conscientiæ in irascibili. Ponit & Gerson in Tripartito, alia signa quæ sunt, Displacencia commissorum peccatorum. Propositum cauendi peccati propter Deum, & propositum confitendi. Plura alia signa ponuntur à diuersis sanctis & doctoribus, sed omnia illa signa non sunt euidentia, quia non possumus sine reuelatione euidenter cognoscere vtrum in nobis sit verum lumen, lætitia, & pax: an apparentia & sophistica: vt in deceptis à diabolo, nec, an peccatum displicet finaliter propter Deum, & ideo generant in nobis coniecturam, non euidentem notitiā. Gabriel dist. 27. quæst. vnic. dub. 5. libr. 2. Nec homo (vt idem vult) potest scire euidenter se facere quod in se est: quia hoc facere ineludit in se obedire Deo propter Deū tanquam vltimum & principalem finē, quod exigit dilectionem Dei super omnia: quā ex naturalibus suis homo potest elicere. Hæc enim est proxima dispositio ad gratiæ infusionem, qua existente certissime infunditur gratia. Difficillimum autem est scire se habere illam dilectionem & fortē naturaliter (vt inquit Gabriel) impossibile: quia & si scire possumus nos diligere Deum, non tamen euidenter scire possumus illam circumstantiam super omnia.

COGNITIO EST DVPLEX, scilicet, per doctrinam & inuentionem (vt scribit Brulefer. dist. vltim. lib. 4.) Cognitio per doctrinam est illa quæ habetur à doctore legente clarē, quæ verbis communibus & claris vitur. Cognitio per inuentionem est illa, quæ inuenitur ab aliquo ingenioso siue ab aliquo doctore. Cognitio matutina est cognitio rerum in verbo, quæ est beatificatio. Cognitio vespertina est cognitio rerum in lumine, de his vide supra latius in

dictione Angelus, vel cognitione Angelorum.

COGNITIO RERVM in proprio genere est duplex, scilicet infusa & acquisita: vt notat Gabr. dist. 14. quæst. vnic. art. 2. lib. 3. & vtraque duplex, habitualis & actualis. Cognitio vel notitia acquisita est quam elicit potentia cognitiua cum obiecto secundum ordinem naturæ institutæ non concurrente speciali concursu Dei: de quo & supra scripsimus. Cognitio vel notitia infusa est quam Deus immediatē causat in intellectu alicuius, non concurrente obiecto & potentia intellectiua istius in quo producit effectiue. Vnde omnem notitiam tam actualement quam habitualē quā producere potest potētia intellectiua præsentante obiectum, aut mediante habitu representante obiectum in eius reali absentia quoad apprehensiuam, aut mediante notitia intuitiua extremorum: vel mediante habitu ex prioribus assensibus genito ad similes inclinante, quo ad notitiam adhæsiuā. Similiter & ipsos habitus tam apprehensiuos quam adhæsiuos, potest Deus immediatē causare in potentia intellectiua, obiectis non præsentibus. Et ita faciendo reuelat quandoque præterita, quandoque futura, quandoque præsentia occulta: sic Moyse reuelauit notitiam creationis mundi longē præteritam, sic Prophetis mysterium incarnationis, & multa alia longē vel propē futura. Multa denique præsentia occulta: vt patet per decursum scripturarū vtriusque testamenti infundit quandoque habitus, quibus postea intellectus negociando acquirere potest multas notitias etiam certas & euidentes, de rebus intuitiue nō cognitis, quæ cognitiones sunt partim supernaturales, partim naturales. Et breuiter omnem cognitionem quam potentia intellectiua acquirere potest cum labore & successiue obiectorum per præsentiam, & negociationem intellectus potest immediatē, & multo perfectius causare Deus in potentia intellectiua. Sic instantaneē & subito infudit Apostolis notitiam linguarum omnium: & notitiam omnium veritatum ad salutem sibi & Ecclesiæ necessariarum. Sic Paulum docuit Euangelium, quod nō ab homine accepit neque didicit; sed per reuelationē Domini nostri Iesu Christi.

vt

vt testatur ad Galat. 1. Nihil autem perfectionis intellectui creato possibilis negatum est intellectui Christi verbo uniti. Vnde credendum quod nihil quod Angelis & Prophetis & sanctis reuelatum est, negatum sit intellectui animae Christi, sed longe plura & perfectiora. Sed de cognitione animae Christi vide in dictione ANIMA CHRISTI.

COGNITIO DIVINITATIS est duplex: vt scribit Sanctus Bonauentura distinct. 48. ar. 1. quæst. 2. lib. 4. Vna est per signa & effectus. Alia in sua forma & essentia: vnde & ipse ait: Reprobi bene habent cognitionem in iudicio de Christi diuinitate per signa certissima & per effectus manifestos cognoscent, quia ipse est Deus omnipotens. Cognitionem autem quæ est in propria forma quæ est per visionem apertam, hanc quidem non habebunt. Et prima ratio huius est, quia talis forma omnino est impropotionalis oculis peccatorum, impropotionalis oculis omnibus qui non sunt sublimati per gloriam vel superabundantiam gratiæ. & quia reprobis non dabitur gratia nec simpliciter, nec ad tempus: ideo non videbunt. Ratio quare non dabitur eis virtus quæ facit eorum aspectum habilem ad videndum illam lucem, est illa quam tangit Isidorus & Aug. quia si haberent oculum aptum, haberent summam delectationem, quam impossibile est esse & indecens in peccatoribus, &c.

COGNITIO DE DEO est duplex secundum Alexan. prima parte. Quædam cognitio quia est: & hæc potest esse malorum. Alia est cognitio quid est, & hæc potest esse dupliciter. Vel quid est secundum operationem in creaturis, vt pote quia Deus est potentissimus in operatione, sapientissimus in gubernatione, iustissimus in retributione, & hæc etiam est in malis. &c. Vel est præterea cognitio Dei, quid est in effectu gratiæ participatæ sub ratione speciali, & hæc est solum sanctorum & bonorum, quibus se præbet Deus. Hæc Alexan. d. Ales.

COGNOSCERE possumus Deum multipliciter, vt notat frater Pelbartus. Primum per internam inspirationem, quod paucis datum est. Sic cognouit Paulus 1. Cor. 1. raptus in cælum. Secundò per ratiocinatio-

nem, sicut Philosophi. Rō. 1. Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Tertiò per creaturam & speculationem. 1. Cor. 12. Videmus nunc per speculum. Quartò per doctrinam fidei & instructionem, & hoc vel visu scripturas legendo, vel auditu verbum Dei audiendo. Rō. 10. Fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei. Vel etiam gustu: quod est bonorum. Psalmus: Gustate & videte quoniam suauis est Dominus, &c.

COGNOSCERE ALIQUID est dupliciter: vt scribit Sanctus Bonauentura di. ult. par. 2. q. 2. lib. 4. scilicet, propria consideratione, vel alterius instructione. Cognitionis per propriam considerationem est dupliciter. Aut enim est rei vt præsentis & per certitudinem. Aut est rei vt absentis & per quædam coniecturationem. Similiter instructionis cognitio est dupliciter. Aut enim per reuelationem alterius, aut per reuelationem Dei. Et (vt idem dicit questione sequenti) Consideratio siue cognitio peccata reproborum, est electis gaudium, quia isti considerant gloriam sub ratione amissionis, isti poenam sub ratione diuinæ ultionis. Vnde, lætabitur iustus cum viderit vindictam. Vide latius ioi. & in fine solutionis ultimæ rationis, dicit quod damnati post iudicium maiori poena erunt absorpti, vt iam non liceat eis cogitare gloriæ diuinitatē: semper tamen in mente habebunt eius amissionem & carentiam vt tristetur. Hæc Bonauen. Et de cognitione damnatorum vide paulò post.

COGNOSCENS est triplex: vt scribit Brulefer di. 20. quæst. vlti. in fine li. 1. Primum per tempus: vt sunt homines. Secundum in instanti, vt Angeli. Tertium simul natura vt Deus. Et de cognitione Angelorum dictum est supra.

COGNITIO DEI qua Deus aliquid cognoscit. Cognoscit autem Deus (vt scribit Dominus præpositus Gab. di. 38. q. vnic. ar. 2. libr. 1.) omnia & singula cognoscibilia cognitione infallibili & determinata. Et hoc patet auctoritate fidei & canonicæ scripturæ, & qua ratione vnum cognoscit, & aliorum cognoscere potest. Rom. 4. vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. Hebr. 4. Omnia nuda & aperta sunt oculis eius. Sapient. 4. Scit omnia & intelligit ea. Scit in super

super Deum certitudinaliter & euidenter & infallibiliter omnia futura contingētia. Patet ex multis scripturæ locis. Sed quomodo sciatur, diuersi diuersos ponunt modos. De quo vide Gabr. vbi supra. Occam dicit, licet modum quo Deus euidenter & certitudinaliter nouit omnia futura contingētia nō posse sufficienter exprimi ab intellectu creato pro statu viæ huius. Vnde dicitur quod ipse Deus siue essentia diuina est cognitio intuitiua tam sui quàm omnium futurorum & possibilium, tam perfecta & clara quod ipsa est etiam euidenter notitia præteritorum, futurorum, & præsentium, ita quod sicut ex notitia intuitiua extremorum in nobis potest intellectus noster euidenter cognoscere aliquas propositiones contingentes, ita ipsa diuina essentia est quædam cognitio & notitia qua non tantum scitur verum, necessarium & contingens de præsentia, sed etiam scitur quæ pars contradictionis erit vera, & quæ erit falsa. Hac ergo notitia (quæ est ipsa diuina essentia) non tantum cognoscitur intuitiue & euidenter præsentia, sed etiam contingētia: & quæ pars contradictionis erit vera, & quæ erit falsa. Et sicut notitia intuitiua in nobis qua euidenter cognoscimus verum contingens præsens: non addit ipsi contingenti aliquam necessitatem, licet ipsa sit euidenter & infallibilis, ita notitia euidenter & infallibilis Dei rebus contingētibz futuris nullam necessitatem imponit. Vide latius Gabr. Et (vt ait Petrus Cameracensis, & Grego. dist. 35. q. 1. li. 1.) Deus siue diuina essentia intuitiue cognoscit non solum existentia sed omniaabilia. Ille autem modus (vt Alia eo dicit q. 1. ar. 2. libr. 1.) quo Deus cuncta futura certitudinaliter præcognoscit, non est nobis clarè intelligibilis, nec a nobis perfectè explicabilis pro statu viæ, vt patet, tamen nobis est aliquantulum cognoscibilis ex his quæ videmus in nobis. Vnde sicut ea quæ nostris oculis sunt præsentia intuitiue videmus, & per huius intuitiōnem certè iudicamus vbi & qualiter res visa existit, & plures alias contingentes veritates de præsentia sicut intellectuales & æternus oculus Dei est quædam intuitio quæ immediatè super quamlibet re actiualiter vel potentialiter existentem simul fer-

tur, ideo tam circa futura quàm circa præsentia vel præterita omnium contingētiū veritatem, certum & distinctum ac verissimum habet iudicium: & ipsa diuina intuitio est tale immensum iudicium. Vnde ista est intentio Damascē, libro primo, ca. vltim. & August. de Trinit. cap. 7. & Boetij. 5. de Cōsolatione, & plurium doctorum. Alium modum habet Scotus. quem etiam recitat Aliacenensis & Gabriel vbi supra, vide eos.

COGNITIO IN DEO est duplex, vt scribit Sanctus Bonauent. dist. 39. q. 2. libr. 1. scilicet, Cognitio approbationis, & simplicis notitiæ. Et notitia siue cognitio approbationis connotat complacentiam voluntatis, hoc modo cognoscit Deus omnia, quæ nec mala nec malos, sed tantum bona & bonos. Alia est cognitio simplicis notitiæ, & hæc quia habet rationem cognoscendi à veritate quæ est lux summa, cui nihil potest occultari, nec etiam tenebræ obscurantur ab ipsa: ideo de necessitate cognoscit omnia magna & parua, bona & mala. Hæc S. Bonauent.

COGNITIO ANIMAE SEPARATÆ est qua ipsa anima extra corpus aliquid cognoscit. De hac cognitione scribit Brulef. post S. Bonauent. di. vltim. li. 4. dum ait: Animæ separatæ per certitudinē rei præsentis nō possunt habere notitiam de his quæ circa nos aguntur: nisi hoc esset ex permissione diuina, scilicet, quod veniant ad nos: quāuis possint habere notitiā de his quæ circa nos aguntur per quandam coniecturationem etiam animæ damnatæ, vt si quis auarus haberet filium prodigum, si dimississet filio suo multa bona post mortem, tunc coniecturam haberet quod filius suus consumeret ea. Possunt & habere notitiā animæ separatæ de his quæ circa nos aguntur per reuelationem tam in bonis quam in malis, in bonis per reuelationem bonorum Angelorum: in malis per reuelationem dæmonum ad augmentationem pænæ. Item per reuelationem diuinam, boni possunt habere notitiam quādo Deus eis reuelat. Sed in inferno positi, non habent has illustrationes, quia sunt indigni. De hac cognitione scribit Tho. Argenti, cum ita dicit. Anima à corpore separata verè intelligit aliqua. Propria enim operatio animæ

animæ est intelligere. Nulla autem res penitus destituitur à sua propria operatione, vt patet 2. Celi & mundi. Id asserit Aui cenna in 6. suorum naturalium: dicens quod anima separata clarius intelligit veritatē quā coniuncta. Si ergo anima manet post mortem hominis, sicut ponit fides catholica ac etiam vera Philosophia: oportet quod aliquid intelligat. Cognoscit autē ipsa à corpore separata Angelos seu substantias separatas. Quod nulli fidelium dubium esse debet: vt probat Tho. Argenti: quia planum est quod animæ damnatæ cognoscunt malos Angelos tanquam suos tortores, & animæ beatæ cognoscunt Angelos bonos tanquam suos socios, concius & consolatores. Cognoscit verò anima substantias separatas per species non abstractas, sed à Deo creatas vel deriuatas ab ipsis substantijs separatis, & ipsi animæ rationali influxas, & hoc cognitione intellectiua. Vide de hoc Richardum di. vlt. art. 1. q. 2. libr. 4. qui & de modo intelligendi ponit multas opiniones. Anima insuper (vt idem Tho. Argenti scribit) habet notitiam omnium naturaliter cognoscibilem, nisi per accidens impediatur, vt probat Tho. Et dicitur, nisi impediatur, nam supposito quod ab eisdem idæis diuinis à quibus res producantur in esse reali, influantur rerum productarū similitudines in intellectu cuiuslibet animæ separatæ, quibus ipsæ res sint aptæ natæ cognosci, tamen à debito vsu huiusmodi specierum ratione culpæ & peccatæ potest anima separata quā plurimū impedi. Latus scribit Thom. Potest (vt idem sentit) de anima separata probabiliter sustineri quod immediatē intelligit re particularem & indiuiduum: quia species deriuata ab idæis diuinis quibus intelligit anima separata ducunt immediatē in notitiam rerum etiam particularium: dato etiam quod quandoque intelligat per species quas in mūdo acquisiuit, adhuc tamē immediatē intelligit particulare: quia nō intelliget ea per conuersionē ad phantasmas, cum pro tūc careat phantasia & qua libet alia potentia sensitua. Vide latius Tho. Argenti, etiam de anima coniuncta quomodo intelligit. Astipulatur predictis Richar. dist. vltim. libr. 4. ar. 1. q. 3. qui dicit, quod anima separata cognoscit singularia:

quia non tantum in intellectu est similis do vniuersalis, sed etiam rei singularis. Vnde & alia ibi.

COGNITIO DAMNATORVM est qua ipsi dā nati aliquid intelligunt vel cognoscunt. Vtuntur autem damnati scientia acquisita in hoc mundo, vt scribit Rich. dist. vltima. ar. 3. q. 1. lib. 4.) quantum ad aliqua. Considerant enim mala quæ fecerunt, & pœnas quas incurrunt: & bona opera quæ omiserunt, & bona quæ perdiderunt, vt hic vsus scientiæ sit ad maiorem afflictionem. Sed damnatos cognoscere ea quæ circa nos fiunt tripliciter intelligi potest, vt idē scribit Rich. q. 2. vbi supra, scilicet, per scientiā aut coniecturam, aut per reuelationem. Primo modo non cognoscunt ea quæ circa nos fiunt propter improporcionatam distantiam, vt latius scribit ibi. Secundo damnati cognoscunt multa quæ fiunt circa nos, ex statu. n. præterito in quo hoies viderunt, postea coniecturant multa quæ accidunt circa eos. & sic cognoscebat ille diues damnatus suos fratres viuere adhuc: quia secum eos in tormentis non videbat, nec cū requiescētibus in sinu Abraham, non tamen erat cognitio certa, quia mortui ex speciali priuilegio poenitentia aliquando faciunt in locis in quibus peccauerunt. Tertio modo cognoscūt aliqua quæ fiunt circa viuos, vel per relationem dæmonum, vel animarum ad eos descendentium. Sed nunquam fit eis aliqua reuelatio nisi talis vnde tristantur. Vnde vt dicit Gregorius. Damnati vsque ad diem iudicii vident gloriam sanctorum, de quo tristantur propter inuidiā felicitatis alienæ, & carentiam beatitudinis. Propriè tamen vt dicit Rich. q. 3. vbi supra. Damnati gloriam sanctorum non vident, quia visio est cognitio intuitiua & clara propriè loquendo de visione. Sic enim non posset videri gloria beatorum quin uiderentur beati, & ipse Deus cum eorum gloria in perfecta eorum coniunctione cum Deo constitat, tamen in generali & partim in speciali cognoscunt gloriam beatorum, quasi arguendo, nullum enim vident damnatū, qui tenuerit fidem & bonos mores. Vnde cogitur intellectus eorum assentire quod vera est sacra scriptura, & ex consequenti quod beati habēt bona, quæ eis in sacra scriptura

ptura promittuntur, & quod beatitudo in sacra scriptura promittitur, post iudicium tamen damnati, eò quod ad proprias pœnas quasi totaliter eorum consideratio reflectetur, istam cognitionem non habebunt nisi fortè in esse generalissimo, quia p cõplementum doloris intellectus eorũ prædictæ argumentationi non vacabit. Hæc Richar. Et vt idem scribit ar. 4. quæst. 1. vbi supra, quod eum secundum Aug. 1. de ciu. Dei, c. 12. peccatum delere non possit extrema naturæ vestigia in damnatis, remanet aliqua naturalis cognitio & appetitus naturalis, sequitur quod damnati naturaliter appetunt finem in generali, sed vltimus finis est beatitudo, ergo sequitur qd naturaliter appetunt beatitudinem in generali, quamuis appetitu debili & exili, sed hic naturalis appetitus in his ex deliberatiua voluntate, quo ad hoc peruertitur: quia bonũ quod naturaliter appetunt sub circumstantijs malis appetunt, nec est iste appetitus ad eorum consolationẽ, sed magis ad afflictionem: naturaliter. n. appetere quod appetens videt se non posse consequi, magis est afflictio appetentis: dānati quod omnes vellent esse damnatos, quia sicut in patria est summa charitas: sic in inferno est summum odiũ, nisi inquantũ in aliquo naturale desiderium tendit in bonum. Similiter tanta est in eis inuidia, qd felicitas bonorum est eis magnum supplicium, & quamuis ex multiplicatione dānatorum augeatur pœna eorum, tamẽ in tantum superexcreuit in eis inuidia & odium, quod magis eligerent plus torqueri cum multis, quàm minus cum paucis. Et ponitur exemplum de febricitante, qui licet sciat aquam frigidam sibi esse nocuam, tamen propter appetitum inordinatum, quem habet, vult eam bibere, sic est in damnatis. Brulefer dist. 49. q. vlt. in fin. li. 4. Quia tamen animæ damnatæ sciunt quod non omnes damnabuntur, plus vellent illos ad quos naturaliter afficiuntur damnationem euadere, quàm alios: quia minus illis inuidet quàm alijs, & ideo ille diues dānatus. Luc. 16. fratres suos cupiebat euadere damnationem, quamuis plus voluisset fratres suos cum omnibus alijs damnari. Hæc Richar.

COGNOSCIBILE vt scribit Brulefer. dist. 3.

quæst. 1. li. 1. dicitur omne id quod potest terminare actum cognoscendi vel actuale cognitionem, vel quod potest cognosci à potentia sensitua. Vnde sicut visibile dicitur illud quod potest terminare actuale visionẽ, sic cognoscibile dicitur quod potest terminare actuale cognitionem. Et intelligibile dicitur illud quod potest terminare actuale intellectionem.

COMETA vt scribit Brulefer. di. 14. q. 12. lib. 2. est exhalatio terrestris, sicca, calida, grossa, pinguis & viscosa, habens partes multum compactas, eleuata vsque ad regionẽ supremam aeris, in qua propter vicinitatẽ ignis & viscositatem eius inflammatur, & est inflammata. Et habet quatuor nomina. Primò dicitur cometa. Secundò stella erinita. Tertiò stella barbata. Quartò stella caudata, & signat quinq; secundum Philosophum. Primum est signum siccitatis, & sterilitatis. Secundò est signum multitudinis ventorum. Tertiò est signum bellorũ. Quartò est signum seditionis. Quintò est signum mortis principis, de qua re latius videantur Philosophi. Aristot. in li. meteororũ, & Albertus magnus colligit, & multa de cometa frater Elbart. libr. 2. rosarij theologiæ, &c.

COMMITTERE significat credere vel fidem habere vel mādare. Cõmiti autem aliquid potest duobus modis. Vno modo sub sigillo confessionis. Alio modo sub secreto fidei vel sigillo secreti. Non autem solũ obli gor celare (vt inquit Seco.) quando accipio sub sigillo secreti, sed etiam quādo ex modo loquendi possum aduertere quod non diceret nisi celaturum me crederet.

COMPELLERE, id est cogere. Compulsio, id est, coactio. Luc. 14. Exi in vias & sepes: cõpelle intrare. Richar. dist. 6. ar. 3. q. 1. libr. 4. dicit. non est intelligẽda auctoritas de vïo lenta compulsione, sed de efficaci admonitione & rationabili inductione. Vel potest dici quod ista compulsio accipitur pro illa compulsione, qua Deus per aduersitates aliquos peccatores conuertit. Vnde Glosa: Qui mundi huius aduersitatibus fracti ad Dei amores redeunt, & à præsenti vitæ desiderijs corriguntur, quid nisi compulsi intrant. Et quod Augu. dicit in Epistola ad Vincentium, ad fidem auctoritate legũ compellendum esse: dicit Richar. vbi supra,

suprà, quod loquitur de Hæreticis qui fidem receperunt & apostatarunt. Et dicuntur canones quod Ecclesia nō cōpellit infideles propter pacem Ecclesiæ seruandam, & cauendam eius turbationem, quæ sequeretur si generaliter omnes infideles ad fidem compellerentur.

COMPLEMENTVM vltimum vt scribit. Gabr. dist. 1. quæst. 6. lib. 2. dub. 1. Vno modo dicitur vel intelligitur aliquid intrinsecū & essentiale rei, sic forma speciuoca dicitur vltimum complementum compositi: aut per complementum vltimum intelligitur aliquid extrinsecum ad quod res ordinatur, tanquam in finem. Primo modo dicitur quod beatitudo siue beatifica visio sit vltimum complementum animæ & angelique: quia visio beatifica nihil est animæ, nec Angelique, sed forma quædam accidentaliter perficiens subiectum beatum, animam, scilicet, vel Angelum. Secundo visio beatifica non est vltimum complementum, quia sic Deus qui est finis omnium vnus est specie & numero, in quem complettur, id est, tanquam in finem omnia ordinantur.

COMPLACENTIA est quies voluntatis in re volita. Non autem est volitio, sed vel annuitur volitioni, vel consequitur eam. Gabr. di. 1. q. 3. lib. 1. ar. 3. in fine. Est & complacentia Dei respectu creaturæ: & est duplex (vt scribit idem Gabr. di. 1. q. 1. art. 1. lib. 1.) quædam generalis, quædam specialis. Generalis est voluntas diuina, quæ vult posse esse bona, quæcunque esse possunt. Et hæc complacentia est respectu omnium existentium & possibilium, illo modo complacentia Dei supponit pro voluntate diuina, quæ est essentia diuina, connotando creaturam omnem quæ est vel potest esse bona & perfecta. Complacentia specialis est triplex. Prima est respectu omnium existentium & futurorum, quæ nihil aliud est nisi diuinum velle, quo vult aliqua possibilis esse vel futura esse bona, & sic posset in nullo alio à se complacere: quia posset vel se nihil à se esse vel futurum esse. Secunda complacentia specialis est respectu nobilioris obiecti, & est velle aliquid esse perfectius alio, & sic maior est complacentia respectu substantiæ quàm accidentis, & magis in materia rationali quàm irrationali.

li. Tertia complacentia specialissima est respectu alicuius perficiendi secundū maximum seu perfectissimū genus perfectionum accidentalium, & est diuinum velle, quo vult creaturæ rationali non ponenti obicem conferre maximam perfectionem accidentalem secundum genus quæ est beatitudo, siue vita æterna: & hoc idem intelligitur per esse charum acceptum, vel esse dilectum Deo scilicet, vel diuinum, quo vult talem beatificare: si manserit in statu tali, non ponens obicem per peccatum. Et illo modo omnis paruulus post baptismum priusquam actualiter peccet est acceptus Deo: quia tali vult (si non impedit per sequens peccatum mortale) dare vitam æternam, non autem sic est acceptus Deo ante baptismum, quia illum nō vult beatificare si manserit in statu illo sine baptismo, &c.

COMPASSIO est quædam passio, accipitur & pro voluntate subueniendi. Rich. circa textum dist. vlt. lib. 4.

COMPLEXIO, Sunt autem quatuor complexiones: vt post Antonium refert frater Pelbar. li. 2. rosarii theologiæ. Prima dicitur complexio sanguinea, hæc inclinatio nem habet ad beneuolentiam & benignitatem & affabilitatem, ac ad luxuriam: & talis est carnosus, cantibus delectās, satis audax, & facie pulcher & iocundus, vel hilaris, secundum Albertum Magnum inclinatur ad naturalem scientiam. Secunda complexio cholericæ, & tales, scilicet, cholericæ sunt hirsuti, inclinati ad iram & fallacias, & ad virtutem magnanimitatis & fortitudinis, & secundum Albertum ad metaphysicam scientiā inclinatur. Tertia phlegmatica dicitur: & tales sunt inclinati ad somnolentiam, pigritiam, & incuriā, ad patientiam & mansuetudinem, secundum Albertum ad scientiam moralem, & sunt timidi. Quarta melancholica, & tales, scilicet, melancholici inclinati sunt ad desperationem & suspensionem, auaritiā, pusillanimitatem, & ad compunctionem & ad modestiam, secundum Albertum ad scientiam poeticam. Denique his etiam correspondent quatuor passionibus animi. Gaudium sanguini, spes & audacia cholericæ, timor phlegmati, tristitia seu dolor melancholicæ, &c. Et nota quod scribit Gerf. par. 3. tract.

de remedijs cōtra pusillanimitatem quod homines in capitibus suis debilitati aut aliās in naturalibus suis lesi, seu indispositi, seu ex complexionis malitia ad aliqua vitia fortiter & specialiter prae ceteris inclinati, qui cōmuniter passionati dicuntur, possunt citius & multiplicius, quā alij bene dispositi & bene complexionati, seu bene educati, ab inimico illud, vexari, decipi, & periclitari, propter organorum suorum indispositionem Deo permittente. Quibus consulendū est (vt idem ait vt cōtra inuisibilis hostis insidias) Deum & sanctos sepe inuocent, proprium sensum non sequantur, alios consulant & eorum consilijs acquiescant, nimietate exercitiorum tā corporalium quā spiritualium seipso non grauent, occasiones peccatorum quantum poterint, fugiant, contra passionem suam viriliter laborent, & nullo modo locum eis dent, neque eis cedant. Nam si semel iterū & iterum passionibus suis cesserint, deueniet paulatim ad hoc vt cū eis resistere volent, difficulter aut minimē id poterūt, ex quo vsus seu cōsuetudo est quasi altera natura. Hæc Gerson. Et vt idem scribit de passionibus animæ, dicens: Quod passionem spirituales iuuantur plurimum vel impediuntur ab innata complexione corporali. Hinc Plato, animæ sequuntur corpora, non quidem naturali necessitate, si ad spiritum liberum fiat aspectus, sed quadā inclinatione, prout corpus ipsum subministrat animæ tanquam instrumentū. Vide latius eum de quatuor corporis complexionibus, ibi.

COMEDERE à quo comestio. Comestio autem Christi post resurrectionem de qua vide Augu. Epistola 49. ad Deo gratias, & Scot. qui dicit quod ad probandum resurrectionem Christi veram, sunt multa alia argumenta efficaciora in Euangelio cum quibus & comestio Christi satis probat veram resurrectionem, & si non per se tantum, vel dicitur secundum eundem, quod comestio Christi fuit vera comestio ordinata ad veram nutritionem, quia Scot. non reputat inconueniens, quod corpus gloriosum possit conuertere corpus non gloriosum in ipsum: sicut corpus nō gloriosum esse simul potest cū corpore glorioso, nec propter hoc est corruptibile quod potest

aliquid cōuertere in se, posset enim Deus corpus gloriosum facere in minima quantitate, & augere illud per comestionem: nec tamen aliquid corrumpere de nutrimento & aucto. Hæc Scotus. Illa enim nutritio & augmentatio (vt scribit Gabr. di. 8. q. 1. ar. 4. dub. 2. lib. 2.) non fieret per susceptionem nutrimenti in poros, per resolutionem partiū corporis gloriosi causatos, cū corpora gloriosa sint incorruptibilia, nec fieret ad restorationem deperditi, sed fieret per appositionem nutrimenti, & eius cōuersionem in corpus gloriosum.

COMPONERE & constituere multum differunt: vt scribit Gabr. dist. 26. q. 1. lib. 1. In compositione enim componibilia distinguuntur inter se, & negantur se inuicem, & similiter à composito. Anima enim hominis non est homo, sed nec materia est homo. In constitutione verò de qua infra latius videbis constituentia sibi realiter & essentialiter identificantur & personæ cōstituta. Tollit ergo simplicitas cōpositionem, sed non pluralitatem eorū quæ sunt perfectè idem inter se, vel cum constituto. Nec aliquid constituentium est simplicius constituto propter perfectam identitatem realem & essentialem constituentium cum constituto & inter se. Cum ergo in constitutione nulla sit possibilis compositio nec intrinseca nec extrinseca (vt dicit Occam. quæst. 7. distinct. 8. & quæst. 2. di. 9. lib. 1.) nullatenus repugnat summæ simplicitati. Et vt est probabilior opinio, scilicet, Scot. S. Thom. part. 1. quæstio. 66. articulo. secundo Occam, Gabr. Personæ diuinæ per relationes reales constituuntur & distinguuntur. Possent ad hoc adduci auctoritates canonice scripturæ, sanctorum patrum dictæ & rationes. Et hæc opinio magis est consona auctoritati sanctorum quā aliæ, & apud doctos modernos cōmuniter vsitata, ideo tanquam verior & causatior videtur esse tenenda. De quo latius videto Gabr. di. 26. q. 1. lib. 1.

COMPOSITVM capitulū largè & propriè: vt notat Gabr. di. 6. quæst. 1. lib. 3. Largè pro quolibet subsistere in pluribus, siue ex pluribus: vt dicatur compositio quasi simul cum alio posito. Propriè autem quod constat ex paribus, quarum vna perficit aliam.

aliam, aut ex eis constat tertium, & illo modo propriè capiendū compositum, per sona verbi non est composita. Vnde Brule fer di. 6. quæst. 2. libr. 3. dicit quod vocabulum cōpositionis est calumniabile in materia incarnationis, ideo doctores præsentis temporis, declinant cōpositionis vocabulum, & pro eo nomine vnionis vtuntur. Vnde si dicitur Christum esse compositum: non intelligitur quod persona Christi sit ex pluribus naturis cōstituta, sed quod vna natura est alteri vnita, & hoc conceditur large capiendū cōpositionem. Et ita illud est intelligendū quod Damascē ait: In Domino Iesu Christo duas quidē naturas cognoscimus. Vnā autem hypostasim ex vtriusq; compositam, exponi debet: quod ita verè in Christo sunt illæ duæ naturæ humana & diuina, ac si componerent personam, sed ita inconfuse vt nihil tertium fiat ex eis. Et idem dicit Damascē, Si secundum hæreticos vnus naturæ compositæ Christus existit, ex simplici natura verus est in cōpositā, & neq; Deus vocatur neq; homo, quemadmodum ex anima & corpore hominē esse aimus, vel ex quatuor elementis corpus. Occam in conclusio. 36. Centilogij: admittit illam saltē in aliquo casu, scilicet, filius Dei est compositus ex anima & corpore, ad hunc sensum: quia assumptū ab eo in vnitatem suppositi est cōpositū, scilicet, natura humana, tametsi filius Dei sit secundum se simplicissimus. Ita fortè posset concedi secundum eundē, si vsus loquendi haberet, filius Dei, habet partes: quia natura assumpta habet partes: ponit enim duplicem cōpositionē rei, scilicet, secundum se, & secundum aliquid à se assumptum, &c.

COMPOSITIO CORPORIS ad eam (vt dicunt physici, & concorditer etiam theologi, vt vt notat Anto. prima parte summæ titu. 1. c. 6. §. j. in fine. ac Innocentius extra de celebrat. miss. c. In quadā,) quatuor elementa concurrunt, & ad vegetationem eiusdem corporis quatuor humores cōsimiles illis cōueniunt, videlicet sanguis, cholera, flegma & melancholia. Nā quia sanguis est calidus & humidus cōuenit aeri. Cholera autē sicca & calida, cōgruit igni. Phlegma humidū & frigidū, aquæ. Melancholia frigida & sicca, terræ. Vnde ex his variatur cō-

plexio corporis humani, & variā habet inclinationē naturālē vel ad aliqua vitia, aut passiones, vel ad virtutes vel ad aliquas sciētiās: prout dicit Magnus Albertus. Et sū hęc assignantur quatuor principales cōplexiones, de quibus suprà dictum est, &c.

COMPREHENDERE accipitur quintupliciter vt dicit Occam q. 12. quarti. Primo modo est videre aliquid visibiles ita vt nihil eius lateat: & sic cōprehendere est distictē videre, secundo modo est videre aliquid totum, & discernere inter partes eius. Tertio modo est videre aliqd visibile perfectissima visione, quæ videri pōt. Quarto modo cōprehendere est cognoscere aliquid sub oibus p̄dicatis sibi conuenientibus. Quinto modo est cognoscere intellectione habēte talē proportionē ad alias intellectiones, qualē habet obiectum ad alia obiecta vel vt dicit Scot. Cōprehendere est sic intellegere, vt sit tanta p̄fectio in intellectu itate intelligentis, quanta est intelligibilitas in intelligibile, ita quod sit sibi quædā cōmensuratio, & neutrum aliud excedit. Et sic dicit Aug. li. 12. de ciui. Dei c. 18. quicquid scientia cōprehenditur, scientis cognitione finitur: quod non est intelligendum quod absolutē finiatur: sed finitur cognoscenti, vt ibi manifestē declarat, quia cognoscitur sū totam sui cognoscibilitatē, & ita respectu eius se habet ac si esset finitū, eo quod non excedit cognitiuitatē intelligētis, sed est ibi cognoscentis, & cogniti adequatio. Gab. di. 14. q. vnic. ar. 3. dub. 2. li. 3. Et primo modo quicquid videt essentiam cōprehendit eā: quia videt eā distictē, quia non habet partes quarū aliqua pōt latere, aliqua apparere. Secūdo modo essentia seu verbum à nullo comprehenditur: quia non habet partes inter quas discerni pōt. Tertio modo non potest comprehendi, nisi ab intellectu suo, quia omni cognitione creata perfectior est visio increata, neque aliqua creatura isto modo comprehendi potest nisi à solo Deo. Quarto modo similiter nō pōt comprehendi nisi à seipso, quia ipse solus nouit omnia prædicata sibi conuenientia. Sic & quinto modo solus comprehendit seipsum: quia sicut cognitio increata infinitē excedit omnem cognitionem creatā ita obiectū increatum infinitē excedit omne obiectū creatū: & tanta est intel-

lectiuitas in intellectu diuino, quāta intel-
ligibilitas in essentia diuina: quia utrobique
est infinita. His tribus modis vltimis com-
munis accipitur comprehendere, qui so-
li Deo conueniunt respectu obiecti in crea-
ti. Hæc Gabr. Comprehendere secundū S.
Bona. di. 14. q. 2. li. 3. dicitur tripliciter. Vno
modo idē quod charitate adhærere, & sic
accipit Ber. & Eugeni. si sanctus es, cōpre-
hendisti. Alio modo est idem quod clarē
videre & perfectē amare, sicut ad Phil. 3. Si
quo modo comprehendam in quo cōpre-
hensus sum. Tertio modo comprehendere
est idē qd terminos rei claudere, sic Deus
est incomprehensibilis, &c. Vide Gerf. par.
3. de verbo & hymno gloriæ. Cum autē di-
citur quod sancti sint comprehensores in
patria, & quod Christus fuit comprehen-
sor, dicendum, quod medio modo accipi-
tur, & sic habet veritatē. Nā Christus videt
Dei immensitatem, nec tenet hoc fide, sed
certissima cognitione, hoc est, nouit Deū
immensum. Latius Bon.

COMPREHENSOR DICITUR ille, qui est in
termino, & opponitur viatori: & Christus
fuit comprehensor & viator. Anima enim
eius in instanti creationis fuit beata, & sē-
per habuit notitiam intuitiuam deitatis
secundum humanitatem, quamuis secun-
dum Petrum Aliacēsem, Christus nunquā
fuit viator, quia ipse ab instanti conceptio-
nis secundum naturam humanā fuit bea-
tus. Bonauent. tamen dicit quod Christus
Dei & hominū mediator, similiter debet
esse comprehensor & viator di. 18. li. 3. Cō-
prehensor (vt inquit ipse) propter suam
dignitatem, viator propter nostram neces-
sitatē, & ideo vt ipse ait part. 2. q. 2. Par-
tim debuit esse in statu gloriæ, partim in
statu miseræ. In statu autē miseræ non de-
buit esse secundum superiorem partē, sed
secundum inferiorem, id est, secundū car-
nem, & ideo secundum diuinam dispositio-
nem necessariū fuit differri corporis Chri-
sti glorificationem, vt Christus esset in sta-
tu in quo pro nobis posset mereri, & satis-
facere. Dum autem Christus nobis mereba-
tur, & p nobis satisfaciebat, faciebat opus
Deo placentissimum, & ita remunerabile
secundum aliquam partem gloriæ. Cum
ergo remunerari non posset, quantum ad
gloriam primam, sed quantum ad gloriam se-

cundam: merebatur utique tunc Christus
propriū corporis gloriam, & ita absque du-
bio Christus sibi meruit glorificationem
corporis non solum in agendo, verū e-
tiam in patiēdo, vt dicit Sanctus Bona-
& Magister expresse in litera. Vnde & secū-
dum Gabr. distinct. 18. quæst. vnic. nota. 4.
lib. 3. Christus fuit verus comprehensor,
& verus viator. Verus comprehensor, quia
verē beatus. Nam intuitiue, & clarē facie
ad faciem anima eius vidit diuinam essen-
tiam, perfectissimē etiam fruebatur ea nō
in spe sed in re. In his autem duobus acti-
bus consistit essentialis beatitudo. Fuit vti-
que beatus secundum portionem superio-
rem, de quo latius videto Gabriel. Fuit &
viator quantum ad virtutes, & potentias
inferiores & quātum ad corpus, quia quā-
tum ad illa non fuit in termino perfectio-
nis, expectabat enim quantum ad illa per-
fici dotibus gloriæ. Erat enim mortalis
quo ad corpus, & passibilis quo ad animā:
ā quibus transiurus erat ad perfectam eo-
rum gloriam, ergo quātum ad illa fuit ve-
rus viator. Gabr. ubi suprà, vide & eundem.
q. 1. Prologi.

COMMUNE. Vnde terminus dicitur com-
munis aliquibus duplici cōmunitate, rea-
li, scilicet, & signi siue vocis (vt scribit Ga-
briel dist. 25. q. vnica art. 1. lib. 1.) Commu-
ne cōmunitate reali: est terminus signifi-
cans aliquam rem vnā, quæ est cōmuni-
nis siue cōmunicata pluribus, quorum
plurium cuilibet est idem. Sicut essentia di-
uina, significat enim diuinitatem quæ est
res vna simplicissima, & eadem patri & fi-
lio & spiritui sancto. Et sicut sola essentia
diuina est res: sic realiter cōmunis tribus:
ita solus ille terminus diuina essentia est
terminus communis cōmunitati reali.
Commune verō cōmunitate signi con-
ceptus vel vocis, est signum significans nō
aliquam rē cōmunem in multis, sed mul-
ta singularia æquē primo: sicut homo nō
significat aliquem hominem cōmunem,
sed Ioānem, Petrum & Paulum, & nullum
prius alio. Gabr. Et secundum modum lo-
quēdi sanctorū differentia est inter vniuer-
sale, & cōmune. Nam vniuersale est quod si-
gnificat plura essentialiter distincta, æquē
primo vt homo animal. Sed cōmuni-
ne est quod significat plura realiter distin-

ita æquè primò, siue distinguatur essentia liter siue non. Ex quo patet, quod persona diuina est commune, sed non vniuersale. Gabriel vbi supra. Commune secundum Bonavent. dist. 5. libr. 1. in dubijs literalibus dicitur quod est in multis. Sed hoc potest esse tripliciter, aut quia plurificatur in multis: & quantum ad formam, & quantum ad suppositum: vt hoc nomen homo, & tale habet vnitatem rationis, quæ admittit distinctionem, & quantum ad rem, & quantum ad modum. Vnde bene dicitur: homo est ab homine & duos esse homines.

Alio modo est commune quod plurificatur, quantum ad supposita, non quantum ad formam: vt hoc nomen Deus, & tale habet vnitatem rei secundum quod res nominat naturam, cum multiplicatione suppositorum, & ideo recipit distinctionem, quod importat distinctionem vt modum non vt rem. Vnde conceditur Deus de Deo, sed non Deus est alius à Deo. Tertio modo est commune secundum nomen quod est in multis: nec tamen plurificatur quantum ad formam, quia est vnū in multis: nec quantum ad supposita, quia, pro illis non supponit, vt hoc nomē essentia. De tali communi verum est dicere quod non recipit distinctionem, nec quantum ad modum, nec quantum ad rem: tunc enim notaretur idem distingui à se: & ita argumentum Magistri est bonum. Si pater genuit essentiam, pater genuit se: quia loquitur de communi à parte vocis significantis, non à parte rei: quia à parte rei eadem comuni tas est in hoc quod est Deus, & in hoc quod est essentia, &c.

COMMUNICARI per productionem accipitur tripliciter. Primo modo largissime & improprie, pro omni illo quod habet aliquo modo esse, quo modo non haberet esse sine certā productione. Et illo modo tā productum quā productio quā quodlibet quod est in producto communicatur, & ille est impropriissimus modus. Secundo modo capitur largē, pro quolibet quod habet esse in producto per ipsam productionē, & non est idem omnibus modis cum productione, & producto, illo modo tā materia quā forma communicatur producto. Tertio modo & stricte accipitur, pro eo quod habens esse in generāte capit esse in

genito per productionem: & illo modo essentia, etiam spiratio actiua, communicatur filio per generationem, vt scribit Gab. d. 5. q. 3. li. 1. Aliud verò est communicari per productionem aliquā, & aliud est esse terminum formalem illius productionis: vt idem scribit vbi supra. Spiratio enim actiua communicatur filio per generationē, & tamen non est formalis terminus generationis, quicquid enim habet filius nascendo accipit à patre, ergo spirationem actiuam accipit à patre, & communicatur sibi per generationem.

COMMUNICARI aliquid alicui, est dupliciter. Vt quod, & vt quo, secundum Gab. di. 1. q. 1. art. 3. lib. 3. Communicari aliquid alicui vt quod, dicitur quod constituit aliquid cum alio cum quo est idem realiter, non formaliter. Vt quo, quod non est idē realiter alicui, sed eo denominatur aliud, sic à parte totum, vel à forma inhærente subiectum fortitur aliquam denominationem, vt ab anima denominatur totum compositum homo, ab albedine dicitur subiectū album, vel aliquod ab aliquo alio modo adhærente. Sic Boetius in diffinitione personæ, cum ait: Persona est rationalis naturæ indiuidua substantia. Per rationalem naturam, intelligit naturam intellectualem, per indiuiduam substantiam intelligit naturam incommunicabilem, siue vt quod, siue vt quo, vt quod, quo modo essentia diuina communicatur personis diuinis. Sic enim secundum Scot. dist. 1. libr. 3. natura creata non est communicabilis. Singulare enim non est communicabile vt quod, nisi sit illimitatum vt essentia diuina.

COMMUNICARE significat etiam participare, sumere etiam vel manducare sacramentum corporis Christi. Sic communicare contingit tripliciter, vt scribit Gerson tractatu de septem petitionibus contentis in oratione Dñica & effectu quartæ petitionis, scilicet, corporaliter seu sacramentaliter tantum, & isto modo cōcant mali quādo in peccato mortali sumunt corpus Christi. Itē spiritualiter tantū, scilicet, credēdo sacramentū. Credere n est spiritualiter māducare, sū illud Augu. Crede & manducasti. Et isto modo cōmunicant quotidie omnes boni. Item corporaliter seu sacramentaliter

mentaliter & spiritualiter, & isto modo cōmunicāt quotidie boni sacerdotes qui celebrant, & alij boni de Ecclesia dum cōmunicant, quod quilibet Christianus debitæ ætatis tenetur facere ad minus semel in anno, scilicet in Pascha. Ioannes Gers.

COMMUNIO est triplex secundum S. Bonau. di. 18. part. 2. quæst. 1. libr. 4. Quædam spiritualis oratio, & hæc est quantum ad dilectionem interiorem. Quædam corporalis, & hæc est quantum ad exteriorē conuersationem. Quædam medio modo: & hæc est quantum ad sacramentorum susceptionem, & præcipue quantum ad sacramentum altaris. Et à prima nulla pōt nec debet excludi (vt inquit Bona.) quādiu est viator: nec excommunicatio debet inducere priuationem illius cōiōnis. Quantū ad sacramentalem excluditur quilibet qui dicitur excommunicatus maiore vel minore excommunicatione. Quantum ad cōuersationem exteriorē attenditur excommunicatio maior, in qua communicatio negatur secundum actus legitimos, qui attendunt in quinque, scilicet, in osculo, in colloquio, in conuiuio, in oratorio, in ualefaciendo. Hæc Bona. videatur Alexan. de Ales doctor irrefragabilis part. 2. qu. 181. membr. 10. Dicitur præterea communio Eucharistia, cō quod nos Christo vnit, de quo suo loco dicitur. Est insuper hominū communio sub multiplici differentia, vt scribit Gers. tractat. 9. super Magnificat. Est cōmunio naturæ, à qua nullus excipitur: Est communio secundum aptitudinem ad gloriam, & ab ista nullus viator excipitur, quia Deus vult omnes homines saluos fieri. Est communio prædestinationis & gratiæ finalis, & ab illa omnes reprobi viui & mortui excommunicantur vel excipiuntur. Est & communio aliqua in gratia in meritis secundum præsentem iustitiam tātummodo, &c. sic erat aliqua excommunicatio secundum præsentem iniustitiam & demeritum. Rursus aliqua erat secundum præsentis Ecclesiæ intrinsecū iudicium per sententias irregularitatum & excommunicationum iniuncta. Hæc Gerson Et communio sanctorum dicitur societas quæ est in cœlo, vel sanctorum communio, hoc est suffragia, quæ communicamus, vel cōmuniō, id est, Eucharistia (vt idem Gerson ha-

bet par. 2. de articulis fidei, expositione. 9. artic.) Vel adhuc clarius potest dici vt doctor Ioannes Eckius vir nostra tempestate theologus clarissimus: scribens ad Dominum nostrum communem Leonardum Abbatem Ottenburensem de cōmunionē sanctorum, ponit hanc diuisionē. Communio fidei & respicit sacramenta, sic dicitur vnus Dominus, vna fides, & hæc est communis omnibus fidelibus vnū baptismā participantibus, vno caractere insignitis, eodem sanguine Christi redēptis, & hæc communio magna est. Alia est communio gratiæ, qua fideles communicant gratia ab vno capite Iesu Christo, & illa est cōmunis omnibus iustis in gratia Dei existentibus, influens ab vno capite qui est Christus. Tertia est communio meriti: ita vt dum quisq; sibi meretur singulariter ex Dei misericordissima liberalitate: meretur alteri vniuersaliter. Hanc communionem intelligit tantum esse charitatis nexum, tanquam benignam esse Dei misericordiam. vt cum vnus iustus viator aliquod bonum opus meritorium facit, Deus illud acceptat pro eo qui facit ad præmiū essentiale, & pro omnibus in gratia existentibus vniuersaliter. Quarta communio est gloriæ, quæ est præcedentibus longè perfectior. Hæc cōmunio habetur duntaxat in æterna beatitudine in Ecclesia triūphante, & potest dupliciter intelligi. Aut enim ea accipi potest quam habent nobiscum, cum pro nobis orant, aut intercedūt apud Deum. De quo Doctores in 4. dist. 45. Potest & accipi illa communio sanctorū inter se, quod quisq; beatus gaudet de quolibet. De hoc quidem permulta Eckius noster in expositione articuli. Communio sanctorum.

COMMUNICATIO idiomatum in Christo, est mutua prædicatio concretorū vel prædicatorum vtriusque naturæ de se inuicē, & de supposito in his subsistente, vt scribit Gabr. dist. 7. q. vnic. lib. 3. Et secundum sanctum Bonauent. distinct. 33. q. 3. in fine lib. 1. Communicatio idiomatum non est in abstractione, sed in concretionē, quia deitas non est humanitas, sed Deus est homo, homo est æternus, infinitus, creator Deus est tēporalis: corruptibilis, passibilis, mortalis, &c. Christus est Deus, Christus est homo.

homo. Et (vt idem dicit dist. 11. q. vlt. lib. 3.) Communicatio idiomatum fundatur super ipsam vnionem: & ordinatur ad fidei catholicæ expressionem, & ideo non communicatur quæ importat vnionem. Vnde quamuis hæc sit vera. Filius Dei est incarnatus: hæc tamen est falsa, homo est incarnatus, &c. Hæc itaque regula secundum eū dē est attendēda in idiomatū cōmunicatiōe, quia omnia communicantur, his duntaxat exceptis, qui exprimunt ipsam vnionem, vel quæ claudunt intellectum repugnantiā, ratione cuius errori appropinquat sicut sunt esse creaturam, & esse prædestinatum, & similia. Et quoniam cū dicitur: homo incipit esse Deus, importatur vnio, ideo talis idiomatis nō est communicatio. Hæc Bonauen. De communicatione idiomatū vide latius infra in dictione Idioma:

CONCEPTIO hominis potest intelligi duplex, vt scribit Gab. d. 3. q. 1. li. 3. Vna carnis quæ fit in seminum cōmixtione, quæ potest dici conceptio seminis, quæ tēpore præcedit animationem. Alia est cōceptio in fœtus animatione, quæ dici posset propriè cōceptio hominis: tūc. n. primum cōstituitur homo in vtero matris. Prima fit cū semen i matrice loco generationi aptū accipitur, & susceptioni animæ per alterationes multas disponi inchoatur. Secunda cum in materia iā aliquantulū disposita anima intellectiua infunditur: & hæc etiam vocatur natiuitas in vtero, secundum illud Matth. 1. Quod natū est in ea, de spiritu sancto est. Distinguitur enim illa natiuitas à natiuitate ex vtero, quæ est fusio infantis in lucē huius mundi. Hæc Gab. qui & recitat duas opiniones cōtrarias de cōceptione beatissimæ virginis Mariæ, & quāuis vtrq; habeat auctoritates & rationes, quas ibi diffuse refert, tamē vna illarū sententiarū & opinionum illa videtur & est verior, cōmunior & p̄babilior, q̄ sanctissima Dei mater ab omni originalis peccati cōtagione fuit penitus præseruata. Quā & opinionē ipse imitatur & p̄bat & auctoritate & ratione, & sufficienter ad auctoritates & rationes aduersę opinionis respondet: vt apud eū videre licet. Potes & de hoc videre Gerf. part. 2. Ser. de cōceptione Mariæ virginis. Vnde Aug. Cū sit mentio de peccatis, ipsam immaculatissimam, & castissimā virginem volo habere

exceptā & exclusam, &c. Fuit enim immunitis ab omni peccato, nec obnoxia alicui peccato, tā mortali q̄ veniali quā originali. Hinc de ea dicitur Can. 5. Tota pulchra es amica mea, & macula nō est in te. Nō autem fuisset tota pulchra, si quæcūq; peccati macula fuisset in ea. Copiosius & multa videto apud Gab. vbi sup. Opiniones de cōceptione breuissimè narrat Paulus Cortes. li. 3. Sen. di. 4. & nō parum multa scribit frater Pelbart. lib. 3. Rosarij Theol. Et Brulef. qui & saniorē opinionem sequitur. Opinione contrariam tenent S. Bonauē, Thom. Bernar. Alexan. Greg. Ari. &c. qui si modò superessent, aliam fortassis & veriorē opinionem amplecterentur.

CONCEPTIO gloriosæ virginis Mariæ est duplex, passiuā & actiuā. Passiuā fuit à sanctis parentibus suis Ioachim & Anna, de qua paulò antè dictum est. Cōceptio verò eius actiuā fuit, quando Dei filium in suo sacro concepit vtero, quæ quidem conceptio fuit mirabilis supra cursum naturæ, dum Virgo Deum & hominem concepit in suo vtero virgineo.

CONCEPTIO dupliciter accipitur, vt scribit S. Bonauen. di. 8. li. 3. circa tex. Vno modo dicitur conceptio ipsa operatio naturæ in formatione corporis vsq; ad susceptionem animæ. Alio modo dicitur cōceptio largè in nutritione & perfectione corporis vsq; ad partū & egressum ipsius de vêtre. Si primo modò dicitur cōceptio, sic Christi conceptio nō fuit secundū nos, sed supra nos: nec fuit in tempore, sed in instanti. Si autē secundo modo dicatur conceptio largè, sic fuit secundū nos, quia nouem mēsisbus nutritus fuit & creuit in vtero matris, vt alij homines antequam nasceretur. Et vt idem scribit Bonauen. distin. 4. quæst. 1. libro 3. Conceptio cū sit opus trium personarū, potest appropriari tribus personis secundū diuersas cōsiderationes. Scriptura tamē magis appropriat spiritui sancto quā ali cui trium personarū, & propter erroris exclusionē, & propter veritatis manifestationē. Propter erroris exclusionem, quia in cōceptione humana cōsuevit se immiscere sceditatis cōcupiscētia, ac per hoc originalis. Ne ergo illud dicatur fuisse in cōceptione Christi, dicitur cōceptionē fuisse de spiritu sancto, ad excludēdū carnalē cōmixtionē & etiā

& etiam ad excludendum concupiscentie
 foeditatem. Alia est ratio, propter veritatis
 manifestationem. Illud enim, quod maxi-
 mē preparauit Virginem ad filij Dei con-
 ceptionem fuit amor diuinus. Vnde que-
 madmodum mulier concipit per viri dele-
 ctationem & ipsius adhesionem, quæ est
 cum desiderio & amore virtutis generati-
 uæ, sic beata Virgo propter amoris singu-
 laritatem, singulariter concepit Deum ex
 Deo, & ideo concepisse dicitur de spiritu
 sancto. Et hanc rationem assignat Hugo
 de sancto Victore, quem refert ibi Bona-
 uentura. Vnde & in Symbolo dicitur: Con-
 ceptus de spiritu sancto: ubi hæc prepositio
 de (vt Bonauentura ait in dubijs literali-
 bus) tenetur ibi non materialiter nec sub-
 stantialiter, sed potestatiuè, & ipsa conce-
 ptio potissimè spiritui sancto habet attri-
 bui. Vnde Christus conceptus est de spiri-
 tui sancto, id est, operatione spiritus sancti.
 Vno etenim eodemque momento (vt scri-
 bit Gerson parte 2. in expositione 3. articu-
 lidei) segregata fuit illa caro assumpta à re-
 liqua carne Virginis operatione spiritus
 sancti & animata anima rationali, & Dei-
 tas eis vnita. Vnde non est putandum quod
 sit conceptus de spiritu sancto, sicut pro-
 les de femine paterno concipitur, quia sic
 transisset spiritus sanctus, omnino muta-
 tusque fuisset in carnem sicut paternum se-
 men transiit in carnē prolis, amittens pro-
 priam speciem, quod est etiam solo cogita-
 tu adhorrendissimum, vt ait Gerson. Vnde
 prepositio de, non denotat circumstantiam
 causæ materialis, sed potius causæ efficien-
 tis, quamuis enim incarnatio filij Dei sit
 opus totius Trinitatis, quia quod opera-
 tur vna persona, operatur omnes (eò quod
 indiuisa sunt opera Trinitatis) ipsa tamen
 gratia mediante qua natura humana vni-
 tur diuinæ, est donum appropriatum spi-
 ritui sancto, quia hæc gratia appropriatè
 procedit à charitate seu à benignitate Dei,
 quæ spiritui sancto appropriatur. Non enim
 Deus in quantum potens vel in quantum
 sapiens, sed in quantum bonus & benignus
 nostram redemptionem operatur: est per
 incarnationem filij Dei. Hæc Gerson.

CONCEPTVS in sua generalitate (vt scribit
 Gerson Centilogio de conceptibus) dici-
 tur actus concipiētis in vtero proprio vel

alieno ad diffusionem seu communicatio-
 nem bonitatis per amorem. Sic conceptus
 vt est generatio, reparatur in omni re sicut
 & amor, secundum Dionysium. Hinc ori-
 tur illa naturæ descriptio quod est vis in-
 sita rebus ex similibus similia procreans
 vel concipiens.

CONCEPTVS ENTIS secundum eundem
 est primus omnium conceptuum quos cō-
 cipit primus: Deus sit ad intra, sit ad extra,
 ad intra quidem de filio. Ex vtero ante Lu-
 ciferaui genui te. Hic ens principium de
 principio. De creaturis verò loquitur per
 Prophetam: Portaui in vtero meo, & ge-
 stauī à vulua seu matrice mea. Esaiæ 40. Et
 in Genesi: Hæc sunt generationes cœli & ter-
 ræ. Conceptio entis primi actiua non est
 nisi Deus ipse concipiens, sit ad intra, sit ad
 extra. Sed conceptio passiuā dicitur ipsa
 res concepta, sit ad intra, sit ad extra.

CONCEPTVS ENTIS in vniuersali rerū vte-
 ro, sicut & amor incitans ad cōcipiendum
 multiplex inuenitur (vt idem Gerson scri-
 bit in Centilogio de conceptibus). scilicet,
 diuinus, angelicus, rationalis, animalis, vi-
 talis, & purè naturalis. Conceptus entis re-
 latus ad primum concipientem Deū sem-
 per est bonus, pulcher, nobilis & genero-
 sus, nec aliter esse potest. Secus si fiat rela-
 tio ad creaturas, quæ concipiunt & concipi-
 untur, præsertim si rationales sint & libe-
 ræ. Conceptus enim peccatorum ignobili-
 les sunt, degeneres & spurij seu bastardi.
 Conceptus diuinus interior primus est, &
 solus & necessarius: cæteri sunt temporales,
 quia nihil in æternum, nisi solus Deus. Cō-
 ceptus creaturarum tot modis varia nobi-
 litate, quorū modis in sua perfectione & bo-
 nitate concipiendi materie distinguitur,
 ita quod nomen Iesu secundum humani-
 tatem primum est & superexaltatum, dein-
 de nomen Mariæ matris suæ, deinde sunt
 Angelorum nomina, secundum Hierarchias
 ordinata. Et conceptus tantò sunt perfe-
 ctiores, quantò intimiores & intra manen-
 tes, & contra, cæteris paribus quàm con-
 ceptus extra prodeuntes: quemadmodum
 diuinus conceptus est prorsus immanēs &
 consubstantialis. Cæteri sunt in creaturis
 per respectum ad Deum, velut extra pro-
 deuntes, tanquam nomina seu voces &
 verba Dei.

CONCEPTIONES in omni creatura reperi-
biles reperiuntur in homine, qui propte-
rea dicitur omnis creatura, vel minor mun-
dus: hæ sunt conceptiones intellectuales,
scilicet rationis, animalis, vitalis, & purè
naturalis. Conceptus cognitiui formaliter
cum affectiui, sunt in triplici genere, secun-
dum tres animæ rationalis vires seu poten-
tias principales in vtero suo quæ sunt, Mēs
superior prima, Ratio vel sensus interior
secunda, & Sensus exterior tertia. Concep-
tiones in ventriculis animæ rationalis so-
lent geminos fructus seu conceptus affer-
re: quoniam aliqui sunt cognitiui vel ap-
prehensiui, alij verò affectiui, Concipere
autem dicitur quasi simul capere: & intel-
ligere quasi intus legere, & reperire in me-
moria quasi iterum parare. Sunt item con-
ceptus sensuum exteriorum cōceptus sen-
suum interiorum. De quibus latius videre
potes Gersonem, vbi supra.

CONCEPTVS SIMPLEX primus est inter
omnes cōceptus tam in Deo quàm in crea-
turis. In Deo quidem pater commu-
nicat esse suum & essentiam, quæ idem est
in filio, & ipse cum filio communicat spi-
ritui sancto. In creaturis autem communi-
cat prius esse, quæ communicatio est quod-
dam concipere: his quidem clariis, his au-
tem obscuris. Et conceptus simplex entis
est primum principium incomplexum apud
videntes ratione, vel intellectu: nec aliquid
verè & sincere concipitur, nisi resolutio
fiat ad hoc esse. Et conceptus simplex, syn-
cerus & illicitus, non habet in via naturali
ter & de communi lege, nisi per multas ab-
negationes & resolutiones factas ab intel-
lectu, qui fundat se in hoc lumine diuino
signato super eum, quo omne imperfectum
necessariò reducitur ad perfectum, sicut po-
tentia ad actum, & priuatio ad habitum.
De quo conceptu fufius scribit Ioannes
Gerson de conceptibus in Centilogio.

CONCEPTVS COMPLEXVS quos orationes
dicimus capiunt euidentiam, & quasi vitā
immortalem & æternam per viuificationē
entis primi simplicis, secundum triplex ge-
nus causæ efficientis, formalis, vel exemplā-
tis & finalis. Recipiunt ab efficiente vnita-
tem, modum & mensuram. Recipiunt ab ex-
plante seu formante speciem, numerum &
veritatem. Recipiunt vt à finiēte ordinem,

pondus & bonitatem. Ex quibus omnibus
necessariò confurgit pulchritudo, de qua
lauatur pulcherrima mulierum in Can-
tanticorum. De his multa Cancellarius in
Centilog. vide & eundem ibidem de con-
ceptibus intelligentiæ in vtero non vten-
tis organo corporali & conceptibus volū-
tatis in speciali, & de conceptionibus men-
tis secundum cognitionem practicam, quæ
singula rescindo breuitatis gratia, ne opus
in immensum serpat, & infra quædam
videbuntur.

CONCEPTVS Deum & naturam representā-
tes sunt duplices, vt scriptis reliquit Gabr.
q. 2. art. 3. prolog. scilicet, distincti, & indi-
stincti. Distincti sunt qui representāt obie-
ctum in se, & nihil aliud terminant huius-
modi actus seu conceptus intelligendi, ita
quod nec eo conceptu, nec aliqua parte
eius aliquid aliud ab illa re intelligitur, &
tales sunt cognitiones intuitiue, vel abstra-
ctiue præsupponentes intuitiue.

CONCEPTVS INDISTINCTVS est, qui non
est rei in se, & qui secundum se totum vel
eius partem representat aliud ab ipsa re. Et
dicitur conceptus rei in se ad cuius forma-
tionem res in propria præsentia obiectiue
mouet intellectum. Et hoc naturaliter lo-
quendo. Vnde de nulla re non sensata pos-
sumus habere distinctam notitiam pro sta-
tu isto exceptis quibusdam actibus, & pas-
sionibus proprijs, & illa cognitio Dei di-
stincta est pro statu illo nobis impossibilis
per potentiam naturæ.

CONCEPTVS INDISTINCTVS de Deo sunt
duplices. Communes & proprii, commu-
nes Deo & creaturæ. Et proprii conuenien-
tes soli Deo. Communium quidam abso-
luti, quidam connotatiui. Exemplum primi,
conceptus entis substantiæ, spiritus sapien-
tiæ, iustitiæ intellectus voluntatis, &c. Dum
modo præcise important regillas absolu-
tas non connotando actum seu aliquid al-
liud. Connotatiui duplices affirmatiui &
negatiui. Affirmatiui vt productiui, con-
seruatiui, destructiui. Negatiui, vt im-
mortalis, incorporeus, indiuisibilis. Conce-
ptus proprii sunt duplices, scilicet absolu-
ti & connotatiui. Proprii absoluti iterum
sunt duplices, scilicet simplices & comple-
xi. Absoluti simplices hic in via haberi nō
possunt. Sed bene complexi absoluti, vt
substan-

substantia existens iustitia, sapientia, &c. Proprii connotatiui simplices, vt creatiuus, annihilatiuus, infinitum aeternum. Sunt etiam aliqui proprii complexi. Gabriel q. 2. Prologi. artic. 3. qui & ibidem de ordine istorum conceptuum scribit. Et vt idem ait quaest. 7. Prologi. Conceptus rei absolutus & proprius formari non potest, nisi res illa fuerit in se & intuitiue cognita, quia nisi sic, caecus posset habere conceptum absolutum, & proprium coloris & albedinis, quod posset esse falsum, & ideo conceptum absolutum & proprium de Deo habere non possumus.

CONCEPTVS SIMPLEX dupliciter potest accipi, vt scribit Gabriel quaest. 7. prologi. Vno modo largè, pro conceptu qui est vna qualitas non composita ex partibus diuersarum rationum non curando, an tantum habeat vnum modum significandi vel plures. Alio modo strictè, pro conceptu qui est simplex qualitas, & sic non habet nisi vnum modum significandi, & sic solus conceptus absolutus dicitur simplex: quoniam & si connotatiuus fuerit simplex qualitatiue, non tamen est simplex representatiue, quia æquiualeat suo quid nominis, quod significat aliquid in recto, & aliquid in obliquo, & ita virtualiter est compositus.

CONCEPTVS QUIDDITATIVVS est conceptus supponens præcise pro re ipsa, & pro nullo alio, nisi pro eo quod est illa res nihil connotando extrinsecum rei, vt post Occam notat Gabriel, distin. 3. quaest. 3. lib. 1. Sic conceptus differentiae videtur esse quidditatiuus, quia prædicatur per se primo modo de specie, aliter conceptus quidditatiuus est conceptus absolutus, siue non connotatiuus, qui videlicet significat essentiam rei, sine connotatione cuiuscunque: & sic conceptus quidditatiuus non distinguitur contra absolutum, sed connotatiuum. Vnde respectu Dei, possunt haberi plures conceptus quidditatiui non conuertibiles, quia conceptus entis sapientiae, bonitatis, iustitiae, sunt quidditatiui, quia absoluti & conueniunt Deo. Sunt etiam non conuertibiles, quia non omne ens est sapientia, nec omnis sapientia est iustitia, imò nulla creata sapientia est iustitia. Item de Deo possunt haberi plures conceptus simplices denominatiui, & conuertibiles, vt pa-

tet de illis creatiuum beatificatiuum. Et quod sint conuertibiles patet, quia soli Deo conueniunt, & quod sint distincti, quia connotant differentiam in creaturis, licet nihil diuersum importent in Deo. Gabriel vbi supra.

CONCEPTVS propriè accipiendo secundum Gab. distin. 1. quaest. 2. lib. 2. est adiectiuum & concretum, significans rem conceptam subiectiue, & connotat actum concipiendi seu cognoscendi, sicut amatus cognitus significat obiectum amoris, & cognitionis, siue illud obiectum sit res extra, siue in anima habeat solum esse obiectiuum, vt aliqui ponunt. Et secundum omnes vocatur conceptus, quod terminat actum intelligendi, vt scribit Occa distin. 2. li. 1. licet ibi tangat modum loquendi dicentium quod conceptus est qualitas subiectiue existens, & ipsa met intellectio siue conceptio, de quo latius alias. Et vt scribit Gabr. distin. 29. q. vnica li. 1. nihil potest intelligi sine conceptu: ergo oportet habere conceptum, non solum significantem rem illam non in se vel cognitione propria, sed etiam rem aliquam in se vel cognitione propria cognitam, quia omnis cognitio rei, non in se præsupponit notitiam rei in se, oportet ergo conceptum illum vtrumque significare, & sic erit vniuocus illis per deductionem itaque arguitiuam, & etiam per experientiam potest cognosci vnitas conceptus, qui est plurius, vt latius ibi scribit Gab. vt cum intellectus experitur in se quod habet vnum conceptum: quodcumque concipit illam rem intelligo cum præcissione, id est, distinctionem vnā, &c. Et breuiter omnis conceptus communis est vnus, qui abstrahitur à rebus adæquate conuenientibus. Qui autem est rerum inter se non adæquate conuenientium, non erit vnus. Et ideo asini & lapides (puta carbunculi) non datur vnus conceptus, nisi forte deprehendi posset aliqua conuenientia accidentalitatis eis adæquata. Et omnis vox tali conceptui vni subordinata est vniuoca. Hæc Gab. obscura ipsius Occa illustrans & aperiens, & lucidiora reddens. Conceptus secundum Dominum Cardin. Camer. de conceptibus, est actualis notitia alicuius rei causata in anima partialiter, ab obiecto scilicet à re concepta, siue cognita, & partialiter à potentia cognitiua formaliter, vita-

vitaliter, immutans ipsam potentiam intellectiuam, significat enim conceptus vocabulum, qualitatem in potentia intellectiua subiectatam, & connotat quod median te illa qualitate (quæ est conceptus) in hæ- rēte ipsi potētiæ intellectiue, & eam infor- māt ipsa potentia intellectiua capiat siue intelligat rē intellectiuā, siue cōceptā. Qua re sequitur qd nulla res siue nulla qualitas est essentialiter, & intrinsecē actualis cog- nitio. Sic etiā nulla res siue nulla quali- tas est essentialiter conceptus apud Diale- cticos. Plura legantur de conceptibus.

CONCILIUM GENERALE (vt scribit Gers. par. 1. de Ecclesiastica potestate) est cōgre- gatio legitima auctoritate facta ad aliquē locū ex omni statu hierarchico totius Ec- clesiæ catholicæ, nulla fidei persona quæ audiri requirat exclusa, ad salubriter tractā- dū & ordinandū ea quæ debitu regimen eiisdem Ecclesiæ in fide & in moribus res- piciunt, de quo multa alias. Gers. Fue- runt autem quatuor principalia concilia. Apostolorum in Ecclesia primitiua (vt di- cit quædam Glo. super Actus, & recitat san- ctus Bonauentura d. 11. lib. 1. in dubijs lite- ralibus.) Primum fuit ad electionem Mat- thiæ, Act. 10. Secundum ad electionem sep- tem Diaconorū, Act. 7. Tertium fuit ad non imponēda legalia ad tempus, Act. 15. Quartū ad tollendū legalia ad tempus, Act. 22. Concilia verō Patrū principalia a- pud Græcos similiter fuerunt quatuor, sci- licet Nicænum, Ephesinum, Calcedonense, & Constantinopolitanum. Ea innuit Magi- ster distin. 1. 1. lib. 1. Fuerunt & postea alia Concilia, vt Constantiense. De quo plura Gers. quod maximum supra cætera fuit vt scribit ipse part. 3. dialogo apologetico, quomodo per triennium cum sex ferē mē- sibus protensum est, in quo & viri doctis- simi fuerunt, & Gers. & Cardinalis Ca- meracensis, &c.

CONCUBINA potest capi dupliciter, vt no- tat Brulefer distin. 32. quæst. 8. libro quar- to Sententiarum. Vno modo proprie: & sic potest diffiniri: Concubina est mulier, quæ ad vsum Veneris non legitime tene- tur, & sic omnes meretrices dicuntur con- cubinæ. Alio modo capitur concubina communiter, & potest dici omnis mulier, quæ ad vsum Veneris tenetur, siue legiti-

mè siue illegitimè: sic tamen quod non sit principalis vxor viri, isto modo Abraham habuit concubinas. Similiter Dauid ha- buit multas concubinas, nec tamen fuerunt meretrices. Et concubinæ quas antiqui Pa- tres habere dicebantur, non vocabantur concubinæ, ex eo quod non essent matri- monio coniunctæ (vt scribit Petrus de Pa- lud, di. 33. quæ. 1. art. 3. lib. 4.) sed quia non erant eque principales in regimine domus vt aliæ, eo quod erant ancillæ principaliū vxorum, & sic Agar & Cetura dictæ sunt concubine Abrahæ. Et Bala & Zelpha an- cilla Rachel & Lia, dictæ sunt concubinæ Jacob, quamuis essent legitimæ vxores. Hæc Palu. Salomō (vt habetur 3. Reg. 11.) accepit filiā Pharaonis, & Moabitidas, Am- monitidas, Idumæas, Sidonias, & Cetheas. Sed ipse sicut pessimus & ingratus ho- mo Deo suo (vt scribit Scot. distin. 39. lib. 4.) non solum in hoc peccauit, quia alie- nigenas duxit contra legē, etiam de Gentibus specialiter prohibitis, sicut in multitu- dine mulierum, siquidem habuit, secundum vnam literam, ducentas vxores, quasi Regi- nas, & trecentas cōcubinas. Cū tamen di- ceret lex specialiter de Rege, Deut. 17. Non habebit vxores plurimas, quæ alliciant ani- mū eius, quod fortē specialiter dixit Moy- ses propter maliciā istius prauisimæ, vt si nō cōpesceretur, saltem confunderetur, ne alij eum imitarentur, & quod peius est, co- pulatus est eis amore ardētissimo, intantū vt faceret eis Idola, & templa ad colen- dum Deos suos. Vnde non sine causa su- biunxit Moyse, vt supra, quæ alliciant ani- mū eius, & hæc omnia aggrauat singularia ingratitudo sapientiæ eminentis sibi subitō a Deo cōcessæ. Scot. Primo modo habe- re concubinas, inquit Brulefer vbi suprā, est contra Legem & Euangeliū. Vnde in le- ge Mosaiica scribitur Deut. 34. Nō mœcha- beris: vbi prohibetur omnis coitus nō ma- trimonialis: etiam in lege Evangelica. Di- citur enim 1. Corint. 5. quod fornicarij nō habēt partē in regno Dei. Sic periculosum est habere cōcubinam (vt scribit Gers. part. quarta) quia vix patitur vt poenitētia aga- tur, tamen etiā propter scandalū eorū qui hoc vident, &c. Et quamuis in lege veteri poterat quisquā habere plures vxores per dispensationē, tamen non poterāt habere

meret

meretrices. Non autem cum omnibus dispensabat Deus in antiqua lege, sed solum cum illis qui bene sciebant vii, quia honeste & caste vivebantur, & etiam quando erat necesse.

CONCUBINARIUS dicitur qui habet secum concubinam.

CONCUPISCENTIA quam innuit S. Ioan. in prima sua canonica. cap. 2. est duplex, scilicet concupiscentia carnis, quae habetur 9. praecepto decalogi, & concupiscentia oculorum, quae 10. & ultimo praecepto prohibetur, cum dicitur: Non concupisces rem alienam, non domum, non seruum, non ancillam, & refert Gab. dist. 37. q. vnica, ar. 1. lib. 3. Omnis autem concupiscentia carnalis commixtionis praeter matrimoniale vinculum, etiam solo voluntatis consensu plenarie perpetrata, est mortale peccatum (vt dicit Gerson par. 2. de praeceptis decalogi cap. 13.) vbi carnalis copula minimè subsequitur. Equidem vera est regula haec magistralis: Omnis completa voluntas, siue bona siue mala, pro facto reputatur. Mala voluntas .n. pro facto reputatur, &c.

CONCUPISCENTIA tripliciter potest sumi, vt & habet Astaxanus in summa, & post eum frater Pelbartus libr. 3. Rosarii Theolog. Vno modo potest dici appetitus vegetabilis, & talis concupiscentia prout est inordinata, est à fomite mouente, id est, à corruptione originalis culpe, & isto modo non est peccatum, nec est prohibita. Alio modo potest dici appetitus sensibilis, & hoc prout est inordinata à mouente sensualitate cum fomite: ita quod prima concupiscentia est in suggestione, secunda in delectatione. Nec haec prohibetur diuino praecepto simpliciter, sed tantum secundum quid, quia non erat prohibendum ne concupiscentiae sint in nobis: quia hoc est impossibile nobis, sed prohibentur ne sequamur eas in consensum, secundum illud Eccl. 18. Post concupiscentias tuas ne eas. Ire autem idem est quod consentire. Tertio modo concupiscentia dicitur cum consensu voluntatis, & sic in diuino praecepto prohibetur à Domino, dicente: Ne concupisces uxorem proximi tui.

CONCUPISCENTIA secundum Bonauent. dist. 37. in secundo principali, quaest. 1. libr. 2. dupliciter accipitur. Vno modo dicitur

concupiscentia esse desiderium nimis intusum & immoderatum, siue sit respectu boni interioris, siue exterioris, siue inferioris. Et hoc modo accipitur ad Rom. 7. vbi dicitur in Glos. Bona est lex, quae dum concupiscentiam prohibeat, omnia mala prohibet: & sic concupiscentia habet esse in vi animae appetitiua, siue dicatur vis appetitiua rationalis. Alio modo sumitur concupiscentia pro appetitu delectabilis secundum tactum. Et sic accipitur Eccles. 7. Propter speciem mulieris multi perierunt. Et ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit. Haec concupiscentia dicitur esse in carne & in sensualitate & in rationali parte, sed in carne est causaliter, in rationali vero parte est formaliter, in sensualitate vero utroque modo, videlicet causaliter, & formaliter. Ideo dico (inquit Bonauentura) quod in rationali parte & in sensualitate est formaliter, quoniam actus qui est concupiscere (sicut vult Augustinus) est proprie ipsius animae. Ideo vero causaliter dicitur esse in carne, quia caro infecta iuncta animae, ex sua infectione reddit eam concupiscentem. Unde si quis vellet proprie subiectum concupiscentiae carnalis assignare, nec tantum diceret carnem, nec tantum diceret animam sed ipsum coniunctum: vt sicut sentire est actus coniuncti, sic etiam actus coniuncti est delectari carnaliter & concupiscere. Bonauentura. Et concupiscentia secundum eundem sanctum Bonauentura, dist. 32. in dubijs literalibus libr. 2. duo dicit: dicit enim appetitum immoderatum boni commutabilis: & sic dico (inquit ipse) quod ista immoderantia circa appetitum potest dupliciter esse. Aut ita quod ratio capriuetur, & anima peruertatur, vt necessitatem habeat proponendi bonum commutabile bono incommutabili: & sic dicitur esse concupiscentia intensa: & hoc modo tenet rationem culpae, ratione videlicet illius immoderantiae. Alio modo concupiscentia dicitur immoderantiam, non quia ratio succumbat sensualitati, sed quia sensualitas non perfecte obtemperat rationi, & hoc modo tenet rationem poenae primo modo, quia tenet rationem culpae. q̄ directe opponitur ipsi gratiae: & ideo gratia superueniens auferit illam immoderantiam, pro eo quod talis immoderantia ponebat debitam iustitiae carentiam.

Aliam

Aliam autem immoderantiam quæ (sicut dictum est) dicit rationem poenæ, non tollit gratia in suo aduëtu propter hoc quod non opponitur formaliter ei. Sed quoniã gratia, & concupiscentia relicta respectu eius ad quod inclinant, quandam habent oppositionem. Hinc est quod secundum quod homo plus exercitatur in gratia, magis & magis remittitur concupiscentia, nonquam tamen omnino tollitur concupiscentia, quia semper remanet radix eius in homine, nisi auferat per donum gratiæ speciale, sicut in Virgine creditur fuisse post conceptionem filij Dei. Gratiæ itaque & concupiscentia quodammodo opponuntur, & quodammodo non. Bonauent.

CONCURRERE. Vide in dictione FACERE.
 CONFESSIO. De hac Theologi plura scribunt: & ex Doctoribus præcipuis quædam breuiter accipiemus. Et est duplex confessio secundum Aug. in verbis Euan. homil. 8. vt & scribit Gab. di. 17. q. 1. art. 1. lib. 4. scilicet confessio laudis, & confessio fraudis. Confessio laudis est attestatio diuinæ perfectionis, vt cum Deum prædicamus omni potentem, pium, bonum, misericordem, iustum. Sic filius confessus est patrem. Et confessio hæc non poenitentiam semper, sed gratiarum actionem significat, vt in Psal. sapissimè legimus, vt inquit beatus Ioannes Episcopus in homil. Confiteor tibi pater Domine, & Confitemini Domino, quoniã bonus. & Confiteor tibi Domine, in toto corde meo. &c. Et cõfessione laudis (vt scribit Scot. dist. 14. q. 4. lib. 4.) nullus dignè cõfiteatur nisi prius suscitatus, quia nõ est speciosa laus in ore peccatoris. Confessio fraudis est accusatio, qua peccator seipsum accusat. Et confessio fraudis (vt scribit Scot. vbi supr.) accepta est à Deo in ore peccatoris: hoc est eius qui adhuc est peccator, dum tamen non sit peccator in voto, seu actu interiore vel exteriori. Et dicitur confessio sacramentalis, quæ (vt inf. à patebit) describitur. Est præterea confessio delicti, quæ fit ad interrogationem Iudicis. Item est confessio vocalis, & quædã mentalis. De qua Richar. di. 17. art. 2. q. 3. li. 4. Mentalis, quæ fit soli Deo, & hæc est de iure naturæ. Vocalis quæ fit sacerdoti, & hæc non est de iure nature. Vide latius Richard. Et confessio vocalis necessaria est ad salutem post-

quam homo actualiter peccauit, vt multis probat Iacobus de Valentia. Psal. 31. & auctoritate sacrę scripturę, & rationibus, &c.
 CONFESSIO SACRAMENTALIS variè à varijs describitur. Vnde Aug. Confessio, inquit, est latentis peccati manifestatio. Et (vt idem ait:) Confessio dicitur per quam morbus latens spe veniæ aperitur. Vnde, vt scribit S. Bonauen. di. 17. q. penul. lib. 4. Sen. Peccatum omne in anima est quasi apostema intrinsecum, & quantuncunq; homo peccet aperit, adhuc virus peccati latet in anima, sed in confessione rumpitur vulnus, & sanies peccati ad exteriora trahitur, vt dicit Grego. Paulus Cortesius lib. 4. Sen. di. 3. ait: Confessio est quę spe veniæ vulnera abstrusa detegit, & morbum (vt dicitur) in vola ostendit. Et vt idem dicit: Confessio dicitur nexus quo omne genus hominum quod capitali tabe vexatur obstringitur, cuiusque munus ad flammam dialem pertinet, quãdo, scilicet in angustum necessitas detruditur. Itaque penitentem afflantem animam non modò criminibus patrat, sed etiam Pontificio interdicto ex Senatusconsulto à flamine liberari posse manifestum est. Eius autem fons egrotationis integritas nominatur, quę est flammæ tanquam Medico apertè expromenda, vt totius corporis egritudo, quasi vlcus depta spina sanetur, ob eamque causam senatus promulgatione cauetur, ne qua confessio voce aliena, aut ex syngrapha fiat. Hęc Cortesius. Recitat & Paludensis distin. 17. q. 2. arti. 1. libro 4. diffinitiones confessionis. Sed communiter sic describi solet: Confessio sacramentalis est secreta delinquentis accusatio suorum commissorum peccatorum coram sacerdote iurisdictionem in eum habente, spe veniæ consequendę. Et dicitur confessio sacramentalis, quia illa diffinitio non datur de confessione cordis, quę fit coram Deo in cubiculo cordis: neque de illa quę fit in iudicio contentioso, sed de ea quę fit in foro anime secreto, vt & habet Gab. dist. 17. q. 1. art. 1. li. 4. Et dicitur in diffinitione secreta: ad excludendum cõfessionem generalem, quę fit in publico, hæc enim non est sacramentalis, licet ex ea sic consistens consequi possit remissionem venialium peccatorum. Dicitur accusatio, quia qui se coram sacerdote excusant, non confitentur, sed magis selau-

se laudant, exemplo Pharisei bona sua annuerant. Dicitur suorum peccatorum, quia non debet esse accusatio aliorum. Dicitur coram sacerdote, ad excludendum illam, quæ sit fœdalis: quæ licet sit quandoque utilis, non tamen est sacramentalis, quoniam per illam non fit remissio peccatorum virtute clauium Ecclesiæ. Coram sacerdote (inquit Palud. dist. 17. q. 2. art. 1. li. 4.) quia in præsentia, non in absentia, per seipsum secundum Aug. non per nuncium vel per epistolam quamdiu per seipsum dicere potest. Quando autem scribit peccata sua, benefacit: sed nihilominus debet ea ore suo exprimere, nec sufficit tradere legenda. Et si non posset ire nec accersire sacerdotem, non tenetur quidem scribere & mandare, & ille rescribere & remandare absolutionem. Et valet absolutio quandoque si uterque est infirmus vel clausus plusquam si fieret laico. Hæc Palud. Item potest quis per interpretem confiteri, si non habuerit sacerdotem noscentem linguam suam: sed forte non tenetur, ut Palud. dicit, quia homo non tenetur confiteri nisi sacerdoti cuiusmodi non est interpretes. Dicitur iurisdictionem in eum habente, quia si fieret coram alieno non suo Iudice, non est sacramentalis. Dicitur spe veniæ consequendæ, ubi tangitur causa finalis confessionis, quæ est remissio peccati. Excluditur etiam confessio ficta, propter falsitatem & mendacium confitentis, aut desperationem aut infidelitatem se accusantis, quæ propriè non est sacramentalis, eo quod talem nunquam sequitur effectus sacramentalis. Ita habet Gab. ubi supr. Et confessio sacramentalis (secundum intentionem Sco. cui concordat Richard. Petrus de Palu. & Gab. di. 17. q. 2. art. 3. dub. 7. & communiter Theol.) non potest fieri laico in necessitate, hoc est imminente periculo mortis, quoniam is absolueri non potest, & sine absolutione non est sacramentum poenitentis, ideo in nullo casu quis tenetur laico confiteri neque venialia, nec mortalia. Potest tamen confessio large, id est, reuelatio suorum peccatorum fieri laico secreto propter verecundiam, quæ est vna poena debita peccato, & magna pars satisfactionis. Similiter propter consilium obtinendum. Item propter humilitatem, & in signum quod facit quod in se est

paratus confiteri sacerdoti si eius copiam haberet. Et propter hos fines consulitur B. Aug. & Magi. in textu. Et per hoc omnes auctoritates ad hoc sonantes intelligi debent tanquam consiliū, non præceptū. Sed dicit Sco. quod fortè vtilius esset non accusare se laico si posset æqualem habere verecundiam apud se recogitando eadem peccata & si sibiipsum posset æque velle salubrius consulere quam ille laicus. Et forte quis non debet se accusando laico diffamare sine prædictis & rationabilibus causis. Et in hoc se accusando peccaret, nisi simplicitas excusaret. Gabr.

CONFESSIÖNEM esse necessariam ad salutem (ut scribit Gabr. di. 17. q. 1. art. 1. lib. 4.) dupliciter potest intelligi, scilicet in voto, & in actu, & utramque esse necessariam moraliter peccanti ad salutem concurs est sententia omnium Doctorum, licet non pro semper. Et quod sit necessaria in voto, id est in proposito, dependet ex necessitate eius aliquando in actu. Nam si nunquam est necessaria in actu, non esset necessaria in voto seu proposito. Et confessio sacramentalis (ut communiter dicunt Theologi) est de lege diuina à Christo instituta, viuificandis peccatoribus præcepta. Quamuis alij, ut Panor. & Glo. de poenitentia di. 5. c. 1. aliter sentit, contra quem arguit Scot. Vi de de hoc Gab. dist. 17. ubi supr. Sed à quo & ubi sit instituta, non similiter sentiunt. Sanctus Bonauen. dicit, quod sit à Christo insinuata, ab Apostolis instituta, & à Iacobo Hierosolymorum Episcopo promulgata. Vbi ait in sua Canonica: Confitemini alterutrum peccata vestra. capit. 5. Sed hoc reprobat Scotus. Nam sacramenta institui non possunt nisi à solo Christo: quia nemo potest instituere sacramenta, nisi qui potest dare efficaciam & certitudinem sacramenti, ut alias dicitur: hoc autem solius Dei est. Nec existimandum est Iacobum fuisse locutum de confessione sacramentali, non enim exprimit cui fiat, an sacerdoti vel non sacerdoti. Sed intelligenda sunt verba illa sicut sequentia: Orate pro iniuicem: quæ sunt quædam persuasio ad humilitatem, per quam generaliter nos ipsos esse peccatores fatemur, & orationes mutuas expetimus. Vel loquitur beatus Iacobus ut prece Christi Richardus di. 17. dicit quod

confessio sacramentalis est de iure diuino expresso in Euangelio. Nam Ioan. 20. ait Christus. Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Quibus verbis dedit discipulis & eorum successoribus potestatem iudicandi ac remittendi ministerialiter peccata. Quibus autem datur potestas iudicandi, datur etiā potestas cognoscendi. Cognitio autem peccati remittendi fieri non potest, nisi per accusationem peccatorum, quæ est confessio. Astipulatur Paludensis di. 17. q. 1. art. 2. libr. 4. probans ita confessionem esse de iure diuino, quia pater dedit omne iudicium filio. Vnde quando erat Deus tantū, soli Deo confiteri sufficiebat. Cui dicit Propheta: Tibi soli peccaui, &c. Postquam autem factus est homo, & pro peccatis nostris mortuus, datum est sibi omne iudiciū de peccatis, & sibi est confessio faciēda: qui loco suo vicariū dereliquit, cui etiam est faciēda. Paludēsis. Et ex hoc habetur, quod Papa qui subest iuri diuino, non potest dispensare cum aliquo, vt non teneatur confiteri in mortis periculo, & in cæteris casibus spectantibus ad ius diuinum. Tempus verò determinatum, scilicet Paschale, & modus est de iure positiuo, supra quod est Papa, nec eo ligatur quod ad se, neque quo ad alios, & quantum ad illud posset dispensare. Ex quo sequitur quod Papa tenetur confiteri, licet fortē non secundum formam. cap. Omnis vtriusque, vt scribit Gab. di. 17. q. 1. art. 3. dub. 4. libr. 4. Debet autem quisquam (vt inquit Scotus) in confessione tantam diligentiam apponere, quantam apponeret ad inquirendum aliquid multum arduum, quod sibi multum esset cordi. Cui consonat illud Aug. de vera & falsa pœnitentia ca. 15. Paratus sit facere pro recipienda animæ vita, quæcunq; faceret pro vitanda corporis morte. Sequitur: Cum gaudio enim debet facere immortalis futurus, quod faceret pro differenda morte moriturus.

CONFESSIO. Dictū est suprā, quod quādoq; confessio fiat in actu. Vnde colliguntur quatuor casus in quibus tenetur peccato mortali obnoxius ad cōfessionem in actu. Primus secundum Scot. & alios Doctores communiter, cum imminet iudicium damnationis, vel misericordiæ, vt est in articu-

lo mortis. Cum autem (vt inquit Palud.) nihil sit certius morte, & nihil incertius hora mortis, periclitamur omni hora, & saltem semel in hac vita sacramentum necessitatis est suscipiendum. Item cū aggreditur actus arduos in quibus frequenter & sæpius imminet mors vel periculum mortis, vt in bello mortali & naufragio, aut in transitu per loca infidelium latronum, aut nauigatione per aquas periculosas, vel per Syrtes Charybdis, aut Scyllam. Aut in acuta graui & periculosa infirmitate. Vnde & Medici tenentur infirmos priusquam ministrent medicinam corporalem, monere vt Medicos aduocent animarum, vt in c. 5. cū infirmitas, de pœ. & re. Latius scribit post Scotum Gabr. di. 17. q. 1. art. 3. dub. 1. libr. 4. Secundus casus quādo vult exercere actus aliquos quibus debetur reuerentia specialis: vt quando vult communicare, tunc, n. secundum omnes Doctores non sufficit sola contritio ad dignē communicandum sed requiritur sacramentalis confessio, nisi vt vult Palud. quando necessitas vrget, & potens absoluere abest. Vel nisi (vt vult Richar.) fortē de propinquo expectat aliū, cui deuotius & securius confiteatur: sic, n. expectans nullo iure, quod ego sciam (inquit ipse) communicare prohibetur, si verē pœnitens est. Vide de hoc latius Gabr. in canon. lect. 7. & alias, &c. In alijs vero sacramentis dispensandis congruum est premittere confessionem, vt vult Petrus de Palud. distinctione 17. quæstione secunda, articulo quinto, quia sicut baptismus qui est prima tabula post naufragium, est ianua aliorum sacramentorum: ita pœnitentia quæ est secunda tabula, est ianua ad alia sacramenta recidiuanti post baptismum. Addit tamen quod non mortaliter peccat suscipiendo vel ministrando alia sacramenta, si non præmittit confessionem post mortale, si tamen fuerit contritus: quia per contritionem Deo est coniunctus. Item ratione statuti Ecclesiæ similiter tenetur confiteri tempore Paschatis, quo tenetur suscipere Eucharistiam, & dum occurrit copia sacerdotis, ipsum absoluere potētis, de quo non est spes quod iterum occurrat ante tempus statutum ab Ecclesia: quoniam si tunc non cōfiteretur cū confiteri potuit, est culpabiliter in mora. Concordat Rich.

Quintum addunt ratione conscientiae vel scrupuli, ut dicit Paludensis, ut dum habuerit conscientiam se teneri ad confessionem, licet non teneatur secundum veritatem: quoniam qui facit contra conscientiam, etiam erroneam, aedificat ad gehennam. Sed in hoc casu non tenetur ad confessionem, sed magis ad deponendam conscientiam erroneam. Iuxta illud Ezech. 17. Ne demoreris in errore, quam si non deponit & contra eam agit, peccat: quia contra conscientiam agendo contemnit Deum: cuius mandatum (ut credit) temere transgreditur. Additur etiam casus, dum quis ex statuto sui ordinis vel voto sua sponte emisit, tenetur ad certo tempore confitendum. Quod verum est, dummodo statutum ordinis habet vim precepti. Gabr. di. 17. vbi supra.

CONFESSIO EFFECTVS & vtilitates rite factae sunt plures, ut & colligit Dominus praepositus Gab. dist. 17. q. 1. ar. 3. dub. 3. lib. 4. Vnus est remissio poenae totius vel partis. Et secundum Sco. etiam confert remissio nem culpae ei qui attritus accedit, non ponens obiectionem. Alius fructus est meritum praemij beatifici propter obedientiam quam exhibet obediendo legi diuinae & Ecclesiae, quod tanto maius est, quanto difficilius & magis contrarium est humanae verecundiae naturali. Tertius est instructio contentis particularis, quae multo fructuosior est quam generalis, quae in praedicationibus fieri solet. Quartus taxatio satisfactionis factae a confessore, qui propter potestatem clauium reddit satisfactionem efficaciorē ad poenae remissionem, quam si solo contentis arbitrio assumpta foret. Item quintus est meritum obedientiae in seruando & explendo satisfactionem iniunctam quia iniuncta. Et plures alij fructus annumerari possent, & propter hos fructus consequendos uberius, vtile est eadem peccata saepius & pluribus confiteri, quamuis non obliget sacramentalis confessio de per se, ut homo bis confiteatur idem peccatum etiam mortale: nisi contentus velit. Ratio: quia lex diuina non obligat nisi semel confiteri, & hoc per se, & nisi homo velit, ut scribit Gerf. part. secunda, trac. de remedijs contra reciduum: dummodo tamen (ut ait Gab.) contentus hoc non faciat ex quadam diffidentiam remissionis, aut inefficaciae sacramentalis prioris, scilicet semel factae confessionis. Nam

scrupulosis & nimium timidis non expedit: quia secundum regulam Gerf. talibus expedit contra scrupulos agere ad consilium & dictamen boni viri. Augetur enim nonnunquam ex repetita confessione diffidentia, augetur scrupuli & remediabilis inquietudo cordis, &c. Et si funditus attendimus virtutem confessionis (ut ait Gab. dub. 2. vbi supra), ipsa non est instituta, saltem in actu tanquam necessaria ad remissionem peccatorum, sed haec praesupponit. Sed propter tria est instituta confessio, scilicet ut peccator innorescat Ecclesiae tanquam absolutus (ut dicit Magister) ut certa satisfactio per quam poena peccati tollitur, a confessore imponatur, & ut pars poenae virtute sacramentalis absolutionis remittatur. Sunt & aliae causae, puta peccatorum instructio, meritum obedientiae, & magna satisfactio propter poenalem verecundiam contentis.

CONFESSIO qualis esse debeat, notat Rich. dist. 17. art. 2. q. 9. lib. 4. Debet enim esse simplex, ita quod nihil admisceatur cum eis quae requiruntur ad peccatorum quantitatem. Debet etiam esse humilis: valde enim humiliter se debet habere contentus in verbo & signo. Debet esse pura, id est, cum recta intentione facta. Et fidelis, id est vera, id est ut nihil admisceat de falsitate. Debet esse frequens, frequenter enim est vtile. Et sic nuda, id est non inuoluta obscuritate verborum. Et discretata, id est, quod maius est confiteatur cum maiore pondere. Et libere, id est, facta non de necessitate, sed libera voluntate. Et verecunda, quod non sic est intelligendum quod poenitens debeat verecundari de confessionis actu, sed de peccatis quae confitentur. Quod est contra quosdam qui in recitanda peccata sua, quasi se iactare videtur de aliqua seculari vanitate. Et integra, id est, facta sine celatione alicuius peccati, quod contentus tunc habeat in memoria, de quo aliis non fuerit legitime confessus. Et hoc etiam dicitur contra diuidentes confessionem pluribus sacerdotibus, dicendo partem vni, & partem alteri. Et secreta, quia ibi agitur de secretis conscientiae. Et lacrymabilis, lacrymis procedentibus ex peccati dolore. Et accelerata, multum enim est expedire peccatori, ut citò confiteatur, quia abysus abyssum inuocat, id est, vnum peccatum ad aliud inclinat. Debet etiam esse fortis, id est

est, pœnitens debet esse ita constantis animi in confitendo, ut propter verecundiam nihil pertinens ad suæ conscientię purgationem omittat. Et accusans, id est penitens ita debet accusare seipsum, ut in sui excusatione peccatum suum in alium non torqueat: sicut Adam dixit: Mulier quam dedi sti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi, ut habetur Gene. 3. Debet etiam esse parata parere: penitens enim debet esse paratus parere, hoc est obedire sacerdoti in susceptione, & expletione penitentię, quā rationabiliter iniungit. Ex his conditionibus quædam sunt de necessitate, quædam de cōgruitate cōfessionis sacramentalis, &c.

CONFESSIO (ut habet Palud. dist. 17. q. 2. ar. 3. libro quarto,) est actus virtutis non tantum veritatis, cui consonat in quantum talem se exhibet exterius qualem interius, sed iustitię qua redditur Deo debitum, & implet mandatum quod per Iacobum promulgavit. Et ut idem ait dist. 21. q. 2. arti. 3. libro quarto. Confessio siue sit sacramentalis siue non, siue iudicialis siue alia, homo nunquam debet mentiri, & siue causa humilitatis siue hypocrisis deliberatiue mentiri in iudicio confessionis, cum habeat an nexam irreuerentiam ad sacramentum, & quandam blasphemiam videtur mortale, &c. Vnde (ut idem scribit distin. 21. q. 2. arti. 3. libro quarto,) quod nullus debet in confessione mentiri. Et si aliquis per ignorantiam iuris diuini nō confiteatur id de quo credit non esse mortale, cum sit: vel quod non teneatur confiteri, cum tamen teneatur non excusatur, quin tanquam fictus nō cōsequatur effectum sacramenti, sicut & ille qui non sufficienter discussit cōscientiam suam, tamē cum etiam per peccatū veniale homo sæpē perdat effectum sacramēti, nō oportet quod omnis fictio quæ impedit hūc effectum sit mortalis, nec per cōsequēs quod sit necessarium confiteri. Et conclus. tertia, idem dicit. Quod si quis de fictione vel alio peccato habeat conscientiam quod sit mortale, tenetur confiteri, etiam si non haberet determinatam conscientiam, sed dubitantem an sit mortale, eo ipso tenetur confiteri, quia conscientia erronea ligat, alias exponeret se discrimini, non tamen debet dicere esse mortale illud de quo dubitat, sed relinquere pondus & stateram iu-

dicio sacerdotis liberātis. Si etiam dubitat utrū consenserit vel nō, cōfiteatur sicut dubitans non sicut certus alias mentiretur. Idē Palud. conclus. 4. dicit suprà. Quod si quis mentitur in cōfessione, quæ per tormenta exquiritur innocentem falso accusando, quia in alterius perniciē mentitur, non excusatur à mortali, licet à tātō excusetur quia mendacium perniciosum est mortale. Sicut nec illi, qui metu tormentorū negauerunt fidem. Qui autē contra se cōfiteatur in tormentis, se fecisse quæ non fecit, licet in quantum se diffamat, videtur perniciosum, tamen in quantum se à tormento liberat, videtur officiosum, & sic dubiū est an sit mortale, quia plus debet diligere vitam quā famam, tamen quia lædit astantes, falsa pro veris affirmans perniciosum est. Si quis autem (ut conclus. 5. idem ait) alios accusat fures & latrones, qui sunt incorrigibiles, & quotidie nouis furtis & latrocinijis rempublicam lædunt, benefacit, quia ille est casus in quo potest occultus peccator denunciari: quando, scilicet correctio non speratur, & peccatum est communitati nocium. Si autem socium de cuius correctione iam sibi constat, proderet, peccaret: nisi in casu, ubi, scilicet speciali iuris ordine seruato de illo nominatum, ut testis interrogaretur, tunc enim tenetur dicere veritatem. Hæc Paludensis.

CONFESSIO in quibusdam casibus est iteranda. Sunt autem quatuor casus communes & vsitati, quibus Doctores dixerunt confessionem iterandam, ut scribit sanctus Bonauentura, distinctione 17. circa textum ferè in fine, libro quarto. Primus est propter enormitatem sceleris, ob quam oportet peccatorem ad superiorem remitti, qui cōfessionem remissi audire debet, & absolueret, nisi malit alteri committere. Secundus est propter ignorantiam sacerdotis, utpote quando sacerdos ignarus est. Quærendus est enim tunc sacerdos qui sciat ligare & soluere, & ei iterum est confitendum, vel ex licentia sacerdotis proprii, vel auctoritate superioris, vel secundum Richar. Quando quis confitetur peccata sacerdoti idiotæ, penitus ignaro, nescienti discernere inter lepram & non lepram, saltem in communibus & vsitatis, & per hoc nescienti soluere & ligare. In quo casu peccator te-

netur querere sacerdotem discretum vel prudentem, scientem soluere & ligare. De quo Aug. de vera & falsa poenitentia cap. 10. & allegat Magistrum in textu: Querat sacerdotem scientem ligare & soluere, ne cum negligēs circa se extiterit, negligatur ab eo, qui cum misericorditer monet, & petit, ambo in foueam cadant, quam stultus euitare noluit, &c. Vide Paluden. distinctione 17. quæstione 5. articulo 3. libro 4. Tertius casus propter malitiam fictionis, ut si scienter aliquod peccatum in corde retinuit, vel si accessit cum voluntate peccandi. Quartus est propter contemptum satisfactionis, ut quando negligit & contemnit facere poenitentiam sibi iniunctam. Latius Bonauentura. addit & Gabriel. post alios distinctione 17. quæ. prima articulo tertio, dub. secundo. Dum confitens non est capax absolutionis, quia excommunicatus vel fictus: puta quia ponit obicem per complacentiam commissorum, vel committendorum (ita quod nollet se non peccasse, aut habet propositum peccata iterandi. Nam cum confessio ordinetur ad absolutionem sacramentalē, nulla est confessio, ubi irrita est absolutio. In casu autem irrita est carens suo effectu, & ideo tenetur ad iteratam confessionem, per quam consequatur absolutionem. Latius Dominus prepositus Gabriel & Paludensis, q. 5. di. 17. libro quarto, &c. Qui autem ritē confitetur, hoc est, ei qui habet potestatem absoluendi eū, & confitendo non ponit obicem peccati, non tenetur iterum confiteri. Qui verō confitetur ei qui absolvere non nouit, neque potest, tenetur querere eum qui potest & nouit (ut vult Gabriel.) Vnde Richard. post sanctum Thom. Nemo tenetur peccatum semel ritē confessum & remissum, idem numero de necessitate iterum confiteri, quia ad hoc nulla lege obligatur, quamuis quandoque sit vtile eadem peccata rursus confiteri, ut dictum est super. Hinc non ritē confitetur ille qui confitetur illi, qui non habet potestatem absoluendi confitentem, quando confessor nō est proprius eius sacerdos, nec commissarius, & tunc confitens non consequitur absolutionem, & tenetur rursus confiteri coram eo, qui absoluendi habet potestatem, vel quia licet sit proprius sacerdos,

non tamen habet potestatem absoluendū in casibus reſeruatis, &c.

CONFESSIO GENERALIS est duplex (ut scribit Richardus distin. 21. arti. 3. q. 1. lib. 4.) quædam est sacramentalis, quæ fit sacerdoti in occulto, quædam non sacramentalis, quæ fit in prima & completorio in publico. Prima est cum homo de peccatis venialibus sacerdoti confitetur in occulto, de generibus singulorum, & non de singulis generum, & per hanc remittuntur venialia, & per modum meriti in quantum excitatur motum voluntatis, & feruorem charitatis, per quæ fit venialium remissio, & ex vi sacramenti, scilicet per absolutionem sacerdotis, per aliam autem non fit venialium remissio ex vi sacramenti, sed tantummodo per modum meriti, quod principaliter consistit in contritione, ad quam habendam adiuvatur homo per confessionem generalem, & orationem sacerdotalem, nec ad remissionem venialium, necessaria est contritio specialis, nec confessio, quia non auertunt à Deo, & simul stant cum charitate, quod de mortalibus dici non potest. Remittit generalis confessio venialia quantum ad culpam, & quantum ad pœnæ diminutionem, ut inquit Gabriel d. 21. q. vnica, art. 3. dub. 6. lib. 4. dum procedit ex charitate. De quo vide Petrum de Palude, distin. eadem q. 2. libro quarto. Quoniam ipsa est opus meritorium, quod ex natura actus ordinatur ad remissionem peccati venialis, & includit contritionem ac displicentiam peccati venialis. Nam ad confitentur generaliter, quia generaliter sibi displicent, & inter actus ordinatos ad remissionem venialis peccati, nullius efficacior est, quàm contritio ac displicentia eius voluntariè assumpta. Remittit etiam mortalia oblita, quantum ad pœnam, dum prius remissa sunt, quò ad culpam, per sacramentalem confessionem. Alioquin nihil operaretur confessio generalis, ut per absolutionem sacerdotalem, qua absoluitur ab omnibus confessis & oblitis præmissa sui sufficiens examinatione. Et ut scribit Richard. q. 3. ubi suprā. Per confessionem generalem cum cōtritione remittuntur mortalia oblita. Deus enim ab homine nō requirit vltra illud quod potest: de oblitis autē quādiu oblita sunt, hō in speciali non

non potest conteri, neque confiteri: tene-
tur tamen hoc facere quod in se est, secun-
dum quod humana patitur fragilitas, vt
omnia sua peccata mortalia ad memoriā
in speciali reuocet, & si de oblitis postea
memor fuerit, tenetur postea in speciali cō-
teri: Nec intelligendum est (vt idem ait)
quod ad remissionem mortalium obli-
torum sufficit generalis confessio, non sa-
cramentalis, si homo habeat copiam sa-
cerdotis, & facultatem confitendi, quia his
habitis, tenetur de mortali oblitis ge-
neraliter confiteri, & a sacerdote recipere
absolutionem. Hæc Richar. vide & latius
Palu. & post eum Gab. vbi supra.

CONFESSOR à Theologis accipitur pro
sacerdote, qui potest absolvere, & qui au-
dit confessionem, & is Iudex est quantum
ad ligandum & soluendum ministerialiter
a culpa & pœna æterna, sed quantum ad
pœnam temporalem taxandā in hac vita
soluendam est arbiter. Vnde non potest
plus taxare, nisi quantum confitens qui
spontè se submisit suo arbitrio voluerit ac-
ceptare, & acceptando se submittit confes-
soris arbitrio. Vnde si satisfactiōem quā
spontè acceptauit, contemnit, aut spontè
ac deliberatè negligit sine causā sufficiēter
excusante, peccat mortaliter (vt dicit Sco-
tus) quia non reddit debitum ad quod se
voluntariè obligauit. Vnde si confessor ali-
quid irrationabiliter iniungeret, vel quod
confitens implere commodè non possēt,
potest humiliter non acceptare. Vnde con-
fessor prudens esse debet & non ignorans,
sciens ligare & soluere: vt & supra dictum
est. Debet & confessor peccatum in con-
fessione detectum, & vt tale sibi commis-
sum celare, & ad hoc tenetur sacerdos de
lege naturæ, de lege Dei positua, & de
lege positua Ecclesiæ, vt diffuse probat
Scotus distinctione 21. quæstione secunda
libro quarto quem vide. Et non solum
confessor celare tenetur acta & dicta con-
fitentis, sed etiam confitens ad ipsum tene-
tur quantum ad acta & dicta sacerdotis dū
illa tendunt in præiudicium sui, vel confes-
soris, quia quilibet tenetur diligere famam
propriam & proximi de lege charitatis. Itē
celare secretum proximi sibi vt tale com-
missum est de lege naturæ, id quod Scotus
probat quatuor rationibus, scilicet ratione

charitatis, ratione fidelitatis, ratione veri-
tatis, & ratione veracitatis, & ratione vni-
tatis & mutue vtilitatis, quas & latè dedu-
cit post Scotum Gabr. distinctione 21. quæ-
stione vnica, artic. 1. lib. quarto. Et sigillum con-
fessionis esse de iure naturæ probat Richar-
dus eadem dist. artic. 4. quæst. 1. lib. quarto.
Paludensis verò dicit id esse de iure diuino
& de necessitate sacramenti: super quo etiā
Papa non habet potestatem. Cadit autem
sub sigillo confessionis quicquid confitens
vult aut velle debet tanquam secretum ce-
lari. Debet autem velle celari omnia per
quorum relationem ipse confitens prodi-
posset, vel mala suspicio de eo generari in
cordibus aliorum. Similiter & persona ter-
tia siue necessario siue stultè, vel etiam do-
lose detecta in confessione. Nā quilibet te-
netur velle proximi famam conseruare si-
cut suam: dum illud fieri potest sine maio-
ri detrimento. Item debet velle celari om-
nia per quæ potest populo scandalum ge-
nerari, vel confessio magis odiosa vel mi-
nus dilecta, vel magis onerosa, aut minus
preciosa reputari. Item omnia per quæ po-
test prouenire confitenti, aut alijs detrimē-
tum in anima, corpore, aut possessione aut
fama siue amicis. Vnde non solū peccata &
personæ, sed circumstantiæ quæcunq; quæ
in confessione deteguntur, per quas vel quæ
aliquid prædictorū contingere posset sub
confessionis sigillo sunt claudendæ vel clau-
denda. Vnde sanctus Bonauen. distinctione
21. lib. 4. q. vltima in fine. Confessionis
ait sigillum adeo est custodiendum, vt non
solum vitetur fractio: imo etiā dignum est
vt tollatur de hoc omnis suspicio, ne in cō-
temptum veniat sacramentum confessio-
nis, &c. Et secundum Scotum & Richardū
& alios. In nullo casu licet sacerdoti reue-
lare confessionem, siue confitens pœniteat
siue non, siue confiteatur peccata iam ope-
re perpetrata siue perpetranda, siue sit pec-
catum in moribus siue in fide. Concordat
sanctus Thomas & Bonauentura. Simili-
ter Alexander parte quarta quæst. 78. Exce-
pto peccato perpetrando de futuro. Debet
tamen confessor cauere diligenter pro pos-
se ne peccatum perpetrandum, sibi in con-
fessione detectum opere perpetretur: maxi-
mè si fuerit peccatū ad aliorū corruptionē
in fide ordinatum: obseruata tamen discre-

tione vt nullo modo prodat illum qui sibi confessus est, ac ne aliqua mala suspicio de illo generetur, vt scribit Gabr. vbi supra, art. 3. dub. 1. Et quæ confessor in confessione nouit, non nouit vt homo, sed vt Deus, ergo nihil tale reuelandum est homini. Et versus quæ quidā allegāt, volētes per hunc confessionem in quibusdam casibus reuelandam scilicet, EST HAERESIS CRIMEN QVOD NEC CONFESSIO CELAT. Falsus est & erroneus quantum ad sensum verbotum, vt vult Scotus, quantum verò ad mensuram pedum, bonus est. Et confessor qui audit & dicit (inquit Gabr.) puta absoluit, facit in persona sua: sed vt minister Dei, sicut omnia sacramenta ministratur ex persona ministri, sed auctoritate Dei. Item si tyrannus minaretur mortem confessori nisi reuelaret sibi confessa, debet plus timere Deum & se offerre martyrio, quam transgredi legem Dei, naturæ & Ecclesiæ, reuelando confessionem, vt idem ait Gabr. Item celatio confessionis nunquam cedit in periculum salutis: vt paulo post idem dicit Gabr. ideo nunquā reuelanda est confessio. Confessor quoque (vt dictum est) tenetur triplici iure ad celandum confessa, diuino, scilicet, naturali, & positiuo Ecclesiæ. Probat hoc Scotus. Sed si confessor a dicendam veritatem iurasset, &c. posset sic dicere. In his in quibus possum perhibere testimonium, nihil scio: vel simili modo. Neque iudex ultra debet, nec potest cōpellere. Sicut in simili productus in testem, non debet manifestare ea quæ sub secreto sibi commendata recepit, sic enim manifestando, ageret contra legem naturæ: ad quod nemo compelli debet. Potest & sacerdos securè iurare & dicere sub iuramento, se nescire quæ nouit per confessionem, quoniam illa non nouit vt homo, sed vt Deus. Ita communiter Doctores imitantes Alex. Tho. Bona. Richar. Petrum de Palude. vt etiam scribit Gabr. quem consulto & legiro vbi supra. Et de confessione aliàs multa legantur apud Doctores, & casus, &c.

CONFITERI idem est quod veritatem spōte fateri. Et hoc contingit dupliciter: vt scribit Iacobus, de Valentia Episcopus Christo politanus Psal. 9. Nam aut confitemur facta nostra, aut facta Dei. Primo modo non

possumus confiteri nisi peccatum, quia in actibus nostris vt nostri sunt, non inuenitur nisi peccatum: secundū Aug. Si quid boni agimus, illud non est ex nobis tanquam ex nobis, quia omnis sufficientia nostra ex Deo est, secundum Apost. Et ideo talis confessio voluntaria dicitur confessio peccatorum, & hoc pertinet ad poenitentiam. De hac confessione dicitur Psal. 31. Dixi confitebor aduersum me, &c. Confessio autem de Deo est triplex, quia aut confitemur eius excellentiam & omnipotentiam: vt puta ipsum esse trinum & vnum, & omnium creatorem & incarnatum & redemptorem, & tunc dicitur confessio fidei, de qua agit saluator Matih. 10. Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum, &c. Aut confitemur eius bonitatem & misericordiam, & sic narramus & allegamus eius nobis collata beneficia, & talis dicitur confessio beneficiorum, & pertinet ad gratiarum actiones & ad laudes. Et de hac Dauid fecit plures Psalmos, qui incipiuntur à confessione: puta Confitebor, aut Confitemini Domino, quoniam bonus. Item de hoc fecit omnes Psalmos alleluaticos & hymnos de laudibus Dei, memorando beneficia. Tertio autem possumus confiteri iustitiam Dei, narrando eius iudicia iusta, occulta aut manifesta, & hæc dicitur confessio iustitiæ, iudiciorum occultorum & inestabilium & tremendorum Dei. De hoc est iste Psal. mus: Confitebor tibi Domine in toto corde meo, narrabo omnia mirabilia tua, id est, non solum ore, sed toto corde tibi spōtè manifestabo: & profitebor omnia mirabilia & tremenda iudicia tua, &c.

CONFICERE Aliquid confici vel effici ab alio secundum Gabr. distin. 13. quæst. prima articulo primo, libro quarto, potest intelligi tripliciter, scilicet potestate naturalis agentis, vel operatione meritorie actionis, vel virtute assistente principalis causæ. Et conficere est corpus Christi consecrare. Nulla autem creatura conficere potest Eucharistiam primo modo, nec sacerdos secundo modo, quia vt dicit Aug. in li. de corpore Christi, non in merito consecrantis, sed in verbo efficitur creatoris. Tertio modo per virtutem creatoris assistentem: vt alias de efficacia sanctorum dicit Gabr.

Gabr. distinctione 9. questione prima, Soli autem sacerdotes ritè ordinati habent potestatem à Deo Eucharistiam conficiendi, vt habetur de sum. tri. & sic. c. firmiter. Et sacerdos proferens verba super materia debita, habens intentionem faciendi hoc quod Christus instituens sacramentum fieri voluit, consecrat siue hæreticus sit, siue catholicus. Non habens hanc intentionem in genere non consecrat. Potest autè hanc intentionem habere in genere etiam ignorans quid sit id quod Christus instituens voluit per huiusmodi verba sic prolata fieri. Potest etiam eam habere hæreticus circa alium articulum, vel circa hoc sacramentum, credens tamen transubstantiatione fieri seu Christum esse in sacramento: vt certum est. Ilura Gabriel de consecratione corporis Christi vbi suprà. Et lect. quarta canonis, dicit quod conficere aut consecrare Christi corpus & sanguinem, nihil aliud est quàm conuertere substantiam panis in corpus, & substantiam vini in sanguinem Christi, verbis saluatoris. Vnde Ambro. in lib. de sacramentis, de consecra. distinctione secunda panis. Panis est in altari visitatus ante verba sacramentorum, vbi accessit consecratio, de pane fit caro Christi. Et Aug. 4. de trin. de consecra. distinctione secunda. Corpus. Corpus & sanguinem Christi dicimus illud quod ex fructibus terræ acceptum & prece mystica consecratum, rectè sumimus ad salutem spiritualem. Vnde Magister distinctione 12. quarti. capitulo primo. Sacerdotes dicuntur conficere corpus Christi & sanguinem, quia eorum ministerio substantia panis fit caro, & substantia vini fit sanguis Christi. Conuersio autem hæc tria dicit, scilicet, substantia panis & vini defitionem. Accidentium ditarum substantiarum conseruationem, & corporis & sanguinis Christi sub conseruatis speciebus & accidentibus præsentialem inceptionem. Nullum autem horum trium sacerdos facit sua naturali virtute, nec suo merito facere hæc potest, sed hæc fiunt à sacerdote virtute occulta non insistente, sed assistente. Hæc latius declarat Gabr. lectione quarta canonis. De hoc Scotus distinctione 13. questione secunda & libro quarto concorditer scribit ad prædicta. Conficere Eucha-

ristiam vt principalis causa nulli potest competere nisi soli Deo, licet vt causa instrumentalis, vel vt magis propriè dicta, vt minister potest competere alicui homini, quia sic Deus ordinauit quod in quolibet sacramento minister possit esse homo. Sic ergo loquendo de conficiente ministrum, posse conficere, potest intelligi dupliciter. Vno modo absolute ita, scilicet, quod si attinet facere, facit quod intendit. Alio modo de posse ordinate facere, & hæc distinctio generalis est in omnibus sacramentis, quia plus requirit ordinate ministrari in eis quàm simpliciter ministrari, loquendo de posse simpliciter, nihil requiritur ultra materiam debitam nisi minister debitus: ad quem requiruntur tres conditiones, scilicet quod sit sacerdos: quod possit proferre verba consecrationis: & quod possit habere intentionem debitam faciendi, scilicet, quod intendit Ecclesia facere. Secunda conditio & tertia sunt communes hic & in ministrante alia sacramenta, propter defectum scientiæ non potest mutus conficere, propter defectum tertiæ, carens vsu rationis non potest conficere. Et eodem modo de baptizando & conferendo quæcunque alia sacramenta. Sed prima conditio est propria circa Eucharistiam, scilicet, quod solus sacerdos potest, & quilibet cui possunt competere illæ duæ conditiones, scilicet prolatio & intentio. Et quod solus probatur per illud extra de sum. tri. & si. catho. vbi dicitur. Hoc sacramentum nemo potest conficere nisi sacerdos qui ritè fuerit ordinatus secundum clauas Ecclesiæ. Scotus, & probatur ex illo verbo Christi. Matth. 26. Hæc quotiescunque feceritis, &c. Vbi loquitur Apostolis, vel ad minus non nisi discipulis quibus in Eucharistia ad minus non succedunt nisi sacerdotes. Apostolis succedunt episcopi, discipulis presbyteri. Vnde & S. Paulus. 1. Cor. 10. ait: Panis quem frangimus, nonne comunicatio corporis Domini est? Quem frangimus nos inquit Apostoli & discipuli eius. Si enim quilibet fidelis posset conficere, non oporteret alijs alijs frangere, sed quilibet posset de suo sacrificio communicare, vt scribit Scotus ubi supra. Et paulò post de degradato dicit: qui & similiter conficere potest. Eodè modo de hæretico & scismatico si intèdunt, li

et non ordinatè possint conficere) facere quod Ecclesia facit, conficiunt, & quod Christus instituit faciendum. licet nec intēdat in speciali, quia credit Eucharistiam nihil valere. Ad posse autem ordinate conficere multa concurrunt, quæ tamen multa Scotus ad tria reducit, supposito quod habeat materiam conuenientem: & possit verba proferre cum intentione debita superaddita huiusmodi. Et ex parte ministri sunt in duplici differentia. Quædā sunt amotiones impedimentorum, & quædam appositiones conuenientium seu idoneorum, vt amotio culpe: existens enim in peccato mortali non potest ordinatè conficere. Item cum quis non est ieiunus ieiunio naturæ, de quo aliàs dicitur. Impedit & pœna canonica, vt est degradatio, irregularitas, excommunicatio maior, suspensio ab executiōe eorū quæ sunt ordinis, simonia, infamia: & quædā alia huiusmodi ad ista reducibilia: vt sub infamia potest contineri esse publicū peccatorē, quod cōtinet multa, publicū fornicatorem, publicū vsurariū & huiusmodi, &c. Itē personis defectuosis non licet conficere, & altari ministrare. Item ad ordinate conficiendum ex parte ministri requiritur appositio conuenientium, scilicet, ornamentorum, vt habetur de conse. di. 1. Vestimēta. Dicitur ibi quod vestimenta Ecclesiæ, quibus Deo ministratur, debent esse sacra & honesta, quibus in alijs vsibus non debent vti quā in Ecclesiasticis, & Deo dignis officijs. Hæc Scotus. Quæ autem sunt hæc indumenta communia Episcopis & Presbyteris vt habet Innocentius de offi. missæ. parte prima capitulo 10. sunt sex, scilicet amictus, alba, cingulum, stola, manipulus, planeta. In quibusdam tamen locis consuetudo obtinuit quod non oportet cingulum benedicere, & sic non apparet quin liceat vti cingulo non benedicto, &c. Pœna autem ministrantis (in quocunque impedimento canonico) videtur esse irregularitas, vt patet extra de clerico excommunicato vel deposito, in diuersis capitulis. Et hoc maxime si ministrans sciat talem pœnam sibi inflatam. Vide latius Scotum vbi supra, & paulo infra de peccatore publico seu notorio certum est, quod ante pœnitentiam peccat mortaliter conficiendo: non tamen ga

est in peccato mortali, sed quia scandalizat id quod, possit dici de publico vsurario, etiam manente in peccato vsuræ. Plura ibi Scotus. Et in fine illius quæstionis dicitur quod oportet celebrantem habere aliquē respondentem in persona totius Ecclesiæ, vt denotetur esse mediator inter Deum & Ecclesiam, offerens sacrificium Deo pro Ecclesia quæ sibi assistit in offerendo, &c. **C O N F I R M A T I O** quādoque accipitur pro cōstanti firmitate in bono, quemadmodum beati dicuntur confirmati, vcl confirmatio importat constantem firmitatem in aliqua virtute, quæ de lege ordinata est inuertibilis in vnum contrarium. Sicut aliquē diceremus in gratia confirmatū, quia aliquāliter inuertibilē ad peccatum: vt dicit Dominus Cardinalis Camera. & hæc dicitur continua, firma & perfectā perseverantia voluntatis in bono. Quādoque capitur pro signo talis confirmationis. Tertiō sumitur pro quadam vnctione quæ dicitur esse vnu de septē sacramentis Ecclesiæ nouæ legis, de qua paulo post videbitur. **C O N F I R M A T I O** viæ & patriæ differunt, vt scribit Gabr. distinctione tertia articulo tertio, quæstione secunda, libro tertio, quod confirmatio viæ in hoc consistit, quia Deus concurrat ad opera meritoria quæ liberè vult elicere: & nunquam ad opera mala. Et supplet negligentiam si omitteret opera bona debita. Hæc secundum Brulefer. dicitur impossibilitas peccandi per gratiam proueniens solum ex manutentia Dei omnipotentis: qui tenet super iustos in recta & bona voluntate. Et secundum eundem duplex est impossibilitas peccandi, scilicet, per naturam, & gratiam. Prima conuenit soli Deo, & ideo Deus non est confirmatus in bono, ista impossibilitas peccandi non est communicabilis creaturæ, quia omnis creatura est vertibilis. Nam vertibilis est propria passio creaturæ. Vnde Apostoli quantumcunque boni fuerunt: non tamē fuerunt confirmati, vt dicit Brulefer, quia in eis non fuit perseverantia continua, etiā post receptionē spiritus sancti in die Pentecostes nō habuerunt impossibilitatem peccandi per gratiam: nec fuerunt confirmati tali cōfirmatione. Patet per scripturam, quia Petrus fuit reprehensus à Paulo, & reprehensibilis erat. non

non recte ambulabat ad legem Euangelij, & sicut ipse q. erat principalior peccauit, sic alij potuerunt peccare. Sed Virgo gloriosa confirmata fuit in via (vt dicit Gab.) ita quod mereri potuit, & nullo modo peccare, assistente gratia diuina, id est, gratuita Dei voluntate eam peccare non permitte. Item beatus Ioannes ab annis discretionis fuit confirmatus in gratia, scilicet, eam (vt inquit Brulefer) impossibilitatem peccandi habuit, quam Apostoli, scilicet, p. gratiam. Item secundum eundem dist. 1. 2. quæst. 1. libr. 3. Christus peccare nō potuit, & ratio est triplex, scilicet, plenitudo gratiæ, confirmatio gloriæ, & vnio diuinæ naturæ & humanæ. Plenitudo gratiæ facit quod ipse Christus secundum humanam naturam habuit gratiam confirmationis, sed illa gratia adeo liberum arbitrium confirmat, vt nullo modo possit infirmari per culpam, hoc ipsum facit confirmatio gloriæ: quæ quidem fuit in Christo à suæ conceptionis primordio, statim enim fuit beatus & comprehensor. & sicut beatus non potest damnari, sic etiam non potest præuariari, ac p. hoc in Christo nulla potuit esse secundum animam macula peccati. Dicit & de beata Virgine, quod ipsa in conceptione filij licet non ante habuit impossibilitatem peccandi, nec vnquam infecta fuit aliquo peccato, nec originali, vt pulchre ostendit & probat Brulefer. Et (vt idem dicit) multi sunt sancti in Paradiso qui exceduntur in gratia à viatoribus, vt sunt viatores in præsentī vita: & tamē possunt peccare, illi autem non. Per hoc notū est quod non est gratia gratumfaciens, sed gratia gratis data. Ex istis inferitur propositio quod iusti non possunt peccare. Brulefer. distinct. 7. quæst. 4. libr. 2. distinct. 7. quæst. 1. libr. 4. Sed confirmatio patriæ (vt dicit Gabriel vbi supra.) est qua confirmati sunt beati qui habent in se actum beatificum perpetuū à Deo creatum & conseruatum: qui repugnat omni peccato commissionis & omissionis: à quo beati nunquam cessare possunt Deo illum actum in eis conseruante, & per hoc non possunt peccare. Sed in nullo viatore (vt idem dicit) est talis actus, nec alius quicunq; perpetuus, quia nullus viator, nec etiam beata Virgo fuit semper in actu diuino con-

templationis: vt dicit Hugo in lib. de triplici holocausto. Non enim semper fuit in actuali vsu rationis: puta tempore somni. Confirmatus in iustitia potest intelligi dupliciter, vt scribit Gabr. dist. 20. quæst. vnic. libr. 2. Vno modo quia non potest peccare eo modo quo creaturam contingit nō posse peccare. Alio modo quis dicitur confirmatus, quia non peccabit. Sic quidā viatores in vtero sanctificati possunt dici confirmati, præsertim quantum ad mortalia, quia fortē etiam peccauerunt venialiter, secundum illud, 1. Ioan. 1. Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Accipiendo confirmationem primo modo in statu innocentie: electi nō fuerunt in gratia confirmati: quia talis confirmatio repugnat statui viæ, sed status innocentie in Paradiso fuisse status viæ, illa enim confirmatio includit certitudinem de nō peccando, quæ est pars beatitudinis, beatitudo autem repugnat statui viæ. Sed in statu innocentie electi fuissent statim post generationem in gratia secundo modo confirmati: quia si Adam non peccasset, filij sui nūquam peccassent, vt probari potest per Ansel. 1. lib. Cur Deus homo. ca. 18. loquētem de primis parentibus. vbi dicit: In illa iustitia in qua erant si vicissent vt tentati non peccarent, ita confirmarentur cū omni propagine sua qd̄ vltra peccare nō possent, quemadmodū quia victi peccauerūt, sic infirmati sunt: vt quantum in ipsis est si ne peccato esse nō possunt. Quis enim audeat dicere plus valere iniustitiam ad alligandum in seruitutem hominū in prima persuasionē sibi consentientem: quā valeat iustitia ad confirmandum eum in libertate sibi in eadem prima tentatione adherentem? Nam quemadmodum humana natura tota erat in parentibus primis, tota in illis victa est vt peccaret, ita in illis tota vicisset si non peccasset. Et beatus Greg. 4. moral. Nō genuissent reprobos in statu innocentie, ergo nec peccatores. Peccatores namq; reprobi sunt, & si non semper secundum prædestinationem, tamen secundum præsentem iustitiam. Vide & de hoc Gabr. latius vbi supra.

CONFIRMATIO vt dicitur vnum sacramentum de septem sacramentis Ecclesiæ, sic descri-

describitur vt habet Gab. di. 7. q. vñic. li. 4. Confirmatio est vnctio. hominis viatoris baptizati aliquo modo consentientis, vel ante susceptionem rationis vsum non habentis factam in fronte, in figura crucis cum chrismate sanctificato, à ministro idoneo simul cum debita intentione certa verba proferente ex institutione diuina significans vnctionem animæ per gratiam roborantem confitendum fiducialiter Christi fidem. Concordat Scotus dist. 7. qu. 1. li. 4. & Dominus Cardinalis Camera. q. 1. lib. 4. Hæc definitio est causalis tangens materiam, ministrum, formam, suscipientem, modum, & finem. Nam cum dicitur, vnctio: tãgitur materia propinqua & etiam quidditas confirmationis. Nam confirmatio nō est res permanens puta chrisma, sed operatio transiens, id est vnctio seu actus vngendi in fronte. Dicitur, hominis baptizati: quia non baptizatus confirmari non potest, sicut nec ordinari, nec aliud sacramentum in operatione consistens suscipere, cū baptizatus est ianua & fundamentum cæterorum sacramentorū, vt dicitur de consecra. dist. 4. Tantum itaque, in fine. Dicitur, in operatione consistens: propter sacramentum Eucharistiæ, quia cum illud non consistit in operatione circa suscipientem, nihil præsupponit in eo. Ideo non baptizatus, imò, animal brutum si suscipit species sacramentales Eucharistiæ, verum suscipit sacramentum. Nam species sunt sacramentum etiam non susceptæ. Secus de alijs sacramentis: illa enim consistunt in operatione circa suscipientem, ideo præquirunt baptismum in eodem vt sint sacramenta, etiam matrimonium etsi sit apud infideles, non tamen apud eos est sacramentum, vt suo loco patet. Et de hoc vide Alexā. par. 4. q. 28. membr. 2. art. 2. Concordat S. c. Bonauen. dist. 7. ar. 9. libr. 4. & Thom. q. 4. ar. 3. dist. 7. in scripto 4. Dicitur, aliquo modo consentientis: eodem siquidem modo requiritur consensus in suscipiente sacramentum confirmationis, sicut requiritur in suscipiente baptismum. Dicitur, viatoris: patet hoc in definitione baptismi. Dicitur, facta in fronte: ubi notatur determinata pars corporis, in qua si nō fieret, non esset confirmatio. Nam vnctio quæ fit in vertice cum chrismate baptizato puero

à sacerdote baptizante, non est confirmatio. Cuius ratio est institutio diuina. Congruitas verò secundum Rich. hæc est: quia cum hoc sacramentum ordinetur ad fiducialiter vel cum fiducia & constantia sine timore & sine erubescencia fidem confitendum, quantum ad articulum mortis Christi in cruce, & signa timoris & erubescencie maxime apparent in fronte, ideo qui confirmatur, vngitur chrismate in fronte per modum crucis, vt ostendatur sibi quod crucem Christi sine timore & erubescencia confiteri debeat. Vnde Gerson in regulis moralibus dicit, quod sacramentum confirmationis ad robur institutum tenetur quilibet Christianus habens vsum rationis non contemnere: præsertim imminente periculo confessionis Christi coram infidelibus faciendæ. Et frons confirmati (vt notat Richar. di. 7. ar. 6. qu. 2. lib. 4.) debet ligari quousque; delictetur: ne frons inuncta aliquas sordes subtrahat. Et etiam secundum Hugo. 2. li. de sacramentis, par. 7. cap. ult. Confirmatum decet non lauare caput vsque ad septem dies, propter septem dona spiritus sancti, & quia Ecclesia septē diebus celebrat aduentum spiritus sancti in discipulos. Hæc Rich. Dicitur, in figura crucis: sic enim concordat formæ in qua dicitur: Signo te signo crucis. Alioquin nisi sic fieret, forma nō esset vera. De hoc Stephanus papa de consecra. di. 5. Nunquid, ait: Nunquid non omnia chrismata sacerdotes huius ministerij crucis figura perficiuntur? Dicitur, cum chrismate, nam si fieret cū oleo sancto: aut oleo infirmorum: non esset sacramentum. Cuius ratio principalis non est nisi diuina institutio. Chrisma est vnguentum ex oleo oliuarū ac balsamo confectum. Et chrisma cōuenienter significat finem siue effectum huius sacramenti. Nā sicut dicitur de sacra vnctione. §. per frontis. Per cōfirmationem spiritus sanctus datur augmentum: vt liberè confiteatur quod credit: quia corde creditur ad iustitiam: ore autem fit confessio ad salutem. Hæc autem includunt interiorem conscientie nitorem per puram fidem. Oleum vero cū sit pingue & conuenientissimum pabulum, & nitidum, conuenienter representat gratiæ pinguedinem, charitatis feruorem & fidei interiorem nitorem. Balsa-

mus

mus autē cū sit maximē odoriferus, & à corruptione præseruatiuus, cōuenienter præsentat bonū odorē sāmæ fidei, q̄ diffundit per confessionē oris, q̄a audientes præseruatur à corruptione erroris. Et q̄a chrisma est determinatā materia huius sacramēti, non ex quocunque oleo, sed ex oleo oliuæ & balsamo conficitur. Dicitur sanctificatio: quia vt chrisma sit materia confirmationis, requiritur vt sit cōsecratum ab episcopo. Cuius ratio est institutio diuina, ad quod adducit congruentiam Richar. q. 1. ar. 1. post, scilicet, Bonauen. & Scotum. Alii sentiunt Duran. Palu. & Tho. quos videre potes, & post eos videatur Gabr. di. 7. q. vnic. li. 4. Verum quicquid sit de illis cōgruitatibus ratio est diuina institutio. Dicitur à ministro idoneo, vt est episcopus, & solus talis, vt quidam volunt vt videtur velle magister di. 7. li. 4. Vide & Hugo. li. 2. de sacramentis part. 7. ca. 2. & Sanctus Bonauen. Thom. di. 7. q. 5. ar. 3. lib. 4. dicit qđ papa potest committere actum confirmationis sacerdoti: non autem inferiori. Idē habet Palu. Alius itaq; ab Episcopo, & omnis confirmatus cui Papa potest demandare. Dicitur cum debita intētiōe ministri, quæ est velle facere quod Ecclesia intendit: & sine debita intentione ministri non est sacramentum, per omnia, sicut est in baptismo de intentione baptizantis. Dicitur, certa verba proferentis, vbi tangitur forma huius sacramenti, quæ est: Signo te signo crucis, cōfirmo te chrismate salutis vel sanctificationis (vt inquit Cardinalis Came.) in nomine patris & filij, & spiritus sancti, amen. In qua tangitur finis huius sacramenti ad quem institutū est, quæ est confessio fidei Christianæ, cuius tota summa consistit in passione Christi, vt innuit Apost. 1. Cor. 2. Non iudicaui me aliquid scire inter vos nisi Iesum Christum, & hūc crucifixum, habet etiam huius articuli cōfessio maiorem difficultatem, quia sicut dicitur ibidem, ca. 1. Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Gentibus aut stultitiam. Hanc formam (vt inquit Paludē.) non habemus ab Euangelij, sed à traditione Romanæ Ecclesiæ, quæ eam accepit ab Apostolis, qui eam à Christo acceperunt, & hic tangitur finis: cum dicitur: Signo crucis verbum nō

erubescat, sed publicē consteatur. Tangitur etiam sacramentalis actus, cum dicitur: Confirmo, id est, sacramentum confirmationis trado. Tangitur materia, cum dicitur: Chrismate. Tangitur res sacramenti, cum dicitur: Salutis. Tangitur quoq; causa principalis sanctificans: in nomine patris, &c. Quod autem hæc sit forma, ratio est in pluribus diuina institutio. Verū quidam loco signo, dicunt, consigno, vt Iacob. & alij, & loco dictionis salutis, dicunt sanctificationis, & non refert: quia illa verba eundem sensum habent, & manente perfectē eadem sententia, manet eadem forma. Dicitur simili, quia necesse est vt concurrant pro aliquo instanti temperis intētiō, vñctio, & verborum prolatio: ita vt nullum horū perfectē finiatur sine alijs, quin ad minus alia sint incepta. Dicitur, ex diuina institutione significans, ubi tangitur auctor & institutor huius sacramenti. Verum de hoc recitat Alexan. part. 4. qu. 24. membr. 1. & post Sanctus Thom. tres opinioniones. Prima quam tenet Alexand. quod illud sacramentum non est institutum nec à Christo, nec ab Apostolis, quia non legitur ubi & quando. Et neque Christus neq; Apostoli vti sunt hac materia, neque hac forma, sed sola manuum impositione. Sed dicit, quod confirmatio instituta sit ab Ecclesia in concilio Meldensi: & hanc opinionem sequitur Sanctus Bonau. Secūda opinio tenet quod illud sacramentum institutum sit ab Apostolis, & ab eis collatum & ministratum, qui fuerunt quasi bases Ecclesiæ. Ambas has opinioniones reprobabat sanct. Thom. Nam cum fundamentum cuiuslibet legis in sacramentis cōsistat, sacramenta non possunt institui, nisi per legislatorem, qui est Deus. Est ergo tertia opinio quod sicut cetera omnia sacramēta nouæ legis: ita & confirmatio à Christo instituta est. Hanc opinionem approbat Sanctus Thom. quem in hoc imitatur Scotus, Richar. Durandus, Aliacen. & ceteri plures. Vnde dicendum quod Christus sacramentum illud instituit, materiā & formam determinauit, non tamen potētiā suam alligauit sacramētis. Videatur Gabr. ubi sup. Quod autem (ut dicit Gabr.) tempus institutionis & modus non legitur in scriptura, non probat: quia multa fecit

Fecit Deus quæ scripta non sunt. Ioan. 20. Multa deniq; tradita sunt Ecclesiæ ab Apostolis & per successionem Episcoporum ad nos deriuata, quæ non sunt scripta in canone Biblicæ, vt habet Innocentius de offic. missæ. & in c. Cum Martæ. de celebra. missæ. Et hæc opinio videtur sanior & melior. & ideo dicitur, ex institutione diuina. Dicitur vltimo, efficaciter significans vñtionē animæ. Vbi tangitur res huius sacramenti: quæ est gratia animæ collata ad constanter credendum, & ore intrepidè sine verecundia confitendum fidem crucifixi. De quo Melchisedes Papa de consecra. dist. 5. Spiritus, quem refert Gabr. vbi supra. Et vt Dominus Cardinalis Camera. dicit qu. 4. ar. j. lib. 4. Effectus huius sacramenti est acceptio spiritus sancti ad robur contra omnia tentamenta, & confortatio animæ in virtute, & specialiter in virtute constantiæ in fidei confessione. Vnde Act. 8. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant spiritum sanctum, &c.

CONFIRMATIO breuius sic diffiniri potest. Est vñtio frontis baptizati per sanctificationem christi, efficaciter significans vñtionem animæ per gratiam ad robur, & ad liberè confitendum fidem crucifixi. Vltima clausula includit ceteras hic dimissas, & in priori diffinitione positas, quoniam si aliqua earum defuerit ab vñtione, iam non efficaciter significabit vñtionem animæ, &c. & sic non erit sacramentum: vt si non fuerit minister idoneus, aut non debita forma verborum, & hoc sacramentum nouæ legis non est iterabile propter indelebilem characterem confirmato impressum. Et hoc probatur auctoritate concilij Tarraconensis. de consecr. di. 5. Vide Gabr. di. 7. q. vnic. ar. 2. conclus. 2. & cōclu. 3. dicit tenentes solos Episcopos (prout Episcopus distinguitur a sacerdotio) confirmare videntur magis veritati appropinquare. Nam vt habetur ex actibus, soli Apostoli confirmauerunt per manuum impositionem qui fuerunt, eorumque loco successerunt Episcopi, sicut. 77. discipulis successerunt sacerdotes: vt dicit Anacletus: qui fuit quintus à beato Petro Papa Romanus. Vnde latius Gabr. vbi supra. ibidem.

CONFIRMATIO vt vult Scotus non est simpliciter necessaria ad salutē. Sufficit enim

baptismus cū fide, vt dicitur Marc. vltimo. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Et hoc idem de consecra. di. 5. 6. Spiritus sanctus. Est tamē necessaria adulto, sic qd non contemnat, aliàs non est plenus Christianus, vt inquit Aliace. q. 4. lib. 4. Et tunc iudicatur contemnere, quando oblata omnimoda oportunitate non susceperet. Et secundum hoc intelligitur illud Urbani Papæ de consecra. di. 5. omnes fideles per impositionem manus Episcoporum spiritus sanctum post baptismum accipere debet, vt pleni Christiani inueniantur. Accipere debent loco & tempore congruis, & non contemnere. Vnde Glo. ibidem, si contemnerent, peccaret mortaliter, & hoc de adultis. Durandus dicit, licet oppositum teneat Paludensis, q. 1. quod licet non est necessarium simpliciter, est tamen necessarium in casu, scilicet, quando imminet persecutio: & persecutor coram quo fides est confitenda, & habetur copia ministri confirmare volentis & valentis. Vnde Melchisedes Papa. Quamuis cōtinuò transitis sufficiat regenerationis beneficia, victuris tamē necessaria sunt confirmationis auxilia. vide Gabr. dub. 3. vbi supra. Conuenit præterea hoc sacramentum omnibus baptizatis cuiuscunque fuerint sexus, ætatis, aut conditionis. Conuenit omnibus, vt in eis baptismalis gratia augeatur: quo maioris præmij in beatitudine sint participes. Conuenit etiam omnibus roborari ad ferendum persecutionem presentem vel futuram, quia omnes qui piè volunt in Christo viuere, persecutionem patiuntur 2. ad Thim. 3. Nec mulieres excluduntur quæ aptæ sunt ad pugnam spiritualem: nec pueri licet ante usum rationis non sint in pugna, expectant tamen futuram, & congruit armari ante pugnam. Nec trāscentes: quia in morte est pugna grauissima, & maxima, necessarium est robur constantiæ in fide & charitate. Nec muti, quia si non in verbo, tamen opere & nutu confiteri possunt fidē, & per hoc utiq; effectus, scilicet, perfectio gratiæ & spiritus sanctus ad robur pugnandi & confitendi fidem conuenit omnibus baptizatis. Vide latius Gabr. dist. 7. q. vnic. ar. 3. dub. 7. Ex quo habetur quod sacramentum confirmationis statim post baptismum dari congruit. Nam & Apostoli Baptizantes

tes continud per manuum impositionem confirmabant, & Episcopus baptizans statim confirmat; nec opus est vt infantes habeant memoriā acceptæ confirmationis plusquā baptismatis: sed sufficit qd cū adoleuerint ex relatione patrinorum vel aliorum se sciant confirmatos ad cauendum iterationem huius sacramenti. Et quoniā non paruo gloriæ priuatur præmio, qui si ne confirmationis sacramento decedit; illo, scilicet, gradu gloriæ qui respōdet gratiæ confirmationis. Ideo quantum fieri potest differenda non est confirmatio etiā infanti, ne si decederent tanto gloriæ gradu perpetuè priuarentur, vt vult Glof. in ca. vt ieiuni. de cōse. di. 5. Hinc dicit Hugo lib. 2. de sacra. part. 7. ca. 3. Ab hac vita sine manus impositione, id est, confirmatione migrare omnino periculosum est. Debet etiam tradi hoc sacramentum, & suscipi à ieiunis præuia confessione, vt habetur de cōse. di. 5. Vt ieiuni, & ca. se. Quod tamen consilij est & honestatis, non præcepti: vt dicunt doctores. Excipiuntur tamen infirmi, & morte periclitantes, quibus non ieiunis tradenda est. Consuetudo tamen habet quod Episcopo præsentī ieiunis & nō ieiunis traditur propter raritatem Episcoporum confirmantium. Nec est necessariū necessitate sacramenti, sicut nec in baptismo: quia verū est sacramentum si nūlus teneat. Est tamen necessarium necessitate præcepti. Statuit enim Ecclesia quod cōfirmāndus teneatur ab altero propter significationem, vt ostendatur in ipso in potentia standi per se in tentationibus sine gratia confirmationis: quia virtus & potētia standi spiritualiter in pugna tentationum datur in cōfirmatione, sicut dicit Melchisedes Papa. In baptismo regeneramur ad vitā, post baptismum confirmamur ad pugnam, de cōse. di. 5. spiritus sanctus. Ex quo patet quod non confirmatus alium ad cōfirmandum tenere non debet: de cōse. di. 4. In baptismo. Quoniam non confirmatus (quia ipse impotens est ad stādum) impotens est ad alium tenēdum, vel suscipiēdum, quod si fiat non contrahitur compaternitas, vt dicit Glo. in ca. allegato. Quilibet quoq; confirmatus potest non confirmatum tenere eiusdem vel alterius sexus. Excepto quod vir uxorem suam & vxor vi-

rum suum tenere non potest, nec patrē prolem: quia sic oriretur compaternitas inter coniuges, nec plures vnū tenere debent, vt in c. Non plures. de cōse. di. 4. Sed vnus vnū. Consonat Pa. ad.

CONFORMITAS idem est, quod similitudo quam causat vnitas qualitatis secundum B. Tho. 1. senten. di. 48. q. 1.

CONFORMARI est assimilari. Rem autem unā conformari alteri est dupliciter secundum Richar. in primo sent. di. 48. q. 1. Et astipulatur Sanctus Bonauent. eadem dist. qu. 1. Vno modo per participationem æqualitatis, & sic voluntas creata non potest conformari diuinæ, quia non potest esse æqualis cum sint distantes in infinitū. Alio modo per participationem alicuius similitudinis, & imitationis. Nam conformitas est conuenientia in forma consimili, & sic idē est, quod similitudo. Similia autem sunt quorū qualitas est vna, s. meta. Vnde ignis & Sol conformantur in luciditate, licet lux solis excedat improporcionabiliter, secundum hanc similitudinem imitationis voluntas hominis conformatur diuinæ voluntati, inquantum imitatur illam in rectitudine. Nam rectitudo quæ est formaliter in uoluntate hominis, est quædam imitatio exēplata à diuinæ voluntatis rectitudine. Ad huiusmodi conformationē inuitat & hortatur nos Christus, Matt. 12. Omnis qui facit uoluntatem patris mei, ipse meus frater, soror, & mater est: non propinquitate sanguinis, sed per propinquitatē voluntatis conformis, & dilectionis. Vide latius S. Bonauent. & de conformitate nostra cum diuina: vide infra in dictione voluntas creata, &c. Conformatur & creatura Deo secundum Bonau. per gratiā, quæ dicitur similitudo Dei, uel gloriam, quæ dicitur Dei formitas.

CONFORMARI CHRISTO (vt scribit Sanctus Bonau. di. 4. lib. 4. circa textum) est dupliciter, aut exterius aut interius. Et interius dupliciter, aut per charitatem unientem, & transformantem eum, qui amatur, & fidem similiter conformantem, aut per aliud quod gratificatum ad hoc preparans & disponens. Sic ut ipse dicit: viri sancti & charitate habent & bona opera & cōuersationē sanctam: & sacramentum perciperunt, & Christum inducunt quantum ad sacramenti

menti

menti susceptionem, & conformationem in conuersatione exterius, & interius similiter. Sed fide accedentes: quia exterius suscipiunt signum vel quod est signum passionis & mortis & resurrectionis, & interius characterem, quæ ad gratiam disponunt, Christum aliquo modo induunt, sed imperfectè, quia quamuis non renouentur tamen nouo homini quodammodo similes fiunt. Hæc Bonauen.

CONGRUITAS seu cōuenientia est duplex, vt scribit Brulefer di. 20 q. 1. lib. 3. Vna est congruitas purè honestatis. Alia est necessitatis, vel immutabilitatis. Prima est illa qua aliquid dicitur conueniens, decens, rationale, honestum: licet non sit necessarium. Isto modo conueniens fuit humanam naturam à Deo reparari: quia sicut ceciderat per inobedientiam, sic reparari per obedientiam congruum erat. Alia est congruitas necessitatis vel immutabilitatis, & est illa qua aliquid dicitur congruum, quod est quodammodo necessarium, secundum hoc oportebat Christum pati, & sic intrare in gloriam suam.

CONIUNGERE est associare vel applicare. Vnde coniungi Deo secundum Petrum de Palud. di. 26. qu. 2. ar. 3. in solu. argu. lib. 4. contingit dupliciter. Vno modo secundum habitum gratiæ & charitatis, & quod separatur hanc coniunctionem est peccatum etiā mortale. Alio modo secundum actum cōtemplationis & dilectionis, & hæc coniunctio potest separari per aliquod, quod non est peccatum, scilicet, per solam occupationem animi circa res exteriores quantumcunque licitas. Et vt ibidem dicit. Prima coniunctio non separatur per actum matrimonij, sed secunda tantum, quia in ea deprimatur mens, & quasi absorbetur: & ideo populo qui debebat Deū videre, præceptum fuit non accedere ad vxores. Paludensis.

CONIUNX idem quod vxor, vel maritus. Et tripliciter dicitur coniunx (vt scribit idem Palud.) Primò à prima desponsationis fide, qui propriè est sponsus, quando matrimonium est initiatum. Secundo dicitur verè & propriè coniunx verbis de præfenti, quando est matrimonium ratum, sed non consummatum. Tertiò dicitur verè & propriè coniunx à matrimonio, rato & consummato.

summato. Vnde coniugium dicitur matrimonium, de quo infra suo loco dicitur.

CONNECTERE est coniungere, à quo connectio, coniunctio, & copulatio, &c.

CONNEXIO VIRTUTVM secundum Gabr. di. 36. qu. vnica. ar. 1. lib. 3. post Occam in 3. qu. 10. iuxta finem, dupliciter potest intelligi. Vno modo sic quod connectantur se ipsis formaliter, ita quod posita vna virtute secundum gradum perfectum, vel imperfectum ponatur alia eo ipso secundum gradum similem perfectum vel imperfectum. Secundo modo potest intelligi dispositiue, ita quod posita vna virtute ponitur quædam dispositio ad alias virtutes. Et hoc dupliciter, vel principiatiue vel inclinatiue. Principiatiue ita quod in quolibet habente virtutem vnam, sunt quædam principia quibus disponitur ad actum cuiuslibet virtutis occurrente eius materia. Hæc principia in ratione sunt propositiones vniuersales per se notæ, quæ possunt esse præmissæ, scilicet, maiores in syllogismo practico, concludente propositionem particularem, siue conclusionem particularem directiuam ad actum cuiuslibet virtutis. Et in voluntate assensus voluntatis, quo elicit velle dictatum per huiusmodi vniuersales propositiones, vt sunt illa principia. Omne dictatum à recta ratione est faciendum, omne honestum est agendum, omne turpe est fugiendum, omne bonum dictatum à recta ratione est eligendum, est diligendum: & sic de alijs multis, & velle cōformiter illis. Inclinatiue, ita quod habet aliquem actum in voluntate per quem concurrente prudētia, id est, recta ratione inclinatur ad primum actum alterius virtutis: vt qui habet in se virtutem castitatis, qua vult continere ab omni concubitu, si occurrit aliquis volens compellere penis ad incontinentiam: iam virtus castitatis inclinatur ad velle fortiter sustinere penam, ne perdat castitatem, quod velle est primus actus fortitudinis. Et virtutes morales (vt habet Gabr. vbi supra. post Occam) inter se in nullo gradu sunt formaliter connectæ. Potest enim quis se exercere in vna virtute, & non in alia, sicut exercens se in virtute temperantiæ, potest nunquam elicere aliquem actum magnificentiae vel liberalitatis, vt religiosi volūtarij pauperes propter Deū, omnium

omnium temporalium proprietatem abdicantes, nec de actibus magnificentiæ aut liberalitatis cogitare. Plura vide de hoc Gabr. & Scotum. Omnes autem virtutes morales veræ seu perfectæ quatum ad eorum actus principiativè sunt adinuicè connexæ. Et hoc clarius uide in Occam ubi supra. qu. 11. lib. 3. & reperto. 3. & quodlibet. 4. qu. 6. & dicitur quantum ad eorum actus, quia habitus uirtutis possunt manere in uoluntate peccantis: & tunc non inclinatur principiativè ad actum uirtutis, quia in peccante non est hoc principium in uoluntate, scilicet, uelle omne dictatum à ratione recta, quia impossibile est uoluntatè uelle peccare, & similiter uelle omne dictatum à recta ratione, quia recta ratio dictat non esse peccandum, & sic uellet similiter contradiçtoria. Licet ergo habitus uirtutis præsupponat hoc principium uoluntatis in fieri: non tamen ipsum requirit in facto esse. Lariorem declarationem uide apud Gabr. Sunt præterea omnes uirtutes morales seu perfectæ inclinatiue ad inuicem connexæ, quia omnis uirtus uera cum uoluntate est generatiua primi actus cuiuslibet uirtutis, ex quo uirtus potest generari, quia si quis habet uirtutem, habet habitum inclinantem eum firmiter ad eliciendum actum uirtuosum, & ita ad non dimittendum actum propter quodeunque contrarium uel impediens. Et ideo si per actum alterius cuiusque uirtutis potest resistere aut repellere contrarium, ad illum actum occurrente casu inclinabit. Exempli causa, aliquis habet habitum castitatis uirginalis, si alius minetur mortem nisi fornicetur, licet habes castitatis uirtutem ueram, non habet uirtutem fortitudinis: quia prius non elicit aliquem actum eius, tamen antequam uelit fornicari, eligit per habitum castitatis magis sustinere flagella, & ultimæ supplicia. Et talis electio est primus actus fortitudinis, ex talibus enim frequentatis generatur habitus fortitudinis. Vide latius Gabr. ubi supra. Illa autem uirtus sola est perfecta uirtus, & cuius actus fit principaliter propter finem uerè & simpliciter ultimum, scilicet, propter Deum super omnia dilectum, hoc est qui fit, propter hoc, quia ratio recta dictauit illum actum eliciendum propter Deum super omnia

dilectum. Ex quibus habetur, quod omnis habens unam uirtutem ueram, habet omnem uirtutem sibi possibilem secundum cordis preparationem. Et omnis habens unum uirtutum secundum cordis preparationem, est omni uitio irretitus. Et idem est de habere actum uerè uirtuosum uel uitiosum. Habere autem actus uirtutum secundum preparationem cordis, nihil aliud est, quam habere dispositionem uel principium inclinans ad actus uirtutum. Et irretiri uitio secundum preparationem cordis, est habere dispositionem uel principium inclinans naturaliter ad uitium, & per nullam ueram uirtutem à tali uitio refrenari. Et sicut omnis habens ueram uirtutem uel actum uerè uirtuosum, habet in se hoc principium, quod uult uiuere secundum rectam rationem, uelle agere & cauere quicquid recta ratio dictat esse agendum uel uitandum: & per hoc uult actum cuiuscunque uirtutis quem recta ratio dictat, ita habens unum uitium secundum cordis preparationem, est quolibet uitio irretitus, quia habens unum uitium, habet in se dispositionem malam, scilicet, contemptum rationis rectæ, auersionem à Deo, amorem sui usque ad contemptum Dei, quæ naturaliter eum inclinant occurrente materia cuiuscunque uitij elicere actum illius uitij, ut habens in se uitium luxuriæ, quo uult contra rectam rationem adulterari, inclinatur ad actus quoscunque promouentes adulterium cuiuscunque uitij. Eliceret quod si non prohiberetur uel propter absentiam obiecti, uel alterius causæ particularis quæ ad talem actum requiritur, aut passionem prædominantem, uel timore confusionis aut pænæ uel damni temporalis: & huiusmodi. Sic adulterium Dauid impulit eum ad homicidium Viri militis sui sedelis. Qui enim efficaciter uult adulterari, uult omnia sine quibus adulterium non potest perficere, & amouere impedimenta per actus quorumcunque uitiorum, nisi aliud retrahatur. Et horum consideratio multum ualet ad uitiorum detestationem, & ad generandum horrorem cuiuscunque uitij. Vide latius Gabr.

DE CONNEXIONE uirtutum cum prudentia. Vnde considerandum, quod omnes operationes uirtuosæ connexæ sunt cum actuali prudentia.

Prudentia: quia omnis talis præsupponit dictamen rectæ rationis in actu, & quodlibet tale pertinet ad prudentiam. Prolixior est Gabr. di. 36. qu. vnic. part. 2. art. 2. libr. 3. Habitus quoque virtutis moralis habitualis, non actuali prudentiæ est connexus, quia non potest habitus moralis generari sine habitu prudentiæ, nec manere sine eo, ergo. Habitus enim moralis non generatur nisi ex frequentatis actibus virtuosus. sed non possunt frequentari actus virtuosus nisi frequententur actus prudentiæ, ergo sicut ex illis frequentatis generatur habitus moralis: sic ex istis frequentatis generatur habitus prudentiæ. Nec virtus habitualis est connexa actui prudentiæ: quia habitus manet in voluntate, nulla consideratione obiecti talis habitus existente in intellectu, ut patet in dormiente. Prudentia insuper non connectitur virtuti morali, nec habitus habitui, nec actus actui. De actibus probatur: quia potest stare iudiciū rectum in intellectu, & nulla esse electio conformis in voluntate & affectu, ergo. Vnde Aug. super illud Psal. Fortē viuos deglutissent nos. Viui (inquit) absorbentur qui sciunt malum esse, & tamen consentiunt. Idem super illud Psalmi: Fias mensa. Quid est viuos esse vitiosos consentientes, nisi sciētes vitio consentire non debere, & tamen consentire? Ecce nouerunt muscipulam, & pedem mittunt. Probat Gabr. ratione. Intellectu recta distante voluntas potest nihil eligere, sicut potest non eligere illud quod dicitur ab intellectu, nihil autem eliciendo, non generatur in voluntate aliqua virtus. Ex recto autem dictamine intellectus generatur prudentia sita absque virtute morali. Longior est Gabr. Vide & Occam. q. 6. quodlibet. 4. & in 3. q. 1. 2. & Scotum di. 13. libr. 3. Aliquando tamen prudentia est (ait Gabr.) quæ non potest haberi sine actu virtuosio voluntatis actualiter inexistentis. Vel quæ aliquādo infuit: ut est notitia cuiusdam particularis, quæ haberi non potest nisi per experientiam actus propriæ voluntatis, sicut illa diligens Deū super omnia delectabiliter, contemnit quæ sunt legi diuinæ contraria, hanc scire non potest nisi per propriam experientiam. Plus Gabr. scribit ubi supra.

DE CONNEXIONE virtutum theologicarum.

Virtutes theologicæ (ut idem Gabr. scribit par. 3. secundi art. ubi supra.) non sunt formaliter adinuicem connectæ tam in patria quam in via. Nam in patria sola charitas manet, & nec fides ibi erit neque spes. Sic in via manent spes & fides in peccatore sine charitate. Possunt enim tam fides quam spes esse informes, ergo sine charitate. Et hoc est verum tam de infusis, quam acquisitis, & hoc in esse harum virtutum, non autem in fieri. Nam licet Deus eas cum sint separabiles in esse, etiam separatim infundere posset de potentia absoluta: tamen in fieri virtutes theologicæ infusæ secundum potentiam ordinatam sunt connectæ ex liberali diuina voluntate, quia Deus totum hominem perficit, secundum Aug. in de vera & falsa penitentia. Impium est à Deo dimidiam sperare veniam: ita quod sicut corporaliter nullum sanauit nisi perfectè: ita etiam spiritualiter non sanat hominem nisi perfectè sanet eum. Perfecta autem sanitas est: si quantum ad intellectum habeat fidem, & quantum ad voluntatem spem & charitatem. Fides autem & spes (ut idem Gabriel scribit) sine charitate sunt virtutes veræ, sed non perfectæ sicut & ceteræ morales virtutes, sunt enim virtutes tertij gradus & non quarti. Defecit in hoc Tho. qui dicit in 3. dist. 36. qu. 2. quod fides vel spes sine charitate non est virtus (ut refert frater Pelbartus. lib. 3. rosarii theol.) Verum perfectio meritoria (ut ait Gabr.) nullius virtutis actui conuenit sine charitate. Nullum enim actum cuiuscunque virtutis Deus acceptat ad vitam eternam sine charitate: quæ solo (ut Aug. ait) diuidit inter filios regni & perditionis.

DE CONNEXIONE donorum dicit S. Bona uentura, dist. 36. qu. 2. quod quantum ad originem quæ consistit materialiter in natura, & completiue & formaliter in gratia, quando spiritus sancti gratia infunditur, habent dona spiritus sancti connexionem. Sed quantum ad usum concedi potest, quod habitus donorum non necessario connectuntur. Vide latius sanctum Bonauent.

DE CONNEXIONE virtutum moralium cum theol. non est necessaria (inquit Gabr. part. 4. ar. 2. qu. vnic. dist. 36. lib. 3.) connectio virtutum moralium cum theologicis, nec

nec theologiarum cum moralibus. Nam virtutes morales possunt esse in gentilibus philosophis, in quibus non sunt theologice, nec fides nec spes: multo minus charitas. Paret & secundum. Nam paruulo baptizato infunduntur virtutes theologice, in quo nondum potest esse aliqua virtus acquisita, cum nondum possit habere actus virtuosos, nec actus illarum & harum sunt necessario connexi. Nam actus possunt elici circa finem tanquam obiectum absque hoc quod eliciantur circa media, virtutes autem morales sunt circa media tanquam circa obiecta. Verum virtutes morales quarti gradus sunt connexae charitati, quia sola charitas est, quae omnium virtutum actus ordinat & inclinat ad vltimum finem. Et licet sine charitate haberi possit vera virtus moralis, non tamen perfecta, quia sola virtus quarti gradus est perfecta, quia illa sola ordinat ad finem, in quo est summa nostra perfectio. Et licet virtus heroica est perfectissima in suo genere seu gradu, & hoc perfectione intensiua: non tamen quilibet perfecta est perfectione finis vltimi, nisi includat quartum gradum. Vnde apud Gentiles esse potuit virtus heroica, quae tamen non fuit simpliciter perfecta. Item licet virtutes tertij & quinti gradus non sunt connexae Theologicis, non tamen compatiuntur secum contrarium Theologicarum virtutum, vt latius probat Gabr.

DE CONNEXIONE virtutum moralium virtutibus potentiarum inferiorum, vt partis sensitiuae & executiuae, dicendum quod nulla virtus moralis voluntatis requirit habitum consimilem prudentiae inferioris: quia quantumcunque in potentia inferiore actus virtuosus per imperium voluntatis virtute informatae frequentantur. Potest tamen generatio habitus ex huiusmodi actibus impediri per aliam qualitatem corporalem, aut complexionem naturalem ad oppositum fortius inclinantem, quo imperio voluntatis potentia inferior non delectabiliter, sed difficulter cum quadam remissione vel dolore obtemperat. Et ita habitus non generatur: quia signum habitus ingeni est delectatio in opere. 2. Ethicor. Exemplum de beato Paulo, qui passus fuit stimulum carnis, licet tempera-

tissimus fuerit castissimus, cum cuius stimuli vehementia non stetit habitus partis sensitiuae ad oppositum inclinans. Item nullus habitus in potentia inferiore, mediantibus suis actibus ad virtuosum voluntatis imperium genitus, coexigit virtutem intellectui appetitus. Exempli gratia: Habitus temperantiae in sensu inclinans ad refectioem sobriam, potest manere etiam si voluntas actus abstinentiae virtuosae & intentione mala imperaret, quo casu idem habitus manet in sensu quantum per imperium voluntatis ex actibus virtuosis partis sensitiuae fuerat generatus, vt refectio imperata propter Deum, & demum continuata propter vanam gloriam. Gabriel latius scribit de connexione virtutum.

DE CONNEXIONE vitiorum (vt scribit sanctus Bonauentura distinctione trigesima-sesta, quaestione quarta libro tertio.) si consideremus vitia in quantum auertunt a bono incommutabili, sic priuant hominem gratia, & ceteris virtutibus gratuitis, & faciunt hominem dignum priuari gloria, & carere praemio correspondente omnibus bonis meritis: & hoc quidem ita fit per vnum vitium sicut per cetera: quantum ad hoc vitia & peccata habent connexionem quandam pro eo, quod a bono auertunt, & omnibus vitijs vnus & idem Deus offenditur. Sed si loquamur quantum ad conuersionem ad diuersa bona commutabilia, diuersa oriuntur in nobis pronitates in vitia, per quae obliquamur ad diuersa poenarum supplicia: & hoc modo in vitijs non est connexio, quia pro quolibet homo punitur speciali poena sibi debita. Bonauentura, & paulo plus de hoc vbi supra.

CONNOTARE non est rerum, sed signorum: de quo consulto Dialecticos. Vnde filius non includit respectum nisi filiationem & spirationem actiuam, quae non est ad creaturam, nec connotat. Gabriel distinct. 27. quaestione 3. libr. 1. Sed nomen verbum in diuinis connotat respectum ad creaturas. Paret, quia in eis quid nominis ponitur terminus significans creaturam. Est enim verbum persona genita de scientia patris, quae est Dei & creaturarum tanquam obiectorum. Item nomen filius non connotat respectum

Quam ad creaturam. Patet per eius quid nominis quod est filius, est persona genita de substantia patris. Et licet filius sit verè & realiter de patris scientia genitus, quæ est Dei & omnium creaturarum, quia omnibus modis filius est verbum, & econverso: tamen nomen filius hoc non connotat, sed nomen verbum. Cuius ratio nulla alia est nisi voluntaria impositio terminorum. Et sicut sunt duo nomina propria filio, quorum vnum connotat creaturam, aliud non, ita imponi possunt duo nomina patri, & similiter duo spiritui sancto. Nam si A, imponeretur ad significandum personam generantem aliam personam de sua scientia quæ est vnica Dei & omnium creaturarum tanquam obiectorum, A esset proprium patri, & connotaret creaturam. Sic de spiritu sancto. Hæc Gabriel vbi suprâ. Et quamuis nullo modo distinguuntur verbum & filius, horum tamen terminorum neuter est alteri synonymus, quia nomen verbû, connotat creaturas & non filius. Vide latiùs Gabrielem ibidem.

CONSANGVINITAS est vinculum personarum ab eodem stipite descendendum carnali propagatione contractum. Declarat hanc diffinitionem Petrus Paludensis distinct. 40. lib. 4. quæst. 1. Dicitur vinculum, quia propinqui magis se diligunt quàm se diligunt extranei effectu & affectu. Vnde non bruta, quia homo est animal politicum. Dicitur ab eodem stipite propinquo, aliàs omnes homines essent consanguinei, quia fecit ex vno hominum genus, & si non oportet addere, ab eodem stipite descendendum (vt inquit Paluden.) quia hoc includitur in consanguinitate: alij tamen addunt pro maiori declaratione. Dicitur carnali propagatione. Vnde non inter Angelos est consanguinitas, qui à Deo per creationem processerunt. Dicitur autem consanguinitas à communitate sanguinis, vel conueniendo in sanguinem magis quàm in carne, quia sanguis est magis materia propinqua feminis. Vnde sperma secundum Medicos est sanguis purissimus: vnde & multum coiens, sanguinem pro semine emittit. Et quod dictum est, carnali propagatione, excludit Etiam à consanguinitate Adam, quia mira-

culosa & supernaturali propagatione. Nō autem Christum à cognatione consanguineorum beatæ Virginis, quia fuit carnalis propagatio ex parte matris, licet non ex parte patris. Diuiditur autem consanguinitas secundum Iurisperitos in agnationem & cognationem. Vide latiùs Paludensem vbi suprâ, & alios. Stipes vocatur persona à qua descendunt alij. Linea est ordinata collectio personarum consanguinitate coniunctarum ab eodem stipite descendendum diuersos gradus habens. Est autem quedam linea ascendendum, quedam descendendum, quedam transuersalium. Linea ascendens (vt dicit Scotus di. 10. lib. 4.) est à propagato ad illas à quibus descendit. Et secundum lineam ascendentem computantur gradus ita, scilicet pater & mater, auus & auia, proauus, proauia, attauus, attauia. Linea descendens est à persona propagante ad propagatas. Et secundum lineam descendentem computantur sic: filius & filia, nepos neptis, pro nepos proneptis, atnepos atneptis. Linea transuersalis (inquit Scotus) est quando ambæ personæ descendunt ab eadem, sed neutra ab altera secundum lineam transuersalem computantur sic: duo fratres, filij duorum fratrum, & nepotes duorum fratrum, pro nepotes duorum fratrum.

CONSANGVINITATIS GRADVS est habitudo distantium personarum, quæ cognoscitur quora generationis distantia duæ personæ differunt inter se. Vel (vt Scotus dicit) Gradus est determinata propinquitas personæ ad personam secundum consanguinitatem. Et hæc distinctio gradus est secundum iura canonica, non ciuilia. Vnde sicut secundum canones frater & soror faciunt vnum gradum, sic secundum iura ciuilia faciunt duos, eo quod illa habitudo quæ est fratris ad sororem, non est illa eadem quæ est sororis ad fratrem. Iura autem canonica istas duas habitudines accipiunt sub vno gradu. Et ideo non est realis contractio inter iura canonica & ciuilia in descriptione gradus. Hæc Rich. di. 40. ar. 1. lib. 4. quem vide latiùs, & Sanctus Bona. eadem dist. q. 1. Et vt dicit Rich. q. 1. vbi sup. Consanguinitas est quedam naturalis communicatio in sanguine, quod ideo dicitur, quia sanguis vltima digestionem digestus, est materia prima

ma feminis: consanguinitas ergo est inter consanguineos cuiusdam naturalis amicitiae causa, &c. Et consanguinitas est vinculum, id est vinculi causa. Et propriè loquendo non est vinculum consanguinitatis, nisi inter homines, quamvis inter aliqua bruta sit secundum quid Richar.

DE IMPEDIMENTO matrimonij ratione consanguinitatis. Vnde fm Rich, di. 40. ar. 1. q. 2. & S. Bonau. eadem di. q. 2. li. 4. aliqua consanguinitas impedit matrimonium ex dictamine iuris naturæ. Aliqua ex dictamine legis diuine. Aliqua per statutum Ecclesiæ. Propter dictamen legis naturæ, impeditur matrimonium filii cum patre, vel filij cum matre. Vnde & in lege naturæ, dictum est, vt habetur Gen. 2. Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ. Ius enim naturale dicitur maiorem reuerentiam debere parentibus, quam coniugibus, & dicitur non sic debere tractari turpiter parentes, sicut se contractant coniuges: magis tamen est contra ius naturæ, matrimonium filij cum matre, quam filii cum patre, quia uxor debet esse viro subiecta. Contra autem ius naturæ est, vt filius teneat matrem subiectam: vnde quædam animalia bruta abhorrent coire cum matre sua, quamdiu cognoscunt eam esse suam matrem: quod patet per illud quod narrat Philosophus 8. de animalibus de camelo: qui cum saltasset super matrem suam cooperitam, postquam recognouit eam esse matrem suam, interfecit ingeniatores. Narrat etiam de equo ibidem, qui cum saltasset super matrem suam, & recognouit eam, postquam discooperiebatur, fugit & proiecit se de alto, & mortuus est: & sicut mater non iungi debet filio, ita & pater filii. Hinc Paulus Cortesius libr. 4. dist. 6. scribit: Nihil est peruersius, & quod magis à ratione desistat, quam filiam sociam cum parente iugari, cui sit subiecta lege naturæ, quandoquidem ab eo velut a feminario dimanet, ob eamque causam, naturæ lege, sunt parentum coniugia sublata. Ex dictamine legis diuinæ prohibentur matrimonialiter copulari consanguinei in primo gradu, & secundo ex vna parte tantum, vt patet Levit. 18. Cuius ratio est, ne daretur incentiuum luxuriæ, eo quod tales personæ frequenter solent in eadem domo habitare

(vt dicit Richar. arti. 1. q. 2. libr. 4. dist. 40.) Astipulatur Paulus Cortesius libr. 4. di. 6. cum ait: At cœlesti iure præscriptum est, ne qua primi aut secundi limitis necessitudo attingatur. Idque ob eam causam factum est, vt libidinum occasio tollatur, quandoquidem eiusmodi propinquoium genus in contubernio viuat, in quo leua insidiatrix Venus, amatorumque virus excitetur. Per statutum Ecclesiæ prohibetur matrimonialiter copulari consanguinei in tertio & quarto gradu, quia vsque tunc consuevit inter homines satis durare amicitia propter consanguinitatis vinculum naturæ, sed post illum gradum concedit eos posse copulari ad amicitiam, quasi fugientem reuocandam, vt sic charitas inter homines dilatetur, eo quod coniunx ad consanguineos sui coniugis multum afficiatur. Hæc Richar. quæst. 2. art. 1. distinct. 40. libr. 4. Concordat Paulus Cortesius libr. 4. distinctione sexta, cum dicit: Sed Senatus consulto, tertia, quartaque limitum propinquitatis tanquam incesta adimitur, propterea, quod vsque eo arctæ naturales necessitudinis nexu obstringatur. At post eam necessitudinem decretam metam libera promiscua connubia ad euanescentem amorem reuocandum fieri posse voluit. Eodemque prope modo de consobrinorum, sobrinorumque colligatione, distinguit Cortesius.

CONSCIENTIA. Nomen conscientie consuevit tripliciter accipi à Doctoribus sacre scripturæ, vt & notat Sanctus Bonauentura distinct. 39. quæst. 1. libr. 2. Aliquando enim accipitur conscientia pro ipso conscito. Et sic dicit Ioan. Damaſce. quod conscientia est lex intellectus nostri, lex enim est id, quod per conscientiam nouimus. Aliquando accipitur conscientia pro eo pro quo consci sumus, scilicet pro habitu, sic conscientia accipitur pro habitu scientie cognoscentis. Aliquando autem accipitur conscientia pro ipsa potentia conscientie, vt itadicat, secundum quod dicitur lex naturalis scripta est in conscientijs nostris, vsitatori tamen modo, pro habitu accipitur, scilicet potentie cognitivæ. Et cum nominat habitum, non solum nominat habitum naturalem, imò etiā nominat habitum, acquisitum, & quia habitus acquisitus po-

test purificare, & foedare animam: hinc est, quod conscientia dicitur munda & immunda, recta & non recta, & cum nominat potentiam, non nominat vniuersaliter potentiam cognitiuam, sed prout se extendit ad cognoscenda ea, quae sunt moris siue ad moralia, &c. Et

CONSCIENTIA, vt scribit doctissimus Ioā. Gers. par. 2. de esse, natura, & qualitate conscientiae, (prout proprietates vocabuli de se satis connotat) duo dicit. Primò dicit & importat scientiam, & secundum hoc conscientia dicitur quidam habitus naturalis, nō solum cognitiuus, sed etiam motiuus: mouet enim & inclināt animam ad bonū prosequendum, & malum fugiendum: & hoc modo habet se vt superius coniungiturq; ipsi primo habitui naturali, superiorq; lumini rationis, quod synderesis dicitur, ita qđ propter hoc aliqui, vt Hieron. & alij ipsam synderesim conscientiam seu conscientiae iudicium dicere voluerunt. Secundò verò dicit & importat cōscientia, & magis propriè quādam acceptionem, seu acceptionē ex parte rationis. Etenim conscientia propriè loquēdo nihil aliud est q̄ applicatio quādam seu ordinatio scientiae ad aliquē actū. Scientia aut in ratione est, qđ satis denotat hāc praepositio cum: dicitur. n. conscientia quasi cū alio scientia. Et tūc cōscientia propriè loquēdo, magis est actus, q̄ habitus seu potētia: isto modo habet se, vt inferius magisq; coniungitur rationi simplici, imò tunc dicitur quoddā dictamen rationis. Et hoc modo nō semper de se est recta, imò frequenter errorem recipit, quia tunc cum, scilicet, sic ipsi rationi simplici cōiungitur, habet circa particularia, & per modū cuiusdā cognitionis seu inquisitionis versari, in qbus frequēter error, & errare cōtingit. vide latius Gers. Et

CONSCIENTIA sic describitur, vt habet Gabriel di. 39. q. vnic. ar. 1. li. 2. Conscientia est notitia adhesionis actualis vel habitualis cōclusionis distantis, id est significantis in particulari aliquid bene, & laudabiliter esse operandum, vel omittendum, aut enuntiāns operationem aliquam fieri vel factā esse, omitti vel omissam fuisse. Declaratur hāc descriptio sicut diffinitio synderesis infra suo loco scripta, nisi quod hoc attendatur, quod dicitur in particulari distantis

esse operandum. Per quod patet quod nō qualibet notitia conclusionis practice dicitur conscientia. Non enim illius quae tantum ostendit modum agendi, sicut cōclusiones artium mechanicarum, quae ostendunt modum agendi, non tamen dicunt aliquid esse agendum. Sed solum illa notitia quae ad prudentiam aut moralem scientiam pertinet, cui cōformiter voluntas elicit, vel difformiter bene vel malè operat: & ideo additum est bene, & laudabiliter. &c. Et vt idem ait Gabr. ar. 2. conclus. 5. vbi sup. Non in voluntate est conscientia, sed in intellectuua potentia, quia conscientia est habitus, vel ascensus conclusionis practice distantis aliquid operandum esse vel omittendum, aut testificans operatum esse, vel omissum, talis autem est actus vel habitus intellectus: ergo. Item conscientia est actus vel habitus assensiuus non apprehensiuus, quia eiusdem obiecti eodem modo apprehensi possunt esse conscientiae contrariae, stante eadem apprehensione. Gratia exempli. In illa propositione in casu licite est iurandum, eodem modo apprehenso possunt esse conscientiae contrariae, quia potest vnus assentire, alius dissentire.

CONSCIENTIAE PROPRRIETATES (vt habet Gabr. vbi supra art. 1.) sunt testificare, ligare, vel mitigare, vel etiam accusare, reprimere, aut reprehendere. Nam cum cognoscimus nos aliquid fecisse, vel non fecisse, secundum illud Eccl. 7. Scit conscientia tua te crebro malè dixisse alijs. Conscientia nostra testificatur, dū verò iudicamus aliquid faciendum, vel non faciendum, dicitur cōscientia ligare, vel instigare. Cum etiam iudicamus factum aliquid bene vel malè factum, dicitur conscientia excusare vel accusare, seu remordere. Hāc Thomas part. 1. quaest. 79. ar. 13. & post eum Gabriel vbi supra. Et puritas conscientiae quae introducit per expulsionem culpae (vt inquit Sanctus Bonauentura dist. 26. q. 3. lib. 1.) dat ipsi animae quandam securitatem, & certitudinem de merito iam inchoato, & per cōsequens certitudinem de premio consequendo.

CONSCIENTIA secundum Aureo. in compendio. li. 2. est credulitas rationis seu intentionis ad aliquid faciendū, vel non faciendū.

dum obligatiua, animi deliberatione formata. Et conscientia, ut dicit Gab. quæ inu-
tabilis est, & nunc erronea, nunc tēstificās,
nunc ligans, nunc accusans, vel excusans
circa operationes particulares, & facta par-
ticularia, erit aliquod dictamen ostendēs
aliquod faciendum, uel male aut benè fa-
ctum. In processu autem nostro ad operā-
dum concurrunt potētia intellectiua, & uo-
luntas. Intellectus ut ostendens operandū,
& dictans, scilicet illud quo ostensum est
ad operandum: uoluntas ut imperans &
eligens. Exempli causa, intellectus practi-
cus ex illo principio. Omne honestum est
faciendum cui naturaliter assentit, appre-
hensis & intellectis terminis, coassumpta
illa maiore, honorare parēs est honestū,
concludit, quod parentes sint honorandi.
Similiter ex illo principio: omne debitum
est soluendum: obedientia est Deo debita.
Cōcludit ergo obedientia Deo esse soluē-
da. Latius Gabr. ubi suprà. Posita itaq; ani-
ma intellectiua, & apprehensione principij
omnibus alijs semotis, statim assentit si-
ne quocunque habitu, ut patet in dictis
exemplis, &c.

CONSCIENTIA est duplex, scilicet recta &
erronea. Conscientia recta dicitur quæ est
cōformis legi. Erronea quæ est difformis
legi. Recta obligat, & est quasi præco legis,
ostēdit enim nobis legis dictamina dictās
assensuē hęc uel illa esse legis præcepta,
prohibitiones, uel cōsilia, & ita ligat aucto-
ritate legis, quam nobis insinuat, aut insi-
nuare putatur. Opinio enim nostra nobis
legem facit, ut dicit beatus Ambros. lib. de
para. Conscientia itaq; recta ligat nos eo
modo quo dictat legē nos ligare, hoc est,
si dictat aliquod esse præceptum, ligat ut
præceptum. Si dictat ut cōsiliū, ligat ut
cōsiliū. Et breuiter sicut præco Iudicis li-
gat eum, cui insinuat Iudicis mandatum,
non uirtute sui, sed uirtute mandati Iudi-
cis: ita conscientia quæ est uerē præco, &
nuncius legis, præcepta autem obligāt ad
aliquod faciendum, prohibitiones ad ali-
quod uitandum. Cōsilia ad aliquod per-
fectius: non tamē salutis necessarium per-
suadent. Informationes modū exequendi
cōsilia & præcepta conueniētem tradūt.
Exhortationes uelut preces amicales ad
prædicta hilariter perficiēda inducunt. Re-

cta itaq; conscientia obligat, ut dictū est.
Hinc sanctus Bona. di. 39. libr. 2. dicit: Con-
scientia habet uirtutem ligandi in his, quæ
possunt aliquo modo benefici. Conscien-
tia erronea etiam obligat, sed nō sicut re-
cta, nō enim obligat ad faciendum, quod
contra legem dictat, credens se conformi-
ter legi dictare, quia tunc obligaret cōtra
legē, & per consequens teneretur quis fa-
cere cōtra legem: & cum lex obligat ad sui
obseruantiam, quis simul obligaretur ad
opposita impossibilia, quod est absur-
dum. Obligat ergo cōscientia erronea ad
deponēdum eam, uel ad deponēdū erro-
rem: nō uinculo conscientia hoc dictātis,
quia creditur non erronea, sed uinculo di-
uini præcepti. Quia dicitur Eccles. 17. Ne
demoreris in errore. Item quia lex diuina
uetat contemnere Deum, qui autem agit
cōtra conscientiam, qua credit Deum ali-
quid prohibuisse, licet erret, cōtēnit Deū.
Hunc autem uitare nō potest, nisi deponē-
do cōscientiam: ergo tenetur deponere cō-
scientiam. Gabr. distin. 39. qu. vnic. artic. 3.
dub. 2. libr. 2. Et quamuis (inquit Richar.
dist. 38. art. 3. quæst. 1. libr. 4.) conscientia
erronea obliget non ad faciendum, quod
dictat, sed ad deponendum errorem: uel
sic intelligendo, quod faciens contra, peccat
tamē, quia illa obligatio nociua est cū
diuina lege homo ad contrarium obligetur,
Deus obligationem quæ est per conscien-
tiam erroneam nōn acceptat. Ex his
duo inferuntur, ut refert Gabriel ubi su-
prà. Primum quod omnis agens contra
conscientiam præcepti uē dictantē, peccat
mortaliter: Patet per glos. Rom. 14. Omne
quod non est ex fide, id est, quod est contra
conscientiam, peccatum est. Et patet ra-
tione, quia cōtēnit Deum contra cuius
præceptum se facere credit. Secundum est,
quod stante erronea conscientia de ali-
quo necessario ad salutem, quod salutē re-
pugnat, id est, quod est contra legem Dei,
talis est perplexus. ut exempli causa: Si con-
scientia Terri dictaret eum debere adulte-
rari, ut conuerteret adulteram ad fidē ma-
nente illa conscientia, Petrus est perple-
xus: quia non potest sic manens, euadere
peccatū mortale. Si agit secundū conscien-
tiam, agit contra legem diuinam, quam te-
nēt scire, & sic peccat mortaliter. Si omit-

sit contra conscientiam, iterum ædificat in gehennam, contemnendo uerum, non est simpliciter perplexus, quia patet sibi uia euadendi, scilicet deponere conscientiam erroneam, quod si non facit, ex sua culpa est perplexus. Et si nescit (inquit Sanctus Bonauent.) per se de illa iudicare, pro eo quod nescit legem Dei, debet sapientiores consuluere, & per orationem se ad Deum conuertere, si humanum consilium deest: alioquin negligens est, & uerificatur in eo, quod dicit Apostolus: Qui ignorat, ignorabitur. Si autem esset error inuincibilis, tunc in tali casu (ut inquit Gab. ubi sup.) tenetur se conformare conscientie, & non legi diuinæ oppositum precipienti, quam ignorat. Non enim obligat lex nisi scientem legem, uel scire debentem. Vult autem Deus quod uoluntas se conformet conscientie non culpabili, talis autem est conscientia erronea errore inuincibili. Vide & de obligatione conscientie Petr. de Aliaco, q. 14. li. 1. sententiarum art. 3. Et notandum quod dicit Sanctus Bonau. dist. 39. lib. 2. plus est standum præcepto Prælati quam conscientie, maximè quando Prælati præcipit quod potest & debet præcipere. Vide Aliacensem ubi supra.

CONSCIENTIA est duplex, bona & mala (ut ex prædictis haberi potest.) Vnde sicut scribit Gerson par. 2. in sermone omnium Sanctorum, ubi dicit, ut nihil planè lætius bona conscientia, nihil iucundius atque feruientius: ita ex aduerso, nihil confusius, nihil horridius & inquietius inuenitur mala conscientia. Exagitur quippe stimulis cupidinum, miserisq; modis sese rodit, tepiditate semper præsumit sua turbata conscientia. Hæc Gerson. Confortare autem se bona conscientia (ut scribit S. Bona. di. 16. circa literam libr. 4.) est dum quis probabiliter percipit culpam sibi esse dimissam. Hoc autem percipit quando facit quod in se est ad obtinendum ueniam. Et hoc fit per confessionem.

CONSCIENTIA scrupulosa, & erronea, & mala, secundum Antonium Florent. par. 1. summe. tit. 3. cap. 1. causatur ex pluribus. Aliquando ex causis naturalibus, uidelicet ex complexione ad timorem idonea, ut in uetulis foeminis & melancholicis, & tunc remedium adhibere est Physicorum.

Secundò, aliquando ex diabolicis tentationibus, qui conantur per huiusmodi scrupulos & phantasias impedire à bonis operibus, ut nec orare nec cõtemplari libeat. Et tunc optimum remedium est non curare de eis, sicut de latratu canum: nec propterea dimittere orationes, & passionis Christi recogitationem, & patienter ferre talia. Tertiò, aliquando causatur ex indiscreta exercitatione uigiliæ & ieiuniorum per quæ caput destruitur: ergo tales subleuare debent naturam. Quarto, aliquando causatur ex societate timidorum & scrupulosorum instructione, quia unus scrupulosus facit docendo & alios scrupulosos. Sunt ergo remouendæ huiusmodi causæ. Vnde Psalm. orat, dicens: Saluum me fac Deus, à pusillanimitate spiritus & tempestate. Et ut scribit Sanctus Bonauentura distinct. 39. & concordat Thomas quodlibet. 8. quæst. 6. artic. 5. conscientia errans non excusat in his quæ secundum se mala sunt, & certum est contra Dei præcepta. Nec etiam excusat in eis, quæ quis scire posset, faciendo debitam diligentiam, quàm si faceret orando Deum, & examinando conscientiam, & peritos consulendo. Crendum est omnino, quod Deus illustraret ipsum, ut etiam dicit Guilielmus Parisiensis. Magister Ioannes Gerson in tractatu de remedijs contra pusillanimitatē, dicit, quod cum quis de venialibus peccatis, sine quibus hæc vita non potest transigi, format sibi conscientiam, tenendo esse mortale, cum non sit mortale, &c. non est bona conscientia, nec talis potest gratiam percipere, cum habeat conscientiam perturbatam. In pace enim locus Dei est. Exemplum ponit Guil. qui officium oraturrepta mentis euagatione, quam vitare non possunt. Ideoque tenent, quod repetere obligantur, & tamen Ecclesia non obligat ad actualemententionem, licet sit bona, sed sufficit ore persolui horas, & penitere de euagatione. Aliud exemplum ponit de scrupulosis iterantibus sæpè confessionem factam, putantes quod non sufficienter contriti sunt confessi, licet fuerant competenter omnia confessi pro posse, cum Deus non requirat ab homine plusquam possit. Tertium de blasphemis cogitationibus, quas quis nolens patitur. Ponunt autem

autem regulas valentes ad deponendam scrupulosam conscientiam, & reformandam ut & Antonius Florentinus par. 1. tit. 3. cap. 1. & alij. Prima est debita ad Dei gratiam præparatio, scilicet seruando quantum potest præcepta, & pœnitendo, & faciendo, quod in se est, quia nulli tali subtrahit Deus gratiam secundum Richa. & Thom. in 4. & sic certum est, quod dabitur ei lux mentis. Secunda est sollicita sacræ scripturæ indagatio, & verbi Dei auditio. Prouerbiorum primo: Audiens sapiens sapientior erit. Tertia est orationis deuota postulatio. Iacobi primo: Si quis indiget sapientia, postulet à Deo, & dabitur ei. Quarta humilis obeditio, scilicet, sapientibus, & spiritualibus ac Prælati, Prouerbiorum tertio: Non inuitatis prudentiæ tuæ. Vnde legitur, quod euidam scrupuloso, non audenti Missam dicere, Sanctus Bernardus dixit: Vade frater, in fide mea celebras. obedit ille simpliciter, & omnis scrupulus ab eo perpetuo recessit. Similiter docet Cancellarius. Quinta regula animosa scrupulorum & pusillanimitatis repulsio. Vnde Cancellarius Parisiensis, in quodam tractatu suo. Mille, inquit, surgunt apud aliquos scrupuli more canum oblatrantes, contra eos qui per viam Dei volunt ire, quos cōpescere melius, quàm per contemptum nequimus, scilicet non curando de eis. Et in tractatu de regulis moralibus dicit idem: Cōsiliū ergo salubre est, frequenter agere contra huiusmodi scrupulos vitando ad aliorum iudicium, quatenus ex consuetudine vitandi, fiat homo tranquillus in exercitio spirituali, & robustus. Idem dicit cū aliquibus Docto. quod quandoque plus meritorium est, velle credere quàm actu credere, & velle dolere de peccatis, sed non posse sensibiliter, quàm dolere sensibiliter. Probat per Psalm. Desiderium pauperum exaudiuit Dominus. præparationem cordis eorū audiuit auris tua. Et ita Deus iudicat nos secundum rationis superioris arbitrium, voluntatem, & iudicium, & nō secundum ea quæ nobis inuitis, & contritentibus portio sensualitatis inferior aduehit, qualia sunt volubilitas imaginationum, & phantasiarum. Vnde scrupulum conscientie tanquam suspicionē melius est repellere quàm acceptare, ut patet.

6. quæstione. 1. Omnis: plura & de hoc colligit Frater Pelbartus libr. 2. Rosarii Theolog. in dictione Synderesis. §. 20. Sunt insuper multæ conscientie hominum (ut scribit Hugo libr. 2. de Arra. cap. 9.) Et Bernardus, sed nulla est melior quàm ea qua homo verè cognoscit seipsum. Vnde conscientia dicta est à con, quod est simul: & scientia, quasi cum alijs seitis simul scire seipsum. Multi enim multa sciunt, & seipsos nesciunt. Sed qui seipsum nescit, nil benè nescit: quoniam alia scire, & se nescire, quid aliud est quàm seipsum grauius condemnare, quia seruus sciens voluntatem domini sui, & non faciens: plagis vapulabit multis. Lucæ 12. Scienti enim bonum, & non facienti, peccatum est illi. Iacobi 4. Deinde idem Hugo subdit: Puni præterita peccata, fuge futura. Et si tentari ad peccandum sentis, non consentias, & erit pura conscientia. Bona quippe & munda conscientia est, ubi est puritas in corde, veritas in ore, & iustitia in opere, hæc ille. Et quemadmodum (ut inquit Aluarus de planctu Ecclesiæ) lumen lucernæ ponitur in domo, ut videantur quæ in domo sunt sic Deus posuit conscientiam in medio animæ rationalis, tanquam lumen quo discernat quid facere vel non facere debeat: propterea etiam Deus volens omnes homines saluare ex bonitate sua, dedit conscientie plures actus ad id ordinantes, de quo alias, & cæter. Et ut Gerson scribit: Diabolus arctam & largam conscientiam suadet. Arctam, ne quid boni audeat efficere, ut etiam crebrius delinquat homo: scit enim eum peccare, qui id agit, quod pro certo conscientia malum esse iudicat, quanquam res in se mali haberet nihil. Facit etiam istud hostis ob alium deteriore finem, ut, scilicet talis, qui deliquit, in desperationem labatur, iudicans se reprobum, à Deoque damnatum, quoniam tanta facilitate peccat, nec vlllo pacto adimplere valet mandata illius. Nonnunquam reddit hostis conscientiam ante commissam securam, & amplam, ut neque peccare quis formidet, neque postmodum peniteat, vide latius Gersonem part. 3. tractatu de diuersis diaboli tentationibus, & alijs plura de conscientia scribit Cancellarius, & cæteri.

CONSENTIRE, conuenire, & acquiescere significat. Consentire habitualiter, vt literis prodidit Gabriel dist. 4. quæst. 2. artic. 2. conclusione 2. libr. 4. is dicitur, qui quandoque consentit, & post actum contrariū non habuit. Et virtualiter is dicitur consentire, qui ex consensu prius habito ad recipiendum baptismum se applicat, licet tunc actualiter (quia distractus), non consentiat. Habens ergo consensum virtuales sine actuali, recipit sacramentum: & si obicem non ponit, etiam rem sacramenti, licet non consentiat actu negatiuè. probat hoc Scotus, quia noluit Deus hominem ligare ad impossibile, vel secundum statum huius vitæ ad nimis difficile. Nunc autem non distrahi nimis videtur difficile homini pro statu isto, quia secundum Augu. 3. de libe. arbit. non est in potestate nostra quibus visis tangamur. Noluit ergo Deus hominis salutem ponere in ista conditione. Si non distrahatur, nec voluit ligare baptizandum, quod in suscipiendo baptismum non distrahatur, & per consequens, quod actualiter intēdat, imò generaliter: ita est in omnibus alijs sacramentis, ministrans ea non obligatur necessariò: vt ministrando non sit distractus. Similiter habens consensum habituales (licet vtens ratione) recipit sacramentum, quia non videtur propter aliquam conditionem minus capax, si vtitur ratione, quā si prius vsus est ratione, nunc verò nō vtatur, sed in tali nō vtente nunc, tamē prius vsus ratione sufficit habitualis consensus. Et quamuis intentio habitualis tantū non sufficiat in baptizante ad causandum effectū, id est, administrandum sacramentum, ut dicit Rich. potest tamen esse sufficiens dispositio ad suscipiendum: maior. n. actualitas requiritur in agēte quā in patiente. Requiritur tamē quandoque intentio actualis in suscipiente per accidens. scilicet, vel ad remouendum prohibens. Vnde si in accedente ad baptismū est actu vel habitu intentio non recipiendi baptismum, huiusmodi intentio prohibet sacramenti susceptionem: necessarium itaq; est huiusmodi intentionem expelli per contrariam intentionem in actu volendi recipere baptismum ad hoc vt recipiat sacramentum. Similiter si prius nunquam actualiter consensisset, necesse foret, quod

tunc actualiter consentiret, quia sine consensu actuali presenti vel præterito in habente vsu rationis, non suscipitur sacramentum. Item interrogatus, secundū Magistru tenetur pro se respondere si est adultus: ergo tenetur habere actuales consensum baptismum recipiendi, quoniam tunc obijcitur sibi baptismus, & tunc vel cōsentit vel dissentit: secundū impedit, ergo prius requiritur, vide latius Gabr. vbi sup. Et secundum Rich. di. 6. art. 3. quæst. 1. li. 4. Is tantum virtualiter vel habitualiter consentit, qui sic est dispositus, quod si actualiter & deliberatè recogitat de illa re, quod actu consentit in eam: & ideo si interrogatus fuerit, requiritur actualis consensus. Et idem Rich. ait: Si quis verum Catechumenum non actu de susceptione Baptismi cogitatem ablueret, sub debita forma verborum intendens eum baptizare, verè baptizaret. Et Catechumenus ille characterē susceperet baptismalem.

CONSENSVS venit à consentio, Et vt scribit Gerfon part. 2. in regulis moralibus. Nullum est, inquit, peccatum mortale actuale, absq; consensu libero rationis vero vel interpretatiuo. Interpretatiuum consensum tunc esse dicimus, dum habuit ratio tempus sufficiens deliberandi, & fugiendi ea: circa quæ vitanda esse perui gil tenebatur, qualiter dicit lex Forensis. Qui tacet, consentire videtur, dum videlicet repugnare deberet. Consensus in actu solū venialiter malum est tantummodo venialis, loquendo de veniali ex genere suo, vt est verbum ociosum, & vt idem ait: Nullū peccatū est adeo veniale, qn ipsum vel sibi simile fiat mortale dū placet, hoc est dum consensus additur, si tamen illud veniale erat actus mortalis ex genere suo, & ex eo, qd nō fiebat ex consensu libero & perfectō, venialis reddebatur. Itē nullus est actus adeo mortalis qui ipse, vel sibi similis sit non mortalis, dum displicet, vel si non placet consensu perfectō, deliberatoq;. Hæc doctissimus Ioan. Gerf. qui & de consensu alijs multa perscribit. Et vt idem dicit part. 2. de pollutione diurna. Consensus verus plus habet culpæ quā interpretariū cæteris paribus. Et consensus directus plus quā indirectus. Et consensus plenus quā imperfectus, imò consensus verus dum imperfectus est,

est, ex fragilitate vel ignorantia sapè reputatur solum veniale, qui si perfectus esset, mortalis diceretur. Similiter consensus indirectus, non plus causant in sequentibus actibus de malicia quàm ipse sit malus, & ita pollutio veniens ex solo consensu in crapulâ ueniale, dicenda est solû uenialis. Exemplû de incestu Loth fm Doctores, &c. De consensu verò matrimoniali suo loco dicitur. Alias plura de consensu apud Doctores leguntur.

CONSERVATIO, ut scribit Gab. di. 1. q. 2. li. 2. quâtû ad oia positua, est quædâ productio: & causa cõseruatiua effectus est fm rē causâ productiua, & ab ea dependet effectus in se, sicut à generatiua in fieri. Vnde si Deus primò produceret ignem, & cõseruaret eum, & postea produceret Solem, tunc ignis ille cõseruaretur à Sole, sicut si fuisset productus à Sole. Et eodem modo dependet essentialiter a Sole, ac si fuisset à Sole productus, quia licet Deus produceret Solem post ignem, tamen daret Soli actionē determinatâ, quo ad oēs effectus, ab eo produci possibiles: igitur eodem modo dependeret ignis à Sole, ac si fuisset primò productus à Sole: igitur nunc producit à Sole. Et ita Sol est causa partialis cum Deo illius cõseruationis. Cõseruatio autē per nihil posituum differt à creatione. Nam creatio significat rem, & connotat negationem immediatē præcedentem rem. Et cõseruatio significat eandem rem connotando continuationem rei. Et hoc nihil aliud est, quàm connotare negationem interruptionis esse rei vel corruptionis.

CONSERVARE, ut scribit Gab. di. 1. q. 2. dub. 6. lib. 2. est dare esse post esse continuatum, id est non interruptû, & hoc modo distinguitur producere & cõseruare: nō quâtû ad aliquid posituum, sed quantum ad negationes cõnotatas. Et ut idē dicit dist. 1. q. 1. art. 1. li. 3. Cõseruari nihil aliud est quā dependere in esse ab alio. Sic omnia cõseruantur a Deo, & ignis à Sole, &c.

CONSILIUM dicitur dupliciter, sicut & cõsulere, ut notat sanctus Bonauen. di. 6. li. 1. in dubijs literalibus. Vno modo cõsulere dicitur accipere cõsiliū, & sic dicit Ignorantiam, & similiter cõsiliū dictum ad hoc. Alio modo cõsulere dicitur dare cõsiliū, & hoc modo dicit scientiam, & po-

test transferri ad diuina. Deus enim nullo modo accipit cõsiliū aliunde. Vnde notandum quod in cõsilio duo sunt, ut idē dicit Bonauē. Est ibi cognitio rei occulte, & est ibi dispositio firma. Quoniam ergo in Deo est verissima cognitio occultorū & inuariabilitas, ideo recte in ipso dicitur esse cõsiliū. Vnde Gregorius: Deus mutat sententiā, sed nō cõsiliū. Et cõsiliū, ut scribit Gerson part. 4. sermone 1. de sancto Antonio tres condiciones habere debet. Primum, ut is qui petit cõsiliū, se ostēdat talem cui liberē & absque timore dare possit cõsiliū, & illi credat. Secūda quo ad rem de qua queritur cõsiliū, ut queratur ab his, qui secundum autem eorum illud nouerūt. Cuilibet in sua arte experto credendum est. Tertia, ut cognoscantur tales consultores Deo fideles esse, quoniam si sint infideles Deo, infideles erunt & hominibus. Et prouerbiū est, Multum cõsiliū cõsultori pessimum in eos, qui quū cõsulentibus se malē cõsulant: huius subinde doli cõsiliij pœnas expiunt. Auctor Polidorus, de quo & Magister Varro libro tertio, cap. 2. de re Rustica, mentionem facit: Vocamus quandoq; cõsiliū minus propriē monitionē generalem (ut scribit sanctus Bonauen. dist. 4. q. 3. libro 2.) quæ viam expedit ad perueniendum in salutem, sicut sunt admonitiones Salomonis in libro Prouerb. & cõsimiles hortationes ad bonum. Et ut scribit Gerson parte tertia, de vita spiritali animæ, lect. 5: Cõsiliū quod lex dicitur, non quod liget ad obseruationem sui, eam quippe deferens, pœnam non incurrit, impletio tamen eius præmium meretur & coronam. Eam præterea legem cõsiliiorum diuinorum nihili pendere velut inutilem, & tanquam obseruatores eorum non inde perfectiores fiant improbare. Damnationem non euadit. Vnde Scotus in quarta distinct. 3. quæst. 4. ait: Contemptor cõsiliij peccat mortaliter. Vide eum latius. Vide & in distinctione Scientia. de cõsilio.

CONSULERE aliquem est dupliciter (ut scribit sanctus Bonauen. distinct. 4. 5. libro 4.) aut ut per indagationem & inquisitionis discussionē perueniat ad cognitionem rei dubiæ. Aut ut per illustrationem eius subitò cognoscat quō debeat facere. Primum est

est

est humanum. Secundum verò non solum humanum, sed etiam Angelicum esse perhibetur Bonaventura.

CONSTITVERE de quo in dictione COMPONERE vbi suprà. Et personam in diuinis constitui ex essentia & proprietate relatiua (vt scribit Gabriel distin. 26. quæst. prima, libro primo,) est essentiam & proprietatem relatiuam supposito seu personæ, quæ dicitur constituta seu constitui realiter & essentialiter identificari & etiam inter se, ac sine eis personam talem seu constitutum tale esse non posse. Vel constituitur in diuinis dicit essentiam & proprietatem relatiuam verè & affirmatiuè prædicari, & de se inuicem & de persona seu constituto tali: & tamen aliquid verè & certo modo dici de essentia vel proprietate relatiua, quomodo non dicitur de persona tali, vt pater est formaliter suppositum: essentia est formaliter res absoluta. Essentia non generat essentia non est formaliter suppositum. Essentia diuina primò creat, paternitas nō est formaliter suppositum, paternitas est in patre, paternitas est proprietas personalis, pater nō est in patre, pater non est formalis proprietas patris, ita exemplificatur suo modo de alijs personis. Corollarium: Filiatio non constituit patrem, quia filiatio non est pater, nec spiratio passiuæ filium. Et fortè posset addi ad ly relatiuam oppositam seu distinctiuam propter spirationem actiuam. Et facit ad hoc cap. Firmiter: loquens de proprietatibus personalibus. Item in præfatione. Et in personis proprietas. Possent etiam adduci pleraque dicta sanctorum Augustini & aliorum, nominantium personarum proprietates. Vide latius apud Gabr. vbi & conclusione prima, dicit, quod in diuinis ponendæ sunt relationes reales, quia ibi est vera paternitas realis vel filiatio, quæ sunt duæ res simplices, quarum vna nō est alia, licet sunt vna essentia identicè nō formaliter, multis testimonijs probatur hæc, vt colligit Scotus, & post eū Gabriel, vbi suprà. Vnde Matth. vltimo dicit Saluator: Euntes docete omnes Gentes, baptisantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Item 1. Ioānis 5. Tres sunt qui testimonium dant in celo, pater, verbum, & spiritus sanctus. Et generaliter vbicunq; sacra scriptura loquitur de personis diui-

nis exprimit eas nominibus relatiuis. Sic etiam patet in Symbolis Apostolorum, Athanasij, & Nicæno. Item Boetius in libr. de trini. substantia tenet vnitatem, relatio multiplicat trinitatem. Item venerabilis Ansel. in libro quarto, processione spiritus sancti: Omnia sunt vnū in diuinis vbi non obuiat relationis oppositio. Damasc. cap. 8. Omnia sunt vnum in diuinis præter generationem in generationem & processionem. In his enim solum proprietatibus differunt ab inuicem sanctæ tres hypostases. Item c. 5. In his solum tribus ineffabilibus paternali, filiali, & processibili, &c. Faciunt ad idem multa dicta sancti Augustini, Richar. Magistri in tex. Videtur idem posse colligi ex c. firmiter. de sum. tri. & fi. cathol. vbi sic dicitur: Hæc sancta Trinitas secundum communem essentiam indiuidua, & secundum personales proprietates discreta. De hoc Occam Centilog. conclusione. 73. Relatio ni præterea (vt inquit Gabr. vbi suprà.) in diuinis non repugnat constituere suppositum, seu personam, ac distinguere ab alia. Nam nulli rei incommunicabili constituti cum aliqua re, per se vnum repugnat constituere tale in tali esse quale habet, & distinguere ab omni illo à quo ipsa distinguitur. Sed paternitas est incommunicabilis, & constituit per se vnum cum essentia, & distinguitur realiter à persona filij, & spiritus sancti: ergo non repugnat sibi constituere illud vnum in esse incommunicabili, & distinguere ipsum à qualibet alia persona. Insuper non est ponenda proprietas absolutè constituens personam, quia omnino frustra poneretur, nec haberetur expresse in scripturis vel dictis sanctorum: igitur non est ponenda. Non enim sunt ponenda miracula quæ videntur naturali rationi repugnare sine auctoritate scripturæ aut sanctorum. Hæc Gabriel. Et constitutio (vt idem dicit articulo tertio, dub. primo, vbi suprà.) non repugnat simplicitati, quādo constituentia sunt inter se idem, & cum toto perfectè identitate. Et sicut simplicitati non repugnat personarum pluralitas, ita nec personarum constitutio, nec repugnat constituentium pluralitas. Ex quo, n. constituentia identificantur essentia, non componunt cum essentia. Similiter quia constituentia personam sunt idem inter se, & cum

& cum supposito quod constituunt, nulla est omnino ibi compositio. Est igitur in diuinis summa simplicitas, quia nulla possibilis compositio, nec intrinseca, nec extrinseca, &c. vide latius de constitutione Gabrielis in sequentibus dubijs, vbi supra.

CONSTITVTVM. vnde personæ pater & filius & spiritus sanctus, dicuntur constitutum. Essentia & relatio constituentia: vt paternitas, relatio, spiratio, actio, spiratio, passio. Et ex essentia & relatione, constituitur personæ. Et constituens non distinctū realiter à constituto, prædicatur verè de constituto: sicut hæ sunt veræ: pater est essentia paternitas est essentia, &c.

CONSTITVTVM secundum Occam, post quem refert Gabriel distinctionem 26. q. 3. libro primo accipitur dupliciter. Vno modo pro omni illo, quod est de essentia, & quidditate alicuius, ita quod ipse sine illo esse non possit, distinctum tamen aliquo modo ab eo ex natura rei. Secundo modo accipitur Magis strictè pro illo quod est de essentia alicuius, distinguens ipsum ab omni alio: hoc modo essentia non constituit personas, quia non distinguit, sed primo modo & capiendo, secundo modo constitutum spiratio actiua non est constitutum personæ, sicut nec essentia, quia spiratio actiua, illo modo non distinguit personā à qualibet alia. Sic enim tantum tres sunt relationes siue proprietates constitutivæ. scilicet paternitas, filiatio, processio siue spiratio passiva. Sed capiendo constitutum primo modo spiratio actiua est relatio constitutiva cum essentia, & paternitate personæ patris. Et cum eadem essentia, & filiatione personæ filij, quia essentia paternitas, & spiratio actiua, est vnum per se: & persona patris constituitur non solum ex essentia, & paternitate sed etiam spiratione actiua: ergo simile constituitur ex spiratione actiua ultra ergo spiratio actiua constituit: vide latius Gabr. vbi supra.

CONSERVVO quandoque pro lege accipitur, & secundum Panor. extra de consue. c. si, vt habeat vim excusandi à pœna requiritur tempus decem annorum, quia iura requirunt tēpus longum ad introducendū consuetudinem, &c. Requiritur autem & de necessitate quinque secundum doct. iuris, vt consuetudo habeat vim legis. Primū

quod consuetudo sit rationabilis, quia de substantia legis est, vt sit rationabilis. 4. di. Erit autem. Vnde si sit contraria saluti animæ, puta quia nutrit peccatū, vel præceptis Dei, & legi naturali, nūquam habebit vim legis. Vnde consuetudo rationalis (vt scribit Gerson parte prima tracta. contra proprietarios regulæ Aug. parte tertia tracta.) est quæ à iure probatur, & vt dicit Io. in sum. confes. libro secundo, tit. 6. & quæ Romana Ecclesia seruat, aut præcipit seruandam. Inno. dicit: Illa dicitur rationabilis, quæ non obuiat canonicis institutis, aut quam ius sustinet. Irrationabilis, autē, quæ contra canonum instituta, & à iure improbat. Consuetudo autem (vt scribit Gabriel distinctione 16. quæstione tertia, art. tertio, dub. 6. libro quarto,) quæ est manifestè contra præceptum Ecclesiæ non abolitum, non meretur dici consuetudo, sed corruptela: sicut nec illa quæ inducit ad peccatum, vt in capi. ex parte. & capit. cum tanto. de consuetudine, vbi dicitur, quod consuetudo non potest præiudicare iure positivo, nisi fuerit rationabilis, & legitime præscripta. Non potest autem dici rationabilis, quæ inducit ad peccatum, & laxat frenā concupiscentiæ. Secundum est quod mores & actus hominum, per quos introducitur consuetudo sint tales quod probabiliter arguant consensum populi illius, qui potest facere consuetudinem, vide licet quod tales actus sint notorii, & frequentati, ac publicè fiant à populo. Sed sicut in via cognoscendi (vt dicit Gabr. vbi supra) non est sequenda multitudo popularium indoctorum, secundum Ari. sed sententia multorum sapientum & expertorū. Ita in via morum non est sequenda turba ad faciendum malum, nec iudicio plurimorum, nec iudicio populi acquiescendum, vt deuietur à vero. Exod. 23. Quia multi vocati, pauci verò electi. Matt. 20. Et angusta est porta & arcta, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam. Vnde conandum est cuilibet fideli, vt sit de numero paucorum honestorum Deum timentium, & non de numero multorum secundum carnem viuētium. Nam & stultorum infinitus est numerus. Hæc Gabr. vbi supra. Tertium est, vt sit introducta ex certa scientia, nō per errorem, &c. Quartum est quod maior

maior pars populi sit vsa illa consuetudine. Quintum est tempus debitum. De his latius habetur in Sum. de casibus. & apud Doctores iuris. Et sola illa consuetudo obligat ad mortale, quæ introducta est ea mēte, vt sit prohibitiua, vel præceptiua sub peccato mortali, quod potest perpēdi quādo cōmuniter tenetur ab omnibus, quod faciens contrā, peccat mortaliter. Et secundum Panor. in cap. Cum olim. de consuet. locum non habet consuetudo, nisi in illis locis vbi viguit, & non in alijs locis: quare cum quis sit in aliquo loco secundum mores illius viuat & consuetudinem. Vnde Ambros.

Cum fueris Romæ, Romano ritu ito more.

Est autem consuetudo ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, quum deficit lex, ea consuetudo di. prima. Et consuetudo est duplex, bona & mala. De quo Gerson parte secunda, tract. de paruulis trahendis ad Christum, ita scribit: Si consuetudinis virtus attenditur, (quæ ab Aristotele vocem experientia proferente vocatur altera natura) perspicuum erit: nil mala consuetudine onerosius, amarius atq; deterius, & bona consuetudine nihil facilius, suauius, diuiniusque. Propterea cōsentunt Philosophi omnes & Poetæ cū Theologis, non parum referre iuuenes sic vel sic assuefieri. ADEO TENERIS ASSUESCERE VLTVM EST, ait Virgilius. Hinc iubet Tullius optimam formam viuendi eligendam esse quam iocundam reddet consuetudo. *Quod malè fers assuesce, feres*, ait Naso. Et Flaccus fingit equum docilem: *Tenera ceruice magister ire uiam, Quam monstrat eques*. Et postea: *Quo semel est imbuta, recens seruat odorē Testa diu*. Latius videatur Gers. vbi supra. Et (vt idem dicit in regulis moralibus.) Consuetudo est optima legum interpretēs, si de positiua sermo fiat. Et cum consuetudo sit altera natura, leges assuetæ, & quasi iam in naturalem versæ non debent absque manifesta utilitate, vel necessitate, vel tolli, vel mutari, &c. Aliàs multum de consuetudine scribit Gerson, & alij, &c.

CONTEMNERE, spernere. Cōtemnere autem aliquam rem, vt auctoritatem superiorum, sicut scribit Gers. parte secunda, in regulis moral. est ipsam verè vel interpretatiuè nullam aut vilem, aut minus iusto reputa-

re. Vnde omnis peccans etiam venialiter contemnit, quamuis non omnis talis agat ex contemptu: sicut nec omnis superbus agit ex superbia, & ita in alijs multis. Et contemnens auctoritatem superiorum non ex passione vel fragilitate, vel ignorantia, sed ex cōtemptu, qui est principalis causa, aut finis transgressionis suæ, reus peccati mortalis existit, vt dum quis dicit superiori in eo quod superior, ego in despectum vestri hoc agam, quod inhibetis aliàs non acturus. Hæc Gerson.

CONTEMPTOR qui contemnit aliquid, vt cōtemnēs suscipere sacramentum dicitur cōtemptor, vnde scribit Richard. distinctione 7. articulo quinto, quæstione prima libro quarto, & habetur de conse. distinctione 4. victuris necessaria sunt confirmationis auxilia, contemptus huius sacramenti confirmationis adultis, nisi poeniteant est damna bilis. Tunc autem contemptores reputari debent, quando habita bona & sufficienti opportunitate suscipiendi hoc sacramentum, ipsum suscipere renuunt, aut notabiliter negligunt, & sic intelligendum est illud Hugo. 2. lib. de sacram. part. 7. cap. 3. Timentum est his qui per negligentiā amittunt Episcopi poenitentiam, & non suscipiunt manus impositionem, ne fortè propterea damnentur, scilicet nisi penitus poeniteant, quia festinare debuerunt dum poterunt.

CONTEMPTVS, vt scribit Antisiodorensis, vbi loquitur de contemptu, dicit quod cōtemptus est appreciari rem minus iusto. Alio modo est rem negligere & de ea non curare, vt dum peccans habet circumstantias retrahentes, sed eas non curat aduerte re, claudit quoque oculum quodāmodo, & vertit tergum ad eas. Tercio modo est irasci rei tanquam vili, & eam aspernari: primum malum, secundum peius, tertium pessimum. Et vt scribit Gerson par. 3. de vita spiritali animæ lect. 5. in omni peccato, inquit ipse, etiam veniali committitur contemptus Dei. Primo modo verè vel interpretatiuè. Secundus contemptus interuenire potest tam in mortali quàm in solo veniali. Tertius contemptus circa Deū præcipientem, & erga Prælatum suum in quantum Prælatus est, non vitetur vnquam fieri cum deliberatione completa absque peccato

ratio mortali, & hoc propriè vocatur contemptus. Hæc Gerson. Et contemptus, vt dicit beatus Thom. 2. 2. quæstione 186. ar. 9. est transgressio legis ex hoc quod voluntas tenuit subijci legi vel regulæ, &c. Differunt autem aliquid facere ex contemptu, & cum contemptu: vt scribit Brulef. di. 5. q. 3. li. 2. Gerson de vita spirituali anime lectio. 5. Illud fit ex contemptu quando contemptus est causa: quod aliàs non faceret, quasi dicēs ego faciam in despectum tui vel velti, & tunc est maximum peccatum. Illud fit cum contemptu quando aliquis facit contra præceptum superiorum: ita tamen quod contemptus non est in causa quod hoc facit, sed vel infirmitas aut debilitas aut ignorantia aut affectio alia vitiosa, & libidinosa quæ damnatur, vide latius Gersonem vbi supra.

CONTemptus Dei est duplex: vt notat Brulef. di. 7. quæ. 3. lib. 2. quidam formalis, & est odium Dei: & blasphemia, & esset idolatria, quo Deus in se oditur: & iste contemptus non est communiter in peccatoribus hominibus, sed semper est in dæmonibus, & damnatis, qui odiunt Deum formaliter siue in se, siue in effectu suo. Alius est cōtemptus virtualis, & interpretatiuus, & est aliquis actus inordinatus quo præponimus voluntatem nostram diuinæ præceptiui.

CONTENTIVVM est illud quod est aptum natū cōtinere vt scribit Brule. di. 1. q. 3. li. 4. Est aut triplex continētia. Cōseruatiua. Subiectiua & Localis: localis est illa qua locatū continetur in loco suo ipso cōseruante, isto modo vinum continetur in vase. Secūda continētia subiectiua & formalis est illa qua aliquod subiectum continet suum accidens, sibi realiter & formaliter inhærens, vt paries dicitur continere albedinē, scilicet subiectiue & formaliter. Tertia continētia est signatiua, & figuralis: & est illa qua signum signat suum signatum contineri ab aliquo: illo modo circulus pendens ante tabernam continet vinum, scilicet signatiue & figurally. Gratia autem secundum mentem magistri & sancti Bonauent. non continetur aliquo modo in ipsis sacramentis essentialiter tanquam aqua in vase: vel medicina in pyxide: imo hoc intelligere est erroneum. Sed dicuntur contine-

re gratiam: quia ipsa signāt. Et quia nisi sit defectus ex parte suscipientis in ipsis inuenitur gratia & semper confertur: sic intelligendo quod gratia sit in anima, non in signis visibilibus sacramenti. Et pro tanto dicuntur vasa gratiæ. Possunt etiam dici vasa ratione alia, quia sicut qd est in vase nō est de ipso nec ex ipso, sed ab ipso hauritur, sic gratia non est a sacramentis, nec de sacramentis, sed oritur à fonte æterno: & ab illo hauritur ab ipsa anima de ipsis sacramentis. Et sicut quis recurrit ad vas cum requirit liquorem, sic quærenti liquorem gratiæ & non habenti, recurrendum est ad ipsa sacramenta. Nullus enim potest melius domare passionēs suas corporales & carnales quam deuotē & reuerenter & timoratē sumere sacramentū corporis Christi. Hæc est opinio magistri. Sacramenta itaque non sunt contentiua gratiæ, scilicet, continētia cōseruatiua, & locali, nec formali, sed signatiua & figurali. Hæc Brulefer.

CONTINENTIA est cohibitio gulæ, luxuriæ, cupiditatis, auaritiæ, ambitionisque & superbiæ. Et vt inquit Paulus Cortesius lib. 3. sententiarum distin. 8. est prauarum cupiditatum repulsio, & est propriè tantum circa concupiscentias tactus, secundū beatum Tho. 2. 2. q. 143. & continētia vt est virtus est triplex, vt notat Brulef. distin. 33. quæ. 4. libro quarto, scilicet, matrimonialis, virginalis & vidualis. Continētia matrimonialis est, qua aliquis vel aliqua continet ab omni coitu illicito. Et dicitur coitus illicitus omnis qui nō est matrimonialis, & ista habet fructum tricesimum. Continētia uerò vidualis est, qua aliquis vel aliqua continet ab omni coitu licito & illicito, non tamē semp̄ continuit. Dicitur autē coitus licitus quando fit in matrimonio, & ista habet fructum sexagesimum. Continētia virginalis est, qua aliquis vel aliqua vult semper continere ab omni coitu illicito & licito: & semper continuit, & hæc habet fructum centesimum. Non discrepat Rich. li. 3. di. 33. art. 5. quæ. 4. ponens duplicem acceptionem continētiæ uocabuli. Vno enim modo potest accipi secundum quod importat abstinentiam ab omnibus actibus ueneris, sicut patet in continētia virginali vel etiam viduali. Et talis continētia nobilior est quā temperantia cōmuniter dicta,

dicta, quia continentia virginalis est perfecta temperantia, vtpura perfecta eius species. Similiter etiam vidialis ex voto seruato perfecta est, licet minus virginali. Alio modo accipi potest pro habitu voluntatis firmante eam in bono orationis contra concupiscentias prauas, vt non ducatur ab eis vel non sequatur eas præter rationem, vt dicitur 7. Ethic. Et sic loquendo, melior est temperantia quam continentia. Vnde vt sic temperantia distat vel differt à continentia sicut perfectum ab imperfecto. Propter quod etiam Philosophus 7. Ethic. c. 2. dicit, quod continentia huiusmodi, scilicet, nec est virtus nec alterum genus à virtute, volens dicere, quod non attingit ad perfectionem virtutis ita purè sicut temperantia. Et ratio est: quia per temperantiam habilitatur homo ad seruandum bonum rationis contra delectationes secundum tactum & gustum. Et etiam habilitatur pars sensitua concupiscibilis ad obediendum imperio rationis. Vnde temperatus non habet concupiscentias indomitas, sed habitus continentie, scilicet, sine temperantia non est tanta perfectionis quin sensitua concupiscibilis moueatur inordinatè, nec tam faciliter habilitatur eam ad obediendum rationi. plura Rich. vbi suprà. Et dicitur continentia à continere, quod est quasi inuitum teneo. Cuius contrarium est incontinentia, sicut temperantie intemperantia, &c.

CONTINENS differt à temperante hoc modo, quod continens prauas quidem cupiditates habere potest, à quibus tamen se vinci non finit. Temperans vero huiusmodi cupiditates habere non potest, quia in eo habitus quidam est refrenans illas, qui in continente non est. Continens verò ab obstinatio sic differt, quod obstinatus est ille qui persistit in ratione peruersa, abstinens à bonis. Cōtinens verò propriè est qui persistit in ratione recta, à prauis concupiscentijs abstinens. Beatus Tho. 2. 2. q. 45. arti. 1. Continendi autem difficultas (vt scribit Gerson parte secunda, dial. de cœlibatu siue castitate Ecclesiasticorum) causatur ex imaginatiua virtute præsentatè obiectum appetitui tanquam delectabile, vel directè, quia mulcer, vel indirectè, quia tristitias stimulantes aufert. Cuius rei signum est quod imaginatione cessante super vneris acti-

bus, cessat & eorum concupiscentia vel appetitus: perspicuum hoc fit in irrationabilibus quantumcunque pronis ad luxuriā, sicut in equis, tauris & canibus: hoc expressit Virgilius in Geog. de custodia equorum, docens eos separatim ab equabus alendos esse. Et causam reddit cum experientia: dicens:

Carpit. n. vires paulatim vrit qd vidēdo femina.

CONTEMPLATIO secundum Rich. de sancto Viē. est mentis quadam conspicua in sapientie spectacula cum admiratione suspensio. Hæc quidem (Hugone teste) tres comites præ exigit: lectionem, meditationem, & orationem. Lectio enim inquit: meditatio inuenit, oratio postulat, sed contemplatio degustat. Lectio enim solidum cibū opponit, meditatio masticat & frangit, oratio saporem acquirit. Contemplatio est ipsa dulcedo quæ iocundat & reficit. Lectio enim in cortice, meditatio in adipe, oratio in desiderij postulatione, contemplatio in adeptæ delectationis dulcedine. Multa colligit de contemplatione frater Petbartus libro tertio, Rosar. theologie, in dictione Vita cōtemplatiua, quæ ab omni negotio secundum lūd. vacat, & in sola dilectione desiguitur, ideo a sanctis dicitur vita ociosa. Et Philosophus 4. Ethic. eam vacat vocatorem. Et secundum Richar. in tertia, distinctione 35. articulo primo, quæstione prima, vita contemplatiua plus importat quā contemplatio, quia actum contemplandi & etiam actum spiritualiter viuēdi importat, secundum eundem Rich. in vita contemplatiua quatuor consideranda sunt, scilicet actus spiritualiter viuēdi, actus contemplandi, motuum ad contemplationem, & delectatio consequens contemplationem. Primum, consistit in charitatiua dilectione. Vnde Aug. 13. de trin. secundum hoc viuit vnusquisque secundum quod diligit. Secundum, scilicet actus contemplandi consistit in intellectu, tum quia contemplatio est actus intellectus tantum. Tertium motuum ad contemplandum directè voluntatem respicit, quæ ex amore mouet intellectum ad contemplandum amatum. Vnde Aug. 8. de tri. Quantum, inquit, flagrantius Deum diligimus tantoque certius videmus: Quartum, scilicet, dilectio consequens similiter est in voluntate. Voluntas enim

enim

enim est quæ in contemplatione rei dilectæ delectatur. Ex quibus patet quod contemplatio simul in intellectu & voluntate consistit. Et contemplatio sic describitur à Gerfone parte tertia, tract. de meditatione cordis, est liber & expeditus mentis intuitus in res perspicendas vsquequaq; diffusus, & hoc quo ad contemplationem quæ respicit intellectum. Porro quo ad contemplationem quæ consistit in affectu. Et in praxi describit eam Hugo, quod est per subleuatæ mentis iubilum, mors quædā carnalium desideriorum, hoc est gultare quā suavis est Dominus. Quem gultum sequitur longè alia cognitio quam fuerit intellectualis solum visio, seu quædam auditio per fidem aut scripturam. De contemplatione plura aliàs scribit Gerfon etiā de contemplatiuis, qui ab humanis & mundanis hominibus fatui iudicantur & de eorum vita contemplatiua, &c.

CONTINGENS capitur pro eo quod prius quam esset, potuit produci & non produci: vt inquit Gabriel distinctione 38. quæstione vnica li. primo, Dicitur prius quam esset, quia res quando iam est, non potest esse non producta, cum hoc solo Deus priuetur, facere ingenua quæ sunt genita, vt dicit Philosophus. 6. Ethic. Et Boet. 5. de consol. profa vlti. Sol oriens & gradiens. Quædam dum fiunt non fieri non possunt, eorum tamen vnum prius quàm fieret necesserat existere, scilicet, solem oriri, alterum verò minime, puta hominem gradi.

CONTINGENS ad vtrumlibet (vt scribit Dominus Cardi. Camera. quæstio. 11. articulo primo lib. primo.) non dicitur illud quod erit & non erit, nec illud quod nec erit nec non erit, sed dicitur illud quod erit & potest non fore, vel quod non erit & potest fore, ita quod descriptio siue quid nominis contingentis ad vtrumlibet sit possibile, nō necessarium, vel potens esse & potens non esse, & sic contingens ad vtrumlibet est inferius ad possibile.

CONTINGENS aliquid esse futurum potest intelligi dupliciter vt idem Pet. de Aliaco notat vbi supra. Et Gabr. post eum di. 38. q. vnica arti. primo. lib. 1. Primo modo quod illud erit & potest non fore, & sic nihil est futurum contingens, nisi quod erit. Alio modo quia illud erit & potest non fore, vel

non erit & potest fore: & sic est aliquid futurum contingens quod non erit nec est futurum. Copiosius scribit Cardi. vbi supra. Supponitur autem tanquam manifeste verum id quod est aliquid eius contingens. Et sicut secundum Auicem. 1. Meta. Negantes principium primum sunt vapulandi & exponendi igni quousque cōcedant, quod non est idem comburi & non comburi, vapulari & non vapulari, Sic & negantes aliquid esse contingens exponendi sunt tormentis quousque concedunt quod possibile est eos nō torqueri. Contingentia autem effectus (vt dicit Gabr. vbi supra.) præsupponit libertatem alicuius causæ agentis, quia vbi omnes causæ agentes concurrentes agunt naturaliter, agunt necessario, & ita effectus non potest non produci, quia eadem necessitate est effectus, quia causæ producentes agunt, alioquin causæ producerent, & tamen nihil producerent quod implicat. Libertas autem potentiaæ actiua stat in hoc, quia sine omni variatione adueniente sibi vel alteri: & per non cessationē vel absentiam alterius causæ, potest producere aliquem effectum pro certo instanti, & pro alio à productione cessare, vel quia omnibus eodem modo se habentibus habet facultatem producendi & non producendi effectum, prius tamen quam producat per hunc modum sufficienter saluatur contingentia in rebus futuris. Contingentia itaque in rebus producendis dependet ex libertate arbitrij producentis.

CONTINGENS futurum est determinatè verum, sic quod non est falsum, est tamen contingenter verum, quia potest esse falsum, & nunquam fuisse verum. Vnde patet differentia inter determinatè verum & contingenter verum. Sic ergo determinatè verum est, quod est verum & non falsum, ita quod determinatè non sit ibi determinatio aliquo modo restringens. Item veritas & falsitas alicuius propositionis tunc dicitur dependere ex futuro contingenti, quando ex illa euidenter sequitur aliqua propositio de futuro contingenti, sicut sequitur. Antichristus fuit futurus, ergo Antichristus erit. Vide latius Gabrielem & Petrum de Aliaco vbi supra.

CONTINGENTIA futura sunt duplicia (vt notat Gab. articu. tertio, dub. 3. vbi supra, scilicet,

scilicet, cōplexa & incōplexa secundū modū loquēdi aliquorum. Exemplū primi. Futurū est quod Christus iudicabit mundū, id est futurum est quod talis propositio sit vera, Christus iudicat mundū. Exemplū secūdi est de Antichristo futuro, prima possunt dici enunciabilia futura, sed illos sic loquentes, secunda verō res futuræ. Et quā docunq; Deus cōtingenter & scit & sciuit effectū aliquē futurum, non tamē oportet eum in sua cognitione mutari, ita quod primò sciat & postea non sciat. Nam effectus contingens potest quidē esse futurus, & potest esse non futurus, secundum hoc potest præsciri & non præsciri, non tamen est futurus & non futurus, nec primò futurus & postea non futurus, vel ecōuerso. Sed si est futurus, ab æterno fuit futurus, licet potuit non esse futurus, sic Deus effectum futurū ab æterno præsciuit, qui tamē si ponitur nō venturus, sicut tunc nunquā fuit futurus, sic nunquam præuisus. Vide latius Gabrielem vbi supra, & Aliacen.

C O N T R A C T U S vbi scribit frater Baptista in sua rosella, est vltro citroque obligatio ex voluntate partium surgens: vt emptio, venditio, locatio, cōductio, mutuum, & similia, quasi cōtractus est obligatio qua quis obligatur alicui ex aliquo officio, vel facto licito & honesto, licet nō interuenerit expressa voluntas vtriusque: vt tutela, cūra, aut negocium alienorum gestio, & huiusmodi, nam quamuis pupillus habens tutorem aut pubes siue furiosus habens curatorem, vel ille cuius ignoranter gerit quis negocium non expresse contraxerit, nihilominus tutor, curator & negociorum gestor obligantur quasi contraxissent. Contrahitur autē quatuor modis, scilicet, re, verbis literis, & cōsensu. insti. de obli. in fi. Et cōtractus aliqui sunt bonæ fidei, aliqui sunt stricti iuris. Et dicuntur bonæ fidei propter duo. Primò, quia si dolus dat eis nō tenet, secundò quia veniunt vsuræ ex mora, & iudex potest æstimare de bono & æquo quid venit recompensandum vel restituendū, non sic in cōtractibus stricti iuris, vide in dictione translatio.

C O N T R A C T U S describitur ita breuiter à Ger. parte 2. de cōtractibus. Cōtractus est commutatio ciuilis legitima. Commutatio ponitur pro genere. Ciuilis additur

ad differentiam mutationum naturalium, quas considerat philosophia naturalis. Cōtractus enim spectat ad ethicam siue moralem philosophiam. Subiungitur legitima, id est, legi conformis, ad differentiam cōtractuum illicitorum vel illegitimorum. Inuēta est autem commutatio ciuilis post peccatum, quoniam status innocentie habuisset omnia communia. Multa de cōtractibus scribit Gerson. per plures considerationes, & per multa præceptor meus doctissimus Conradus Sumenhart & alij. Sunt autem species plures cōtractus: vt notat Gerson, & aliās plura de cōtractibus scribuntur quæ ad forum nostrum nō spectant, legat qui voluerit alios diffuse de cōtractibus scribentes. Et cōtractus quidam illiciti, &c. Consulto iurisperitos.

C O N T R A D I C T I O est manifestissima repugnātia, id est, affirmatio vnius & negatio eiusdem, vt scriptis reliquit Car. Camera, q. 5. ar. 2. li. 1. Et est duplex, scilicet, terminorum & propositionum, de quo latius in logica disseruimus. Et contradictio (vt vult Gab. di. 2. q. 1. li. 1.) est medium arguendi & cognoscendi distinctionem, vt quantumcunque de aliquibus dicuntur prædicata cōtradietoria ipsa sunt distincta vel non eadem. Contradictio quoque est via potissima ad probandum distinctionē realem, vt scribit Aliacensis, quæ. 6. ar. 1. lib. 1. quando ita est quod negatio est simpliciter, ita quod per nullam circumlocutionem potest alterum cōtradietorum verificari de illo à quo negatur, sed quando bene verificatur, tunc solum est via ad probandum distinctionem formalem, vt quamuis hæc sit vera negatiua, paternitas non est cōmunicabilis, tamē hæc affirmatiua est vera paternitas est illa res quæ cōmunicabilis, & sic de alijs, &c.

C O N T R I T I O quam Paulus Cortesius contritionem vocat: vt infra dicetur. Et licet variè loquantur Doct. de contritione, diffiniendo & describendo eam, in hoc tamen concordant (vt scribit Gabr. distinctione 16. quæstione prima, articulo primo, lib. 4.) quod id quod principalius requiritur ac essentialius ad peccati deletionem ex parte pœnitentis est contritio, & inter talia requisita quæ pura sunt, puta actus, habitus, passionēs, quorum quodlibet quandoque dicitur pœnitentia. Detestatio pec-

cati intelligitur nomine contritionis, illa enim essentialius se habet ad peccati remissionem ex parte peccatorum poenitentis, quoniam sine ea non fit remissio peccati in adultis, & ipsa sola (si fuerit perfecta) sine alijs sufficit. Et licet communiter describatur contritio, ut recitat Alex. par. 4. q. 67. memb. j. art. 1. & post eum Thom. Bona. & ceteri, ut Palud. dist. 17. qu. 1. Et Gerl. part. 2. de sacramento poenitentiae. Contritio est dolor pro peccato voluntarie assumptus, cum proposito confitendi, & satisfaciendi. Et etiam licet poenitentia interior, quae principaliter accipitur pro contritione à beato Aug. & alijs dicitur dolor de peccatis commissis, tamen ibi dolor non accipitur pro passione, sed actu. Vnde dupliciter dicitur dolor secundum Alexan. ubi supra, ar. 2. Vno modo dissensus voluntatis ab ipso peccato. Alio modo passio resultans in dissentiente ex illo dissensu. Dissensus autem iste est de essentia contritionis, passio autem est effectus illius. Et haec distinctio est notanda pro intellectu sententiae doctorum dicentium contritionem esse dolorem. Vnde satis concordant, quod contritio est actus voluntatis, scilicet dissensus seu displicentia commissi peccati. Aut nihil aliud est quam vellet non peccasse, & hunc regulariter sequitur dolor seu tristitia. Et haec tristitia passio est, & non actus, & ideo non est contritio sed effectus eius. Gabr. Scotus dicit: Contritio est detestatio seu displicentia peccatorum à se commissorum liberè elicità à voluntate ad placandum diuinam offensam. Est autem ut scribit Gabriel ubi supra, haec dissensio seu displicentia duplex, quaedam perfecta & sufficiens ad dimissionem peccati, scilicet, quae est de omnibus peccatis commissis, & debet circumstantionata, praesertim circumstantia finis. Alia est imperfecta, non sufficiens ex parte poenitentis ad remissionem peccati, vel propter obiectum, quia non est de omnibus peccatis, vel quia ordinatur in finem inhonestum, vel quia caret circumstantia ultimi finis, vel alia circumstantia requisita ad actum perfectè moraliter bonum, & tunc vocatur attritio, quasi tritio imperfecta: vel tritio in partes maiores. Perfecta verò displicentia dicitur contritio quasi tritio omnium simul in partes minutissimas, quod fit quando est de om-

nibus peccatis & secundum omnes circumstantias requisitas ad peccatorum remissionem. Et attritio semper est informis, quandoque indifferens, quandoque vitiosa. Contritio verò semper formata charitate. Haec Gabriel. Vnde Palud. dist. 17. qu. 1. art. 1. libr. 4. Dolor imperfectus dicitur attritio, dolor verò perfectus dicitur contritio. Item dolor gratia informatus dicitur contritio quamcumque; modicus sit. Dolor verò qui non est gratia informatus, non potest dici contritio, sed attritio, nam dolor desperationis est maior dolore contritionis, qui tamen non est contritio, quia caret gratia. Et secundum aliquos contritio & attritio materialiter idem sunt, sicut domus obscura & illuminata. Attritio enim est quasi lux aurorae, quae crescendo fit meridies. Et contritio dicitur, quia conterit, vel peccata in corde, dolore teruntur. Sed compunctio dicitur, quia cor compungitur, & compunctio communior est quam contritio. Dicitur & compunctio, quia cor pun-gitur quasi quibusdam aculeis, ut scribit S. Bonavent. dist. 16. in dubijs literalibus li. 4. Compungitur autem cor (ut idem dicit) secundum duplicem aspectum, aut carentia gloriae, aut consideratione offensae. Contritio quoque (ut scribit Palud. dist. 17. qu. 1. art. 3. libr. 4.) proprie dicta non durat nisi in hac vita, habetque contritio gratiam informantem, estque actus satisfactorius, & tota vita ista est tempus contritionis, quoad habitum, sicque quod homo semper debet esse promptus ad dolendum de omni peccato mortali, si ipsum committeret, nisi aliàs doluisset. Nec ut idem vult oportet contritionem esse continuam quo ad actum, nec exteriorem nec interiorem, ne abundantiori tristitia absorbeatur homo interior vel exterior, sed secundum, quod recta ratio determinabit, & ne homo à melioribus actibus retrahatur. Vnde notant Theologi duplicem dolorem. Est inquit dolor aliquis in sola ratione, qui libero subiacet arbitrio. Dolor iste & displicentia vel odium vel detestatio sic elicità cum gratia, sufficit ad detestationem peccati, supposito quod nullus in corpore dolor sequeretur. Attamen dicitur dolor de peccatis & dolor maximus, quia de nulla re altera temporali tanta detestatio elici debet à corde

rationis, sicut nullum est damnum poenae, quod æquiparetur damno culpæ. Dolor alius quem Philosophi nominant inter passionem concupiscibilis sensualis, qui cõfurgit ex apprehensione obiecti disconuenientis ipsi sensui corporali: habet hic insuper causari cum motu spirituum & constrictio ne cordis. Hunc utique dolorem non oportet esse maximum in poenitente, imo, nimius & culpabilis esse posset: utpote cordis sensualis & corporis destructius, ut inquit Gerson part. 3. tractatu. 2. de canticor do. Porro non est secundum hunc dolorem mensuranda semper bonitas poenitentiae. Cuius ratio est. Stat enim duos esse (& sæpe videmus) quorum vnus ex complexione naturali cor habet strennum & virile nec lachrymis idoneum, ita ut vel vix vel nunquam flere possit, erit alter cordis foeminei mollis ad omnem miserationis occasionem, lachrymis laxum vel pronum. Primus eliciet detestationem peccati sui intensius in anima, fortius & laudabilius in casu quam alius. De quo latius Gerson. Et inter partes poenitentiae (ut scribit Gabr. artic. 2. conclusionem 6. vbi supra.) quæ sunt contritio cordis, confessio oris, satisfactio operis, principalior est vera cordis contritio, nam per eam principalius consequitur finis poenitentiae, scilicet, peccatorum remissio. Ad cordis enim contritionem sequitur remissio peccatorum, etiam sine alijs, & ita sola in actu sufficit. Cæteræ verò sine contritione non sufficiunt. De quo Gabr. diffuse dist. 14. quæst. 1. conclusionem 3. li. 4. vbi dicit & probat, quod ad deletionem peccati sola criminis detestatio sine alijs actibus poenitentiae sufficit debite circumstantionata, & nulli alij sine ea. Vide si placet. Et secundum Petrum de Palud. dist. 17. art. 1. lib. 4. ex attritione potest fieri contritio, sicut ex mane fit meridies, id est, vnus actus fit post alium, & vnus est dispositio ad alium. Et subiungit, sic potest homo dolere imperfectè sine gratia, & est attritio, postea perfectè & cum gratia, & est contritio. Hinc concludit cum S. Thom. quod idem actus numero non potest esse contritio & attritio. Vide Gabr. recitantem opiniones de attritione & contritione. art. 3. dub. j. q. 1. dist. 16. lib. 4. & concludit quod attritio non est pars contritionis, nec fieri potest

contritio, sed spem differt ab ea, & ita sentit Palud. Vide & Rich. quando attritio posset fieri contritio. dist. 17. art. 1. quæst. 2. & 3. lib. 4.

Est autem contritio secundum Palud. de solo malo culpæ, non naturæ, nec poenæ. Et de solo peccato actuali, & de peccato proprio, & peccato præterito. Debet quæ esse de quolibet mortali peccato, & non futuro, si in speciali habeatur memoria. De venialibus verò sufficit in generali. Hæc apud Palud. & post eum Gabr. diffuse scribit de contritione.

CONTRITIO ex quatuor vel quinque integratur (ut scribit Gerson par. 4. lect. 1.) quæ incipit, poenitemini, quæ sunt Motus liberi arbitrij in Deum super omnia diligendum. Secundum motus eiusdem liberi arbitrij in detestationem peccati. Tertium impulsio gratiæ gratumfacientis. Quartum expulsio culpæ, possumus addere quintum, præuentionem, scilicet, diuinam, qua liberi arbitrium mouet & excitat ad ea, quæ dicta sunt. Hæc Gerson. Ad poenitentiam autem perfectam (ut dicit Gab. dub. 3. q. j. di. 16. lib. 4.) hæc tria requiruntur. Confessio, contritio, & satisfactio. Verum secundum quandam appropriationem adaptantur tribus peccatorum generibus: quia maiorem similitudinem habet contritio cum peccato cordis, eò quod vtrūq; manet in corde. Et confessio cum peccato oris: quia ore perficiuntur, & satisfactio cum peccato operis, quæ similiter exteriori opere consummantur. Ad veram itaq; & sufficientem poenitentiam & remissionem peccatorum requiritur confessio oris, contritio cordis, & satisfactio operis, nisi contritio tanta foret, quod tantum dolorem induceret, quæ sufficeret sine exteriori satisfactione. Similiter sine contritione & confessione in voto nullum peccatum oris aut operis dimittitur. Hæc Gabr. vbi supra, &c.

CONTRITIO, idem est quod contritio, & est angor (ut scribit Paulus Cortes. dist. 3. li. 4.) ob patrata scelera susceptus, cum constendi & persoluendi voluntate. Vel flens animi demissio, ex scelerum memoria, ac impendendis iudicij formidine manans, siue contritio aut animi morsus cum obiurgatione sui, inter spem & metum in herentia criminum vlcera depellens. Et confusio secundum

condemno

eandem describitur, vt cum voluntaria sit ob culpam, non ob multam oriatur, nec ab originis labe dimanet, quandoquidem haud id malum sit voluntate nostra cōtra-ctum. Hæc Cortesius.

CONTUMAX vt scribit Sanct. Bonau. dist. 18. par. 2. quæst. 2. lib. 4. dicitur qui semel & bis monitus, tertio peremptorie citatus non comparet, aut si comparet non vult stare iuri, vel quando offensa est manifesta, vel iussus à iudice, non vult emendare, à quo contumacia.

CONTUMACIA inobedientia. Et sunt tres modi contumaciæ (vt scribit Gabr. dist. 18. q. 2. ar. 1. li. 4.) Primus cum quis vocatus ve-nire cōtemnis. Secundus si veniens respuit obedire. Tertius si ante causæ diffinitionē recedit. Et intelligendū nisi in aliquo prædictorum habeat legitimam excusationē, ideo dicitur: contemnit & respuit, quod te-meritatem importat, & excusationem ac-ceptionem legitimam excludit. Et con-tumacia est signum incorrigibilitatis quæ-cunque sit. Solus enim contumax refugit correctionem. Concordat Rich. di. 18. ar. 3. quæst. 2. lib. 4.

CONVENIENTIA essentialis rebus dicitur il-la (vt notat Gabr. dist. 8. q. 2. lib. 1.) quæ est de essentia rerum, ita quod non stat illas res esse, non sic conuenire, vt esse rationale hominibus. ab illa conuenientia potest ab-strahi conceptus quidditatus absolutus, & etiam connotatiuus tam essentialiter, quam accidentaliter: vt conceptus subiecti differentia & proprii, puta conceptus ho-minis rationalis, risibilis abstrahuntur a cō-uenientia essentiali. Primi duo ab eadem conuenientia, scilicet, habere animam in-tellectiuam, essentialem sui partē. Tertius à conuenientia habere animam potētem quantum est ex parte sui producere actum ridendi, vtraque est homini essentialis. Et primus est absolutus conceptus, secundus essentialiter connotatiuus, tertius acciden-taliter connotatiuus.

CONVENIENTIA accidentalis per oppositū dicitur: vt esse calidum lapidi, ab hac cōue-nientia non potest abstrahi nisi conceptus accidentaliter connotatiuus: quia concep-tus quidditatus nō negatur de eo cuius est, ipso existente. Sed conceptus à cōueni-entia accidentali abstractus potest negari ab

aliquo sic conueniente, quia ipsum nō po-est sic conuenire, ex quo accidentaliter sic conuenit, & tunc talis conceptus non re-præsentabit illud Gab. vbi supra.

CONVERSTO capitur multipliciter. Vno mo-do pro quadam propria passione propo-sitionum participantium vtroque termino, ordine conuerso, de qua in logica diseri-tur. Secundo modo pro mutatione rei po-sitiuæ in rem positiuam: & est duplex, sub-stantiæ in substantiam, & accidentis in acci-dens. Substantiæ in substantiam est duplex scilicet, vini in sanguinem, & panis in cor-pus Christi, vbi non solū forma sed & ma-teria transit, & est supernaturalis. Alia est partialis, quando, scilicet, elementum in aliud conuertitur, vel unum mixtum in aliud. Accidentis in accidens, vt conuersio sancti Pauli à malitia in bonitatem. Ter-tio modo pro annihilatione alicuius rei, & dicitur mutatio versio. Quarto modo capi-tur pro conuertentia, vt cum dicimus rela-tiua dicuntur ad cōuertentiā, & est mutua referibilitas, sicut pater refertur ad filium, ita e conuerso filius refertur ad patrem.

CONVERSTIO (vt scribit Gabr. di. 11. q. art. 1. lib. 4.) est transitio vnius in aliud. In quo duo notantur, scilicet, desitio vnius, & suc-cessio alterius. Nam si quid in se aut in sua natura ac proprietatibus manet, non con-uertitur in aliud. Et licet dum album con-uertitur in nigrum, id quod conuertitur, scilicet, subiectum albedinis manet: non ta-men manet albedo, secundum quā conue-ritur, igitur sine desitione vnius, & succe-sione alterius, non est conuersio. Vnde po-est sic describi. Conuersio est desitio alicuius entitatis positine ad quam sequitur in-ceptio vel conseruatio alterius rei aliā nō producendæ vel conseruandæ simpliciter, vel secundum quid, id est quantum ad ali-quem modum se habendi. Ex quo sequitur quod A conuerti in B, non est a fieri b. Nā aere conuerso in ignem, aer non fit ignis: sed est aerem desinere, & ignem succedere. Succedere autē est ad desitionem alicuius de nouo incipere esse, aut in esse suo con-seruari, quo modo nō inciperet vel in esse cōseruaretur, nisi aliud desineret. Sequitur & secundo quod in rem simpliciter necessa-riam nihil potest conuerti. Et quoniam so-lus Deus est simpliciter necessarius, sequitur

quod in Deum non potest fieri conuersio cuiuscunque creaturæ. Sequitur & tertio, quod quaelibet creatura potest per diuinā potentiam in quamlibet conuerti, quia potest Deus quamlibet creaturam destruere, & ad eius destructionem aliam de nouo producere, aut productam conseruare. Gabriel vbi supra. & etiam in expositione cap. lect. 40.

CONVERSIO est duplex, scilicet, accidentalis & substantialis, vt & supra tactum est. Conuersio accidentalis est cum ad desitionem alicuius incipit aut conseruatur, aliquid quod accidēs vel habitudo, vt in calefactio ne aquæ ad desitionē frigiditatis aquæ incipit de nouo esse calor in aqua, & sic conuertitur frigiditas in calorem. Similiter aqua frigida cōuertitur in aquam calidam. Sed frigiditas conuertitur simpliciter in calorem, quia simpliciter frigiditas desinit, & succedit calor. Sed frigidum cōuertitur in calidum secundum quid, quia res quæ est frigida non desinit esse, puta aqua, nec aqua calida in casu incipit simpliciter, sed secundum denominationem accidentalem. Desinit enim aqua esse frigida, & incipit esse calida.

CONVERSIO substantialis est dum ad desitionē alicuius incipit esse substantia quæ prius non fuit, vel conseruatur quæ prius fuit. Et dicitur substantialis, si terminus ad quē fuerit, est substantia, sicut accidentalis si terminus ad quem est accidens. Conuersio .n. sicut & mutatio denominatur à termino ad quem. Vel potest dici ab utroque termino, quia nomina sunt ad placitum, scilicet, à termino à quo & à termino ad quem.

Et sic oportet ponere quatuor species conuersionis. Vna qua accidens conuertitur in accidēs. Secūda qua substantia cōuertitur in substantiam. Tertia qua substantia conuertitur in accidens. Quarta qua accidens conuertitur in substantiam. De quo videatur latius Gabr. dist. 11. q. 1. lib. 4. & lect. 40. canonis.

CONVERSIO SUBSTANTIALIS est duplex. Quædam fit secundum partem eius quod conuertitur, & eius in quod conuertitur. Et hoc cōtingit in his quæ habent materiā cōmunem, vt in generatione substantiali ignis ex aere, aer conuertitur in ignē, non secundum se totum, quia nō secundū se to

tū syncategorematicæ, id est quodlibet sui desinit, quia non secundum materiā. Materia enim eadē numero manet in utroque, sed cōuersio fit secundum formas tantum. Alia fit secundum totū, quando illud quod conuertitur secundum se & quodlibet sui desinit esse, & terminus ad quē secundū se, & quodlibet sui recipit esse nouum, vel cōseruatur in esse præhabito: & illa cōuersio dicitur transsubstantiatio. De qua infra in litera T. Conuersio autē panis in corpus, & vini in sanguinem Christi, quibus verbis verē & aptē exprimi possit. Vide latius Gabrielem lect. 49. canonis. De qua notabis duas regulas quas ponit idem distinctio. 9. quæst. 11. art. 3. dub. 1. lib. 4. Prima: Omnis propositio affirmatiua de rigore seu proprietate sermonis est falsa, in qua termini significantes panem & vinum, & corpus Christi ponuntur in nominatio casu, nisi æquiualeat alteri propositioni aut resoluat in aliam, in qua alter dictorum ponitur in obliquo, quod additur propter illam & similes. Panis est ex quo fit corpus Christi. Et quod dictum est, habet veritatē cuiuscunque temporis sit copula. Vnde omnes illæ falsæ sunt de rigore verborū. Panis est corpus Christi, quod est panis est, fuit, erit, seu potest esse corpus Christi. Similiter istæ, quod est panis, seu quod fuit panis, quod erit panis, quod potuit esse panis, est vel fuit corpus Christi. Secunda regula. Vera est propositio in qua terminus à quo, id est panis aut vinum exprimitur per ablatiuum, cum præpositione ex vel de: importante ordinem, secus si importeret materiam. Aut terminus ad quem, id est corpus vel sanguis Christi per accusatiuum cum præpositione in. Cæteræ sunt de rigore falsæ, vt istæ veræ sunt. Ex pane fit corpus Christi, de vino fit sanguis Christi, si ly ex, vel de, importat circumstantiam ordinis desitionis substantiæ panis, aut vini ad præsentiam corporis aut sanguinis, vt sit sensus. Post desitionem substantiæ panis aut vini, incipit præsentia corporis Christi. Si vero ex, vel de, diceret circumstantiam materiæ, sicut cum dicimus: Anulus fit ex auro, quod est dicere, anulus fit ex auro tantquam ex materia manente in eo, sic est falsa. Similiter vera est hæc, panis aut vinum transit, conuertitur vel transsubstantiatur

in corpus Christi, vinum in sanguinem. Cum enim in hac conuersione nihil intelligi debet nisi quod ad prolationem verborum sacramentalium simpliciter definit esse substantia panis aut vini, & corpus & sanguis Christi incipit seu fit præsens speciebus panis & vini. Omnes propositiones per quas hæc conuersio exprimitur, & solæ tales veræ sunt, per quas significatur desinitio substantiæ panis aut vini, & præsentia corporis Christi aut sanguinis succedens ex diuina ordinatione illi desinitioni. Gabriel vbi sup. Et hæc conuersio dicitur trans substantiatio, tam ratione termini à quo, quam etiam ratione termini ad quem, vt latius videre potes apud Gabr. dub. 2. vbi supra. Fit autem hæc conuersio instantaneè, id est tota simul. De quo idem Gabriel dubio 4. vbi supra, & lectio. 42. canonis.

CONVERSIO AD DEVM & in hac (vt scribit sanctus Bonauentura, dist. 5. art. 3. q. 1. libro 2.) attenditur rectitudo substantiæ spiritualis quantum ad eius mentem, maxime ratione partis motiuæ, nec potest esse recta, nisi actu vel habitu sit ad Deum conuersa. Quemadmodum igitur duplex est rectitudo, sic duplex est conuersio. Est enim quædam rectitudo gratiæ, penes hanc est iustitia meritoria, quam acceptat iudex summus ad retributionem æternam. Et quia videtur in ea pulchritudinem gratiæ, merito eius animam traducit in ipsam, & operacius sunt ipsi amabilia. Alia est rectitudo nature institutæ, & penes hanc est iustitia originalis. Sic intelligendum est quod duplex est conuersio, quædam à naturali rectitudine, quædam à rectitudine gratiæ. Primam habere potuerunt Angeli absque gratia, sed secundam non sine gratia, & conuersio illa fuit meritoria & Deo placita, & ideo non potuit esse sine gratia. Rursus quia per illam conuersionem obtinuerunt gratiam, oportet ponere quod in conuersione illa inchoauerit voluntas libera, sed consummauerit gratia, & ideo fuit ibi gratia subsequens, non præueniens: gratia cooperans, & non operans, vt dicit magister litera. Conuersio itaque angelorum in qua confirmati sunt, non fuit sine auxilio gratiæ. Hæc S. Bonauentura.

CONVERTI AD DEVM est Deo charitate adhaerere: Averti à Deo, est Deum odio ha-

berere. Magister li. 2. di. 5. Et per inspirationem conuertimur potissimum ad Deum, teste Gersoni parte 2. sermone de verbis Domini: Venite ad me omnes qui laboratis. Est enim modus vocationis (vt idem dicit) inspiratio quam multis modis fieri constat. Fit namque timore, amore, pudore, compunctione, deuotione, intelligentia, sapientia, datione, redditione, augmentatione & consummatione cuiuslibet gratiæ. Hæc sola conuocatio sufficit per se ad conuertendum hominem, cæterarum nulla sine ista aliquid valet, fremat mundus, premet corpus, tumultuetur conscientia, conuoluet miracula, appareat exēpla, addantur & doctorum verba, magis per hæc blasphemiarum, murmuraciones, contemptus & irrisiones, detractiones & persecutiones quæ gratiæ aut virtutes subscribuntur. Hæc Gerson &c.

COOPERARI ab operari idem quod adiuuare. Vnum autem potest alteri cooperari quatuor modis (vt scribit Pet. de Pal. dist. 5. quæ. 1. libr. 4.) Primo sicut adiuuans ei cui auxiliū præbet cooperatur. Secundò sicut consiliū præbens. Tertiò sicut quo mediante agens primum introducit suū effectum: sicut cooperatur instrumentum principali agenti. Quarto sicut disponens materiam ad effectum principalis agentis suscipiendum: primis modis duobus in nulla actione aliquid Deo cooperatur, propter perfectam eius potentiam quæ nullo auxilio indiget: & propter perfectam eius sapientiam, quæ nullius consilio eget. Inde Esa. 40. Quis adiuuit spiritum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? Sed tertio modo cooperatur aliqua creatura Deo in eius actione, non tamen in omnibus. Cum enim Deus sit primum agens naturalium actionum: quicquid natura agit hoc efficit quasi instrumentale agens cooperans primo agenti. De hoc ita dicit sanctus Bonauentura, dist. 5. art. 3. q. 1. li. 4. Aliquid alij cooperari est dupliciter, vel per modum vere efficientis, sicut natura cooperatur Deo in productione naturalium, & lib. arti. gratiæ in faciendo opus meritorium, vel per modum disponentis, sicut cooperatur homo Deo quantum ad gratiam, quia se disponit. Sed quædā sunt (vt Paludensis vbi supra dicit) quæ Deus sibi retinuit immediate illa operas, & i istis creatura Deo non cooperatur tertio modo, sed quarto, sicut.

patet in creatione animæ rationalis, quam immediatè Deus producit, sed tamen natura disponit materiam ad animæ rationalis receptionē. Et quia recreatio animæ creationi ipsius respondet, ideo ad emundationē eius immediatè, ipse operatur, sed ad hoc homo cooperatur disponendo animam, & hoc dupliciter, scilicet, ex opere operante, sicut docendo, siue esset merendo, & hoc modo homines Deo cooperantur in remissione peccatorum, De quibus. 1. Cor. 3. Dei adiutores sumus. Vel ex opere operato, sicut qui conferunt sacramenta, quæ ad gratiam disponunt, per quam fit remissio peccatorum, & hæc est cooperatio ministerij quæ ministris Ecclesiæ cōpetit. De quibus dicitur. 1. Cor. 4. Sic nos existimet homo ut ministros Christi. Hæc Paludē. Vnde Rich. dist. 5. artic. 1. q. 2. lib. 4. dicit: Aliquem cooperari ad emundationem interiorem dupliciter potest intelligi, aut ipsam emundationem interiorem attingēdo, aut ad eam aliquo modo disponendo. Primo modo Christus nō contulit potestatem ministris sacramentorum cooperandi ad emundationem interiorem, quia illa fieri non potest, nisi per gratiam quæ non producitur esse nisi per creationem, sed secundo modo, quia potestatem habent conferendi sacramentum, quo ex institutione diuina disponitur suscipiens ad sui interiorem emundationem, sicut agens naturale in quātum est Dei instrumentum disponendo & organizando corpus dispositiue cooperatur ad animæ infusionem, quamuis in multis sit dissimile. Hæc Richar. vbi supra.

COR DEI Ut scribit B. Hiero. in Epi. 1. est patris arcanum eius sapiētiae mysticæ, ex quo verbum, id est filium suum impassibiliter sine initio genuit, ipso dicente Psal. 44. Eructauit cor meum verbum bonum.

CORPVS potest accipi tripliciter (ut scribit Gabriel dist. 11. qu. 1. arti. 1. lib. 4. & lect. 42. cano. post Greg. de Arm. in 2. scripto dist. 16. q. 2. & Pet. de Aliaco. quæ. 5. art. 2. lib. 4.) vno modo ut est genus subalternum prædicamenti substantiæ, & sic significat substantiam totalem compositum ex materia & forma, & sub eo continetur omnes species specialissimæ & indiuidua substantie, significantes res compositas, ut homo, alinus, Ioannes, Petrus, Paulus: tales autem si-

gnificant res totales per se in genere. Secundo modo ut est prædicamenti quantitatis continuæ, & sic importat trinam dimensionem, longitudinem, latitudinem, & profunditatem. Tertio modo accipitur pro altera parte compositi substantialis, ut cum dicimus hominem componi ex corpore & anima. In hac significatione communiter accipitur à sanctis. Vnde Ioānes Damascenus, Omnes homines ex anima & corpore compositi sunt, & omnes naturam animæ participant, & substantiam corporis possident. Item beatus Hiero. in explanatione fidei catholicæ, dicit humanitatem constitui ex anima & corpore. Et sic capit corpus Philosophus 2. de Anima, cum dicit: Anima est actus corporis. In his accipitur corpus pro altera parte compositi substantialis, scilicet, pro illo quod immediatè subiicitur formæ specificæ, siue sit materia nuda siue materia organizata, siue compositum ex materia & forma, non specifica, secundum ponentes plures formas substantiales in eodem indiuiduo. Et illo tertio modo pro eodem accipitur corpus humanum & caro. Vnde indifferenter dicitur quod homo componitur ex corpore & anima, & ex carne & anima, ut in symbolo Athanasij: Sicut anima rationalis & caro vnus est hō &c. Tertio modo, Petrus Aliacensis scribit corpus accipi prout supponit pro materia, siue sit quanta, siue non, connotando tamen aliquas qualitatiuas dispositiones materię inharere. Et hoc modo dicimus quod ex anima humana & corpore hominis, fit vnus homo. Et quod corpus Christi in triduo iacebat in sepulchro, id est materia Christi informata qualitatiuis dispositionibus aliquibus, & sic iste terminus potest pertinere ad prædicamentū qualitatis, &c. Et corpus tertio modo acceptum secundū aliquos adhuc dupliciter accipitur (ut refert Gabriel. lect. 42. canonis.) Vno modo accipiunt generaliter pro altera parte essentiali compositi, quæ cum forma constituit totum, & sic omnis materia prima est corpus. Hoc modo cōcedendum est quod aer habet corpus, similiter ignis, & quæcūque omogenea substantialia. Sic accipit cōmentator, qui & materiam quatuor elementorum vocat corpus primo Metaphys. cōmē. 31. Alio modo accipitur strictius pro altera parte

parte compositi organizata, cum forma constituens totum. Et illo modo materia in animalibus perfectis est corpus & non omogeneis. Sic concedimus quod animal componitur ex corpore & anima, non autem lapis vel terra, vel aqua, vel aer, &c.

CORPVS HVMANVM verum (vt scribit Brulefer distin. 8. quæst. 3. lib. secundo,) est corpus Physicum, perfecta mixtione mixtum essentialiter complexionatum perfectissima organizatione organizatum, viuificabile ab anima rationali vel intellectu & dispositum immediatè ad eius susceptionem. Ex quo sequitur quod nullum corpus cœlestē potest esse verū corpus humanum, nec corpus imperfectè mixtum, nec corpus elementare, id est elementum vel planta, nec corpus animalis bruti potest esse verum corpus humanum. Et licet corpora assumpta a bonis vel malis angelis habeant regulariter effigiem corporis humani, illa tamen corpora non sunt vera corpora humana, nec veram formam & complexionem corporis humani habent. Et dicitur regulariter, quia dæmones aliquando assumunt effigies corporum brutorum. Corpus enim humanum non competit ministerio eorum, & solum assumunt corpora ministeriū. Indigent enim corporibus velocibus & leuibus, vt sint apta nata discurrere & veloci motui eorum. Corpus autem humanū est ponderosum & graue, nec multum aptum ad motū. Angelus verò bonus communiter assumit corpus de superiori parte aeris, quæ dicitur etherea, mali autem de parte inferiori, scilicet caliginosa, &c. Item spiritus Angelicus in corpore assumpto non habet operationem animæ vegetatiuæ, nec quo ad vim nutritiuam, nec augmentatiuā, nec quātum ad vim generatiuam. Ex quo sequitur quod non possunt generare, nec minorare nec augmētare, quamuis dæmones quoque qui dicuntur immundi spiritus, assumunt corpora aliquando in specie mulieris, & supponunt se viris ad recipiendum semen, & ipsum semē custodiunt in naturali dispositione quantum ad tempus, & assumunt corpus in specie viri, & supponunt se mulieribus, infundentes semen in matricem: non tamen propriè generant, sed impropriè, indirectè, ministerialiter. Ipsi itaq; dæmones in corporibus assum

ptis propter subtilitatem suam habent tantam potestatem suam in corpus quod possunt ministerialiter & applicatiuè mulierem impregnare sine violentia sic quod concipere, ipsa tamen manente virgine. Item in corpore assumpto dæmones possunt aliquam virginem corporaliter disflorare & violenter opprimere vi, & violentia cogendo eam. Item possunt in assumptis corporibus obsidere ciuitatem vnā, & machinas & luctari, & omnes occidere, & citò reedificare muros. Nec exercent prædicta illusoriè vel imaginariè, sed verè realiter & sine fictione & deceptione, quia Deus in primordio creationis Angelorum dedit ipsis Angelis omnē potestatem mouendi quamlibet creaturam corporalem secundum locum, secundum placitū suæ voluntatis, & talis gratia gratis data remansit in dæmonibus, & in hoc concordant omnes doctores. vt dicit magister Brulefer. Tanta præterea est dæmonum fortitudo quod possunt elementa commouere, mare concitare, montes transferre de loco ad locum desiccare herbas, & hoc Deo permittente. Et dicit Aug. 3. de trini quod corpora obediunt quo ad localem motum dæmonibus ad nutum, &c. Possunt & commouere humores diuersos in corpore, & sic causare diuersas infirmitates, sicut agitabat Saulē. 1. Reg. 16. Et Paulus torquebatur passione iliaca, vel cholica à dæmone. Et nisi essent boni Angeli qui nos custodiunt, facerent nobis dæmones infinita mala, sed ab ipsis bonis prohibetur. Ideo debemus eos multum diligentissimè inuocare & reuereri. Brulefer. Possunt insuper dæmones per naturam suā subtilitatis quæcunque corpora penetrare, & in eis sine aliquo impedimento siue obstaculo subsistere, id est, existere, vt patet ex textu Euangelij, quo teste nouimus Christum multos curasse obsessos à dæmonibus. Et hæc corpora in quibus sunt possunt commouere & conturbare, vt patet per experientiam & Euangelium. Et quando permittuntur in corpus intrare, dicuntur ipsum obsidere. Permittit autem Deus siue ad suæ gloriæ ostensionem cum expelluntur dæmones per miraculū. Aliquando ad peccati punitionē, siue ad peccatis correctionē, siue eruditionē nostram. Nunquam autem Deus permittit sine casu

rationabili, occulta autē sunt Dei iudicia. Ideo non debemus inuestigare nisi velimus errare. Brulefer. distinctione 8. quæst. 7. libro secundo.

CORPVS ORGANICVM est corpus habens diuersas in situ partes & figuras, ad diuersa operavitā deputatas. Brulefer. distinctione 8. quæstione quinta, libro secundo.

CORPVS CHRISTI est duplex, scilicet verū, & mysticum. Verum quod sumpsit ex Maria Virgine, & illud corpus dicitur saccus precij nostri. Et Christus corpus suum saccum appellat, eo quod in eo portauit precium nostræ redemptionis, vt scribit Iacobus de Valentia super illud Psal. Concidi sti saccum meum & circundedisti me lætitia. Vnde Aug. super illud Psal. 21. Ecce Christus passus est, ecce mercator ostendit merces, ecce precium quod dedit, ecce sanguis qui effusus est, in sacco ferebat precij, percussus est lancea, scissus est saccus, & manauit precium orbis terrarum. Corpus mysticum est congregatio omnium fidelium in charitate existentium. Et sicut panis fit ex multis granis congregatis, & vinum confluit ex multis racemis simul pressis, sic corpus Christi mysticum ex multis congregatur Christi fidelibus charitate ornatis. Huius corporis Christi mystici sunt multæ connexiones membrorum in corpore mystico Ecclesiæ, sicut diuersæ sunt in eodem corpore Vnitates. Vna est enim vnitas charitatis, vt scribit Gerson parte. 1. libello de aufferibilitate papæ ab Ecclesia. confide. 16. Et ita soli habentes charitatem dicuntur vera membra Ecclesiæ. Alij quantumcunque fideles sunt, vel vt præcisa, vel vt arida & emortua membra, imò sunt proditores Domini sui, nec de familia eius hoc modo dici possunt, nec sunt digni panis, quo vescuntur. Alia est vnitas in donis naturæ, sicut omnes homines cōnectuntur in intellectu & in ratione. Alia est vnitas in simili participatione sacramentorum, & præsertim in vnitatem baptismatis in quo character imprimitur, in qua vnitatem cōnectuntur omnes qui baptismum ritè susceperunt, etiam vbi fide actualē vel habitualement perdiderint. Et hæc vnio videtur absolutè sufficere ad hoc quod aliquis ritè in papā electus maneat caput Ecclesiæ quousque fuerit per sententiam diffinitiuam depositus. Hæc Gerson.

CORRIGERE idem est quod corripere. Modum corrigendi ostendit sanctus Bonauē. post Alexand. parte quarta, qu. 21. membr. 2. & Gab. di. 18. quæ. 2. arti. 1. li. 4. cū dicunt, quod sicut in medicinalibus duplex est modus curandi, scilicet per medicamenta lenientia & per medicamēta exasperantia. Curatur enim aliquis per emplastri appositionem, aliquis per sectionem. Sic in moralibus duplex est modus corrigendi. Vnus per dulces monitiones, alius per asperas increpationes. Et hoc secundū duo genera hominum, quia quidam sunt tractabiles & placabiles, quidam duri & rebelles, sic in diuinis & Ecclesiasticis iudiciis, in quibus est instructio, correctio & curatio, duplex reperitur modus instruendi, corrigendi, curandi. Quæmadmodum ergo qui non curantur per emplastrum apponitur vulnus & cauteriū, sic inuitis & incorrigibilibus fit correctio per flagellum, sic esse oportuit in Ecclesiæ rectoribus. Et ideo Dominus institutor & fundator Ecclesiæ, eidem non dedit tantum medicamenta sacramentorum ad curandum accedentes, sed etiam gladium spiritus quod est verbum Dei, & potestatem amputandi & resecandi contemptores & rebelles. Vide & de hoc in dictione **OBIVRGATIO**.

CORRECTOR dicitur qui corrigit vel reprehendit. Et corrector liber dicitur, vt scribit sanctus Bonauē. in prologo super magistrum, qui tantū gratia correctionis non inuidiæ vel subannationis corrigit. Hunc desiderat Magister, quādo dicit in prolo. suo: In hoc autē tractatu non solū piū lectorē, sed etiam liberum correctorem desidero. Et hoc facit exemplo Aug. 2. de Trini. cap. 1. vbi dicit: Magis amabo inspicere i rectis, quā timebo morderi à peruersis. Gratianus enim suscipit osculum columbinū pulcherrima & castissima charitas. Dentem verò caninum euitat cautiissima humilitas, vel retundit solidissima veritas. Magis que optabo à quolibet reprehendi, quā ab errante siue ab adulate laudari.

CORRECTIO FRATERNA (vt scribit Gabr. lect. 34. canonis) est quæ ex charitate procedit, non nocendi vel confundendi cupiditate, sed fratrem emendandi volūtate. Et secundū Palu d. 19. q. 3. li. 4. Fraterna correctio est admonitio fratris de emendatione delicti.

delictorum ex fraterna charitate. Dico autē admonitio fratris, quia obiurgatio verbi & calligatio verborum pertinet ad Prælātum. Sed admonitio secreta, quæ fit per verba, dicitur correctio emendatione delictorum, quia respectu finis dicitur homo proximum dirigere, cū sibi ipsum ostēdit, sed regere, cū à deo ipsum custodiri: corrigi, cum errantem ad vitam per semitā reduci, emendando ipsum à peccato. Hoc autē quia fit sepius de parvis delictis vel omissionibus, quæ dicuntur delicta, quasi derelicta. Nam de alijs dicitur, quod nemo potest corrigere quem Deus despexit. Ideo dicitur de emendatione delictorum ex fraterna charitate. Illa enim correctio, quæ fit à Prælato, in communi dicitur fieri ex iustitia, quæ respicit bonū cōmune, ut ædificentur de pœna, qui sunt scandalizati de culpa, ut vnus pœna sit metus multorum: ppter hoc .n. reipub. interest, ne maleficia remaneant impunita. Sed illa quæ fit secreta ad emendationem fratris, ex charitate procedit, quia amicitia nō minus subuenit in dānis virtutum, quā in amissione rerū. Hæc Palud. Et cū animæ hominū sint cunctis rebus præferendæ, si eleemosyna corporalis vbi est necessaria corpori, est pcepto, multo magis spiritualis. Vnde si occurrat iste casus primò quod videt proximum in peccato mortali. Secundo sperat per suā admonitionē illū corrigi. Tertio quod nō sperat illū aliter corrigi, sed sic incorrectū mori, tenetur ex pcepto plus subuenire animæ, ne dānetur, quā famescēti Lazaro ne moriatur: sed & cū sit opus eleemosynæ spiritualis datū sub affirmatiuo pcepto, semper quidē obligat, sed non pro semper: ut dicit Gerf. par. 3. de consol. Theol. li. 3. profa. 3. Omittenda quippe est dū probabiliter apparet qd fieret vel frustra vel in deteriorationē corrigendi. Hoc autē probabiliter æstimatur de peccatis ex malitia & cōsuetudine peruersa, nō ex ignoratiā: secus in correctione iudiciaria. Potest & omitti correctio, dū pprobabiliter apparet, quod peccans alio modo per se, vel per alterum corrigetur. Et ut dicit Gab. vbi suprā. Peccantem fratrem mortaliter corripere est pceptū, sed peccantē venialiter est cōsiliū. Vide latius cū ibi de fraterna correctione. Vnde Grego. in homel.

Cū audisset Ioannes in vinculis opera Christi. Plus est, inquit, animā in æternum victuram pabulo verbi reficere, quā ventrem morituræ carnis terreno pane sane satiare. Si autē (ut inquit Palud.) non esset in peccato mortali, sed veniali tantum deesset necessitas, quia si hic nō corrigetur, in Purgatorio corrigetur. Et ut idem dicit: si non speraretur correctio, sed potius exasperatio, nō deberet fieri nisi ppter aliorū ædificationē in casu negligendum esset eius odium: sicut Ioannes arguebat Herodem. In quo casu dicit Chryl. Melius est odium propter Deū, quā amor propter eū. Cū .n. propter Deū diligimus, sibi debitores sumus. Cū autem propter eum odio habemur, ipsum nobis debitore cōstituimus. Vel si ad horam contristaretur, postea emēdaretur. Itē si aliter speraretur corrigi vel per seipsum vel per aliū, ad quē magis pertinet, qui tamen si præsens esset, nec corrigere vellet, non excusaretur qui hoc videret, &c. Et omnes tenentur ad eā sicut ad charitatē etiā religiosi. De quo latius videre potes Palu. di. 19. q. 3. art. 3. libr. 4. Vnde si verbo suo quisquam vel religiosus posset corrigere peccantem, nec faceret, mortaliter peccaret. Dicturus, Vā mihi, quia tui: & maledictus qui prohibet gladium suum à sanguine. Et Ezech. Si non annuntiaueris ei, sanguinem eius de manu tua requiram, sicut sanguinem Abel de Cain, qui dixit: Nunquid custos fratris mei sum ego? Secundò tenetur peccator: quia peccatū suū eum non liberat à pcepto, etiā si peccet corrigēdo, quia nō est perplexus, cū posset se corrigere in momento. Et Prælatus subditū corrigat, sed malo exemplo, non peccet, uideat. Subditus autem debet & potest Prælātū corrigere, sed cū debito moderamine, quia si in his quæ fidei sunt, erret, publicè peccare faciens populū, publicè est arguendus: sicut Paulus Petrum. Vnde si Papa prædicaret errorē corā populo, suigendū esset & ei corā populo contradicendum. Sic enim dicit Paulus de Petro: In faciem ei restiti. In alijs autē secreto & cum reuerentia corrigendus est: & rārò reuerentius, quantò maior Prælatus. Hæc Palud. Astipulatur Richar. di. 19. art. 2. qu. 2. libr. 4. Sed multo plura Gabriel de correctione, vbi suprā.

CORRECTIO est duplex (vt scribit Richard. dist. 19 art. 2. quæst. 1. libr. 4.) Quædam est actus iustitiæ vindicatiuæ, q̄ est correctio à malo, per inflictionē iustæ pœnæ: & hæc nō pertinet nisi ad superiores respectu inferiorum, quorum habet curam ex officio. Hæc dicitur correctio iudicialis seu potestatiua. De qua multa scribit Gabr. lec. 75. cañ. Alia est actus dilectionis (vt inquit Richardus vbi suprâ.) quæ est per amicabilē instructionem, boni exhortationem, & mali reprehensionem. Et hæc respicit curam zeli: & ad hanc tenetur quilibet respectu cuiuslibet, sicut quilibet respectu cuiuslibet debet habere dilectionem. Hæc Richardus. De hac paulò supra dictum est: multa agit de ea Gabriel, lectio. 74. cano- nis, &cæt.

CORRUPCIO (vt scribit S. Bonauent. dist. 44. art. 2. quæst. 1. libr. 4.) vno modo dicit desitionem rei quantum ad esse substantiale: & hoc modo idem est, quod consumptio. Et tali modo non corrumpuntur corpora damnatorum, cum non moriantur. Alio modo corruptio est idem, quod priuatio bonæ dispositionis. Et hoc modo quoniã à corporibus damnatorū auferetur quies, & bona dispositio quæ generat in anima voluptatem. Hinc est, quod continuè corrumpitur. Est ergo corruptio afflictionis non interpretationis siue consumptionis. Et hæc fit per aduersionem ignis. Bonauen. & quomodo possit hoc intelligi: vnde eū latius ibi.

CORRUPCIO INTEGRITATIS, secundum S. Bonauent. (vt refert Gabr. dist. 20. quæst. vnica, ar. 2. dub. 2. libr. 2.) tria dicit, scilicet claustrorum apertionem, pœnalem passionem, & fœdam delectationem. Primum est naturæ. Secundum est pœnæ. Tertium est corruptionis vitiosæ, quæ tenet medium inter pœnam & culpam. Si igitur vir cognouisset uxorem in statu innocentie, fuisset quædam claustrorum apertio, sed non pœnalis passio, nec fœda delectatio, quia vis generatiua non esset corrupta, nec infecta. Non ergo fuisset corruptio integritatis, quia non pœnalitas nec delectationis fœditas. Concordat Thom. part. 1. qu. 93. artic. 2. Quapropter vir & uxor iuncti non fuissent illececi illecebrosa carnis concupiscentia, sed tantum ex dictamine rationis

rectæ: & per hoc non nisi causa prolis generandæ, fuisset enim ibi matrimonii tatum in officium non in remedium. Non enim fuisset ibi languor, aut morbus concupiscentiæ: & ita nec opus remedio medicinæ, nec aliqua rebellio fuisset in mēbris genitalibus, nec inordinatus pruritus, sed subiecta fuissent rationi, ac pleno voluntatis dominio, sicut manus, pes, & cætera corporis membra, &cæt. Et licet p̄robabile est, quod in fuisset delectatio, vt vult Sanctus Thom. non tamen effrænis, aut fœda, sed pura, & omnimode rationi subiecta, &cæt. Secundum opinionem itaque sanctorum & doctorum in statu innocentie fuisset multiplicatio hominum per commixtionem sexuum, siue probrosa, & fœda delectatione, & partus sine dolore, non tamen cum carnis integritate. Siquidem dolor partus, pœna est libidinosi conceptus.

CREARE (vt scribit Scotus dist. 1. quæst. 2. libr. 2.) est aliquid de nihilo producere in effectu, & ut dicit Magister libr. 2. dist. 1. p̄prie est creare de nihilo aliquid facere: de nihilo, id est non de materia. Et secundum Occam quodlibet 2. quæst. 8. & in 4. sent. dist. 1. quæst. 1. Et post eum Gabr. di. 1. quæst. 1. & quæst. 4. libr. 2. & dist. 1. q. vnica, libr. 3. & dist. 1. quæst. 1. ar. 3. dub. 2. libr. 3. & Petrus de Aliaco, quæst. 1. art. 2. libr. 4. creare capitur multipliciter: quandoque accipitur pro promouere ad dignitates, sic dicunt Canonistæ quod Papa creat Cardinales. Alio modo & quadrupliciter. Primo largè pro producere, sic dicit Commentator 3. de Anima. Intellectus creat intellecta uel intellectionem. Secundo modo accipitur strictè pro facere aliquid de nihilo mediatè uel immediatè, id est ipsum, vel id de quo factum est. Sic dicit Aug. super Ioan. quod segetes creantur. Tertio modo accipitur strictius, & sic est agens facere, aliquid postquam nihil fuit, quod posset ipsum facere siue subiecto. Quarto modo strictissimè, & sic est Deum facere aliquid postquā fuit nihil, siue concursu agentis, quod necessario requirit passum, siue subiectum. Et accipiendo creare primis duobus modis: quilibet effectus creatur à Deo, quia omnis effectus producit à Deo de nihilo, secundum se vel secundum id de quo

quo ultimo producit, quia prima rerum productio fuit de nihilo. Sic verum est, quod dicit Magister, quod Deus est creator omnium visibilium & invisibilium. Accipiendo tertio modo solus & omnis effectus simplex creatur à Deo, ut probat Gabr. di. 1. quæst. 1. libr. 2. Concurrit Deus namque qui non requirit de necessitate subiectum in agendo, idem quoque effectus generatur & creatur: generatur à creatura, & creatur à Deo. Vide Occam quæst. 4. & 5. lib. 2. non longè à fine. Sic ait Aug. super Psal. 70. ver. Deus quis similis tibi? parentibus generantibus Deus creat. Accipiendo quarto modo, solus effectus & quilibet qui secundum se & quolibet sui producit à Deo solo, non concurrente causa secunda, & effectus creatur, patet ex descriptione quarti modi. Hinc Brulefer dist. 1. quæst. 6. libr. 2. ait: Creari propriè est immediatè à Deo produci, unde omnes Angeli, omnes animæ, omnis habitus supernaturalis & infusus, dicuntur creari, quia immediatè produciuntur à Deo, & post omnino nihil. Itè cælum empyreum, materia prima & tempus, fuerunt creata: homo verò propriè nō dicitur creari, quia nullus homo immediatè producit à Deo, unde nec Adam. Unde si inuenitur creatus, exponitur, id est factus: nec corpus Christi formatum de purissimis sanguinibus Virginis fuit creatum. Item nulla generabilia & corruptilia quæ produciuntur à Deo mediantibus causis secundis propriè dicuntur creari, quia creari est immediatè à Deo produci. Dei itaque proprium est creari. Unde Paulus Cortes. libr. 2. sent. dist. 1. in principio (perspicuum est inquit) Dei etiam procreandi proprium esse munus, eumque res ex nihilo, nulla antecedente materia, construere. Nam si quid à Deo manat, necesse est ut aut aliquid antecedat, aut nihil adsit: si nihil adest, notum esse debet ab eo aliquid, nullo antecedente manere. Si autem quicquam antegreditur, aut est in infinitum emanatura excursio, quod in naturæ ratione fieri nullo modo potest, aut aliquid erit primum exquirendum, quod nihil antecedat, quod quidem Deus esse non potest, cum nulla sit materiæ coaugmentatione concretus. Ex quo maxime intelligi potest architectorem & edificatorem Deum, res ex nulla ante-

grediēte materia molli. Hinc eorum est reptulsa & reiecta opinio, qui de nihilo nihil gigni arbitrantur. Hæc Cortes. Theol. eloquentissimus.

DEVM VERÒ CREARE mediante creatura, potest intelligi dupliciter, ut scribit Dominus Card. Came. quæst. 1. art. 2. ad dub. 1. libr. 4. Vno modo quod Deus creet aliquid, creatura illud idem producente, sicut cælum agit mediante lumine calorem, quia lumen secum agit calorem: & sic loquendo, Deus non potest creare mediante creatura ipsa naturaliter agente, seu secundum cursum naturæ, quia si Deus sic faceret, esset miraculum. Alio modo potest intelligi Deum creare mediante creatura, quia dat potestatem creaturæ aliquid faciendi in aliquo receptiuo, quo facto, vult ipse immutabiliter causare, sicut dedit potestatem homini sic disponendi materiam in generatione hominis, quod ipsa sic disposita ipse immutabiliter velit animam intellectiuam creare. Et isto modo posset Deus multa creare per creaturam, seu mediante creatura, quæ ipse de facto non sic creat. Sic enim potest conferre sacramentis vel ministris sacramentorum potentiam creandi, id est causandi aliquem effectum naturalem, vel faciendi aliquid naturaliter circa aliquod subiectum: ut potest circa puerum baptizatum, quo facto immutabiliter ipse vult creare. Hoc autem potuit, sed non fecit, sicut dicit August. home. 5. super Ioan. & allegat illud Magister libr. 4. dist. 5. Et sic dicit Scotus & Adam post eum, quod Magister intelligit in illa distinctione Deum posse communicare creaturæ potentiam creandi, licet hoc non communicauerit de facto sacramentis vel ministris sacramentorum. Et ut scribit Cardinalis ubi supra. conclusio. 3. Deus potest aliquid de potentia absoluta, quod non potest de potentia ordinata. Ita probabiliter dicit & cōcedit de creatura, quod licet creatura de potentia naturali seu naturaliter ordinata nō possit creare vel annihilare: tamen ista potest de potentia simpliciter absoluta, scilicet supernaturaliter seu miraculose: & hoc capiendum creare, & annihilare tertio modo, secundum eum quod est contra Occam & etiam uidetur esse contra auctoritates sanctorum & doctorum. Unde Aug. super Genes. 1. 5. Angeli

Angeli nullam omnino possunt creare naturam. Et ibidem cap. 20. Creare aliquam naturam tam nullus Angelus quam nec seipsum creare potest. Si ergo non potest Angelus, nec aliqua inferior creatura. Et Damasc. 18. Qui dicunt Angelos esse creatores alicuius naturæ, sunt omnes filij diaboli. Et Athanasius libro suo contra Arium, ponentem spiritum sanctum esse creaturam. Creaturam creationem esse non posse nulli omnino esse æstimo, ambiguum. Itē Hugo libro de sacramentis libr. 1. par. 6. capitulum. De nihilo facere aliquid, siue de aliquo nihil solus Deus potest. multæ aliæ possunt induci, sed istæ magis videntur expressæ (ut inquit ipse.) Ad istas auctoritates omnes, & similes potest dici, quod intelligitur de potentia naturaliter ordinata, & creaturæ naturaliter indita, sed per eas non negatur, quin creatura possit creare vel annihilare de potentia simpliciter absoluta; & factō aliquo miraculo, præter vel contra potentiam naturaliter ordinatam. Vel aliter potest dici: quod nulla creatura potest creare, vel annihilare se sola & virtute propria; & sic possunt intelligi prædictæ auctoritates de quacunque potetia, siue ordinata, siue absoluta, ita sentit & scribit Dominus Cardinalis ubi supra. in fi. 2. art.

CREARE ET GENERARE differunt. Creare est, agens producere, ait quod non necessario requirit materiam concausantem. Generare verò est agens producere aliquod, quod necessario in tali productione requirit materiam concausantem. Vnde patet, quod Deus cum omnem formam absolutam producere potest: extra materiam omnem formam quam producit, etiam in materia creat: quia etsi aliquando eausat in materia non necessario requirit materiam: quia posset eandem effectum producere extra materiam. Omnis verò causa secunda produciens formam generat, non ergo magis inconueniens est dicere eandem formam simul generari & creari, quàm dicere eandem formam produci à duobus agentibus, quorum vnum necessario requirit in tali productione materiam concausantem. Aliud non requirit. Hæc Gabriel distinctione prima, quaestione prima, dubio secundo. in fi. lib. 2. sent.

CREATURA dicitur illud quod creatur. Creatura autem & creari (ut notat Gabr. dist. 11. quaest. vnic. art. 1. libr. 3.) possunt accipi, ut non prædicantur de aliquo nisi cui immediate conueniunt, sicut incipere & produci seu fieri. Et sic creatura dicitur illud quod de nouo producit, siue productum est postquam non fuit. Et creare est aliquid de non esse, producere ad esse, & sic accipit Magister & sui sequaces eadem dist. Alio modo accipitur creari & creatura, ut etiā prædicantur de aliquo cui immediate conuenit, sicut genitum & generari: & sic creari est aliquid produci de non esse ad esse, vel subsistere in natura de nouo producta de non esse ad esse. Et creatura est, quod productum est de non esse ad esse, vel quod in natura sic producta subsistit: sicut genitum dicitur quod per generationem recipit nouum esse simpliciter, siue ipsum prius fuerit siue non. Accipiendo creari & creatura primo modo, Christus non est dicendus creatura, quia Christus non est de nouo productus ad esse postquam non fuit: ergo non est creatura, nullum enim suppositum diuinum est de nouo productum, sed Christus est suppositum diuinum: ergo, supposita autem diuina sunt æterna, secundum hoc dicit Sanctus Bonauent. dist. 10. art. 2. quaest. 1. libr. 3. Sermo à Doctoribus communiter non recipit, Christus siue filius Dei est creatura. Adhæret enim verbis Magistri: & ratio, quia talis sermo est propinquus errori Arii, qui dixit filium Dei esse creaturam non determinans, secundum quam naturam intelligat. Latiùs Bonauent. Sed secundo modo accipiendo creatura verè prædicatur de Christo, qui est verbi æterna persona, quia suppositum verbi quod est Christus, subsistit in natura humana quæ est creatura: ergo. Item Christus est temporaliter genitus, ergo creatura, quia temporaliter gigni est inferius ad ly creatura. Christum verò esse creatorem omnis Catholicus & fidelis concedit, quia Christus est verbum, per quod omnia facta sunt: ergo creator. factor enim & creator in proposito pro eodem accipiuntur. Ex quo patet, quod non opponuntur creator & creatura accipiendo creaturam secundo modo, licet primo modo opponantur, sicut genitus & ingenuus, mortalis & immortalis,

lis, de quo aliàs. Secundum hoc possunt concordari opiniones, quæ videntur contrariæ, quas recitat Gab. ubi suprà. quæ & si sint diuersæ, non tamen sunt aduersandæ enim sentiunt in re, sed in acceptione vocabuli sine termini differunt. Prima negat Christum esse creaturam. Secunda concedit quod Christus est creatura. Prima est cõmunior, secundum quam differunt illæ, Christus secundum quod homo, est creatura, & Christus secundum humanitatem est creatura, sed secundum opinionem secundā sunt ambæ veræ, sed secundū opinionem primā, quæ est cõmunior, differunt. Accipiendo enim ly secundum quod propriè, hoc est reduplicatiuè vel speciuiocè illa est falsa, Christus secundum quod homo est creatura. Patet, quia eius præiacens est falsa, scilicet Christus est creatura: & per consequens illa reduplicatiua & speciuiocatiua est falsa. Omnis autem reduplicatiua & speciuiocatiua præsupponit suam præiacentem. Item illa, Christus secundum humanitatem est creatura, concedenda est & catholicè asserenda, quia in ea ly secundum est dictio distrahens seu diminuens, sicut in illa: Æthiops est albus secundum dentes, & ita distrabit prædicatum ad standum pro illo cuius pars seu natura in qua subsistit, quæ est quasi pars est creatura: & ideo ad eius veritatē sufficit, quod natura humana in qua Christus subsistit est creatura: sicut ad veritatē illius: Æthiops secundum dentes est albus (prout secundum dentes, est determinatio prædicati) sufficit veritas illius, dentes qui sunt partes Æthiopis, sunt albi. Sed accipiēdo secundum quid impropriè, ut est dictio diminuens vel distrahens prædicatum, concedendum est, quod Christus secundum quod homo est creatura, patet, quia valet illam: Christus est creatura secundum humanitatem, quæ est vera, ut patuit. Hæc Gabriel ubi supra. Vide & Scotus dist. 11, lib. 3.

CREATIO est duplex, scilicet creatio actio, & creatio passio. Creatio actio dicit diuinam essentiam, & creaturam non potentem existere, nisi pota diuina essentia. Et dicitur creatio actio, quia Deus creator est & creatura creata, quæ sine Deo esse non potest. Creatio verò passiuā dicit creaturā non potentem sine Deo existere, & diuinā essentiā, & est realiter creatura à Deo pro-

ducta: & sic creatio passio supponit, per creaturam, & connotat essentiam creatricem. Hæc Gabriel.

CREDERE accipitur quandoque largè pro firmiter assentire vero, prout includit visionem: ut cum dicitur in Christo sicut in beatis (ut vult Magister distinctione. 26, libro quarto,) nec fidei, neque spei virtus fuit, quamuis quædam sperauit, quædam credidit, &c.

CREDERE DEVM, & credere Deo, & credere in Deum, differunt, ut scribunt Doctores, & post eos Brulefer distinct. 7. questione 2. libro. 2. & Gerson parte 2. tractatu de articulis fidei. Credere Deum, est credere Deū esse, scilicet, quia est aliquis supremus, & primus Princeps totius mundi & vniuersi: sic demones credunt & contremiscunt. Credere Deo, secundum Augustinum, est verbis eius siue scripturæ sacræ fidem adhibere, & quod omnia verba Dei sunt vera. Credere in Deum, ut ait Gerson, est credendo Deum fide & affectione, sine fide operante per dilectionem tendere in ipsum. Vel, ut Brulefer dicit, est adhærere Deo per cognitionem & amorem. Et sic nullus peccator credit in Deum, quia non tendit ad Deum per cognitionem & amorem gratuitum. Item nullus impatiens & remurmurans contra Deum, credit in Deum. Nullus odians proximum, nec quis per fidem informem credit in Deum, ut latius scribit Brulefer. Vnde peccator dicens Symbolum Apostolorum vel Nicænum, non dicit in persona propria, sed Ecclesiæ tantum. Si vellet dicere in persona propria, tanquā obstinatus mentiretur, & esset sibi pœnitentia iniungenda. Vnde fides (ut inquit Brulefer) qua credimus in Deum, inclinat, & ordinat ad amandum charitatiuè, ad bonum faciendum, fugiendum malum, & ad diligendum proximum, &c. Brulefer. Et credere rectè, est donum Dei speciale, ut inquit Dominus Cardialis Cameracensis, questione quinta, libro, primo.

CREDERE IMPLICITE (ut scribit Occam lib. 3. primæ partis sui dial. cap. 1.) est alicui vniuersali, ex quo multa sequitur firmiter sentire, & nulli cõtrario pertinaciter adhærere. Et ideo qui firmiter tenet omnia tradita in scriptura, & vniuersalis Ecclesiæ doctrina

Strina

Quia esse vera & sana, & nō adhæret pertinaciter alicui assertioni contrariæ veritati orthodoxæ, fidem Catholicam inuiolatam tenet & integram, & est Catholicus cōfessus. Hæc ille. Et credere implicitè vocat Sanctus Bonauentura, distinct. 25. q. 3. lib. 3. credere in generali vniuersaliter omne, quod credit sacrosancta mater Ecclesia, ita quod in particulari à nullo illorū dissentiat, nec aliquem articulum discredat. Et licet oportunum sit omnibus, non solum credere omnes articulos implicitè, sed etiam quosdam explicitè post aduentum Christi, non tamen est necessariū omnibus, maximè simplicibus credere omnes explicitè. Sed illis potius conuenit qui officium docendi & prædicandi assument: sicut sunt habentes curam animarum, & qui sunt prædicatores verbi Dei, & doctores sacræ scripturæ: & quorum conuersatio versatur circa fidei veritatem. Hæc sanctus Bonauentura. Et de hoc Innocens Papa de officio Missæ. Cui alludit text. cum glos. in cap. Firmiter, de summi. Trinit. & si. cap. 6. si quis, & glos. in ver. Corrigenda. ita ait: Intantum valet fides implicitè (vt dicit aliqui) quod si habens eam falso opinaretur (ratione naturali motus) patrē maiorem vel priorem filiō: vel quod tres persone sint res ab inuicem localiter distantes, simile, non est hæreticus, nec peccat dummodo hunc errorem pertinaciter non defendit. Et hoc ipsum credit, quia credit Ecclesiam sic credere, & suam opinionem fidei Ecclesiæ supponit: quia licet malè opinetur, non tamen illa fides sua, imò fides sua est fides Ecclesiæ: imò quod amplius est, ne dum hæc fides implicita ab hæresi, & peccato defendit, sed etiam meritum facit, & conseruat in eo, qui errans falsum opinatur, quia sic putat Ecclesiam credere, quod verum est, si error fuerit inuincibilis. vide Gabrielem distinct. 25. qu. vnic. art. 1. libr. 3. vnde si quis (inquit) ipse simplex, & ineruditus audiret Prælatum suū prædicare aliquid cōtrarium fidei, de quo tamen non tenetur fidem habere explicitam, facta inquisitione quam potest & debet: putans hoc à Prælato suo sic prædicatum esse creditum ab Ecclesia, & ita captinaret intellectum suum, credendo illud propter Deum, putans hoc Ecclesiam cre-

dere: talis non solum non peccaret, sed etiam sic credendo falsum meretur: eliceret enim actum propter Deum ex charitate, quæ omnia credit secundum Apostolum, licet crederet secundum conscientiam erroneam. Non enim omnis credens secundum conscientiam erroneam, peccat, sed qui credit aut agit contra conscientiam culpabiliter erroneam. Inuincibilis autem error, qui manet postquam conscientia tantam inquisitionem fecerat quātum tenebatur & debuit, culpam non habet. Hæc Gabr.

CREDERE SANCTAM CATHOLICAM Ecclesiam, est credere eam sanctè, verè, & sine errore approbasse quæcunque approbavit, & per consequens est credere omnia per ipsum approbata, approbavit autem totū canonem scripturæ, & ita omnia in ea cōtenta (de sacramentis præceptis historiis, & cæteris omnibus) ad hunc articulum reducuntur. Gabriel dist. 25. quæst. vnic. art. 2. lib. 3. Et notandum secundum Scotum, quod aliqua sunt quæ communiter prædicantur in Ecclesia, & vsu festiuitatum Ecclesiæ approbantur, & quod Christus natus est, crucifixus, & generaliter articuli Symboli, & in illis prædicatis tenentur minores suis Prælati credere, & sic prædicatis explicitè assentire. Si verò sui Prælati aut quicunque alij prædicant aliqua, quæ non communiter in alijs Ecclesijs prædicantur, sed proponuntur in vno loco de nouo, non tenentur id simplices, seu minores firmiter credere, imò magis consultum est non adherere, quousque sciant illud credi ab Ecclesia tanquam verum. Si tamen quis credit, putans Ecclesiam sic credere, etiam si fuerit erroneum, non peccat, dummodo tamen pertinaciter non adhæret. Suo modo in moralibus, si quis prædicaret actum aliquē esse moralem, qui tamen esset peccatum mortale, vtile est non credere, & donec post diligentem informationē certificatus fieret: se ab actu huiusmodi suspendere, maximè si audiuit ab alijs oppositū fuisse prædicatum. Vnde idem Scotus distinct. 25. quæst. 1. libr. 3. dicit: Bene videndum est in moralibus antequam aliquid asseratur. Vnde vt scribit Gabriel distinct. 1. q. 1. art. 2. libr. 4. conclusionē 4. In credibilibus nihil est ponendum, nisi quod fidei veritas,

veritas, aut scripturæ auctoritas vel Ecclesiæ determinatio, aut certa ratio conuincit. Alioquin fides nostra supponeretur humanæ voluntati, cōtra illud 2. Petri 1. Hęc primum intelligētes, quod omnis prophetia scripturæ propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed spiritu sancto inspirati locuti sunt Dei homines: & ideo (vt dicit Magister) Quod de monte scripturæ non descendit, ea facilitate contemnitur qua approbatur.

CREDENS dicitur ille qui credit. Genus autem credentium est duplex (vt scribit Brulefer dist. 16. quæst. 2. libr. 1.) Quidam volunt signa, vtputa sensibiles & simplices: quidam volunt intelligentiam, vt perfecti in fide: vnde simplices & quilibet talis (vt scribit Gerson part. 2. tractatu de septē virtutibus) qui humanam habet discretionē, tenetur ad minus explicitē credere, & scire primum articulum fidei, & reliquos nullatenus diffiteri, sed in generali credere quicquid sancta & vniuersalis Ecclesia credit. Et tenetur præter hoc se paratum, exhibere ad amplius discendum, cū Doctorem Catholicū habuerit. Et quoniam obtusum sensum habent simplices, non credo quā teneantur ita explicitē scire sicut explanatur eis (vt dicit Gerson) quia sufficit quod accipiant explanationem secundum suam potestatem intelligendi, & non secundum voluntatem, aut facultatem explanatoris. Si autem primum articulum, vel plures etiam alios explicitē crederent, & vni tantū pertinaciter contradicerent, hæretici iudicarentur. Quia hoc fieri non posset, nisi egressi iudicium Ecclesiæ: Paruuli hæreticorum iam per doctrinam peruersam esse inciperent. Secus tamen est de sapientioribus, qui tenentur explicitē omnes articulos scire. Et maximē Prælati, aut quicunq; alij, qui se fateantur Doctores, cū ignorantia iuris non cadat in Principem, aut Doctorem. Gerson vide & Gabr. dist. 25. qu. vnica, art. 2. conclus. 5. lib. 3. Quid maiores & minores credere debeant in generali & particulari, &c.

CREDIBILE quod credi potest, vel quod creditur. Alio autem modo est obiectum veritatis, alio modo scientiæ, vt notat sanctus Bonauentura quæst. 1. prologi: Credibile

enim secundum, quod habet in se rationē primæ veritatis, cui fides assentit propter se & super omnia, pertinent ad habitum fidei. Secundum verò, quod super rationem veritatis addit rationem auctoritatis, pertinet ad doctrinam sacræ scripturæ: de qua dicit Augustinus super Gēsi. ad literā, quod maior est eius auctoritas, quā humani ingenij perspicacitas. Sed secundum quod supra rationem veritatis & auctoritatis addit rationem probabilitatis, pertinet ad considerationem libr. sent. in quo ponuntur rationes probantes fidem nostram. Sic fides differenter est de credibili, & libri de canone sacræ scripturæ, & libr. sentent. Liber autem sentent. non sic est ad defensionem spei, & charitatis, sicut fidei. Bonauentura.

CRIMEN dicitur peccatum. Crimen vario modo dicitur, Ecclesiasticum & seculare, vt scribit Dominus præpositus Gabr. l. est. 75. canon. Quandoque ratione personæ committentis, quia Ecclesiastica vel secularis, vel ratione cognitionis, quia eius cognitio tantum spectat ad clericos in sacris literis eruditos, vt crimina in sacramento matrimonij, ac cætera cōmissa, vel ratione obiecti, quia immediatē in Deum sacramenta vel res admissum Ecclesiæ vt hæresis, blasphemia, sacrilegium, vel ratione punitionis, seu pœnæ infligendæ, secundum quorum diuersitatem modorum, idem peccatum potest nunc dici Ecclesiasticum, nunc seculare. Non autem omnia crimina (vt scribit idem Gabr. post Scotum di. 15. q. 16. dub. 3. libr. 4.) sunt à republica puniendæ, sed aliqua diuino iudicio referuandæ. Ea aut tātū potest iuste punire, quæ coram Iudice reipub. possunt sufficienter probari: & ideo non læditur respub. in eo, quod impeditur à punitione criminum occultorum. Illa enim non potest iuste punire Iustum enim est, vt diuinum iudicium excedat iudicium reipub. In hoc autem excedit, quod quædam puniendæ referuantur diuino iudicio, in quibus non habet iudicare respub. Hæc autē sunt crimina occulta, quæ coram Iudice reipub. probari non possunt, quæ ad eius iudicium referenda sunt, cui nihil est occultum. Homo enim tantū ea videt quæ patent: Deus autem intuetur cor. 1. Reg. 16. quare dicit Scotus, quod

quod durum videtur asserere, quod quilibet accusatus ab vno in publico, statim teneatur de necessitate salutis cōfiteri in publico crimen occultum: non tantum habendo oculum ad pœnam, sed etiam ad honestum, à peccato tamen excusari nō potest. Quoniam etsi huiusmodi negatio nō fuerit mendacium perniciosum, est tamen mendacium, & per consequens peccatum, &c. Vide latius Gabr. vbi suprà. & in canoñ. expositione lect. 75. de punitione peccatorū manifestorum.

CRIMEN CONCUSIONIS (vt notat Gabr. dist. 15. quæst. 6. artic. 1. lib. 4.) est dum quis minatur alicui, nisi hoc vel illud des: aut facias illud, faciam vel non faciam. Vel quando Iudex venalem dat sententiam, aliās nō daturus: vel dum pœnam remittit, p̄m̄io vel cupiditate illectus. Sic qui in accusatione innocentem coierit, vel qui pecuniam ob accusationem vel non accusationem denuncians, vel non denunciandum, vel ob ferendum testimonium accipit. Vel (vt inquit Richard. distinct. 25. art. 3. quæst. 2. libr. 4.) cum aliquis p̄textu officij sui ab inuito aliquid extorquet, quod non debet. 23. quæst. 1. Militare. Vnde extorsio rei indebitæ, inquit Gabr. vbi suprà, reducit ad crimen concussionis. De quo beatus Hieronymus Lucæ 3. in regula militum ait: Ne minem concuciatis, &c. Et crimen concussionis punitur restitutione quadruplici, vt. 18. distinct. quoniam. §. porro. & glos. cum allegatis ibidem. Et breuiter concussio est, quando quis ad id, quod tenetur non impedit, nisi data pecunia, saltem vltra stipendium sibi deputatum. Vnde beatus Augustinus in de verbis Domini, & habetur 23. quæ. 1. Militare militibus, prorectoribus, cunctisque rectoribus dicitur quicunq; sibi stipendia publicè decreta consequitur: si amplius querit, t̄quam calumniator & concussor Ioan. sententia damnatur, &c.

CRUELITAS. Crudelitatem (inquit Paulus Cortes. lib. 3. sent. distinct. 8.) in animaduertendo atrocitatem definimus, quæ hoc modo à sauitia & immanitate dissideat, vt crudelitas nō modò eius qui plectitur culpam metiatur, sed etiam fines animaduertendi transeat. Sæuitia verò nullam culpā expendat, sed hominum cruciatu & vexatione pascatur, quæ diuitas ferina vocatur.

Crudelitas, vt dicit beatus Thomas. est vitium humanum excedens modum puniendi culpas. 2. 2. quæ. 157. art. 1. Sent. definit sic: Crudelitas est atrocitas animi in pœnis exigendis, li. de clementia.

CULPA est illud, quo homo redditur inimicus Deo, id est ingratus ad vitam æternā. Sicut per oppositum gratia est, qua homo redditur gratus seu amicus, seu acceptus Deo ad vitam æternam. Accipitur autem culpa dupliciter, vt scribit Gabr. dist. 4. quæ. 1. art. 1. lib. 4. Vno modo accipitur absolute, pro actu illo quo offenditur Deus, nō connotando offensam. Alio modo connotatiue prout cōnotat repulsionem à vita æterna, & ordinationem ad pœnam æternam. Potest autem Deus (vt ibidem dicit Gabr.) de potentia absoluta, remittere culpam & pœnam sine infusione gratiæ, potest etiam acceptare ad vitam æternam: & illam conferre sine gratia, verum de facto secundum potentiam ordinatam, neutrum potest. Si quidem ordinauit nulli dare vitam æternam in futuro, cui non dedit gratiam in præsentī seculo, quod nobis manifestū est ex scriptura, & sanctorum scriptis. Et hoc vult Scotus cum dicit distinct. 4. quæst. 2. li. 4. Deus pro statu naturæ lapsæ nulli remittit culpam, nisi cui dat gratiam, nullum enim liberat à perditione, nisi quem ordinat ad hoc vt sit filius regni. Et ideo (vt idē dicit super distinct. 1. quæst. 6.) nullum liberat nec sic liberare potest à culpa, nisi cui dat gratiam: nec est possibile de potentia ordinata culpam originalem, nec aliquam aliam mortalem dimitti sine infusione gratiæ.

CULPA EST TRIPLEX (vt scribit Gabr. dist. 21. libr. 2.) insinuando textum. Nam quædam est qua persona corrumpit naturam, quale fuit peccatum primi hominis. Alia qua natura corrumpit personam, quale est peccatum originale. Quædam in qua persona corrumpit seipsam, quale est peccatum actuale. Omnis autem culpa est miseria (vt inquit Brulcher distinct. 7. quæst. 6. libr. 1.) sed non econtrā, vt patet de Iob, qui subiectus fuit magnis miserijs, sed non culpis. Et cum omnis culpa est misera & infelix, illa propositio Gregorij: O felix culpa quæ talem ac tantum meruit habere redemptorem, est impropria, & exponenda, vt & dicit Brulcher

Brulcher

Brulefer q. ult. in fine lib. i. di. i. loquitur enim ibi beatus Greg. excessiue de excellentia passionis quam sustinuit Christus ad delendum peccatum nostrum: recte in simili sicut dicitur quandoq; hic est bonus fur, vel latro, quia scit occulte suum exercere negotium & peccatum, cum tamen latrocinium & furtum non sit bonum. Sic etiam hic: Nullus enim Angelus, nullus beatus, nec beatissima virgo Maria, secundum omnes Doctores, meruit opus redemptionis, licet forsitan meruerit accelerationem, quantum minus culpa hoc poruit. Item & illud Gregorij: Bonarum mentium est culpam agnoscere, ubi culpa non est: dicit Cancellarius: Agnoscere culpam per firmum assensum ubi non est, non est pium, sed stolidum & fatuum. Vnde & vix eis imprecatur per Prophetam: Vix qui dicitis bonum malum, & malum bonum. neque hoc voluit beatus Gregorius. Sed agnoscere, id est, timere vel formidare culpam, cum reputat culpam ex quadam leui suspitione, ubi secundum veritatem quam euidenter nescit culpa non est, hoc est pium mentium, quæ non solum abstinere ab his quæ sciunt vel firmiter credunt esse culpas, sed & ab his, quæ suspicantur esse culpas, nec solum à malo, sed etiam ab omni specie mali, secundum Apostoli consilium abstinere satagunt. Gabriel lectione octaua, canonis. & Gerson de vita spirituali animæ lectione sexta. Et valet hæc doctrina scrupulosis, in quibus nulla est animi constantia, qui iugiter in expletionem suorum officiorum timent culpabiliter se deficere, vt latius videre potest Gabriel, ubi supra. Hinc Gerson ubi supra. Iusto strictior conscientia quandoque nocet amplius quam laxior, & cæter. Verum vt dicit Scorus distinct. 15. quæst. 4. libro 4. multo magis ubi dubitatur an sit culpa, & qualis culpa. Bonæ mentis est culpam agnoscere, & ideo in tali casu, & cæter. tutum est poenitere indistincte tanquam de tali quale est, vt pote sub tali distinctione. Si mortale, tanquam de mortali: si veniale, tanquam de veniali: neque facere culpam ubi culpa non est, hoc est per assensum firmum determinare, hoc enim esset stultum & periculosum, secundum Cancellarium. Vnde Aureolus in compendio dicit intelligendum, dummodo non sit nimis. Et dicitur culpa

(vt scribit Christopolitanus Episcopus Jacobus de Valentia super Psalm. 31.) de culpa, is, culpa, siue culpa, as: siue de cudo, cupidis, quod idem est, quod terebrare, figere & compungere, quia cudit & punit conscientiam peccatoris. Et dicitur communiter culpa peccatum & dolus in anima siue in spiritu: & dicitur telum fixum in anima: & dicitur etiam spina iugiter mordens & pungens conscientiam. Quæ quidem spina seu dolus non potest eijci, nec euelli ab anima, & conscientia nisi per poenitentiam: culpa verò remanet in anima post peccatum perpetratum. Nam, vt idem ait, ex peccato commissio siue ex præuocatione præceptorum, tria remanent in anima: Primò reatus, quo obligatur ad rem restituendam, & etiam ad poenam. Secundò deformitas quædam per absentiam gratiæ, qua est peccator in odio Dei, & imputat sibi Deus illud peccatum ad culpam & poenam. Tertiò remanet in anima culpa, per quam dicitur iniustus & dignus accusari & possideri à diabolo. Et non solum per istam culpam accusatur à diabolo, sed etiam continuè accusatur à seipso. Hæc Christopolitanus Episcopus ubi supra.

CULPA (vt scribit Panormitanus in c. vnico, de commodato. & post eum Gabriel distinct. 15. quæst. 10. dubio. 9. lib. 4.) dicitur deuiatio ab eo quod bonum est, & per hominum diligentiam prouideri poterat, & hoc vltimum additur ad differentiam casus fortuiti, qui non poterat prouideri. Et est quintuplex. Est enim culpa latissima, latior, lata, leuis, leuissima. Culpa latissima est dolus verus, puta machinatio seu circumuentio ad fallendum alium manifestè adhibita. Culpa latior est dolus præsumptus, scilicet fallax circumuentio ad circumueniendum & decipiendum aliquem præsumptiuè adhibita. Et licet dolus non potest probari, nisi per coniecturas, tamen quando signa sunt manifesta, dicimus dolum verum: quando non patent, dicimus dolum præsumptum. Culpa lata est deuiatio incircumspecta ab ea diligentia quæ habent communiter homines illius conditionis & professionis: vnde dicitur vulgariter ignorare illud quod communiter homines sciunt, est lata culpa. Et dicitur incircumspecta, id est, inconsiderata, vt

P differt

differat à dolo: quia si cōsideratē deuia-
ret ab illa diligentia, esset in dolo. Exemplum
de culpa lata. Vt si librum mihi concessum
inconsideratē dimisi in banco ante domū,
& sublatu est, sum in culpa lata. Leuis cul-
pa est deuatio incircumspecta ab ea diligē-
tia quam habent homines, non tantum cō-
muniter, sed diligētes. Culpa leuissima est
deuatio ab illa diligentia quam commu-
niter habent homines diligentiores & dili-
gentissimi. Vnde sicut diligentissimus po-
tuit praeuere & non praeuisti, es in cul-
pa leuissima.

CULTVS DEI (vt scribit Sanctus Bonauent.
distin. 9. art. 2. quæst. 2. libr. 3.) potest accipi
tripliciter, generaliter, propriè, & magis p-
priè. Vno modo dicitur cultus actus direc-
tus in Deū sub ratione finis: & sic est om-
nis virtutis. Alio modo dicitur cultus Dei
actus in Deum directus, non solum ratio-
ne finis, sed etiam obiecti: sic est virtutum
Theologicarum. Tertio modo cultus Dei
dicitur magis propriè actus directus in
Deum non solum sub ratione finis & obie-
cti, sed etiam sub ratione honorabilis,
& talis est actus adorationis, & sic est vir-
tutis specialis. & hoc modo est ipsius la-
tria, &c.

CUPIDITAS est improba voluntas, secundū
Augustinum libro 3. de libero arbit. Estq;
cupiditas inordinatus amor pecuniæ, vel
effrenatus habendi appetitus. Et cupiditas
(vt dicit Apostolus 1. ad Timotheum 6.)
radix est omnium malorum, quam quidā
appetentes errauerunt à fide, & inseruerūt
se doloribus multus. Et sicut (vt scribit Ger-
son parte tertia, de mystica Theologia par-
te quinta, consideratione 27.) cogitatio
est improuidus animi obtutus ad euaga-
tionem pronus: ita consequenter ad talem
cogitationem si sit de obiecto delectabi-
li sequitur affectio improuida & vaga si-
ne utilitate & fructu. Et hoc mihi satis
congruè videtur appellari (inquit ipse) li-
bido, cupido, vel concupiscencia vel cupi-
ditas, &c.

CVM quandoq; accipitur copulatiuè, quan-
doque associatiuè, vt notat Scotus distin.
9. libr. 3. Vnde Damascenus cap. 54. Chri-
stus Deus perfectus, & homo perfectus,
quem adoramus cum patre & spiritu san-
cto vna adoratione cum incommutabili

carne eius, non in adorabilem carnem eius
dicentes. In qua auctoritate (vt Scotus di-
cit) cum accipitur associatiuè: non autem
copulatiuè, vt sit sensus: Adoramus ver-
bum cum carne, id est habens carnem sibi
vnitam, non autem cum carne, hoc est car-
nem adoramus, vt sit propositio copula-
tiua, & hoc considerando carnem, vt caro
est, & non vt vnita diuinitati. Sic ergo non
debet excludi à termino adorationis caro,
licet ipsa non sit ratio adorandi. Exemplū
ad hoc est de Rege & purpura, quia et si
propter se, & in se sit adorandus, tamen ip-
se cum purpura adiuncta est etiam adoran-
dus, non quod purpura sibi adiuncta sit
causa adorationis, ita caro non est adora-
bilis in verbo vt sit ratio adorationis in
verbo. Aliud exemplum est de toto & par-
tibus, si reuerceor hominem propter sa-
pientiam, vel virtutes, totum reuerceor,
corpus scilicet & animam, non animam
solum excludendo corpus ab ipso reueri-
to. Similiter cum totum hominem ado-
ro, non honoro præcise caput excludendo
alias partes ab illa adoratione, sed conside-
rando rationem adorationis, Christus se-
cundum naturam diuinam est adorandus,
excludendo aliam naturā, vt est ratio ado-
randi, quia nulla alia est ratio summi do-
mini, nec ratio adorationis debite summo
Domino: sicut nec corpus est ratio adoran-
di virtuosum. Hæc Scotus, & in adoratione
vbi supra.

CURIOSITAS est superflua indagatio ad se
non pertinentium, secundum Hugonem
& sanctum Thoma 2.2. quæst. 167. curiosi-
tas est vitium circa cognitionem intelle-
ctus & sensuum ad peccandum, & circa in-
spectionem ludorum, & mulierum ad con-
cupiscendum & spectaculorum. Curiosus
& studiosus differunt. Curiosus est cupidus
cognoscendi ea, quæ nihil ad se attinent,
Studiosus verò, quæ ad animum nutrien-
dum liberaliter & ordinabiliter pertinent
intentissimè requirit. Et

CURIOSITAS, vt scribit Gerson de my-
stica Theologia practica, est studium circa
inutilia aut vtilia magis quam liceat, de-
ceat, vel expediat. Curiositas (vt notat
Stephanus Brulefer in prologo 1. Senten.)
est duplex. Quædam enim est curiositas
vitiosa & vitanda, qua, scilicet aliquis in-
quirendo

quirendo sic curiosus est, quod quærit ali-
quid omnino superfluum, & de quo nulla
certa responsio potest dari. Hoc modo (vt
ipse dicit) quæstiones difficiles & curiosæ
sunt vitiosæ. De hac scriptis reliquit post
Gersonem Gabriel libro tertio, distinctio-
ne 27. quæstione vnica, artic. 2. conclusio-
ne sexta. Omnis, inquit, doctrina & omne
studium, debet de curiositate vana, & noxia
culpari, quæ non ordinantur actu vel habi-
tu, mediâtè vel immediâtè, ad bene, mora-
liter, grauiteque viuendum. Vnde dare
studium suum rebus inutilibus, aut noxijs
vtilioribus scienter omisissis, curiositas est
damnabilis, ait Gerson Cancellarius in
suis regulis moralibus. Hinc & Salomon
Ecclesiast. vltimo: Faciendi plures libros
non est finis: Deum time, & mandata eius
obserua, hoc est omnis homo, id est ad
hoc factus est, siue ad hoc tenetur omnis
homo, &c. De hac reprehensibili curio-
sitate multa scribit Gerson in multis suo-
rum operum tractatibus. Alia est curio-
sitas virtuosa, qua, scilicet quis nobilitate
animi etiam occulta inquirere non attæ-
diatur, ordinando illa (ex bona conscien-
tia) ad salutem propriam & aliorum.
Isto modo quæstiones difficiles & curio-
sæ (vt ait Brulefer) non sunt vitiosæ: quia
quod ordinatur ad propriam & aliorum
salutem, vitiosum non est: quemadmodum
plures quæstiones difficiles apud Theo-
logos curiosæ, quæ ad animæ salutem or-
dinantur.

CUSTOS. Triplex est custos hominis, vt no-
tat Brulefer distinct. 11. quæst. 1. libr. 2. Qui-
dam vniuersalis, & est ipse Deus, qui spe-
cialiter curam habet de nobis. Vnde Job. 6.
Quid faciâ tibi, ô custos hominum? Cus-
tos particularis est vnus Angelus deputa-
tus à Deo, ad custodiendum vnum Principem,
inquantum principaliter toti popu-
lo principatur: vel vnum regnum, vel vnam
patriam. Alius est custos hominû & singu-
laris, & est Angelus deputatus ad custodiâ
singularis personæ, quia cuilibet creaturæ
rationalis deputatur Angelus à primordio
natiuitatis: vel secundum alios à principio
conceptionis. Vnde Hieronymus: Magna
dignitas animarum est, quum quælibet ab
origine natiuitatis habeat vnum Angelû
custodem.

CUSTODIRE secundum Alexand. vltra hoc
quod dicit præsentiam prohibitionem
nocuenti in custodiente, connotat in cu-
stodito indigentiam, & quod habeat natu-
ram lapsam, vel labilem seu defectibilem: nō
solum pœnæ, sed etiam culpæ. In custodi-
te autem naturam stātem, per hoc habetur
Christum non habuisse custodes Angelos,
vel indiguisse custodia, sed bene ministros
habuit Angelos. In eo namque nulla fuit
indigentia, neque natura lapsa, aut labilis,
&c. Sed ministerium nihil tale connotat in
eo cui ministratur, neque indigentiam, ne-
que defectibilitatem: sunt enim ministe-
ria etiam ad honorem eius cui ministrat-
ur, etiam eius qui ministrat. Nam & ser-
uire Deo, regnare est, & summa libertas
atque honor creaturæ (vt vult Poetius)
& licet Christus labilis fuit quātum ad na-
turam assumptam, quia mortalis, non ta-
men indigens præsidio, aut custodia, quia
& pati & mori in sua voluntate & potesta-
te erat. Hinc dicitur: Oblatus est, quia ipse
voluit. Isa. 53. & Ioan. 10. Ego ponam ani-
mam meam, & iterum sumo eā, &c. de hoc
vide & Gabr. di. 11. quæst. vnica, ar. 3. libr. 7.
& Sanctum Bonauent. eadem distin. arti. 1.
q. 3. libr. 2. Illud autem: Angelis suis manda-
uit de te, vt custodiant te: non est intelligē-
dum de capite Christo, sed membris. Chri-
stus itaque non indigebat custode, nec quā-
tum ad defensionem corporis, nec quantū
ad eruditionem rationis, nec quantum ad
incitationem affectionis. Nec obstat illud
Luc. 22. Apparuit ei Angelus confortans
eum. Dicit enim Bonau. quod Angelus nō
confortabat eum confortatione potestati-
ua, sicut confortat illos quos custodit, sed
solum ministeriali, sicut confortat armiger
strenuum militem. Nec obstat quod passus
est Angelum tentatorem, Matth. 2. quia il-
la tentatio solum fuit exterius, non ad pro-
bationem & exercitium, sed ad nostri in-
structionem, & aduersarij confutationem:
de quo latius loquitur Gabriel. De custo-
dia autem Angelorum, & de effectu Ange-
licæ custodiæ, videatur suprà in dictione
Angelus.

CYROGRAPHVS dicitur & Cyrographum, &
dicitur à χειρς, quod est manus: & γραφειν
quod est scriptura, quasi scriptura manufac-
ta. Bona. di. 19. q. 2. libr. 3. Et Cyrographus

metaphoricè accipiendo, est quædam obligatio, qua anima est obligata ad aliquam pœnam transeuntem, culpa actuali interiori & exteriori ad reatum remanens in anima, ratione cuius diuina iustitia habet nos punire quantum ad pœnam: & diabolica malitia habet nos accusare, & conscientia nostra habet contra remurmurare. Brulefer distin. 1. q. 2. lib. 3. Et dicitur Cyrographum culpæ, quia talis obligatio cōsurgit ex nostra culpa. Et dicitur cyrographum decreti, quia ista obligatio est ex nostra culpa, tanquam ex merito: & ex diuina sententia, tanquam ex decreto. Christus autem per passionem suam deleuit cyrographa culparum. Vnde Gabr. dist. 19. quæst. vnica, artic. tertio, dub. 2. lib. 3. dicit, quod per peccatum primi hominis quo Deus toti generi humano offensus est, homo cecidit in reatum seu debitū mortis æternæ, & per hoc in potestatem diaboli, tāquam tororis pœnam infligentis. Hoc denique debitum pro quanto obligat hominem ad pœnā luendam dicitur Cyrographus decreti, quia sicut cyrographus testimoniū est vel certitudo quædā debiti, ita obligatio qua homo debitor est mortis æternæ ex diuino decreto, (quia certa est) metaphoricè dicitur cyrographus decreti. Colof. 2. Nunc autem remisso debito, quod est ordinatio hominis propter peccatum contractū vel commissum, liberatus est homo à culpa, à pœna, à potestate diaboli, & ab obligatione cyrographi decreti, quia remisso debito iam non est ordinatus ad pœnam, sed assumptus per gratiā ad Dei amicitia. Et per hoc nec habet culpam, nec obligatur ad pœnā: & per consequens nec sub potestate diaboli, nec est sub obligatione cyrographi. Fit DAMNATIO illud dicitur dari alicui: ut scribit Gabr. di. 1. q. 2. art. 1. lib. 1. quando potest illo uti ad agendum sicut placet. Sicut aliquis seipsum dicitur dare alicui quando offert seipsum illi ad faciendum, quod illi placet. Illud verò dicitur dari in se, qd̄ sic datur in potestatem alterius omni alio dō nō circumscrip̄to, & per oppositū potest nō tificari dari in alio, vel simul i se & in alio. Clarius prosequitur Occam di. 18. vbi vult, qd̄ spiritus sanctus datur soli creaturæ rationali & in se, & in donis suis, & ad sanctificandū hominē, quod & ibidem probat & Gabr. vbi supra. Et spiritus sanctus dicitur se hominē

vnde & beatus Greg. dicit, quod eodē igne purgantur boni, quo reprobi puniuntur: & in alijs communibus locutionibus dicimus aliquem condemnari ad certam pecuniariam pœnam, siue ad aliquod temporale supplicium. Vnde August. 1. Enchi. 65. & recitat Magister dist. 45. lib. 4. ca. 2. de suffragiis, quod quibus profunt, aut ad hoc profunt, ut sit plena remissio, aut certe, ut tolerabilior fiat ipsa damnatio, vbi damnationem accipit Aug. non propriè, sed pro valde graui Purgatoria pœna, ut dicit Richar. di. 46. ar. 2. q. 4. li. 4. Vel ibi locutus est Aug. sub dubitatione, & alibi partem contrariā assentit, ut dicit Rich. Sic largè accipiendo, potest damnatio diuidi in temporalem & æternam.

DAMNATIO æterna est, qua quis ad æternā pœnam deputatur. In hac sunt duo (ut scribit Sanctus Bonau. di. 48. in dubijs literalibus lib. 1.) scilicet pœnæ inflictio, & æterna à Deo separatio. Separationem æternā à Deo nullo modo credo (inquit ipse) quod aliqua anima rectè debeat velle, imò semper velle contrarium, sed pœnam velle si reuelatum est sibi datum, & hoc patet, quia quilibet iustus de se & de alio debet velle, quod omnis peccans finaliter, æternaliter puniatur, &c.

DAMNATI sunt illi, qui adiudicati sunt ad pœnam temporalem vel æternam (ut dicit frater Osval. li. 4. rosarii Theol.) quos Paulus Cortes. li. 4. sen. di. 11. vocat profligatos & perditos reos, ad quos, scilicet, dānatos æternaliter beneficia Ecclesiæ nec militantis nec triumphantis deriuantur cum sint totaliter ab Ecclesia præcisi, ut scribit Ric. di. 46. art. 2. q. 4. lib. 4.

DARI illud dicitur dari alicui: ut scribit Gabr. di. 1. q. 2. art. 1. lib. 1. quando potest illo uti ad agendum sicut placet. Sicut aliquis seipsum dicitur dare alicui quando offert seipsum illi ad faciendum, quod illi placet. Illud verò dicitur dari in se, qd̄ sic datur in potestatem alterius omni alio dō nō circumscrip̄to, & per oppositū potest nō tificari dari in alio, vel simul i se & in alio. Clarius prosequitur Occam di. 18. vbi vult, qd̄ spiritus sanctus datur soli creaturæ rationali & in se, & in donis suis, & ad sanctificandū hominē, quod & ibidem probat & Gabr. vbi supra. Et spiritus sanctus dicitur se hominē

De litera D.

DAMNATIO quandoque accipitur improprie pro magna pœna, siue largè pro qualibet punitione, ad quā aliquis est iudicatus, secundum quam accensionem includit etiam pœnā Purgatorii (ut scribit Gabr. lect. 56. canon.)

Purgatorii (ut scribit Gabr. lect. 56. canon.)

hominē